

ČÍTANKA

pro

třetí třídu nižšího gymnasia.

Sestavil

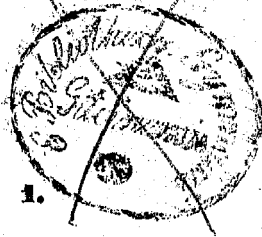
Josef Jireček.

Druhé opravené vydání.

Cena vázaného výtisku 72-kr. 50.

V PRAZE, 1862.

Nákladem Frídricha Tempského.

1.

Neviditelný.

(Od Boleslava Jablonského.)

Jestliž jedna velká hlava
V oboru nebeských těl,
My vidíme její divy,
Ji však nikdo neviděl.

Jestliž jedno jasné oko
V oboru nebeských těl,
My to víme, že nás vidí,
Je však nikdo neviděl.

Jestliž jedno bystré ucho
V oboru nebeských těl,
My tušíme, že nás slyší,
Je však nikdo neviděl.

Jsoutě jedna moudrá ústa
V oboru nebeských těl,
My slyšíme, že k nám mluví,
Je však nikdo neviděl.

Jestliž jedno mooné rámě
V oboru nebeských těl,
My cítíme, že nás vodí,
Je však nikdo neviděl.

Jestliž jedno velké srdce
 V oboru nebeských těl,
 My slyšíme jeho tlukot,
 Je však nikdo neviděl.

Jestliž jedna svatá noha
 V oboru nebeských těl,
 My vidíme její stopy,
 Ji však nikdo neviděl.

Jestliž jeden veškerenstvem
 Svobodně vanoucí duch,
 My cítíme jeho vládu
 A nazýváme jej — Bůh.

2.

S v ě t.

(Dle Tomáše ze Štítného.)

Svět tento jest jako obecné všem knihy nějaké, ježto jsou psány Boží rukou, to jest, mocí Boží a moudrostí, a každé stvoření obzvlášť jest jako slovice těch kněh, ježto jsou k ukázaní moci Boží a moudrosti. A jakož bývá, že neučený, uzře knihy, vidí slovice psaná, ale nerozumí, co které míní: takož člověk nemoudrý, ježto jen jde podle obyčeje hloupé zvěři a myslí k Bohu nepřiloží, vidí vnější postavu v zřejmém stvoření, a co je proč, tomu nerozumí. Ale duchovní člověk, ježto vše může rozsouditi, v té sličnosti, která v stvoření zřejma, vnitř pozná, jak jest divna a velika moudrost Boží, ježto vše to tak ozdobně zřídila. Protož všemť jsou divni skutkové Boží; nemoudří diví se jen vnější kráse a sličnosti stvoření krásného, a tu k tomu láskou přilnou; ale kdo je moudrý, skrze to, ježto vně vidí, hluboce obmyslí Božskou moudrost. Tak též v jedněch týchž knihách jeden chválí, že jsou pěkné, dobře připravené; druhý, že jest v nich dobré písmo; třetí chválí vnitřní

rozum, kterýž jest v tom písmu. Protož dobré jest, divili se tomu, že jest Bůh tak mnohé věci spořádal krásně a tak slušně; ale tomu i dobré jest, kdo umí vnější krásu Božskou obrátiti k užítku duchovnímu, že nepřilne láskou k stvoření krásně a slušně zřízenému, ale od stvoření k Stvořiteli, kterýž to tak krásně vyvedl, láskou se obrátí. Na toť vzbouzí písmo myslí naše, abychom divné skutky Boží znamenali; abychom, divíce se ve všem moudrosti Boží, chválili Boha v činech jeho.

3.

Východ slunce.

(Z polského od A. Mickěviče.)

Již nastal sváteční den Nejsvětější Panny; čas byl překrásný, doba ranní; nebe čisté, objímajíc zemi, bylo tiché a vyklenuté jako moře visící. Hvězd několik lřpytilo se z hlubiny nebeské, jako perly ze dna mořského skrze vlny. Po straně poletoval bílý obláček sám jediný, ponořuje v blankyté křídla podobná k mizejícím perutím anděla strážce, jenž, zadržev byv noční modlitbou lidí, opozdil se, a spěchá, aby se vrátil mezi spolunebešťany. Již se zatměly poslední perly hvězd a na dně nebes uhasly. Nebe středem čela bledlo, pravou skrání opírajíc se o podušku černavého ještě stínu, levou pak pořád více se ruměnic. Aj tu v prostřed viděti bílek oka, viděti duhovku, zřetelníci; již papršek vyběsknul, a přeskočiv po okrouhlých nebesích, v bílém obláčku jako šíp uváznul. Za tímto dne heslem svazek ohně vylétá, tisíc střel křižuje se v podnebesí, a — oko slunce vzešlo. Ještě jsouc ospalé poněkud, přihmuřuje se, a trnouc vztrásá paprskové své řasy; sedmi barvami svítí v rychlém střídání: hned jest safírové, hned krvaví se v rubín, hned žlutne topasem. Již rozlesklo se, průzračné jsouc jako křišťal, potom jako briliant světlé, posléz ohnivě, co měsíc veliké, co hvězda mihavé. Tak na nesmírné nebo ubívalo se samotné slunce.

Jitřní píseň.

(Od Frant. Sušila.)

Jitro k nám se blíží:
Svrhnouc spánku tíží
Vstaň, duše má, k chvále,
Veleb svého krále.

Pohleď na nebesa,
Slyš, jak všecko plesá!
Jak zpěv Pánu skory
Pějí světův sbory.

Aj viz tam tu zoří,
Jak se Pánu koří!
Rtové její rudí
Tebe k chvále budí.

Slyš tu ranní hvězdu,
Na svém na odjezdu
Jak se slastně celá
V píseň rozzvučela.

A ta máti země
Nespočívá němě:
Slyš zefyru vzdychy;
To zpěv její tichý.

Skřivánci, slyš, pějí;
To ples duše její.
Hruď jí slasí skáče,
Oko rosou pláče.

A viz její zdobu
 V tuto ranní dobu!
 Ve vší svojí kráse
 Pánu zaskvívá se.

S přeradostnou sklonou
 Dýmá obět vonnou;
 Celá se mu skýtá,
 Takto krále vítá.

O buď, duše milá,
 Budiž toho čilá,
 Vylej ze své tísně
 Pánu vrouené písně.

Pěj mu plnou měrou,
 Vždyť jsi jeho dcerou,
 Spásou svou ho jmenuj,
 Celá se mu věnuj.

5.

Utopický Brahmanův způsob života.

(Od Jana Mírotického.)

Brahmanský lid prý čistotný a sprostný život vede: o ni-
 žádné rozkoše nestojí. Ničehož více nežádá, než k čemu způsob
 přirozený jej vede. Sprostné potravu požívají, ne té, kterouž
 obmyslnost neskrovnosti ze všech živlů vyhledává, ale kterouž
 země železem neporušená sama od sebe vydává. Stoly naplňují
 pokrmy neškodnými. A odtud to pochází, že jsouce bez rozlič-
 ných a mnohých neduhův, ani jak jich jmenovati nevědí, ale
 trvanlivého zdraví užívají. Pomocí nežádá jeden od druhého, než
 jednoduše živi jsou. Všecky činí bohaté jednoduše chudoby.
 Soudův nemají; neb se trestání hodných věcí nedopouštějí.
 Práv žádných nadržují; neb není zlosti mezi nimi, aby se jim
 ukládaly. Jediné právo ten národ má, jenž jest: proti právu

přirozenému nečiniti. Lakomství, jenž práci rozmáhá, neprovedí: zahálky mrzuté se varují. Od slunce se ten lid zahřívá, rosou se svlažuje, vodou potoční žízeň skrocuje. Lůžka k ležení dodává mu země, pečování jemu sna neruší, přemýšlování mu myslí neobtěžuje. K stavení domův kamení ohněm neruší, ani přimíšením písku tužšího vápna činí: nýbrž raději ve vykopaných jeskyních zemských anebo v prázdných skrýších hor bydlí. Žadných tam větrův, žádné vichřice ni bouřky se nestra- chují. Smýšlí každý, že ho bezpečněji před přivalem chrání ta jeskyně, nežli krycí cihly; jestli mu ke dvojímu užitku: dokud živ jest k bydlení, a k pohřbu, kdyby umřel. Žádného tu není drahého oděvu, ale údy papírovým, tak řečeného stromku, oděvem, neb, což pravdivější jest, počestností přiodívají. Válek nevedou, ale pokoj mravnostmi a ne silou upevňují. Nemoci a neduhův těl, jakž jest již povědino, netrpí, proto že neči- stými činy povětrí neporušují, ale vždycky u nich příroda s časy zachovává srovnalost. Za lékarství k hojení jest skrovnost neb střídme užívání potravy, kteréž netoliko případlé může zhojiti bolesti, ale také způsobiti to, aby nepřicházely. Žadných herních divadel nejsou žádostivi, ale když chtějí na dům při- pravený k divadlu patřiti, památky statečných činův sobě pře- čítají. Ne v básních babských se kochají, ale v přespanilém ve- likosti tohoto světa a věci přirozených spořádání. Pro kupectví po moři na lodích se neplaví. Umění ozdobně mluvili se neučí: sprostná mezi nimi jest výmluvnost a obecná všem, toliko při- kazující nelhati. K službě Boží nevinných hovad nezabíjejí, pra- vice, že Bůh obětí krví poskvrněných nepřijima, ale raději že oblibují služebnost nekrvavou, slovem modlicích se že ukro- cen bývá.

.6.

Zaklnuté sestričky.

(Slovenská píseň.)

Dolě pod Smolenským zámkom
 Pretékavá voda járkom.
 Keď hviezdičky vychádzajú,
 Húsky sa tam kúpávajú,
 Dve husičky, dve sestričky,
 Zaklnuté od matičky.

A keď ony vychádzajú,
 Tak sa ony shovárajú:
 „Sestra s zlatýma kriedlama,
 Už sú hviezdičky nad nama;
 Plujme na dol po tom járku
 Až k tomu našemu dvorku.“

Mati sedí u lavičky,
 Drobí kuorky do vodičky,
 Drobí kuorky aj striedočku
 Zlatým húskám do jaročku:
 „Sbierajte si, moje děti,
 Čo vám drobí smutná mati.“

Tak sa ony shovárajú
 A milostne objímajú,
 Na svú biedu nariekajú,
 Svej mati sa zaželajú
 Až do šerého svitania,
 Až do ptačieho spievania.

Keď hviezdičky zapadajú,
 Žalostne sa rozlúčajú,
 Každá dáva svojej mati
 Z kriedelenka pierok zlatý,
 Z kriedelenka pierok zlatý,
 Čo stojí za peniez zlatý.

7.

Bitva Canenská.

(Od Sigm. ml. z Púchova.)

V Ríme ustanovení konsulové L. Paulus Aemilius a Cnejus Terentius Varro. Varro, človek rodu nízkeho, prízní obce na ten úrad vyvolen. Témto konsulům bylo propuštěno, aby větším vojskem nežli předešlí vůdcové římské proti nepřítelům bojovali. Houfové římské obyčejní jsou rozmnoženi, a noví k starým připojeni. Konsulové, smyslu jsouce odporného, do vojska přijevše, odporný také způsob v spravování zachovávali. L. Paulus byl muž opatrný, pamatuje na radu, na umění a obyčej válečný, války za dlouhý čas protahoval, nepřítel meškal a bitvy se vystráhal: proti tomu Varro bouřil, vztekale se počínal a bitvy žádostiv byl. Ale v krátkém čase, s velikou obecného dobrého škodou a záhubou, se ukázalo, jak mnohem užitečněji bylo Lucia Aemilia střídmosti a šetrnosti, než Varrovy pýchy a nerozumné náhlosti následovati. Neb Hannibal, obává se, aby pro nedostatek špiže v jeho ležení bouřky nějaké nevznikly, hnuv se z krajiny Glerenské do Apulie krajiny teplejší táhl, a se vším vojskem u městečka řečeného Cannae se položil. Kteréhožto konsulové římské následující, tak blízko se od něho položili, že je řeka Aufidius řečená toliko dělila. Lucius Paulus vida, že Hannibal, v zemi cizí přebývá, tolik a tak rozličných národů vojska pro hlad dlouho držeti moci nebude, v tom úmyslu stál, aby válkou za dlouhý čas protahoval, a tu jedinou cestu k přemožení bezpečnou, nepříteli škodlivou a své obci užitečnou býti uznával. A kdyby byl Cnejus Terentius to

těž znáti chtěl, každý snadno rozumem postihne, žeby Hannibal strápen a přemožen býti mohl. Však Varro, muž myslí nepokojné, netoliko nic nedbal na tak moudrou radu Aemiliovu, ale ještě mu k tomu zlořečil a v lidu reptal, jakoby lid válečný zahálající v ležení byl zdržován, a proti nepříteli do pole vtrhnouti nesměl. A protož když ten den nastal, v kterémž panování na něho přišlo, — neb jeden po druhém nad vojskem panovali — raným jitem přes řeku Aufidus se přepraviv, bez vědomí tovaryše svého nepřátel k bitvě pobídl. Aemilius ho více z musení, poněvadž ho z toho zraditi nemohl, než z dobré vůle následoval. Hannibal potěšen byl, že mu se příčina k bitvě dala a prodlévání, kteréž na velikou těžkost býti sobě uznával, že odňato bylo. Se vším vojskem, oděním velmi ozdobným, do pole vytrhl; neb loupež, kteréž od svých nepřátel dostal, k veliké mu okrase byla. Vojsko římské na poledne bylo tváří obráceno, proti němuž vítr polední, vulturnus od obyvatelův řečený, velký prach a metelici zbouril. Kartaginští na půlnoc patřili, a tak pořádně v svém šiku stáli, že obadva rohy obsáhli; v prostřed Gallové a Hispanové postaveni byli.

Nejprvé se lehčí koňové, potom těžší jízda potkali, tak že úzké k bitvě místo mezi řekou a lidem pěším pozůstaveno bylo. Z té příčiny nemohouce se zdaleka proti sobě rozbíhati a dlouho prodlévati, mnohem silněji a ukrutněji se stírali. Ale když lid římský jízdný na utíkání byl obrácen, bitva na pěší lid římský přišla, kteří se takovou horlivostí bítí počali, jakoby žádného potom času k bojování míti neměli. Ale přílišná žádost vítězení, jakž zpočátku byla radostná, tak také k posledku římanům velmi zarmutlivá. Nebo Gallové a Hispanové, kteří byli v prostředku postaveni, nemohouce útoku římského na se učiněného déle snést, mezi své zase ustupovali. Římané, honíce se za nepřátely a je mordující, do prostředka přišli, že je Kartaginensští oběma rohy zavřeli a je obtáhli. Pět se také Meytharův numidských, kteří nedávno před tím, ukazující se, jakoby od Kartaginenských odstoupili, od konsulů římských byli laskavě přijati a za posledním houfem postaveni, když svůj čas uhlédli, po zadu mimo naději nenadále na Římany udeřili.

A tak když ze všech stran šik římského vojska byl změten a zkažen, Hannibal o vítězství nepochyboval.

Livius píše, že v této porážce okolo XL tisíc lidu pěšího, jízdného dva tisíce a sedm set zhytnulo. Polybius pak praví, že jich mnohem více zamordováno. Jakž koli jest, tím se nezanepraždňující, to pověděti smíme, že krom této porážky Canenské žádné ani v první ani v druhé válce s Kartaginenskými škody větší Římané nikdež nevzali. Neb v tomto boji zahynul Paulus konsul, muž pamětihodný, kterýž až do poslední hodiny vlasti své spomoci usiloval, a Servilius předešlého roku konsul. K tomu někteří z konsulův, soudcův, hejtmanův a jiných mnoho dobrých a urozených lidí, s mnohými jinými předními měšťany římskými, kteřížto až do sytosti nejukrutnějšího nepřítele svého mordování a v nic obrázení byli. Konsul Terentius, kterýž byl příčina bitvy svedení, když viděl, že ve všem Hannibal napřed má, utekl.

8.

Pravda a výmluvnost.

(Od Mich. Pěčka Smiřického z Radostic.)

Raději máme hleděti pravdy světlé nežli řeči okrášlené. Po jiném se zná pravda, než po krasomluvném umění. Pravda u věcech a ne v řečech přebývá. Jeden skutek moudrý víc moudrosti na člověku ukáže, než tisíc slov bez skutkův; neb slova k větru se přirovnávají, ale skutkové k podstatě. Přivykli pak lidé moudří více skutkům nežli slovům věřiti. Všech lidí na světě ta povaha jest, že spíše skutky vedeni bývají nežli slovy. Všeliká vážnost slovům odjata bývá, kde jí skutkové nevykládají a neprokazují. Jistě vysoká a krásná slova nečiní člověka spravedlivého, ale život ctnostný a bez úhony činí i lidem i Bohu milého. Nebo coť prospěje dlouhé mluvení a zbytečné odporování, nebudeš-li míti spravedlnosti? Zajisté v den soudný poslední nebudeme tázáni, krásně-li a dlouho-li jsme mluvili, ale dobře-li jsme živi byli.

9.

Modrý bez.

(Od Fr. L. Čelakovského.)

Líbě z blízka voníš, ale zápach z dálky milejší
 Jak připomínky mladých dnů mi zefýři vanou.

10.

R u s a l k y.

(Od P. J. Šafaříka.)

Rusalky, dle domění dřevních pohanských Slovanův, byly bohyně vod, jmenovitě řek a potokův, představované a ctěné v podobě mladých, krásných, dlouhovlasých panen, obývajících na hlubinách vod, obzvláště řek a potokův. Důkazem toho jsou přede vším nejstarší svědectví letopisův o počtě od Slovanův vodám a bytnostem vodním, zvláště pak řekám a bohyním říčním vzdávané, potom zmínky ve starých kronikách a rusadelných svátcích, kteréhožto výrazu původně a za časův pohanstva o dnech Rusalkám a počtě jejich zasvěcených užíváno, později pak v křesťanské době na svátky svatodušní přenešeno, dále připomínání a zapovídání v církevních ustanoveních tak řečených rusadel čili rusadelných her a obětí, jakožto pohanských a neslušných, konečně víra, obřady, obyčeje a písně národní u Rusův na Bělorusi a na Malorusi zachované až podnes.

Památka Rusalek nikde tak živě a čerstvě se neudržela, jako na Bělorusi a Malorusi. Tam obecný lid po tu dobu mnoho o krásných Rusalkách rozprávěti umí, tam se i nyní jméno jejich v národních písních zhusta připomíná a ozývá. Zdáním toho lidu obývají Rusalky v porostlinách říčních, a vychodíce okolo dne trojičného (t. pondělí Svatodušního), meškají na zemi až do Petrova dne. Představují je sobě obyčejně v postavě

sedmiletých děvčat ušlechtilého zrůstu, majících zdáním jedněch zelené, a zdáním jiných černé dlouhé prosté zelenými věnci ozdobené vlasy, kteréž často, sedajíce na břehu řeky, rozčesávají, jsouce v bílé košilky, bez pásu, oděny. Někdy poskakují na ratolestech starých stromův, někdy zase rozvíjejí mezi větvemi přeřiva, kteráž v noci u vesničanek ukradly. Na Bělorusi je sobě představují černoooké, černovlasé, neoděné. Tam se někdy prý často zjevovaly lidem, ale zaklením prý je zapudili. Bavily se v hájích, houpaly se na větvích stromův, a zahlédly-li koho, přivolávaly jej k sobě líbezným úsměchem a hláskem takto: „Ha! ha! pojdte k nám na houpadlo (hojkadlo) kolébat se.“ Jsouce podoby krásné, zvabívaly někdy okolo jdoucího k sobě; než běda tomu, kdo se k nim zblížil. Změnilyt svou podobu, staly se kulhavými, a hledící na ně i sám okulhavěl na věky. Za kterouž příčinou Rusové přes celý ten čas téhodne svato-dušního na žádný hlas a volání v lese ozvati se nesmějí.

Na Malorusi všesjí na dřebech klůcky, tkaniny i niti v oběť Rusalkám; sic jinak kradou přeřivo, aby měly čím se zanepráždňovati. Když se Rusalky veselí, slyšeti na vodě smíchy, zábavy, pleskání a hříčky. Celý týden rusadelný nikdo se nesmí v řece koupati ani dlaní tleskati. Ve čtvrtek děvčata a ženy nic nepracují, nebo ten den jest velikánoc Rusalek. Dospělé dívky jdou podtají do lesa, pletou věnce a házejí je Rusalkám s prosbou, aby jim zjednaly ženicha. Hodivše ty věnce, utíkají spěšně, a Rusalky jimi ozdobené běhají po žitě. Povšechně se o nich věří, že děvčiny a panny k sobě vábí, a přivábené lechtáním života zbavují. Důkazem toho jest následující prostonárodní píseň:

Oj běží, běží krásná děvčinka,
 A za ní běží Rusalečka:
 „Hej poslyš, poslyš, krásná panenko!
 Zahádám tobě já tři pohádky,
 Jestli je uhodneš, k otcí tebe pustím,
 Pakli neuhodneš, k sobě tebe vezmu.
 Oj co roste, a bez kořene?
 Oj co běží, a bez otěží?

Oj co květe beze všeho květu?
 Kámen roste a bez kořene,
 Voda běží a bez otěží,
 Kapradí květe beze všeho květu.“
 Děvčinka tři pohádky neuhodla,
 A Rusalečka ji ulechtala.

II.

Světlování mořské.

(Dle norského cestopisce C. Ch. Askjörnsena, z Vesny.)

Dne 22. září 1849. Den dokonal líbezným večerem a nádherným západem slunce. Veškera obloha západní naplněna byla skvělostí i barevnými oblaky, a všecka tato nádhera obrážela se rozmanitě v moři, které se před námi v neskončenosti a jasnosti své rozkládalo. Nad obzorem jižním visely tmavé husté vrstvy mračen, ze kterých, když nastal soumrak, vystřelovati začala elektřina. Neslyšáno žádného hromobití: ale siné prostopadlé vespolek se křížující plaménky a jiskry, žhaví vodorovní ohnivi hadové naplňovali moře a povětří pronikavým světlem, tak že jsme viděli každé lano na celém stroji plachet lodních; hned potom zahalovala nás vždy zase tma opravdu egyptská, tak že vlastních rukou viděti nebylo. Úkaz tento opakuje se velmi zhusta na úžině La Manche; opakoval se také za několik večerův plavby naší po ní.

Velikolepé toto divadlo připomenulo mně činnost malých zvířátek v hlubině mořské a skvělou podívanou, kterou za tmavých nocí strojívají. Nadál jsem se, že při vypsané liché bouřce celou krásu úkazu toho spatřím. I nezklamal jsem se. Přikročiv ku předku lodnímu a pohlížeje za tmavých okamžení mezi blýskáním dolů do moře, viděl jsem, ano před každou vlnou, před každým kolebavým hnutím lodi vznikají myriady jisker, nesoucích se po vlnách tu se silnějším tu se slabším zářením, až konečně zhasínajíce ustupovaly myriadám novým. Chvillemi se větší terče, koule neb melounovitá tělesa třepelala

v modré neb zelenavé fosforové záři těchto jisker. Delfíni, bouřlivě připlývající k lodi a kolem ní harčující, podivnost a přišernost tohoto divadla ještě více rozmnožovali; neboť každý pokryt byl jako bělavým rouchem kuželovitých jisker. Chvillemi plouli po čtyrech po pěti pohromadě pokojně a klidně podél lodi; chvílemi zase skákali a přemítali se v kotrlících a v kolech, honili a potýkali se v divokých a rozpustilých obrazech, naplňující moře svítícími ohnivými kruhy a oblouky.

Viděl jsem světelkování mořské na severním pobřeží norském; ale mdlé bylo naproti tomu, které jsem spatřil v úžině La Manche a několik večerů později na moři Atlantickém. Podobalo se, jakoby záře severní byla se uvrhla do moře a ze hlubiny mořské vypouštěla třaslavé plameny v podobě žhavých šípův proti obloze. V krajinách jižnějších je světelkování mořské ještě mnohem skvělejší; vyvinuje prý se tam v nádheře opravdu báječné, tak že celé moře z vln ohnivých složeno se býti zdá.

Periodické naskytání se nescíslného množství světelkujících zvířátek na povrchu mořském a současnost úkazu toho s bouřemi docela se shoduje s podobnými úkazy v jiných třídách živočichův. Při bouřce rozlézají se mladé žabky u velikém množství po zemi; při bouřce pohrává bez čísla ryb na povrchu vodním, a nezřídka léhnou se v takový čas i motýli.

Z rána přikryto bylo moře červenavým a hnědým škraloupem, který chvílemi zahaloval hladinu tenounkými vrstvami, chvílemi zase táhl se pod vodou bílými a zažloutlými nitěmi. Prodlením dne vyvážili plavci několik věder vody z moře, na jejímžto povrchu v brzce se utvořila zrnitá zažloutlá massa, několik palcův ztlouští. Vypadala jako bílé rybí jikry, anebo jako žlutočervená ságová polévka. Jednokaždé zrno bylo malá meduza, *noctiluca scintillans*. Prostému oku představuje se zvířátko toto zvrčí špendlíkové hlavičky, a vypadá jako bublínka s tečkou. Drobnohledem spatřuje se jasný slabě zlatobarevný měchýřek s tmavým zrnkem na nejhořejším užším poněkud konečku, kde se též objevují čtyry záhyby. Mezi množstvím těchto meduzek nalézala se též zvířátka kroužkovitá zdělí několika linií. Od 6. hodiny ranní až do 8. hodiny večerní, kde se se-

tmělo, moře oním škraloupem pokryto zůstalo. Den byl teplý, slunce svítilo, moře bylo klidné.

S noci nastalo opět světelkování nad obyčej skvělé a plamenné. Díl lodi pobitý mědí zdál se býti žhavým; ale ve proudu za lodí se táhnoucím bylo světlo nejjasnější; podobal se proud ten mléčné dráze, ale byl nad ni světlejší. Veškerá zadní část lodní s pobitím měděným, vesla, řetězy a j. vypadaly jako zamodrale bílý žhavý kov. Světlost těchto myriad světel byla taková, že moře ve tmě noční průzračné bylo jako křišťál, a čisti se mohlo písmo nejdrobnější; každé, by sebe menší hnutí vln zvyšovalo jasnotu; celé prostory a zástupy jiskrnatých hvězd zářily po hladině mořské — divadlo věru nezapomenutelné!

miriada - veselá - ...

18.

Píseň poustevníkova.

(Od Frant. B. Trojana.)

Les utichnul, bouře přešla,
Přestal živlů strašný spor,
A večerní hvězda vzešla
V tichém míru nad obzor.

Oněměly v dálce hromy,
Zhasnul zkázoploďný blesk,
A pokojně skrže stromy
Září lunin jasný lesk.

V tichém klidu odpočívá
Po té bouři les i luh;
Mne nebeský mír ovívá,
Pokojný i můj je duch.

Bouře bylo moje žití,
Bouř po krásném polednu;
Mým korábem vlnobití
Zmítalo po bezednu.

Ušel jsem však světa víru,
 Kde mnou hrála marná čest,
 V samotě jsem došel míru,
 A můj večer tichý jest.

13.

Okolí řeky Mississippi (Mešasebé.)

(Dle Châteaubrianda od Jos. Jungmanna.)

Řeka Mešasebé čili Mississippi, běžící déle pěti set mil, svlažuje rozkošnou krajinu, obyvatelstvem spojených obcí novým Edenem nazývanou. Na sta jiných řek, podrobených Mešasebí, ji roztučňují bahnem a zúrodňují vlahami. Když se všechny ty proudy povodněmi naduly zimními, když bouřky celá meyta lesů zvyvracely napořád: shromáždí ve věk u veškerých pramenův stromy vykořeněné. On je proultím slučuje a klejuje třtím, on vysazuje křoviny a vstrká do vody dílo své. Po rozpěněných vezouce se vlnách sstupují ty vory k Mešasebí odevsad. Zmocnivši se jich řeka stará, pudí je k ústí svému, pilíc nové zakládáti rameno. Onde i onde povyšuje ohromného hlasu, rozléhajícího se horami, a vylévá zedmuté vody vůkol sloupení lesních. Jest to Nil na poušti! Jednak příjemnost v divadlech přírodních pojí se vždycky se slávou; a zatím když prostřední proud valí k moři sosen a dubů mrtviny, viděti na pobočných proudech postoupáti podle břehů plovající ostrovy z pistye a lekna, jichžto žluté růže chvějí se co praporečky u výši. Zelenaví hadové, volavky šeré, růžoví plamenáčkové, mladí krokodýli plaví se co nahodilí poutníci na těch květných korábích, až osada ta, rozestrouci větrům zlaté plachty, přistane do kteréhoš řeky soukromného chobotu.

Ode vpádu Mešasebé do moře až do spojení jeho s Ohiem nejneobyčejnější obrazové následují toku jeho vod.

Po břehu západním rozvinují se pustiny nepřehlednutelné, jichž zelenosti vlny podál vidí se dmouti k nebes blankytu, kdežto mizejí. Na neobmezených těch pastvinách těkají náhodně

stáda tři i čtyř tisíc bůvolů divokých. Někdy zubr divoký rozkládaje vlny plováním, přijde se rozhostit do vysoké trávy na některý ostrov Mašasebéský. Po čele jeho, zdobeném dvěma půlměsíci, po bradě starožitné a blatnaté mněl by bůzkem jej býti bučícím, jenžto spokojeným okem pohlédá na velikost vod a na pustý nadbytek poríčí svého.

Takové jest divadlo na břehu západním; ale mění se náhle na protivné straně, a rozmanitost působuje podivnou. Visíce nad tokem vod, stojíce hromadně na skalách a horách porůznu v údolích, stromové všelikého způsobu, barvy a zápachu, směšují se, spolu srůstají, vynikají do hůry, na výsost, která schvacuje pohled. Plané révy, trubače a tykve zámorské molají se u kořen stromů těch, vystupují na ratolesti jejich, lezou na pokrajnost větví, sestřelují s javoru na tulipy, s tulip na alkaje, působíce steré jeskyně, podloubí a sklepy. Často bloudíce ode stromu ke stromu pletiva ta, kladou se ve prameni proudů, kryjíce je mosty a oblouky květnými. Z lůna těch balsamových houští šacholán hrdý vynáší nepohnutý kužel svůj; zdoben jsa růžemi bílými, panuje lesu celému, nemaje soka kromě palmy, ježto podlehého zlekha zachvívá své rozsochy zelené.

Množství živočichův, umístěných rukou Stvořitele v tomto krásném ústupu, rozšiřují tam podjímající půvaby života. U vchodu zblíženém viděti podnapilé mstem hroznův medvědy, ano se potácejí na haluzích jilmových; karybův stáda koupají se v jezeru; černé veverka pohrávají v mrákotě lupení; posměváčkové, virginští holubi, na velikost co vrabci, sletují na zardělý od jahod trávník; papouškové zelení se žlutými hlavami, strakapoudi brunátní, plamenní kardináli lezou do kotouče na cypřišů vrcholích; kolibrové třpytější se na jasmínu květníkův, a čížební hadi sypějící visí dolů se stromových vrcholkův a houpají se na vzor pletiva z kvílí.

Jestliže ticho a poklid panuje v pustinách na druhé straně řeky, tu naproti tomu hučí a hemží se všecko: klubání ptactva do prův dubových, chramoštění živočichův chodících, pašoucích se nebo louskajících zuby svými skořepiny ovocné, ječení vod, lehký šust, bučení temné, sladké vrkání, naplňují tu pouštinu milou a divokou jednohlasností.

A však když vychřice povanouc ožíví veškeru tu samotu, rozehrá chvějící se ta těla všecka, všeliké ty bílé, blankytné, zelené, růžové pomísi spousty, zjedná všech barev měňavost, všeliký spojí šust a hluk: tu vyniká takový hřmot z lůna oněch lesův, takové se věci staví před oči, žeby marná byla píle vypisovati je těm, kdo neprošli nikdy těch prvotinných polí přírody.

14.

Pyramidy.

(Z angl. od E. D. Clarke, přel. J. J.)

Ráno, jak mile se počalo svítati, probudil nás věrný náš sluha a tlumočník, zvěstuje nám, že je viděti pyramidy. I kvapili jsme ven z kajuty. Nikdy nevymizí dojem, který v nás první na ně pohled spůsobil. Obrazem slunečných paprsků vy-
 padaly bílé jako sníh; velikost jich tak jest překvapující, že nás nic, co jsme si koli v obraznosti své dříve byli předsta-
 vovali, nepřipravilo k divadlu, na něž nám nyní bylo patřiti. Pohled ten hned nás přesvědčil, že žádná umělost není v stavu, aby popisováním nebo vyobrazováním vzbudila ponětí, rovnající se dojmu, jež spatření úžasných těchto památníků mívá. Fo-
 remnost stavby ztrácí se v nesmírné jich velikosti; mysl, podive-
 ním jsouc pozdvížena, bežděky pocítuje pravdu, ač popíranou ale zkušeností ztvrzenou, — že v ohromnosti dlí vznešenost. Jiný důkaz nepopsatelné moci jejich jest, že nikdo posud nepřiblížil se k nim jinak než s citem hrůzy. V jistých okamžicích roz-
 čílenosti bývá dojem bázně tak veliký, že spíše působuje bo-
 leš než rozkoš; odtud snad pocházejí popisy pyramid, které je vyličují jako nestvůrné a pošmourné spousty bez ladu a skladu. Kdo nepocítil žádného potěšení z pohledu na ně, nebyl sobě snad vědom, že nevrlost jeho byla výsledek vlastní jeho citlivosti.

Dne 23. srpna 1802 vypluli jsme k pyramidám; že byl Nil rozvodněn, mohli jsme se džermou (člunem) přiblížiti k nim.

až na míli. S úsvitem přistali jsme k Džize. Od Džizy vedla nás cesta bařinatou krajinou, po úzkých průplavech, které nicméně dosti byly hluboké; bez všeliké nesnáze dostali jsme se o 9. hodinách k písčitému pahoru vedoucímu k hlavní pyramidě. Několik arabských beduinů bylo se tam sešlo pozdravit nás, ažbychom vycházeli z člunu.

§ Jakým žasnutím přehlédali jsme nesmírný povrch, když jsme přistoupili k velikánské stavbě, která se zdála dosahovati oblakův! Tu i tam objevovalo se několik arabských průvodců nad námi, jako tolikéž pídimužiků, čekajících, aby ukazovali cestu k vrcholu. Chvillemi zdálo se nám, že slyšíme hlasy, i poslouchali jsme; ale byl to jen vítr, an mocnými závany smýčel spousty kamenné. Již někteří z družiny naší počali vystupovati, a zastavovali se nad strašnou hloubkou, jižto spatřovali pod sebou. Jeden ze soudruhů našich, přemoh již nejnesnadnější část podniku našeho, hleděním dolů dostal závrat, i musil všeho nechat i najmouti Araba, aby mu slézti pomáhal. My ostatní, zvyklejší jsouce vylézati ua výšiny, s mnohými zastávkami k oddechu a častými výkřiky podivu, stoupali jsme dále k cíli. Spůsob vystupování nejednou byl již popisován, ačkoli nikdy dosti pochopen. Představte si, jako byste byli na schodech; každý schod muži prostřední velikosti dosahuje až po prsa; šířka schodu rovná se jeho výšce. Pohled nazpět někdy bývá sice strašlivý lidem, kteří nezvykli hleděti se značné výšky; není však nejmenšího nebezpečnosti, aby kdo spadnul. Na některých místech arci, kde kamení vydrobeno, potřebí je opatrnosti, a bez arabského průvodce nelze ku předu; nicméně jsou prostředky k vystupování v celku tak příhodné, že se toho každý téměř může odvážit. Nám se dařilo dobře. Nesli jsme s sebou několik nástrojů, jako lodní kompas, teploměr, dalekohled atd., které jsme nemohli svěriti rukám Arabů, poněvadž je snadno mohli roztlouci. Konečně vystoupili jsme na nejvyšší stupci s velikým potěšením veškeré společnosti. Tu jsme našli polochu třiceti dvou stop do čtverce, složenou z devíti velikých kamenů, z nichž každý asi tůnu vážil, ačkoli mnohem byly menší než některé jiné, z kterých pyramida ta stavěna. Poutníci všech věků a všech národů zapsali zde svá jména. Některá psána

byla řecky, mnohá francouzky, několik anglicky, jiná latinsky. I my jsme jako předchůdcové naši byli žádostivi, zanechat zde památku svého pobytu; zdálo se nám to býti daň vděčnosti zato, že se nám vystoupení zdařilo; ihned byl každý z nás zaneprázdněn, aby nápis svého jména přidal k ostatním.

Divno jest, že na ploše této, která hledícimu z Kaira nebo od Nilu tečkou se býti vidí, žádný z četných poustevníků nerozbil svůj stan, ježto jinde se utíkali na vrcholky sloupů a na nedochůdné skoro štíty nejvyšších skal. Teplo, když jsme došli vrcholu, nebylo větší než 84 stupňů dle Fahrenheitaova teploměru, aniž se změnilo po všechen čas, co jsme tam pobýli; neboť silný vítr vál od severozápadu.

Rozhled z výšiny této hojně vyplnil naděje naše; vypravování o něm, tak jak se objevuje v této části roku, nenadšazují novost a velikolepost toho, co člověk spatřuje. Veškerý končiny ku Kairu a k Deltě podobaly se jezeru posetému nesčíslnými ostrovy. Viděli jsme lesy palmové stojící prostřed vod; povodeň, rozlévající se po zemi, na které stály, dávala jim podobu, jakoby z vln vyrůstaly. K severu, kamkoli oko mohlo dosáhnouti, nebylo viděti nic než hladinu vodní, protrhovanou dědinami a sady. K jihu spatřovali jsme pyramidy Sakkarské; a východně od nich menší památníky téhož způsobu blížeji k Nilu. Zříceniny vyskytují se po celé cestě od pyramid Džizských až k Sakkarským, i zdá se, jakoby někdy byly bývaly spojeny, představující ohromný nějaký hřbitov. Za pyramidami Sakkarskými mohli jsme postřehnouti vzdálené hory Saidské, a na návrší blíže libycké strany Nilu objevil se nám klášter znamenité velikosti. K západu a jihozápadu bloudilo oko po veliké poušti libycké, prostírající se až k nejzazšímu kraji obzoru; nic, mimo tmavé míhavé skvrny na pisku způsobené stínem přeletujících oblaků, nerušilo hrůzy krajevidu toho.

Na jihovýchodní straně je obrovská socha Sfingy, nejkolossalnější dílo socharské, jež nám zbylo ze starověku. Francouzové odhalili podstavek a všechny položené anebo lví částky sochy té; předtím byly zasuty pískem. Ale mimo nadání ukázalo se, že podstavek, na kterém Sfinx leží, není než bídná spodní

stavba z cihel a drobného kamení, jako neobyčejnější kus novověké zdi, a že dokonce nesouhlasí s náramnou prací na sochu samu obrácenou, ani s obrovským vzezřením okolních předmětů. Ze Sfingou jsme prostřed pískové pouště rozeznali ostatky a sledy velikolepé budovy, snad Serapea.

Bezprostředně pod rozhledem našim, na východní a západní straně, uzřeli jsme tolik hrobů, že jich nebylo lze spočítati, některé na polo zasypané pískem, jiné znamenitě nad písek vynikající. Všecky mají podobu podlouhlou, s nachýlenými stranami, jako jsou střechy domův evropských. Na druhé pyramidě, která stojí na jihozápadu, jsou zbytky někdejšího kamenného opazení blíže vrcholu. Někteří, ošálení jsouce zevnitřnou barvou pažení toho, pokládali je za mramor; ale bělost jeho pochází jen od částečného zvětrání na povrchu. V okolí nenalezneš ani nejmenšího úlomku mramorového. Dlážděný dvůr kolem ní je z venku obehnan zdi. Třetí pyramida mnohem menších rozměrů než druhá, ukazuje se jihozápadně za Sfingou; i jsou ještě tři jiné, z kterých jedna téměř celá vězí v písku mezi velikou pyramidou a sochou tonto k jihovýchodu.

15.

M á d a n k a.

(Od. Fr. Schillera, přel. J. Purkyně.)

Most z perel v smělém napražení
 Šerým se nad jezerem pne,
 A vystaven jsa v okamžení
 Zpíná se k výši závratné.

Nejširší loď, nejvyšší stěžeň
 Obloukem jeho prochází,
 An břemenem nikdy neztěžen,
 Ined jak se zblížíš, uchází.

On rovně s proudem vod povstává,
 Znikne, jak proud se rozplývá.
 Nuž prav, kde mostu toho stává,
 A kdo je umně stavívá?

16.

Spravedlivý soudce.

(Od Václava Dobřenského.)

Jednoho času král Alexander Veliký, chtěje zvědět, kterak se království jeho spravují, proměnil se v oděvu a přišel k jednomu soudci, ježto se před ním tehdáž dva soudili. Jeden řekl: Já jsem koupil dům od tohoto, a nalezl jsem v zemi poklad zakopaný. I prosil jsem ho, aby jej sobě vzal, neb jest jeho; a on nechce. Odpověděl druhý: já jsem v tom domě neschoval žádného pokladu, protož ho také nechci vzít; neb nenáleží mně. I prosili jsou obadva toho soudce, aby ten poklad sobě vzal a učinil s ním, jakžby mu se líbilo. Odpověděl jim soudce: Vy od viny lakomství utíkati, a mne chcete v ten hřích uvésti. Protož žádáte-li spravedlnosti, učinite tak, jak se mně vidí. I řekl k jednomu: Máš-li syna kterého? Odpověděl: Mám. I řekl k druhému: Máš-li dceru? kterýž také řekl: Mám. Dí jim soudce: Jdětež a oddejte je spolu, a budiž ten poklad jejich.

Uslyšev to král Alexander a podiviv se, řekl k soudci: Nikdy jsem neviděl lidí, by tak soudili a tak činili. Jemuž soudce, neznaje ho: Jsou-li kde lidé, ježto nespravedlivě soudí? Odpověděl Alexander: Ba právě jsou. I řekl soudce: Bývá-li pak déšť v jejich zemi? Tehdy se opět podivil Alexander a řekl: Ó přešťastni jsou ti králové, ježto mají takové soudce. A hned se jemu dal poznati král Alexandér, a pro takové rozsouzení dal jemu jedno město, v němž soudcem aby byl do smrti, a daní z toho města žádných neplatil, ani jeho lédicové.

17.

Pravda a spravedlnost.

(Od Bavora Rodovského z Hustiřan.)

Pravda a spravedlnost jsou přičina a studnice všeho dobrého, pocházejíce z plemene dokonalé moudrosti. Pravda všelikému klamu a spravedlnost každé křivdě odporné jsou. Pravda a spravedlnost plodí doufání, doufání zplozjuje štědrotu, štědrota milování, milování lásku, láska přízeň, dobrou radu a pomoc. Skrze dobrou radu pak svět se řídí a spravuje, všeliká dobrá věc jedná, práva se i dobří pořádkové ustanovují.

18.

Zivot pod vodou.

(Od Em. Purkyně.)

Třikrát větší prostoru nežli suchá země obsahuje moře, a pod hladinou jeho, jakož i na mělčích březích, hemží se nepřehledné množství zvířat a rostlin, podobných k těm, jejichž pravěké předchůdce nalzáme v skamenilých zbytcích. Podivná směs vysokých hor a rozsáhlých rovin táhne se pod mořem a chová v sobě tajuplný svět, jehož skryše teprva zponenáhla odhalovati se počínají.

Arabské a romanské pověsti vypravují o jezerech a studánkách Vilami obývaných. Kdo do čisté jich vody se ponoří, octne prý se náhle na překrásně prorostlých lužích, kráčí půvabným stromovím a spatřuje zlatoskvoucí hrady a města. Takové jest moře. Plavec, odraziv od země zelené vznáší se v korábu dlouho nad nesmírnými propastmi, kam olovnice ani dosáhnouti nemůže, až kanečně mezi klikatými útesy se připlaví k mořské krajině, kde dno se více vyzdvihuje. Zde před užaslým zrakem jeho pod průhlednou vrstvou vody otvírá se pohled na směs neobyčejných rostlin, větších a barvitějších

nežli jsou naše stromy a květiny. V lesích těchto rostlin proháni se zvířectvo nejdívnějších podob a barev, o jakém se ani nejbujnější obraznosti nezdálo, a společný živel všech těchto tvorů, totiž voda, zvyšuje ještě příšerné hemžení jejich. Na zemi jsou obyvatelé pevniny, vody a vzduchu přísně od sebe odděleni. Ptáče bezpečně si zpívá na větví, ačkoliv kočka pod stromem drápy chystá; okoun uklouzne rybolovné volavce do hloubky; napájející se tur pádí do bezpečného lesa, zhlídne-li ve vodě žravého krokodila; veverka, opice šplhají se bezstarostně s větve na větev, vědouce, že nepřítel jich tam nedostihne.

Jinak jest v moři. Tam žije všecko v jediném živlu a dravec pronásleduje svou kořist pohodlně z největších hloubek až k hladině. Mezi větvemi ohromných chalu (fucus) plove velryba, lovic zvonovité slimýše, kteří polekáni rychle do hloubky se spouštějí. Tisíce mořských hlemýžďů velikán tento hrubým svým tělem s listí sestře dolů do hlubiny, odkud teprva pracně do výšky opět vyplývají a nového stanoviště, někdy i na velrybě samé, sobě vyhledávají. Málokdy vnikne člověčí oko do oněch hloubek, kde všecko se hemží a tlačí; jenom na březích jižnějších moří, kde hladina při tichém povětří co křišťal průhledná a co zrcadlo hladká se jeví, podaří se někdy na čas pozorovati podmořské lesy, rejdiště mořských tvorů. Také již břehy našich evropských moří podávají nám, ovšem v menší míře, obraz podmořského života.

Rozmanitých a velmi poučných zábav užití lze v tom ohledu na břehu Adriatského moře, kde příliv pestře smíšené tvorstvo na břeh vyhazuje, z čehož si obraznost představení učiniti může o žití podmořském. Mezi balvany, které v dlouhých řadách u břehu stojí, valí se neustále voda buď hučením a pěněním, buď jenom tichým vířením. Někdy se i na chvíli pozastaví, a představuje hladce lesklou pláň. Chaluchy karmazínové k mechům podobné (chondria), pomíšené větvemi liagor, vápennou korou potažených, ustávají zponenáhla ve svém pohybování a lnou tiše k dlouhým stužkám zoster trávozelených. Kulatí raci obratně lezou dlouhými nohama ve skulinách skalních, vždy k jedné straně se uchylující; na dně

se válejí protahující a krčící se holothurie, kolkolem přisávacími trubkami opatřené a k ohromným pijavkám podobné. Dále mezi kamením rejduje kulatý tvor tuhými ostny pokrytý, mořský ježek; příbuzná jemu mořská hvězda přisála se jedním ramenem ke skále a stojí kolmo a ztuha ve vodě. Pestré ryby prošlehuji vlny sem tam; jednu z nich polapila mnoho-ramenná sepia a ztahuje ji k tvrdému zobáku svému. Průhledný modravý svonec s pomerančovými vlásky po kraji plyne zvolna a půvabně k břehu, střídavě stahuje se v kulatější tvar a rozšiřuje se v plošší desku. Ale jakmile větřík hladinu zkadeří, hned ponoří se do hloubky. Byla to meduza. Za ní plove dlouhá modravá stužka, tak nazvaný pás Venušin; ale i tento tvor brzo se ponoří, neb moře stává se vždy nepokojnějším. Hvězdoústní polypové, jako krásně zbarvené kvílky na kamenném křoví roztroušení, mizejí, mořská tráva počíná se pohybovati, neobratné mořské hvězdy padají do hlubiny, hnědorudých mořských polypů sotva lze poznati, ryby znikají v širém moři a hnědé chalupy počínají opět dle ruchu vlnobitného sem tam se kývati. Jenom raci jezdí hbitě po kamení, pevně se držíce ostrými drápy. Tu se objeví v moři bílé pásmo, dlouhá to vlna, hrne se blíž a blíže, jakoby země chtěla vydobytí, pleská o kamení a pokryje zvědavého diváka rozstříkanou pěnou. Celý houf barevných lastur vyvrhne moře i s odrzřenými chalupami na břeh, pestrý život zmizí na břehu mezi kamením docela, a důraznější vlna brzo i pozorovatele přinutí ustoupiti dále. Z moře vyvržená sepia, držíc ještě rybu v zobanu, pomáhá si teď směšným způsobem, aby se opět do vody dostala, vlekouc se ssavými rameny od kamene ke kameni. Lépe se daří vyvrženým rakům; ti rychle pádí přes kamení a vrhají se znova do zpřízněného živlu.

Krásnější jest pohled při tichém povětří na zálivy Rudého moře. Veliké sady purpurových koralových kmenů rozkládají se tam na nehlubokém dně mořském, pokryty jsouce hvězdami co chrpa modrými. Jiné bílé koralové kmeny nesmírným svým rozmnožováním vystavují celé útesy, ba v Tichém oceánu dlouhé řady ostrovů, kokosovými palmami zarostlých. V podmořských roklínách a propastech vyzdvihují se pralesy ohro-

mných chaluh (*lacrocystis comosa*) až na 300 stop dlouhých, jejichž olivově zelená barva nádherně se liší od rudých korálů.

Podobné rostliny bujní ve všech mořích, brzo v jemných skupeninách mechovitých, brzo ve skupeninách travnatých se širokými stužkovitými listy. Jedny podobají se provazům, druhé tenounkým vláknům. Ba i podoby palm, sosen, jabloní opakují se v podmořských lesích i obrovským i zákrslým rozměrem. Veliké vzduchem naplněné měchýře umístěné na větvích, jimiž se chaluchy na hladině udržují, podobají se k ovoci, a rozmanitá barvitost s odstíny zelenými, modrými, žlutými, hnědými zvyšuje pestrý pohled v takové míře, v jaké se nespatřuje ani na květinách pevné země.

Na širém moři pokrývají plynoucí chaluchy ohromná prostranství, tvoříce takořka nepřehledné louky. Největší taková chaluhová louka nalezá se v Atlantickém oceánu mezi Azorskými ostrovy a Brasií, i slove jezero sargassové. Skládá se celé z plynoucích chaluh (*sargassum vulgare*), jež mořské proudy a bouře od břehův odtrhly a do širého moře zanesly. Kolumbus plul čtrnácte dní tímto chaluhovým mořem, které šestkrát větší prostoru zaujímá, nežli celé Rakousko. Ale chaluhové skupeniny netvoří zde souvislých spoust, nýbrž rozpadají se na četné ostrovy. Také jinde v širém moři a na nejkolmějších březích vyskytují se chaluchy, zakotvené drápopovitými kořeny až na dně, dosahující na tisíc stop délky. Bujným zrůstem jejich zdobí se propasti koralových útesů v jižním oceánu, jakož i kolmé stěny ledových ostrovů na severu.

Ohromný a rozmanitý jest život v moři, an v divoké směsi se jeví, jako před dávnými věky, když pevnina naše se tvořila. Ohlédneme-li se však blíže po podstatě tvorů mořských, neshledáme než rostliny bezkvěte a živočichy nedokonalé s nejjednodušším ústrojím, často pouhé sliznaté kavalý, často více složené z látky kamenné nežli ze zvyřecí, jež živící moře pestrými barvami zdobí a v ohromnou hmotu zvětšuje. Morští raci jediné tam zastupují u větším počtu třídu členovců, na pevnině tak rozmanitě a čelně vyvinutou, a stojí daleko za mravenci a včelami, uměleckým pudem vyznačenými. Z obratvůců nalezáme zde pouze velikou třídu němých tuhotvarných

ryb, žraloky tupě hltavé, a jiné příšerné podoby s hnušně šedou až i skvoucí barvou. Ohromní morští ještěřové již dávno vyhynuli, a jenom nemotorné želvy a některé hadovité tvory zastupují třídu plazů. Morští ptáci živící se mořskými tvory uhnízdují se na pevné zemi (rackové již v Čechách) a ponořují se do vln, jen aby střelbitě rybu nějakou ulovili. Ssavci morští k rybám podobní, velryby a tuleni, v skrovném jen počtu jsou zastoupeni.

Jak rozdílnou měrou jeví se život na kraji našich rybníků, v potocích a pramenech. Zde není žádných nestvůr, kteréby koupajícího se pohltily nebo lodě převrhly; leda že klepeta račí a ostré zuby vodní myši číhají v zálohách bahenných, anebo že přisávají se pijavky k nohám brodicího se chlapce. A přece nepatrný tento život v sladkém vodstvu pevnin vyvinutější jest, jakož i život na pevnině vůbec. Řasy (algae), jediné to rostliny mořské, jsou v našich potocích pouze drobnohledné, a též ze zvířat nižších tříd vyskytují se pouze malí zástapcové. Zato květoucí rostliny plovou na hladině vodní, a tisícero larv hmyzových, brouků, pavouků hemží se po vodě.

Pozorujme vodní strouhu z jara. Vodní rostliny s tenče rozdělenými listy, které na nezamrzlém dně v zimě dřímaly, vystupují s pupeny krásně zelenými do výšky. Mezi nimi pohybují se mloci s ploškým vlnitým ocasem, a potápějí se žlutokrajní vodní brouci, lovice hravé rybičky nebo neobratnější larvy hmyzové. Nad nimi dlouhonohé žáby domáhají se břehu několika ráznými pohyby; mezitím skákají jiné s kraje dlouhými skoky dolů. Úžovka vine se travou a blíží se k břehu; brzo jest viděti hlavu její, brzo ocas, brzo se kroutí vodou jako pružný prut. Žáby na vlhkém kameni spočívající, odkud se dlouho nepohnutě dívaly do oblak, rozeskakují se polekány na všechny strany. Jenom nezkušeného mloka uchytí ještě chytrá úžovka a vecpe jej do širícího se hrdla, ačkoli se mlok brání jak moha. Krk její se nyní nadme, spokojené zahrává si žihadlem (rozeklaným jazykem) a ukryje se opět v trávě na protějším břehu. Larvy friganid, v trubkách z písku slepených uzavřené, vlekou se na mělkém břehu. Dravé larvy

šidel číhají pod listím vodních rostlin na kořist, kterou čelistmi kleštnatými uchopují.

Nastane léto. — Řasy leží v hustých zelených povlacích na vodě, a jenom silná žába klestí si jimi cestu. Vodní rostliny vystoupily již z vody a rozkládají své listí, mezi nímž zde onde bílý nebo žlutý květ vyniká. Leknín a stulík pokrývají celé rybníky, a pod širokými jich listy visí nesčíslné množství hlemýžďův a pijavek, nad velkým květem jejich víří celé sloupy komárů. Útlá vážka vznáší se nad vysokým rákosím, proměnivši se z neobratné larvy v lehce okřídlený hmyz, a jako jestřáb vrhá se na vodní mouchy a slabší zabloudilé motýlky. Dlouhonohá hydrometra střelbitými postupy míhá se po pružné hladině, a mezitím vodní pavouci, bublinou vzduchovou objatí, se pohybují jako stříbrné kuličky po hladině. Žabina, která z jara v podobě průhledných zrncek vodu pokrývala, promění se nyní v zástupy tmavohnědých pulců, kolem nichž draví vodní brouci tancují. Žáby a ropuchy skřehotají, komárové víří v povětří, pěvci šveholí v rokyti, vše dýše čilým životem.

Rovně čilý život spatříme, když z týchž míst kapku vody skoumáme pod drobnohledem.

Tak všechno oplývá životem, i nesmírné moře i nepatrná kapka stojaté vody, a to životem co do množství o mnoho mohutnějším, nežli na pevnině, ačkoliv méně bohatým co do rozmanitosti tvarů.

19.

J e z e r o .

(Od Boleslava Jablonského.)

Pojď, požívej, milý synu,
Půvabného večera ;
Upti zraky na hladinu
Hlubokého jezera.

Co na vrchu větrů vláda
 Mocné kmeny skácela,
 Ona tiše se rozkládá,
 Jakby hnutí neměla.

Na ní čile pohrávají
 Sněhobílé labutě,
 Utěšeně rozkládají
 Svoje jasné perutě.

Této vodě podobej se
 Duše tvojí hlubina,
 Žádnou vášní nezmítej se
 Její klidná hladina.

Každá pak myšlénka tvoje
 Ve svém duši plynutí
 Podobej se ve všem, co je,
 Plující zde labuli.

A tvé srdce, perla všeho,
 Podobej se slavíku,
 Jenž tu zpívá pro každého
 Ve svém skrovném lesíku.

20.

Obrácený mládenec.

(Z Eusebiovy hist. církv, od Jana Kocína z Kocínětu.)

Po smrti Domiciánově, když se sv. Jan z ostrova Pathmu zase do Efesu navrátil, na žádost některých obcházel a navštěvoval církve okolních národův a měst, někde aby zřídil biskupy, inde aby celé církve v řád uvedl, a někde aby z těch mužů, na kteréžby mu Duch Páně ukázal, hodné kněze vyvolil. Jehož tedy času přišel do města, nedaleko odtud ležícího, když po vykonání své povinnosti bratří navštívil a jich potě-

šil, vida před sebou mládence silného v tváři krásného a vtipu schopného, obrátil se k biskupu toho místa a takto k němu promluvil: „Tohoto mládenečka tobě snažně před církví a Pánem Kristem, kteříž mi toho svědkové budou, k věrnému chování a pilnému vedení poroučím.“ Kteréhožto, když biskup na svou práci a v péči přijal, a že při něm všecko dle možnosti učiniti chce, připověděl, Jan podruhé svou předešlou řeč opáčil a k věrnosti ho snažně napomenul. To vykonav, do Efesu se navrátil. Biskup tedy mládence sobě svěřeného do domu přijal, za svého choval, v kázni svaté a bázni vedl, a laskavě s ním nakládal, až ho naposledy i svátostí křtu osvětil. Potom pak když ho při biřmování i znamením Páně, jako bezpečnou a dokonalou stráží duše jeho, znamenal a potvrdil, něco péče své a pilnosti při učení a vedení poulevil. Kteréhožto hned ta zvolnějši svobůdka jemu připuštěná zkazila, ježto ho jiní mládenci, věkem jemu rovní, však zahálčíví rozpustilí a všemu zlému zvyklí, do svého zlého tovaryšstva potáhli. A ti neprav na své skvostné hody ho vodili, potom pak i v noci, na krádež a loupež tajně vycházejíce, s sebou ho brali, až naposledy k tomu ho měli, aby se s nimi o něco horšího směle pokusil. On pomalu všemu tomu zvykal, a pro bystrost vtipu svého, rovně co neskrocený kůň na svou sílu spoléhaje, ven s pravé cesty vyběhl, a uzdu tuze hryza, do propasti všech nešlechtností tím prudčeji sebou jako po hlavě vrhl. Když pak strany spasení, které jest v Bohu, až v zoufalství upadl, již potom na malé zlé účinky nemyslel, ale dopustiv se znamenitých nešlechtností, odkudž mu nepochybná zhouba nastávala, ani v tom zlém předsevzetí jiným roveň býti nechtěl. A protož vzav s sebou tovaryšstvo, a nashromáždiv lotrovské zběři: s ochotnou myslí loupežníkům se vystavil za hlavu a vůdce, v moci velmi násilného, v prolévání krve přeukrutného a v přísnosti náramně trpkého.

Mezi tím přišla důležitá potřeba, pro kterouž Jan opět do téhož města povolán byl. Vyřídiv všecko, proč nejvíce přišel, promluvil k biskupovi řka: „Nuže, biskupe, navrať nám poklad, ježž jsem já a Kristus v přítomnosti církve, kterouž spravuješ, jako svědka, tobě svěřil.“ Té řeči se biskup nejprv ulekl, a

stál co zmámený, domnívaje se, že od něho peněz, jichž k sobě nikdy nepřijal, žádá. Avšak ani tomu snadně věřiti nemohl, aby Jan co toho na něm žádati měl, čehož mu nikdy schovati nedal; ani na druhou stranu Janovi, svěřeného pokladu žádajícimu, nedověřovati se nesměl. Ale když Jan dále pověděl: „Mládenečka a duše bratra od tebe žádám!“ tu stavec, sklopiv hlavu k zemi a těžce vzdychaje, s pláčem odpověděl: „Ten jest již umřel.“ „Kterak a jakou smrtí?“ optal se Jan. Odpověděl biskup: „Bohu umřel; neb se z něho udělal člověk zlý a nešlechtný, a krátce mluvě, lotr. A hle nyní místo církve, v níž bydlel, tuto horu s podobnými sobě tovaryši u velikém počtu opanoval.“ Apoštol tedy, roztrhnuv na sobě roucho a s velikým naříkáním bije se v hlavu, pověděl: „O, co dobrého strážného ustanovil jsem tebe nad duší bratra mého! Ale ihned koně mi přiveďte, a člověka, kterýžby mi k němu cestu ukázal.“ A po té řeči vsed na koně, tak jakž byl, rychle z kostela k ukázané hoře pospíchal. A příjev k tomu místu, hned od strážných té lotrovské zběři jat byl. Nestroje se ani před nimi utíkati, ani se jim brániti, s velikým křikem promluvil k nim: „Právě pro tu příčinu jsem k vám přijel. Dovedte mne k svému vůdci.“ Kterýž v zbroji jsa, na něho očekával. Ale jakž Jana k němu se přibližujícího poznal, hned hanbou velikou před ním na běh se dal a utíkal. Jan pak, zapomenuv se i na svůj starý věk, jakž nejvíce mohl za ním běžel, volaje: „Proč, synu, přede mnou, otcem svým starým a žádné zbroje nemajícím, utíkáš? Můj synu, smiluj se nade mna. Neboj se; máš ještě naději k spasení. Já sám za tebe Kristu počet vydám, a bude-li toho potřeba, i za tebe umru, jako Kristus za nás umřel; já za duši tvou položím duši svou. Zastav se a věř mi, Kristus mne k tobě poslal.“ On pak, slyše ty jeho řeči, nejdříve se ovšem pozastavil, ale oči dolů k zemi sklopil; potom zbraň od sebe vrhl, a bázní jsa pojat, třásl se, až i hoře plakal. Na to starce k sobě blíže přistupujícího objal a s pláčem žalostivě odprošoval, jakž jen mohl za svou vinu dosti čině; a samu toliko pravou ruku ukrýváje, vodou hojných slz svých podruhé se pokřtil. Tu ho apoštol vysoce ujišťoval, ano i přísahou stvrzoval, že mu odpuštění všech

hříchův na Spasiteli našem vyprosil, a pad na kolena pravou jeho ruku vodou pokání obmytou a očištěnou líbal, a tak ho s sebou zase do církve uvedl. Tam často za něho Bohu se modlil, v ustavičných postech s ním se trápil a mysl jeho srdečnými slovy z písem svatých kojil, až i docela spokojil. Aniž odtud, jak se praví, dříve odešel, až ho po vykonaném pokání zase smířeného té církvi navrátil.

Jeho obrácením pozůstavil apoštol znamenitý příklad pravého pokání a jasnou průbu druhého zrození, potom i slavné a vítězné znamení viditelného vzkříšení a z hříchů povstání.

21.

V č e l y.

(Od Boleslava Jablonského.)

Pilně z květu všelikého
Včely šlávu sbírají,
A v tichosti oulu svého
Sladký med vzdělávají.

Tyto květiček milenky
Následuj též duše tvá,
Pilně snášej si myšlénky,
Dokud chvíle příznivá

Ssaj ze květů ducha lidu,
Putuj v krásný Boží svět,
A když přijde doba klidu,
Vzdělávej duchovní med.

Bohuslav

22.

Chvála literního umění.

(Od Bohuslava Tablice.)

Čím větší cena jest a platnost literního umění, tím větší vážnosti zasluhují všickni ti muži, kteříž liternímu umění buďže skrze vlastní sebe v něm cvičení, aneb pilné jeho zdělávání a ochotné ve vlasti rozšiřování i zvelebování napomáhají. Dokud svět trvati a v něm lidé pravdy milovní a toho, což užitečného a krásného jest, citedlní nalézati se budou: potud se o literním umění vyznávati bude, že ono králi i poddaným, církvi i obci, celé vlasti i zvláštním jejím údům nevypravitedlný užitek přináší. A jistě ono jest i největší ozdoba každého rozumného člověka. Ono každý stav, každý věk milé šlechtí; ono chudým čest působí, bohatým vážnosti přidává. Ono mladosti jest okrasa, starosti potěšení. Literní umění štěstí člověka vysoce povyšuje; neštěstí pak a bídu jeho nejen ulevuje, ale k skončení, nýbrž v zapomenutí uvodí. Ono vynalezením rozličných nových věcí a nástrojův dělání rolí a orbě napomáhá, obchodu cestu klesí, řemesla k větší dokonalosti, svobodné umění k květu přivodí. Literní umění, jakož Cicero praví, doma člověka obveseluje, venku mu nepřekáží, s ním noclehuje, putuje, hospodari. Přitom pak ono člověka i k mravnosti a šlechetnosti vede, ono ho učí, sebe jako cíl a ne jako prostředek vážiti, a kdo tak sebe považuje a podle toho i v svém jednání se řídí, ten každého dne může říci: živ jsem byl! Odtudto jest viděti, že muži takoví, kteřížto liternímu umění ve vlasti napomáhají, a je všelijak v krajině rozšiřují, jsou zvláštní zemského štěstí podpory a nástrojové. Oni to jsou ve vlasti, co nejdražší kamenové na koruně královské, kteráž od nich i veliké jasnosti i veliké ceny nabývá.

23.

M á k.

(Od Fr. L. Čelakovského.)

Slyš, mládenče, volá k tobě mák květo- i plodonosný:
Krásou věnči mladost, vypěv užitku podej.

24.

Smrt staršího Plinia.

(Psaní mladšího Plinia k Tacitovi, přel. J. J.)

Žádáš, abych Ti strýce svého zahynutí popsal, bys je tím věrněji mohl vypraviti potomstvu. Děkuji Tobě. Vidím, že smrti jeho, bude-li Tebou oslavena, nesmrtelná sláva se připraví. Jakkoli totiž zahynul při zkáze nejkrásnějších krajů, údalostí pamětihodnou jako národové a města, čímž památka jeho navždy zjištěna; jakkoliv sám vyvedl díla přemnohá a věci k dlouhému trvání spůsobilé: mnoho přece k nepomíjitelnosti jeho přidá věkověčnost spisů Tvých. Já aspoň pokládám za blažené, komu darem Božským dáno, aby buď konali skutky hodné popisování, anebo psali spisy hodné k čítání; za nejblaženější pak, komuž dopřáno obého. V počtu těch bude strýc můj i svými knihami i Tvými. Tím radostněji činím, ba žádám, co mně ukládáš.

Byl v Misenu a loďstvu sám velel. Devátý den před kalendami septembróvými, asi o sedmé hodině, oznámila mu matka má, že se objevuje mračno neobyčejné i velikosti i tvárnosti. Pobyt na výsluní, vykoupav se studeně, pojedl leže a studoval; i žádal střevíce, a vystoupil na místo, odkud nejlépe div onen viděti bylo. Mrak (nevědomo v dálce stojícím, z které hory: žeť z Vesuva, později se proznámilo) vystupoval, jehož podobu a tvar žádný strom lépe nebyl by představil jako sosna. Neboť vyhnán jsa jako na předlouhém pni do výšky, rozkládal se na větve: myslím, že prudkým

vanutím byv puzen, když později umdlévalo, od něho opuštěn, nebo také vlastní svou tíží přemožen, v šířku se rozplýval; bělavý opět, a opět špinavý a skvrnatý, tak jak zemi nebo popel vynášel. Viděloť se to muži veleučenenému úkazem velikým, jehož více z blízka poznati třeba. Káže připraviti lehkou loď: mně, chci-li s sebou jíti, dal na vůli. Odpověděl jsem, že raději chci studovati, a náhodou byl mi sám co psáti dal. Vyšel z domu, vzav s sebou psací tabulky. V Retině prosili ho lodníci, poděšení nastávajícím nebezpečenstvím (neboť ves ležela pod Vesuvem, aniž bylo odtud jak utéci leč po lodích), aby se nevydával v takovou záhubu. Změnil svůj úmysl, a co byl počal s myslí bádavou, dovedl s duchem největším. Vyplul na čtyřveslici; přistál nejen v Retině, nýbrž i v mnohých jiných místech (byloť pobřeží to pro příjemnost svou velmi lidnaté), přinášeje pomoc. Spěchal tam, odkud jiní prchali; plul přímým během k nebezpečenství, tak velice jsa prost strachu, že všechna hnutí oné pohromy, všechny podoby její, jak je zrakem postihoval, diktoval a zaznamenával. Již na loď popel padal, čím blíže přistupovali, horčejší a hustější; již i pemzy a černé opálené ohněm rozpraskalé kamení; již náhlá mělkost a úlomky z hory zahrazovali břeh. Rozmýšlel se chvílku, měl-li by nazpět obrátiti, brzo pak kormidelníkovi, an ho k tomu pobádal: Odvážným, vece, štěstí přeje; jeď k Pomponianovi. Byl Pomponian v Stabiích oddělen od sopky zátokou morskou; neboť moře zalévá se tam do břehů pone náhlu se krouticích. Ten, když nebezpečenství, ač před očima, ještě blízké nebylo, vzrůstáním pak přebližké státi se mohlo, zavazadla dal vynésti na loď, připraven jsa k útěku, jakmile by se odporový vítr utišil. Strýc můj doplavit se tam větrem nejpríhodnějším, objal trnouchého, těšil a napomínal ho; a aby strach jeho svou neohrožeností umírnil, kázal se zanésti do lázně; když se umyl, polehl ke stolu, povečeřel, vždy jsa veselý myslí, anebo což rovně veliké jest, veselého pohledu. Mezitím z hory Vesuvu na přemnohých místech široširé plameny a vysoké požáry vyšlehovaly, jichžto blesk a jasnost vynikala pro temnotu noční. Chtěje strach průvodcův zlěčiti, vypravoval, že to hoří zanechané ohni a opuštěné od bázlivých

sedláku dvory o samotě stojící. Pak se dal na odpočinutí, a odpočinul nejpravdivějším snem. Neboť chod dechu, ješto pro sílu svého těla tížeji a hlasitěji dýchal, slyšán byl od těch, jenž okolo prahu obcházeli. Ale prostora, ze které se do komnaty vcházelo, tak již byla zasuta popelem a vmíchanou pemzou, žeby východ ze světnice, kdyby déle v ní pozůstal, býval zabráněn. Probuzen byv, vyšel a vrátil se k Pomponianovi a ostatním, kteří bděli. Radili se společně, mají-li zůstat pod střechou, anebo pustiti se pod širé nebe; neboť častým a ohromným otřásáním stropy se pohybovaly, a jako vypáčené z míst svých brzy tam odcházeti, brzy onam vraceti se zdály. Pod širým nebem zase obávati se bylo pádu kamení, ačkoli již lehkého a vypáleného. Ku konci rozhodlo porovnání nebezpečenstev. U něho přemohl se důvod důvodem, u druhých strach strachem. Hlavy si obvázáli šátky, což byla obrana proti věcem padajícím zhůry. Již byl den jinde, tam pořád noc nade všecky noci černější a mračnější, kterou však mnohé pochodně a rozmanitá světla rozjasňovaly. Zlíbilo se mu vyjít na břeh a pohlédnouti z blízka, zdali moře již odplutí dopouští; ono ale zůstávalo pořád bouřné a odporové. Tam ulehna na prostřenou plachtu, opětovaně žádal studené vody a pil. Potom plameny a plamenův předzvěstný sirnatý puch pohnuly jiné k útěku, jeho rozbodřily. Opřen o dva otroky popovstal, ale hned klesl, jak se domnívám, pro hustější dým dech mu zastavující a pro sevření žaloudka, jež od přirozenosti měl slabý a těsný a častým nadýmáním obtížený. Když den zasvítal — byl třetí od toho, jež posledně on uzel — nalezeno tělo jeho celé neporušené a okryté tak, jak byl oblečen; držení těla podobnější odpočívajícímu nežli umrlému.

My zatím byli jsme v Misenu, já i matka. To však nic není k ději, aniž jsi Ty zvědět chtěl jiného než o zahynutí jeho. Konec tedy učiním. Jedno doložím, žeť jsem všecko, čemu jsem sám byl přítomen a co jsem hned, když se první pravda pamatuje, uslyšel, pravdivě vylíčil. Ty vybeř, co Tobě nejvhodnějšího. Neboť jiné jest psáti list, jiné dějepis; jiné příteli, jiné všem. Buď zdrav.

25.

R o l n í k.

(Od Fr. J. Vacka Kamenického.)

Rolníkovi blaze dnové plynou,
 Byť i lopotil se v potu tváři;
 Když mu nebe vláhu dá a září,
 Žádnou nežádá si rozkoš jinou.

Svět se jeho končí za dědinou,
 A v něm působí a hospodaří,
 A když přijdou léta, tuť ve stáří
 Mdlé si ruce jeho odpočinou.

Pak ve prostřed vnuků svých a dětí
 V svatém poklidu a přízni Boží
 Radostnou svých šedin slavnost světi.

Ani smrt mu nepůsobí muka,
 Rád již do hrobu své kosti složí;
 Drahá zatlačit mu oči ruka.

26.

C í n a.

(Od Jana Rulíka, dle cestopisu Jiříka z Drachova l. 1693.)

Tataři Čínu jmenují Kataj, Rusové podle Tatarův Kytaj. Číňané sami ji nazývají dvojím vyslovením jako Čung-hoa t. j. prostředek světa, a Čun-ke t. j. prostředek rajske zahrady, domnívajíce se, žeby čtverhranný byl obor světa, prostřed něhož prý stojí Čína. Říše čínská jest pevnostmi jednak přirozenými, jednak rukou lidskou velmi upevněna a obmezena.

K západu má vysoké hory a pouště, a pro nedostatek vod i potravu nemohou vojska nepřátelská je protáhnouti. K půlnoci stojí ona slovutná zeď, která se za div světa váží. K polední a východní straně leží širé moře. Položení země čínské nemá všude stejnou přirozenost; půlnoční díl jest velmi studený, a polední příliš horký. Proto ale přece velmi jest úrodná, nebo místy každoročně dvakrát obilí z polí sklízějí, a stromoví též dvakrát ovoce dává. Také má dostatek všelikého zboží, jako železa, cínu, mědi, rtuti, zlata, stříbra, perel, magnetu a nejlepšího pižma, čaje a porculánu; zvláště bohatá jest hedvábím a vlnou. Pro množství rozkošných sadů, zahrad, obor, zvláštních vod a podzemských vodních průchodů, i pro přirozené dary právem se za zemský ráj považovati může.

Hlavní město Peking, kdež císař své sídlo má, jest v světě největší, jehož délka činí šest mil německých, pevnými zdmi ohrazené a velmi lidnaté. Před časy sloulo Čung-tien, nyní ale od kraje běže jméno, a leží od čínské zdi 12 mil německých. Léta 1404 za panování císaře Taj-kunga nabylo veliké slávy a vznešenosti. Týž císař z města Nankingu stolicí královskou sem přenesl, Peking na dvě města rozdělil a předměstí rozšířil. Z těchto předměstí jde se přes krásný most do města padesáti branami. Na branách pevné bašty stojí, a zbroje leží kolem a kolem, jakoby nepřítel za zdmi stál. V prostřed města stojí velmi vysoká, z zeleného, červeného a žlutého porculánu způsobená věž; kolem okolo má devět pavlačí, s zeleným přístřeším, a na každém kranci visí množství stříbrných zvonečkův, kteří hnutím prudšího větru libě hrají. Svršek té věže kráší velike granátové jablko na způsob makovice z ryzého zlata. Vnitřku udělány jsou stupně, kterými se až k vrchu jíti může. Nic jsem neviděl pod sluncem nad tuto věž řemeslnějšího. Mimo to nádherná stavení panských i městských domů, paláců, zvláště císařského, jakož i věží pagod působí téměř městu velikou okrasu, o čem by mnoho bylo psáti. Nechybují tedy oni, kteří píší, že město Peking pro množství obyvatelů slouží mraveniště, pro krásu stavení div světa, pro bohatství okolek země, pro umění škola mudrců, a pro svou velikost a výbornost královna měst světa. To pak

velmi podivno i obtížno, že ulice a náměstí nejsou dlážděny, odkudž to pochází, že obyvatelé času letního pro prach zhůru se nesoucí na ulicích závoje přes obličej nosí, a času deštiného pro bláto veliké nepohodlí mají. Protož na ulicích a na příčných cestách stojí mnoho koní, a k jízdě je najímají; velicí páni nosí se v neslích, jiní vozí se na talavažkách o jednom kole, jež předcházejí služebníci, a pacholci za nimi koně vedou. Naproti tomu obecné cesty jsou dlážděny čtverhraným kamenem, pahrbkové a skalní rozsedliny sníženy, údolí a doly zvýšeny. Poštovské domy deset mil cesty od sebe stojí. V krajích uzeríš množství krčem a obecných kuchyní pro příchozí.

K poctivosti Číňanům říci se může, že dávno již v rozličných uměních prospívali. Až podnes spatříš v znamenitějších městech školy, kdež se mládež v umění mudrce Konfucia cvičí. V císařské hvězdárně každou noc pět matematiků běh nebeský pozoruje, na ráno o tom ředitele svého zpravují, a ten opět císaři o tom vědomí dává. K největším hodnostem přicházejí jen počestní a v umění zblhlí lidé, pročť i prostý lid dychtí po umění, aby k hodnostem přišel. V jistých dnech shromažďuje se množství obyvatelů na náměstích a ulicích i slyší veřejné čtení z knih aneb historických příběhů vypravování. Ten kdo slovo vede, sedě prostřed nich, mnohými dary bývá obdarován. V Číně nelpí obecného zebření, ani zahalečův potulování; jsou již jistí domové, kdež se pracuje a lidem ku práci nespůsobným dává se vyživení. Všecky osoby pohlaví ženského jsou malé a velmi útlých nohou, a to váží za největší okrasu těla; protož také hned v dětinství svém nohy plénkami a točenicemi obvinují a pevně utahují. Avšak pro slabost nohou sotva chodí. Jejich pokora nemalé chvály hodna jest. Číňané mají řídké brady a krátké, a teprv rostou jim v stařecím věku. Klobouky nosí okrouhlé pletené z žiní koňských. Zelená barva jest jim nejmilejší a nejvzácnější; modrá jest znamení smutku. Co se dotýče náboženství, větším dílem jest pohanské, vyjmeš-li několik Tatarův, kteří se přiznávají k učení mohamedanskému. Učení lidé drží se nauky mudrce Konfucia, jenž se narodil 500 roků před Kristem.

Také mnozí přiznávají se k náboženství křesťanskému přičiněním Jesuitů, jakožto duchovních vyslanců. První duchovní vyslanec, l. 1582 od stolice papežské do Číny vypravený, byl P. Riccius z tovaryšstva Ježíšova.

27.

Zmizelá radost.

(Od Fr. L. Čelakovského.)

Proč jsi, doubravo, za jitra
Mhlou šerou se oděla?
Bývalá ty má radosti,
Kam si se mi poděla?

Zdali k zemi padši, dáváš
Krásu jarním poupatům?
Aneb k nebi vystoupivši,
Barvu letním oblakům?

Není, není mezi kvítím
Ani mezi hvězdami:
Větrové ji odvanuli,
Uplynula s řekami.

28.

Polykrates.

(Od V. Leandra Rvačovského.)

Polykrates, král na Sámu ostrově, v tak velikém štěstí byl, že mu toho jednak všickni záviděli. Neb všecko jeho předsevzetí, tak jakž sám chtěl, šťastně se mu vedlo. Naděje o žádné věci, na kterouž pomyslí, nikda ho nezmýlila. Vůbec dávalo se, jakoby mu všickni živlové, z nichž svět stojí, sloužili. Amasis pak král egyptský, upřímný jeho přítel, když slyšel,

ano mu vždy štěstí jako z vody jde, napsal mu list v ta slova: „Z štěstí přátel svých, a když se jim prospěšně vede, jsem potěšen a slyším o tom rád. Než tvé to kvapné a příkré štěstí nic mi se nelíbí; neb se obávám, ať by tím nějakého pádu Štěstěna neobmyslela. Pokudž se mé k tobě upřímnosti dotýče, raději bych slyšel, aby s nějakým dosti odporným neštěstím zápasil. Protož tuto radu dávám. Vezmi něco před sebe, což by tak kvapnému štěstí bylo na odpor, a odvrz od sebe, což máš nejmilejšího, čehož by mohl slušně želeť, tak aby toho na věky nenalezl. Jestliže by se pak i tudy neproměnilo štěstí, pilně toho šetř, k čemu by tě osudové chtěli vésti.“

Polykrates, přečet list, prsten svůj zlatý, v němž byl velmi drahý kámen, do moře uvrhl, a navrátil se domův, počal z té škody — jako by z nechtění přišla — teskliv býti a rmoutiti se. Ale nedlouho to stálo; neb pátého dne rybář lapil velmi velikou rybu, nejvlastněji královského stolu hodnou, i daroval ji Polykratovi. Kteroužto když služebníci vykuchali, našel se v střevech jejích prsten ztracený. Polykrates, vzav jej, psal o tom do Egypta. Amasis, to přečet, zarmoutil se a žádal, aby Polykrates dobrou smrtí umřel. A hned posly do Sámu poslal, oznamuje, že chce k němu přijeti a za některý čas s ním pobýti. Což proto učinil, aby snad Polykrates v nějaký nešťastný pád neupadl, pročež by on jako pro přítele musel zarmoucen býti. Ale dříve, než se stalo, Polykrates zahynul.

Oretes, krále Daria perského vůdce, záviděje takového neslýchaného štěstí Polykratovi, všelijak o něm úklady obmyslel, aby ho s světa svěsti mohl. I vymyslel lest a poslal legáty k Polykratovi, žádaje s ním v smlouvu a v přátelství vjíti. Znal zajisté dobře, že Polykrates dychtil potom, aby mohl na moři vládarství dojíti. Legáty, jakž byli naučeni, předkládali Polykratovi k tomu cestu příjemnou, totiž, poněvadž Oretes zlata a všelijakého bohatství, Polykrates pak opatrnosti a štěstí nazbyt má, že tím způsobem snadno své vládarství na zemi i na moři budou moci rozšířiti. Kteréžto řeči slyšel Polykrates rád a hned své legáty také poslal, aby bohatství Oretovo spatřili. Jimž Oretes ukázal množství tůn

olova plných, na něž však navrchu něco dukátův zlatých nakladl. I domnívajíce se všecko zlato býti, oznámili Polykratovi, jak by náramně bohatý byl na zlatě Oretes. Čímž jsa podpálen Polykrates, všeho nechav, uminil se k němu vypraviti. Dcera pak jeho všelijak ho od toho předsevzetí odvésti usilovala a s pláčem prosila, aby k němu nejezdil, oznámujíc, jak nejednou viděla ve snách svého otce na vysoké hoře vyzdvíženého, ve dne sluncem sušeného a v noci rosou mokrého, obávajíc se, aby ten sen něco hrozného a smrtelného otci nepřinesl. Polykrates pak, na své štěstí vzpoléhaje, přece k Oretovi jel. Jehož jak Oretes dosáhl, tak ho na vysoké hoře oběsiti rozkázal.

29.

Růže a réva.

(Od Frant. Sušila.)

Stála růže stála
 Podle vinohradu,
 Přerozkošnou zála
 Z útroby své vnađu.

Stála jako v pýše
 Králka na svém tvůně,
 Jak by krásy říše
 Zpolehla jí v lůně.

Viděla to z dolu
 Réva líbosvorná,
 Projádrila v hōlu
 Slova prepokorná:

„Královna ta růže
 Slunci, hvězd je družka;
 Což má tvárnost může?
 Já jsem jenom služka.

Ach že se tak nice
 Plazím jako v stáří,
 Že té milostnice
 Nemohu zřít tváři.“

Aj tu vinař spěje,
 Nese kolů mnoho;
 Což tá réva chvěje
 Radostí se z toho!

Od země ji zvedá
 Ke kolu ji váže,
 A již réva hledá,
 Co jí srdce káže.

Vidouc v lesku zoře
 Kněžnu krásy kvěsti,
 Jme se u pokore
 Řeč k ní vděčnou věsti:

„O jak proskvívá se
 Jak ji krása šatí!
 Kdož se jí v té kráse
 Může vyrovnati?

Královna jest ona,
 Kněžna veleskvoucí,
 A dvůr její koná
 Vůně přeliboucí.

Což já láskou hořím
 K tobě, květin perle!
 Což se nice kořím
 Mocné tvojí berle!“

Pokoru tu vnímá
 Anděl květin strážce,

Tedy k révě zpřima
Zamlouvá se v lásce:

,V skromné lásky vetu
Zvláštní šperk máš míti,
Bude se z tých květů
Rajská vůně líti.'

Chvěje se tu réva
Slast jí plyne v lůně,
Z prsou povylóvá
Milostná se vůně.

A ta vůně líbá
Zeje toho času,
Když se růže hýbá
K slavičímu hlasu.

Příbuzny jsou sobě
Réva s růží kněžnou,
Proto láskou obě
Milují se něžnou.

Stejnou světu dobou
Rozkoše z nich kanou,
Stejným časem z obou
Sladké vůně vanou.

30.

⓪ mravech a obyčejích Peršanů starých.

(Od Jana Mirotického.)

Slunce Peršané předně ctí; ctí i měsíc, dennici, oheň, zemi vodu i větry. Oltářův a obrazův nemají, ale bez přikrytí pod nebem a vysokých místech obětuji, s proklínáním pod věncem obět u oltáře postavujíce a smýšlejíce, že z té

oběti nic jiného bohům dávatí nenáleží kromě duši. Však některých v tom národu obyčej jest, droby živočichův na ohništích páli. Ohni když obětuji, suchých dřev nakladou z kůry obloupaných, a tuk povrchu nato uvrhouce a potom polijíc olejem, zapalují, nedýmajíce, ale foukajíce. Pak-li by kdo dýmal aneb umrlého něco aneb bláto do ohně uvrhl, smrti bývá pokutován.

V řece Perští se neumývají, ani mrch do ní vhazují, ani také plijí: ale vodu tímto způsobem ctí. K jezeru, neb řece, neb k studni přijdouce, udělají důl a tu oběť zabíjejí, vystřihajíce se, aby tu oblízce vody krev ničeho se nedotkla, jako by tím všecko mělo býti poskvrněno. Potom maso na ratolesti myrtové a bobkové položíce, mudrci tenkým proutím je zapalují, a učiníc jakás proklínání, olejem s mlékem a s medem smíšeným, to pokropují; ne do ohně ani do vody, ale do země zaklínání za dlouhý čas činí, svazček proutíčka myrtového tenký držíce.

Krále volí z jednoho rodu. Kdo by krále poslušen nebyl, hlavu i ramena jemu usekajíce, bez pohřbu ho zavrhou. Vypravuje Polykritus, že z králův perských jedenkaždý svůj dům na vrchu vystavuje a poklady i důchody, kteréž vybírá, tam schovává.

Od pátého léta do dvacátého čtvrtého učí se jezdit, házet, střilet a předně pravdu mluvit. V učení užívají mistrův velmi střidmých, kteřížto básně, chvály bohův a mužův osvičených v sobě obsahující, s zpíváním, a druhdy toliko hlasem, k zvedení života jim vypravují. Zvučením mědi svolávání jsouce, na jedno místo k učení těm věcem se scházejí. Tu se jim na počet nastupuje, aby ukázali, co jsou za dělníky slýchali. Běhání na koních užívají, vyvolice sobě k tomu vůdce, kteréhož by následovali, některého z synův knížecích. Plac, který by vyběhnouti měli, při nejmenším třicaterý hony obsahuje. Aby uměli horko i zimu trpěti, přecházením prudkých tokův k tomu se cvičí. Ve zbroji a v mokrých šatech hrávají a na poli obývají. Ovoce terebintové, žaludy, brušky plané jídají. Každodenní pokrm jejich po běhání a jiném cvičení těl — chléb velmi tvrdý a trošička soli, pečené maso

všelijaké i vařené; nápoj — voda. Myslivost pryvodí na kóních, výhozních šípův, lukův a střel užívající; i praků také užívají.

Od dvaceti let až do padesáti trvají v pracech vojenských. S pavézku četverohrannatého způsobu do boje se přistrojují; mimo toul střelový mají roucho plstěné, kordíky krátké a klobouk chocholatý; pancíře šupinové na prsech nosí. Knížata jejich trojnásobný oděv mají a sukni s rukávy až do kolen: vnitř bílá podšívka, zevnitřní strana barevná. Roucho v létě nosí zlatohlavové, v zimě rozličné; klobouky k infulím podobné. Lid obecný v dvójnásobnou sukni se oblačí až do polovice hnátův dlouhou; vůkol hlavy obtáčejí z tenkého plátna závoj veliký.

Známi a rovní sobě políbením se vespolek na potkání vítají. Kdož jsou chudší, polkávajícím se s nimi se klanějí.

Do země pohřebují těla, voskem je obmažice. Magy neb mudrce ve pohřbu k roztrhání ptákům zavrhují.

31.

Housenka a motýl.

(Od Vinc. Zahradníka.)

„Já mám veselé živobytl,“ dí prostý motýl k housence: „a ty, jak vidím trpíš hlad a pro bídu se jedva táhneš.“

„Mýlíš se příteli,“ odpověděla housenka; „jáť jsem mnohem šťastnější než ty. Tvé štěstí již zejtra bude skonáno, ale já velmi se těším, že tudíž budu motýlem, motýlem krásnějším tebe.“

Kdo má naději, že bude šťastným, nebuď jmin za nešťastného. Příští radosti již napřed požívá a sice tím plněji, poněvadž jí v mysli své všecku může dáti sladkost.

32.

Tetřev hluchý.

(Ze Živy.)

Pravé v starších i novějších písních opěvané „černé“ lesy den ode dne mizejí z krajin našich; jen na hornatém pomezí a tu i tam v zemi zachovaly se ještě některé.

V takovýchto lesích žijí tetřevi (tetraones, Waldhühner), k nimžto se počítá tetřev hluchý (tetrao urogallus, Auerhahn), tetřivek (t. tetrix, Birkhuhn) a jeřábek (t. bonasia, Haselhuhn.)

Tetřev hluchý jest pěkný a hrdý pták, vitaná obratným a zkušeným lovcům kořist, ačkoli se nikde zhusta nenalezá; neboť býval ode dávna a posud bývá velmi stíhán. Není se však obávati, žeby se docela měl vytratiti; jest zajisté pták chytrý a potřebí velké zkušenosti, abys jej ulovil. Milé jsou mu hory, kde hojnost brusnic, malin a jahod, kde mýtiny jsou jasné s čistými potůčky. Vždy na ranní straně vyhledá si obydlí a i přes zimu v něm přebývá. Jest to pták nádherný; vyrostlý bývá co krocan veliký, 3'—4' délky maje. Od jednoho konce křídla ke druhému 4 $\frac{1}{2}$ —5 stop mívá, váhy 9—12 liber. Zobák dvou palců zdělí jest zahnutý, zrůst složitý, péří husté, tak že nezřídka vzdoruje brokům. A jakými krásnými barvami obdařila příroda tohoto ptáka! Zahnutý, na konci háčkem ozbrojený a jako u dravců zkřivený zobák jest barvy bělo-žluté, oko tmavohnědé a nad ním ozdobný kruh barvy šarlatové. Peruti v ohbí jsou bílé, ostatní péří je černé lesku kovového, jen na hlavě a prsou modrošedé, do zelena se měnící, na nohou tmavohnědé; ocas černý a kromě per prostředních bílými skvrnkami posetý. Spáry jsou ostré, a však krátké. Samice mnohem menší jest, vážíc tři, nanejvýše šest liber, má péří barvy zcela jiné nežli samec, přírudlé, s černými a bílými skvrnkami, rudé hrdlo a takové též poprsí, bílý podbríšek, černě a hnědě tečkovaný, a ocas jasnohnědý s černými pruhy příčnými.

Tetřev sedává na zemi i na stromech, a jda po zemi vykračuje si důstojně, ačkoli zřídka kdy se podaří jdoucího zastihnouti; neboť jest opatrný, zraku i sluchu bystrého. — Myslivce zpozoruje, by po mechu sebe tišeji se blížil. Jakmile mu něco podezřelého se naskytne, ihned v prudkém hlučném letu vzhůru se povznáší; daleko však neuletí, neboť těžkého těla jeho nemohla by křídla na dlouho unésti. To platí jmenovitě o samci, který rád samotěn se potuluje; samici častěji vidati na zemi, ana ji rozhrabuje a neustále „dlak, dlak“ volá.

Hlas tetřevův prazvláštní jest, že ho snadno nápodobiti nelze. O volajícím samci se praví, že mlaská, při čemž krk natahuje a vole nadýmá, oči směšně hmouří, nohama třepelá, křídla spouští, ocas čepýří, a zvolav několikrát silně, jakoby zvukem „dět, dět,“ dodává „déd, déd,“ načež jako hlavním tónem zamlaskne „dlak! dlak!“ a na konec zvuk protáhne a zavolá „hedehé! hedehé!“

Toto volání třeba řádnému myslivci dobře znáti, aby tetřeva zastihl, nepřijde-li naň maně; neboť jenom volajícího může zastřeliti. Časně ráno musí býti na čekání a k obyčejnému stanovišti tetřevově na několik set kroků se přiblížiti, načež vyčkati třeba, až se tetřev volati jme. Tu bývá zpěvem svým tak zanešen, že ani nevidí ani neslyší; odtud přijmí jeho: tetřev hluchý. Myslivce se nyní zvolna přibližuje, ale jakmile tetřev přestane volati, zastaví se, a teprva když počne znova, dále postupuje. Zpozoruje-li tetřev dost malé hnutí, přestane volati a ztratí se, že ho lovec toho dne více nedopadne. Pak-li se lovcovi podařilo přiblížiti se na dostřelení, musí i nyní dobře měřiti; neboť za ranního šera jest ptáka černobarvého těžko rozeznati v hloubi stromovém. Tak se tetřevu vlastní hlas stane záhubným. Samice pobývá ne na stromech, ale na zemi, kdež se pod některým křovím v jasné mylině uhnízdí. Do hnízda, lehce upleteného a ve vyhrabané jamce uloženého, snáší pět, nanejvýše čtrnáct vajec, které jsou barvy-rezožluté se skvrnami hnědými. Po čtyrech nedělích vylíhnou se z nich mladé. Tyto vodí stará po lese, cvičí je chytati hmyz a sama rozhrabuje mraveniště, vajíčka mravenčí jim předkládajíc a před všelikými útoky mláďata svá statně bráníc.

Samec žíví se jehličím, kapradím, travou, pupeny mladých stromků, jahodami a hmyzem, pohlcuje i kaménky pro lepší strávení, a v zimě častokráte kolik neděl na jednom stromě prosedí, až všecko jehličí z větví opase. Toť jest na příčině, že se maso jeho, samo v sobě jsouc tuhé a vláknaté, nedá ani jísti, poněvadž pryskyřici zavání; jen ve víně mořené požívati se může. Samice jest vyběračnější, i žíví se raději poupaty, rozličným zrním, jahodami, muchami, mravenci, housenkami, brouky a červy; proto jest maso její křehké a štávnaté. Dravci denní i večerní, kuny lesní, tchořové, lasice a podobná zvířata lahůdku svou v mase tetřevím nalezají a nezřídka samici i s mláďaty nebo vejci požívají.

Tetřev hluchý rozplemeněn jest po všech hornatých a lesnatých krajinách střední i severní Evropy a v krajích asiatských s Evropou mezujících, až nahoře okolo řek Jeniseje a Obu. U nás počítá se k vysoké zvěři a chová se ve zvláštních ohraďkách; nikdy nestřelí se samice, nýbrž jenom samci dospělí a silně volající. Samici lze mnohdykráté v hníždě lapiti, a třeba uběhla, záhy zase k němu se vrací.

Ku konci stůj zde ještě něco o podivném způsobu, jakým lovci šveycarští okolo Bernu tetřeva honívají. Lovec, maje na šat svůj oblečenou košili bílou, blíží se po sněhu v tu stranu, kde se tetřev ozývá. Dokud tento volá, jde lovec, postává, kdykoli tetřev umlkne; samec spatří-li jej, upřeným zrakem naň pohlíží; netuše však nepřítel, znova volá, až lovec přiblížiti se může na dostřelení. Střelený tetřev pak těžce dopadá k zemi se stromu, na němžto sedě hlasem svým záhubu sám si byl přivolal.

Výbuch Vesuva.

(Psaní mladšího Plinia k Tacitovi, přel. J. J.)

Praviš, že ponuknut jsi listem, jež jsem ke Tvé žádosti o smrti strýce svého Tobě psal, přeješ si zvědět, jakých jsem já, v Misenu zůstav, (toho se totiž dotkna, psátí přestal jsem) strachů i nehod zakusil.

Ač se zpomínky hrozi mýsl má

Počnu.

Po odchodu strýcově, sám jsem se po ostatní čas zanášel studii (protoť jsem byl zůstal): brzo potom koupal jsem se, povečeřel, usnul nepokojně a na krátce. Předcházelo po mnoho dní již zemětřesení méně strašlivé, jelikož v Kampanii obyčejné: oné však noci vzmohlo se tak, že se všecko ne hýbati ale vyvracetí zdálo. Vrazila do ložnice mé matka: vstal jsem, abych na vzájem ty, kdo spali, budil. Usedli jsme na dvoře, který moře skrovnou prostorou odděloval od domu. Pochybují, mám-li to nazvati vytrvalostí či nepředložeností: byl jsem ve dvaadvacátém roce. Žádám knihy Tita Livia, a jako k zábavě čtu, a spolu, jakž jsem byl začal, vypisuji. Hle tu přítel strýce mého, nedávno k němu z Hispanie přišlý, když mne a matku sedící, mne pak ještě čtoucího spatří, trpělivost její i mou bezpečnost káratí se jme: já nicméně pohroužen zůstanu do knihy. Již nastala první hodina denní, a posud byl pochybný a jako mdlý den; již pro otřásané kolem domy v místě otevřeném sice, ale úzkém, veliký a jistý byl strach záhuby. Tu teprvé vidělo se nám vyjítí z města. Následuje nás lid vyděšený, a (což v bázni podobno opatrnosti) cizí radě dávaje přednost před svou vlastní, ohromným návalem odcházejících tiskne a pohání. Vyšedše z domův, zastavili jsme se. Mnoho bylo k obdivu, mnoho nám trpěli strachu. Neboť vozy, jež jsme vyvéztí kázali, ač na poli nejrovnějším, sem a tam se kotily, a ani když kamením byly podepřeny, nezůstávaly v jedné koleji. Mimo to viděli jsme, jak moře samo se vpíjí a zemětřesením

takořka odpouzí. I popostoupil zajisté břeh a mnohá zvířata
 mořská podržel na suchém písku. Z druhé strany mrak černý
 a hrozný, protrhován jsa kroucenými a chvějícími se výšlehy ohni-
 vého dechu, rozpouštěl se v podoby dlouhých plamenů: ble-
 skům byly i podobny i nad ně větší. Tu pak onen přítel z
 Hispanie pravil prudčeji a naléhavěji: Žije-li bratr tvůj, žije-li
 strýc tvůj, chce zajisté vás míti zachráněny; pakli zahynul,
 chtěl, abyste ho přežili; i proč tedy neodcházíte? Odpověděli
 jsme, že toho nebude, abychom, nejisti jsouce zachráněním jeho,
 starali se o své. Neprodlévaje déle, odkvapil a ručím během
 z nebezpečnosti se vychvátíl; nedlouho potom mrak onen
 sestoupil na zem, pokryl moře, obklopil Caprey a zahalil je,
 a předhoří Misenské zaclonil. Tu se matka jme prositi, na-
 pomínati, přikazovati, bych buď jak buď uprchl; žeť mohu, jsa
 mladý; ona, stížena jsouc věkem i těla slabotou, ráda že chce
 umřítí, mně-li jen příčinou smrti nebude. Já zase: že nedbám
 zachrániti se leč spolu s ní; načež vzav ruku její, nutím, aby
 přispíšila krok: poslouchá z těžka, viní se, že mne zdržuje.
 Již padá popel, ač řídký; ohlédnu se: hustý dým v patách
 za námi, sleduje nás v podobě bystřiny vylité na zem. Uhněme
 se, díím, dokud je co viděti, abychom nebyli pošlapáni ve tmě od
 houfu provázejících nás. Sotva jsme usedli, aj noc, ne jako
 bez měsíce a pod mrakem, ale taková, jako v místech zavře-
 ných, když zhasne světlo. Slyšeti kvílení žen, úpění dětí, křik
 mužů, jiní rodičů, jiní manželů hlasem hledali, po hlase po-
 znávali; ti naříkali nad svou, ti nad nehodou jiných; byli i
 takoví, kteří pro strach smrti přáli si umřítí. Mnozí k bohům
 vzpínali ruce; většina tvrdila, žeť není již žádných bohů, noc
 tato že věčná a poslední tohoto světa. Aniž scházelo takových,
 kteří hrůzami vymyšlenými a nalhanými skutečná nebezpečnost
 zveličovali. „Že byli v Misenu, že se sesulo, že hoří,“ tak
 zase zvěstovali jiní, ač lživě, ale věřícím. Poněkud zasvítilo;
 což se nám nezdálo býti dnem, ale návěstím přicházejícího
 ohně; a světlo sice déleji potrválo, ale opět nastala tma, opět
 padání hojného a těžkého popela. Vstávajice tytýž, strásali jsme
 jej, sic jinak by nás byl zasul, ba tíží svou udusil. Mohl bych
 se chlubití, že ani zaúpění, ani hlas méně mužný nevyšel z úst

mých v takové hrůze věci, kdyby mně bídno, ale velikou smrtelnosti útěchou nebylo bývalo, že všecko se mnou zhyne, já se vším. Konečně dým onen, v kouř a mlhu jako ztenčen, zmizel, i brzy nastal pravý den; i slunce vyběsklo, ale bledé, jako bývá, když se zatmívá. Trnoucím ještě očím všechno se ukazovalo změněno a hlubokým popelem jako sněhem pokryto. Navrátili se do Misena a občerstvivše jakž tak tělo, strávili jsme noc tesknou a nejistou v naději a strachu: strach převažoval. Neboť i zemětřesení trvalo, i mnozí zšílení strašlivým předpovídáním ze svých i cizích nehod posměchy tropili. My však ani v té době, jakkoli jsme nebezpečenství i zakusili i čekali, neměli vůle k odchodu, dokudby nedošla zpráva o drahém strýci.

Toto, sotva dějinné památky hodné, čti, ne abys popisoval, a sám sobě přičítej, nebude-li se Ti ani listu hodné zdáti; sámť si tak žádal. Buď zdrav.

34.

P ř í t e l .

(Od Jos. Chmelenského.)

Jak šťasten, komu přáno
 Věrného druha mít;
 To Bohem jemu dáno,
 By blaze mohl žít.
 Jak bije srdce volně,
 Když útěchu tu má,
 Že jiný obapolně
 Sladké ty city zná.

Hnětou-li mysl péče
 A síla vadne již,
 Tu jemu slza teče,
 On k nám se více blíží.

Hned bolest v srdci hasne
 A duch se zotaví,
 Je mžikem oko jasné
 A svět zas pozdraví.

Když radost vije věnce
 A plesy hlaholí,
 Když štěstí za milence
 Nas libě vyvolí:
 Tu život více vnady
 A více dýše krás,
 Kdy s laskavostí všady
 Provází přítel nás.

A když mu osud kývá
 Opustit krásnou zem,
 On stejný oheň mívá
 Ve čistém srdci svém;
 A tiskna ruku vděčně
 Nad hrobem slibuje,
 Že duše jeho věčně
 S naší se spojuje.

3.

Julian odpadlec (apostata.)

(Dle M. od J. J.)

Všecko to se změnilo při dvoru Cárihradském s nastoupením Julianovým. Biskupové, kteří ustavičně bývali kolem Konstantina, rozptýlili se; mnozí z jeho nejbližších upadli v tresty. Přísnost a nádhera císařská ustoupily hledané prostotě; neboť nový císař chtěl slouti filosofem, pozvav do sídelného města Maxima a jiné sofisty, s kterýmiž někdy byl obcoval v Malé Asii a v Athenách. Obnovení modlářstva a pokoření křesťanstva bylo hlavní jeho záměr. Ale stavěje a otvíraje rozbořené anebo zavřené modlářny a shromažďuje k sobě obětníky a ptako-

pravce, nemínil z počátku pronásledovati křesťanů; neboť čerstva byla posud paměť marných protivenství Dioklecianových, ježto upevnily církev krví mučennickou. Julian křesťanům ukazoval toliko zjevné opovrhání, nazýváje jich Galilejci. Marin, biskup Chalcedonský, slyše ho přináseti oběti v hlavním chrámě Cárihradském, zahořel hněvem a pokáral ho přísně. „Tys slepý,“ odvětil mu Julian, „a tvůj Galilejský Bůh neuzdraví tebe.“ „Raduji se slepotě své,“ zvolal starec, „proto že nevidím odpadlice;“ a odpadlec, pod záminkou velikodušnosti, neosmělil se sáhnouti na karatele.

Obávaje se četnosti křesťanův, umínil jim odolati jinými prostředky. Aby rozničil spor v lůně církve, povolal všech biskupův od Konstantina pro roztržky kacířské vypověděných; zrušil výsady darované duchovenstvu od jeho předchůdců, pobral okrasu církevní pod záminkou evangelického příkazu o chudobě duchovní, a spojiv takto posměch s ukrutenstvím, zapověděl křesťanům domáhati se hodností občanských, hledati obrany před soudem, učiti ve školách, poručiv jim, aby přestávali na vykládání sv. písma. Vzpomínal zajisté Julian na obžalování Basilia a Řehoře v Athénách, i bál se výmluvnosti křesťanské, kdyby zahřímali ve školách podobně jako ve chrámech; proto rozšířil přísný zákaz nejen na učitele, ale i na žáky. Chtěltě světlo pravdy zhasiti tmou nevědomosti.

On sám jednak snažil se následovati čistou mravností křesťanstva. I usadil se dvorem mezi modlářskými kněžími, které jakožto nejvyšší kněz spravoval, ukládaje jim zevrubné plnění obřadů, tak jakoby se velká stavba modloslužebnictva povznesiti mohla ze ssutin svých vedle všemohoucího proniknutého duchem životným křesťanstva. „Hanba nám, přemohou-li nás Galilejští skutky milosrdenství,“ psal odpadlec, i ustanovil znamenité sumy na zřízení nemocnic a domů pro příchozí při modlárnách, zařídil i způsob klášterů, častá modlení, zpívání hymnů k bohům, čtení a vykládání kněh posvátných; předpisoval též rozličná očišťování kněžím, zakázal jim divadlo národní navštěvovati a uložil jim přísná pravidla: jedním slovem, Julian chtěl světlou rouškou křesťanstva okrášliti a oživiti dávno vytlelý troup modlářstva, a prozřetelnost dopustila mu tuto po-

slední bezmyslnost, aby se tím zjevněji okázalo světu, na jakých základech založena jest víra, kteráž obnovila vesmír, a jak málo dovedli Konstantin a Julian sami sebou k jejímu zvelebení i pokoření; neboť úhelným kamenem jejím jest Ten, jehož z počátku zavrhlí očekávající, a osudy církve Kristovy závisejí od zákonů ne časných, alebrž věčných.

Okázalá nicméně obojelnost ke všem vyznáním netrvala dlouho; zpod natvářky filosofa prohlédl násilník, a po stíhání ukrytém následovalo stíhání zjevné; opět nastali vyznavači a mučenníci. Caesarius, bratr sv. Řehoře, muž ctěný při dvoře císařském, první vyznal víru svou před odpadlcem, a když uviděl hrozící nebezpečnost, pospíšil oddálit se do Kappadocie, kdež brzy se odebral z časnosti na věčnost. Tři vysocí důstojníci dvoru Julianova, všickni tři nástupníci jeho na přestole císařském, Jovinian, Valens a Valentinian, nezatajili též před ním viry své. Valentinian, jakožto náčelník stráží císařských, vejda do modlářny, osmělil se až udeřiti jednoho ze služebníků modlářských, an, kropě očistnou vodou Juliana, z nenadání postříknul i oděv Valentinianův. Valentinian hned šat se sebe strhl; i byl vypověřen do Arménie, ač ne zbaven svého důstojenství. I mnozí z vojákův, kteří po přijatém davněji obyčeji ukláněli se obrazům císařovým na práporech, odepřeli poklon těch, když Julian k podobizně své přidal modli Jupitera, Marsa a Merkuria. Jiní, kterých Julian při obyčejném roznávaní peněz, pod spůsobou nového obřadu, přinutil zapalovati kadidlo na stojící před ním obětníci, užásali, když tovaryši jejich kárali je z modloslužby; osvědčující nevinost svou, s nářekem pádili do paláce, zlato Julianovi házeli k nohám a žádali sobě trestu za bezděčné zapření své viry. V prvním rozpálení odsoudil je Julian na smrt, ale potom, nechtěje darovati jim mučennické koruny, rozeslal je po dalekých končinách říše.)

Podle příkladu Julianova modláři všude drze se rouhali křesťanům a podněcovali bouřky proti nim; opět tekla krev mučenníkův, opět náčelníci měst jali se nutiti lid k obětem, ano sám Julian navštěvoval storožitné modlářny a nádherné vykonával služby modlám. Dva mládenci, kteří se před ním ve Frygii posmívali bůžkům, vrženi byli dravým šelmám i s

matkou svou a biskupem města Pessinuntu. V Ancyře statečný kněz Basilius se třemi jinými mládenci osvědčil vírou svou před samým císařem a krví spečetil vyznání své. Takým způsobem cesta Julianova znamená byla mučennictvem. Utrpěli někteří i v Cæsarii a celé město, nenáviděné císaři pro horlivost křesťanskou, vymazáno z počtu krajských a zbaveno všech výsad; Julian pobral veškeré jmění chrámův a kněží ustanovil k nízkým povinnostem.

Z Cæsarie odebral se odpadlec do Antiochie, odkud se chystal k tažení proti Peršanům. Za den slavného vjezdu do tohoto hlavního města Východu vyvolil svátek modlářský Adonisův; ale hněvem se rozpálil, vida spustlost obětnic modlářských, neboť celá Antiochia květla křesťanstvem. V okolních nicméně městech nalezl Julian ohlas; dávnější modláři s radostí povstali na křesťany i chvátali do opuštěných chrámů. Od nenávisti jejich utrpěl Marek, staříčkový biskup Arethusský, který zrušil někdy jednu z nejznamenitějších modláren Syrie. Lid, mstě staré pohanění, ranami a ústěpkami obsýpal ctihodného starce, uvrhl ho do smrdutého průplavu a vydal konečně za hříčku dětem, které po mnohém mučení pomazaly ho medem a vyvěsili v palčivé poledne v koši na schvátku hmyzu. Mučitelé žádali na něm náhrady za rozboření chrámu, a ačkoli postoupně snižovali cenu, ničeho nemohli vymoci, tak že, vidouce se samy zahanbeny tak neobyčejnou pevností mysli, k posledku propustili starce.

V Hiopoli fenické diakon Cyrill, bojitel model za velikého Konstantina, zavražděn byl od modlářů; v Gaze tři bratři Eusebius, Nestor, Zeno a s nimi mládeneček Nestor umřeli mučennickou smrtí za rovnou horlivost, a mnozí kněží i panny palestinské umučeny byly a těla jejich vržena sviním. Ani svatyně ostatků svatého Jana Křtitele v Samarii ušetřena nebyla od modlářů; mniši Jerusalemské sotva mohli část jich zachrániti, a odeslali je přes pustinu k velikému Athanasiovi. V samé Antiochii rouhal se Julian věřícím, nalévaje vody z obětnic modlářských do všech studní a na krmě prodávané po trzích.

K žalobě Alexandrinských na praefekta Artemia, jenž prý

smetal modly za panování Konstantinova, obeslal ho Julian do Antiochie a odsoudil na smrt spolu s některými vojíny jeho, kteří reptali nato, že nuceni byli k modloslužbě. Luza Alexandrinská, nikým nejsouc více držena, zdvihla bouřku na křesťany, mnohé pobila kamením, jiné ukřižovala, a vytrhnouc z chrámu biskupa Georgia, ubila ho na ulici; mrtvola jeho byla spálena a popel vhozen do moře. Úředníci císařští s tíží ukrotili nepořádek.

Modláři Alexandrinští nenechali dlouho na pokoji biskupa Athanasia, který, vypuzen byv od arianského Georgia, nyní se byl v stolici své biskupské znova úsadil; obvinili ho před císařem jako rozbořitele jich svatyně, a Julian odsoudil obviněného přes všeckny přímluvy pravověrných. Ano vlastnoručně psal praefektovi egyptskému, aby pokutoval celou zemi, jestliže se do určité doby Athanasius nevzdálí, a vyslal vojíny, aby spálili hlavní chrám Alexandrinský i zabili Athanasia. Věřící prosili v slzách pastýře svého, aby se pryč odebral. „Tot jen mračno, které se brzo rozptýlí“ pravil Athanasius a plul zhůru po řece do Thebaidy. Mučitelé, zvěděvše o jeho útěku, poslali ho stíhat, a soudruhové jeho radili mu, aby vystoupil na břeh a ukryl se na poušti. Ale Athanasius kázal obrátiti loď a plouti k Alexandrii, jsa přesvědčen, že ochránce jeho mocnější jest nad pronásledovatele. Vrahové, setkavše se s lodí, tázali se těch na lodi: „daleko-li Athanasius?“ a spolupoutníci jeho odpověděli: „dohoníte ho brzy, pospíšíte-li si.“ Tak se minuli vrahové se svou obětí.

Mezitím připravoval se Julian na Peršany ustaviěným obětováním modlám a marně se snažil uhodnouti zdar vojny z vnitřností obětních. Kněží Apollinovi předstírali, že svaté ostatky mučenníka Basilia na předměstí Dafnině překážejí hadačům, a on kázal porušiti odvěký jich poklid. Měšťané Antiochenští přenesli s duchovní oslavou neztlelé ostatky svého biskupa do bývalého jeho chrámu, a po několika dnech spálil blešk modlářnu Dafninu. Tu se na křesťany vylila msta Julianova: chrámy Antiochenské byly zavřeny, bohaté jich ozdoby pobrány a zhanobeny, duchovní se rozprchli; zůstal jen jeden neohrožený kněz, jménem Theodor, a ten utrpěl za ostatní.

Padli i jiní mučenníci. Julian poručil snítí kříž s posvátné korouhve Konstantinovy; ale vojínové císařští, Vonoz a Maximilian nechtěli zraditi korouhve své, i byli s mukami vyslýcháni a spolu s biskupem Meletiem odvedeni na popraviště.

Strýc císařův, jednojmenný jemu odpadlec, pomáhal synovci svému v pronásledování, i postižen byl nenadálou smrtí, ve které věřící spatřovali návěští blízkého zabynutí samého císaře. Již se Julian stával nenáviděným a opovrženým lidu Antiochenskému pro modlářské pověry své, a nejednou pozdvihovalo se proti němu reptání v amfiteatře. Rozdrážděn jsa úsměšky luzy, mstil se jizlivou satyrrou na veškeré křestanstvo a velikými podnětími proti víře, kterou byl ostavil a nyní dychtil podvrátiti důvody filosofickými.

Pokusil se, aby skutkem dokázal nepravdu proroctví Kristových o konečném vyvrácení chrámu Jerusalemského, i sezval Židy k obnovení jeho, slibuje jim císařskou ochranu. Současný dějepisec pohanský, Ammian Marcellin, popsal událost tuto ke vzdělání budoucím věkům. Odevšad hrnuli se Židé, hořice žádosti po obnovení chrámu a úštěpačnými posměchy zavčas obsypávali křestany Jerusalemské. Ale svatý biskup Cyrill utvrzoval svých pevnou věrou, že se proroctví vyplní. Ženy židovské v horlivosti neustupovaly mužům; i svlékajíce s sebe drahocenné okrasy, obětovaly je na vystavění chrámu, nosily kamení v klině bohatých šatův a kopaly zem stříbrnými lopatami. Vládař Jerusalemský všemi prostředky nepomáhal zdaru prací. Ale když rozryly staré základy, aj tu vyblknuly hořící plameny ze země, popálily stavějících, a neustále se rozmahajíce, přinutily je nechati začatého díla. Strašlivé zemětřesení zkrušilo okolní stavení, kde se byli usadili Židé a rozmetalo všecko sebrané kamení, samy pak nástroje rozneslo víchrem anebo spálilo ohněm. Mnozí ze Židův a pohanův, žasnouce nad zázrakem, přijali křest.

Opadlec, nedbaje na znamení Boží, zdvihl se do pustin zaeufratských, a přesvědčen jsa o vítězství, spálil za sebou loď. V noci před posledním dnem zjevil se mu, an bděl ve stanu, temný duch, podle jeho mínění genius císařství, jenž ho již jednou byl navštívil v Paříži, když vyhlášen byl za

císaře, i hrůzou ho skličil. Ráno obstoupili tábor plukové Peršanův a nedali času vojínům aby se ozbrojili; nepřátelská střela projela Juliana: citě smrt, stříknul hrstí krve k nebi, a s hořkým zakvilením: „Tys zvítězil, Galilejský!“ vypustil duši.

36.

Svatý Augustin.

(Od Dal. Kopeckého.)

Kdo, ajhle! to po břehu tam
 V večerní kráčí záři?
 Zdá se, že mříví k sobě sám
 A jeví starost v tváři.
 Věz, Augustin jest mudřec ten,
 Pohřížen ve klopotný sen;
 Neb jemu v hlavě vězí,
 Co žádných nemá mezí.

On chce tajemství rozumem,
 Nestihlost vtipem pojít,
 On snaží se s nebesy zem,
 S hmotností ducha spojit;
 Ke Tvorci, záporám na vzdor,
 Chee vznésti se odvážný tvor
 A vykoumat, co víra
 Ve hloubi své zavírá.

Jak v osobách třech jeden Bůh
 Můž býti, myslí sobě,
 A neskrocený jeho duch
 Rozjímá v noční době. —
 Konečně přec se jednou dní,
 Již temnost osvícenu mní;
 U cíle zdá se býti,
 Klíč k tomu zámku míti.

Však nestačuje jeho zrak ;
 Co platno namáhání?
 Postihnout propast temný mrak,
 Jímž kryta, mocně brání:
 Před sebou zírá čirou poušť,
 A mráкотná mu v týle houšť;
 Co nyní má uchvátit?
 Nic — leč se nazpět vrátit.

Hle, jakovéž to robátko
 Blíž mořského tu kraje
 Co utěšené poupátko
 V písku si samo hraje?
 Však hru koná svou rozmilým
 Zalíbením a úsilím:
 Aj z moře vodu čírá
 A v skrovný důlek sbírá.

„Proč pak, andilku, přeléváš
 Tu vodu s takou pílí?“
 Dí přívětivě mudrlec náš,
 „Kam snaha tvoje cílí?“
 „Mám, pane, pevnou naději,
 Že moře v důlek přeleti;
 Jen málo-li zde počkáš,
 Ovšem se toho dočkáš.“

Usmáv se, praví k němu kmet:
 „Nech hračky, dítko milé;
 Bys nabíralo tisíc let,
 Nedojdeš toho cíle.
 Kterakžto může býti vhod
 Tvůj důlek této spoustě vod?
 Nech, dítě, marné práce!“
 Dí k němu starec sladce.

I vece dítě: „Slib ten, věz,
 Spíš vyplním já sobě,
 Než ty překročíš onu mez,
 Již položil Bůh tobě;
 Dřív v důlek svůj, mám naději,
 Že morské vody přeleti,
 Než rozum vyzpytuje,
 Co ve třech jeden sluje.“

Tak Augustin, jsa osvícen
 Od děcka tajemného,
 A v zbožném srdci roznícen,
 Šel hlásat Boha svého.
 Co ve třech jedno přebývá,
 A zemská mhlá nám zakrývá,
 Tam někdy čistým zrakem
 Spatříme za oblakem.

37.

Lišejníky.

(Od Julia Saxa.)

Jako všude, kde ústrojně látky hnijí, plísně a houby vyvinouti se mohou, a kde stálá vlhkost panuje, řasy své sídlo si volí: tak i každý suchý předmět, na nějž po delší čas povětrí působí, potahuje se zvláštními rostlinami, kteréž lišejníky (lichenes) slovou.

Již na procházce topolovým stromořadím spatříš na kmelech žluté povlaky. Podobné, ale jinak zbarvené kůry nalezáme na starých plotech a zdech. Též skály v horách a do-
 linách potahují se množstvím pestrých skvrn, které téhož ústrojí jsou; a vystoupíme-li v horách nad nejvyšší kraj stromového zrůstu, ba i nad to pásmo, kde ani nízké horské bylí se nedaří, ujríme i tam ještě lišejníky a mechy, pokrývající v chladných oněch výšinách útesy skalní. Tak nám též do-

svědčují cestovatelé, že blíže severního pólu na Špicberkách a Nové Zemi (Nóvaja Zemlja), i na ostrovech u jižního pólu, kde stromů již není a kvetoucích rostlin přeskový počet se vyskytuje, pusté skály se zdobí pestrými lišejníky a rozličnými mechy. Ovšem jsou druhy tamní nízké a neúhledné naproti oněm, které se objevují v lesích, kde pěknějších a dokonalejších druhů hledati třeba. Šedivé visuté vlášení a podobné k vousům útržky, které na větvích dubů, na odemřelé kůře sosen visívají, lesníkům dobře jsou známy. Lidé v rostlinářství necvičení pokládají tyto rostliny za způsob mechu, ale již obecným porovnáním s mechy přesvědčí se každý, jak velice od nich se rozlišují.

Mechy, mimo to, že jsou mnohem složenějšího ústrojí, již po tom se od lišejníků rozeznati mohou, že obyčejně mívají útlé krásně zelené listky, které lišejníkům vždy chybí. Právě mechy podobají se malinkým stromkům, majíce peň, větve i listí; lišejníky nemají těchto částí, nýbrž skládají se veskrz z jednodušné látky, která, jsouc suchá a křehká, snadno na prášek rozdrobiti se dá, po dešti pak zkožnatí. Přitom nejsou také skoro nikdy tak zeleně zbarveny jako mechy, nýbrž mají barvu leda olivovou, obyčejně ale zahrnědlou, zažlutlou, šedivou nebo bílou. Lišejníky prvním jsou rostlinstvem na neplodném kamení, připravujícím půdu bujnějšímu býti. Neboť na místech, kde žádná jiná rostlina kořinek zapouštěti nemůže, uhošťují se lišejníky, odemřelé jich tkanivo míchá se s prachem a tvoří prst, ve které pak malé mechy ujmouti se mohou; po menších mechách následují větší, potahující kamení hustou zelenou poduškou, a konečně po letech, snad i po stoletích vzklíčí se semeno trávy a pestrého kvítí v této podložce, která neustále se nahromazuje, až konečně malé stromky nésti může. Tím způsobem připravuje se půda bujnějšímu a většímu rostlinstvu, — a nepatrné lišejníky byly prvním původem této proměny na holé skále. Jednoduché ústrojí lišejníků jest také příčinou, že na všech možných místech, ač jsou-li někdy aspoň deštěm ovlažovány, obývati mohou; nízká teplota a svobodný přístup povětří dostačuje k uživení jich. Nemajíce žádných pravých kořenů, jako vyšší

rostliny, nepotřebují měkké půdy, a mohouce docela bez odemření vyschnouti, vzdorují každé povětrnosti. Ale to vše neučiniloby jich ještě schopnými, usazovati se na suchých kamenech a korách, kdyby zvláštním svým vyvinováním k tomu nebyly působny. Buňky semenné u lišejníků jsou totiž tak malé, že do nejmenších skulin skalních vnikati mohou; mimo to vyvinuje se ze semen nehned dokonalý lišejník, nýbrž z počátku množství malých buňek, které jenom malé nastlání tvoří, z něhož později teprv lišejník se svými plody vyrůstá.

Lišejníky, rostoucí na stromech, pokládány bývají za cizopasníky, avšak omylem; kůra, na které se nasazují, sama již jest odemřelá. Na čerstvých zelených větvích lišejníků nikdy nebývá, natož na listech. Spatříme-li cizopasně rostliny na těchto, nejsou to lišejníky, nýbrž houby. Staré stromy v lesích, pokryté vousatými lišejníky a mechem, nezahynuly pro zmáhání-se těchto rostlin, nýbrž tyto právě se zmohly přirozeným následkem toho, že strom zmrtvěl.

Užitek, jež lišejníky lidem nesou, u nás méně jest zřejmý nežli v krajinách, kde se u velikém množství rozplozují. Proto za starších dob nehrubě o ně dbáno. Ale v severních končinách, kde povrch země téměř výhradně pokryt jest lišejníky, škrobnatá jich látka za potravu jest nejen zvířatům, ale i lidem. Lišejník sobí (*cladonia rangiferina*) jedinou bývá pící sobům za času zimního. Sobi, zvláštním pudem vedeni jsouce, rozhrabují hluboké vrstvy sněhu, pod kterým lišejník tence rozvětvenými chomáči svými velikou část země povléká. I u nás roste druh tento, ač jen porůznu, zvláště na písčité půdě borův z části vymytých, tvoře tu polštáře na několik stop rozsáhlé. Jiný druh neméně užitečný jest lišejník islandský (*cetraria islandica*), snad ze všech nejčastěji jmenovaný, poněvadž se ho užívá za lék. Na Islandě v čas nouze bývá obecnou potravou. Semelou jej na krupici a jako tuto vaří. U nás roste jen na vysokých horách.

Znamenitější jest užitek lišejníkův pro barvivo, jelikož poskytují známý modrý lakmus a červenou orsilii. Kornatý lišejník, z něhož lakmus se vyrábí, sbírají, suší, utlukou na prach i vhodí do kádě, kdežto, byv polit tekutinami amoniakovými,

hnije a přísadou vápna, popela a kamence v barvivo se mění. Po čtyrech nedělích přidá se k těstovité látce té ještě křída, aby zhustla, načež se na kostky rozkrájí. Pravá prý barva lakmusu jest červená, a teprve působením amoniaku zmodrává. Amoniak totiž, jako ostatní alkalie, tu vlastnost do sebe má, že červené barvy rostlinné proměňuje v modré. V chemických pracovnách zhotovuje se z prodajného lakmusu čistější vytaženina, kterou se neklížený papír barví na modro, aby se ke skoumání kyselých látek hodil. Modrý lakmus totiž v kyselých tekutinách červená.

Podobným způsobem hotoví se z jiných lišejníků červená orsilie.

38.

R á d c e.

(Od Boleslava Jablonského.)

Dvě dal vůdcův Tvůrce světu,
Slunce dni a měsíc noci;
Tobě pak dal zdravý rozum
A hlas srdce ku pomoci.

Slunce-li nás opustilo,
Měsíc nám je ponahradí;
A kde mlčí moudrý rozum,
Tam ti dobré srdce radí.

Když se však ni měsíc neskví,
Posvítí nám jasné hvězdy;
A když i tvé srdce mlčí,
Ptej se moudrých přátel vezdy.

Učitelové moudrosti světské.

(Od Abrahama z Gynterrodu.)

Učitelové moudrosti světské dvoji se nacházejí: jedni živí a druzí mrtví. Živí jsou moudří a zkušení muži, kteříž buď svými umělými a prozřetelnými radami, buď svými vlastními skutky a příklady nás vyučují. Takových učitelův mnozí slavní lidé užívali, a mnozí se za svých mladých let k takovým starým a zkušeným lidem, jakožto k mistrům svým, dávali a z jejich skutkův a příkladův tomu se vyučovali, čímž při obecní správě, pokojné i válečné, znamenitého umění a štěstí dosáhli.

Druzí učitelové jsou mrtví, totiž knihy osvícených a zkušených mužův, v nichž rozličná naučení a zprávy po sobě pozůstávají. A ti také jsou dvoji: jedni, kteříž to, což z svého zkušení nabyli, v jistá naučení a zprávy uvedli, z nichž jsou Blato, Aristoteles, Cicero a jiní, kteříž o obecné správě světa psali. Druzí mrtví mistři jsou historici, kteříž o některých královstvích, obcích, válkách a slavných mocnářích světa jistou a obšírnou historii sepsali, v níž rozličné příklady buď šťastných neb nešťastných příběhů lidských, v pokoji neb ve válkách zběhlých, poznamenali. Při osobách to nám malují, kteří byli dobří a lidem užiteční správcové světa, buď v boji aneb v pokoji, jaké byly jejich ctnosti, jaké vady, jací pádové; kteříž byli obcem škodní, jací jejich skutkové, jaké povahy; které byly buď dobré a prozřetelné neb zlé a neopatrné jich rady a předsevzetí; jaké rozličné jich spůsoby, jací divní obmyslové; jak při mnohých bylo velmi nestálé a vrtkavé štěstí; jaký byl řád a jaká kázeň při správě jejich pokojné neb válečné. Při věcech stalých to nám předkládají, z jakých příčin které věci a od kterých lidí jsou předsevzaty; jaké rozličné případnosti při nich se zběhly; jaký jejich byl původ, začátek, prospěch, a potom obzvláště jaký cíl a konec vzaly, šťastný-li či nešťastný, a co z nich buď dobrého neb zlého pošlo.

Z historikův opět jedni jsou, kteříž při těch věcech, o nichž píší, sami osobně bývali a o nich dobrou povědomost měli. Tak Thucydides psal o válkách Athenských, v nichž sám jedním hejtmanem býval; tak Xenophon psal o válkách Cyra mladšího, o válkách národův řeckých, v nichž ve všech sám polním hejtmanem býval; tak Polybius psal o válkách Scipiona Afrikanského, při němž sám za učitele a tajnou radu býval; tak Julius Caesar své vlastní války, kteréž sám vedl, vypsal.

Druzí pak historikové jsou, kteříž ačkoli při některých věcech sami nebývali, však což z hodnověrných starodávných pamětí vyhledali a z jistých zpráv starých lidí v pravdě vy-
zvěděli, o tom historie své sepsali. Jako tím způsobem Xenophon Cyropædii vypsal, a jiní mnozí své historie.

Ačkoli pak naučení a rady živých mistrův jsou jemnější a užitečnější, však i tito mrtví a němí učitelové také neméně jsou užiteční, tak že i jejich rady nikoli nemají zamítány býti.

10.

Pavouk a dna.

(Dle Fr. Petrarcky od Jana Češky.)

Některý čas pavouk, jda cestou, potkal se se dnou a řekl jí: „Kam to, smutná dno, béřeš se?“ Odpověděla jemu dna: „Byla jsem u jednoho hospodáře, sedlského člověka a hrubého, kterýž mne hladem a ustavičnou prací mučil; od jitra až do večera v roli a v kamení bývali jsme, solva večer do uprášeného domu a nedostavělého přicházeli jsme. Hospodář můj nikdy v celých střevicích nechodil, a vždycky z hrubé vlny sukni mival těžkou. A tu když jsme z pole domů přišli, po ztrávení dne bidného, noc tak bídná nás očekávala. Tu mne on ničímž jiným nekrmil, než ječmenným chlebem, napoly s otruby, a tvrdými krajíci, kteříž po obědě zůstali; k tomu nic jiného k večeři nebývalo, než polévka z úkropu a nemasné zelí s octem. Již to musil úročni svátek býti, když

sýr na stůl kladen byl. A tak večeri napoly s hladem zavřevše, spat na tvrdou lavici neb na holá kamna chodili jsme. Tu málo hospodář můj poodpočinuv, hned se mnou před úsvitem vstal, a opět na pole k práci nutil, a tak den po dni odpočinutí mi nedal. K tomu ještě ani ve svátek pokoje jsem neměla. A protož, zatesklivši sobě a zošklivivši sobě nad hospodářem, musila jsem se pryč bráti.“ Tyto řeči vyslyšev pavouk, řekl ke dně: „Ó kterak jiného rozdílu a tobě nepodobného hospodáře já měl jsem! Byl jest jistě rozkošný a rozmazaný, u něhož dobré bydlo za nejlepší dobré jmíno jest. Zřídka daleko chodil, večeríval do noci, obědval do poledne, a co mezitím času bylo, to snem zmařil a spaním na měkkém lůži a na kmentových prostěradlech, aby, zmeškal-li které rozkoše v jídle a v pití, dokonal je spaním a ležením. Když vstal z lůže, čekaly jeho rozličné krmě rozličných zámorských vůní; víno z cizí země, kořlíkové zlatí a v nich drahá pití; stěna čalouny obestřená, stůl koberci přikrytý; mezi těmi přípravami zástupové služebníkův, ani sem i tam se točí. Žádný kout v domě nebyl, aby zvláštní přípravou neskvěl se; žádná podlaha není, kteráby čistě chvošišti umetena nebyla; žádná stěna prachem uprášena není, než každá pekně usmýčena, tak že žádná nitka řemesla mého nemohla zůstati, a já sem a tam běhající nemohl jsem žádné skuliny najíti, abych se schoval, ano všudy zbileno a uhrazeno, žádné dírky ani za trámy nezůstalo. A protož utekl jsem od toho zlého hospodáře, mým obyčejům protivného.“ K tomu odpověděla dna: „Aj, z těchto řečí porozumívám, že ač se nám oběma zle vedlo, se nám již výborně povede, jestliže budeš chlíti, abychom směnili hospody. Já půjdu k tvému hospodáři, a ty jdi k mému. Ty u sedláka dobře se mítí budeš, a já u pána.“ I zlibila se rada pavoukovi, a směnili jsou pány. A od toho času v právo vešlo, že pavouk v koutech a smetech obývá, dna na hodech a na kvasích u lidí rozkošných bydlí.

41.

Čeho třeba.

(Od Boleslava Jablonského.)

Synu! po bohatství touhy
Veliké jsou plameny;
Projdeť všechny země prouhy
Pro zlato a kameny.

Ona projde o své berlí
Tajné moře doliny,
A vybírá vzácné perly
Z jeho svodné hlubiny.

A však jeden drahý kámen,
Jeden krásný zlatý skvost,
Jedné perly čistý plamen
Stačí pro tvou bohatost.

Dobud' kámen si moudrosti
A zlatou pracovitost,
Přidej k tomu perlu cnosti —
A pak máš na věky dost!

42.

Turecké hospody.

(Od Křišt. Haranta z Polžic.)

V zemi turecké jest mnoho na silnicích hospod, netoliko při větších a menších městech, ale i v soukromí, na pouštích a krom lidí. Však jedny nákladnější nežli druhé bývají. Které jsou nákladné, ty tímto způsobem vystaveny bývají, totižto: klenutí mají vůkol na způsob suchých sklepův u nás, toliko

že tam z té strany dveří do placu a do dvora otevřené jest, a nad ním pavlač, při kteréž vůkol malé komůrky jsou. Dolejší klenutí jest místo marštalí, pro opatření kupectví a ochráníení hovad od dešťů, zimy a t. d., obyčejně ze štukového kamene, pěknými mramory řemeslně ozdobené. Střechy olovem přikryté jsou, dvůr dlážděný, a studnice neb cisterna ozdobná jednomu každému ku pohodlí tam bývá. Některé pak takto stavěny bývají, totiž že toliko vysoká zeď a ohrada okolo velkého dvora, u vnitř jiná nízká tři neb čtyř střeviců zvýší od země jde. Místo až k ohradní zdi, s tou nižší zdí zároveň, vyplněno jest rumem, a tam lidé, na dvoře pak hovada s náklady zůstávají. Však i na tom vyšším místě časem lidé pokoje užití nemohou, protože hovada a zvláště velbloudi dlouhými krky svými k nim dosahují, a když jedí, často jim bezděk přisluhují; ač někteří z nich své koně a jiná hovada tomu učí, aby s nimi jedli i leželi.

Slovou pak ty hospody všecky, malé i veliké, turecky seraj, karavan-seraj, kara-bachara, arabsky khan.

Takové hospody stavěli a posud stavějí císařové turečtí, bašové a jiní bohatí páni, a to nejvíce z těch příčin, že ve všech těch zemích hospod žádných není, v nichžby putující pohodlí užití mohli. V Turcích zajisté velmi mnoho putují, důstojníci pro časté úřadův a míst měnění a se stěhování, vojáci pro ustavičné války v rozdílných krajinách, a lid obecný pro kupectví a rozličné obchody: a řídká města a vesnice jsou, do nichžby jako u nás každodenně dojíti mohli.

Nejvíce pak to z nábožnosti místo almužny činí. Nebo slib učině, že mešitu, lázeň obecní, most kamenný, špitál aneb takovou hospodu vystavěti dá, má zato, že ti, ježto v takových místech jeho skutků dobrých požívou, jemu modlitbami svými a žádáním štěstí vše dobré v tomto životě i po smrti způsobí. Zvláště když jim nějaké nebezpečnoství války, nemoci a t. d. nastává, takovým slibem sobě pomoci chtějí. Jiní, kteří děti a přátel nemají, aby statek jejich roztrhán a od lidí rozebrán nebyl, raději po sobě památky dobré zanechati chtějí, a některé z těch jmenovaných kusův, anebo všecky společně, totiž mešitu při hospodě a lázeň k tomu pro všecky putující vystavěti dají.

Však na tom nejvíce záleží, že k nim veliká nadání nařídí s jistými pravidly, vedle vůle dobrodyncovy a velikosti důchodův nařízených. Při některé hospodě totiž všem putujícím, buď jich mnoho neb málo, za měsíc několikrát se tu zastavujícím, jísti a vyměřené opatření dávati, lázeň a přitom všecku povolnou službu darmo prokázati musejí, místem za tři dni, místem den, dva a t. d.; by člověk nechtěl chleba a jídla vařeného přijíti, tedy ho doprosí a jej jako donutkají. Pročež nešetří žádných osob, buď on Turek, křesťan, Žid a kdokoli jiný, vyššího neb nižšího stavu. A tak se žádný baše a jiný slavný pán turecký nenajde, kterýžby takové hospody minul a v ní zavděk nepřijal; má-li sám pro sebe lahůdky, tedy aspoň čeledi jeho a hovadům dobře se stane. Sami pak potřeby své s sebou vézti musejí, jako lžíce, mísky, modrací a co jiného potřebují, neb jim tam nic než samého příbytku a jídla bez nádob propůjčují.

Jakož pak jsem málo výše toho doložil, že na větším díle takové hospody lidmi a hospodáři osazeny a důchody obdařeny jsou, tak také některé pusté stojí, tím toliko pohodlné, že se v nich lidé před loupežníky, deštěm a t. d. ve dne i v noci ochrániti mohou. A takové právo jest: Která karavana neb tovaryšstvo tam se dostane, ti po sobě vrata zavrou a žádných k sobě, byť jich ještě více bylo, leč z své dobré vůle, nepustí.

43.

Vděčnost.

(Od Boleslava Jablonského.)

Krásná jako rajska růže,
Ježto pěstoi vůni dýše,
Jesti vděčnost, ono bůže,
Sletělé k nám s nebes výše.

Lze-liž konat ctnost tu zlatou —
 Srdečně se nad tím raduj;†
 Od jiných však daň tu svatou
 Nikdy, synu, nepožaduj.

Udělíš-li dobrodiní,
 Vpiš to v listy květinové:
 Tobě-li kdo dobře činí,
 Vryj to v desky mramorové!

44.

Ukrajinská noc.

(Od Gogola, přel. K. Vl. Zap.)

V šestnáctém století bylo ještě veškeré prostranstvo, kteréž činí nynější Novou Rus, až po Černé moře jedna zelená nedotknutá rovina. Do té doby nikdy ještě nebrázdil pluh nekonečnou spoustu rostlinstva divoce tu rostoucího. Jen koně, skrývající se v trávě jako v lese, vydupávali půdu. Nic v přírodě nebylo krásnějšího nad step! Všecken povrch země představoval se co zlatozelené moře, po kterémž rozptýleno na milliony rozmanitého kvítí. Mezi tenkými stébly vysoké trávy vynikala kvítka modrá, siná a liliová; žlutý jitrocel vzhůru vyskakoval se svou jehlancovitou hlavičkou; okrouhlými paličkami svými pestřel se bílý jetel na povrchu; pšeničný klas ze zanešeného sem, Bůh ví odkud, zrna zral prostřed houště. Pod travou běhaly kuroptve, vypínající šíje své do hůry. Podnebesí znělo tisícovým hvizdotem ptáčím. Pod oblohou vznášela se celá hejna jestřábů, s roztaženými křídly neodvratně zirájících dolů do trávy. Křikem hlásilo se hejno divokých husí, zdvihajících se nad některým jezerem. Z trávy povznesla se mírným letem čejka; rozkošně se houpá v zamodralém vzduchu; najednou zmizí a mihá se pod oblohou jen jako černá skvrna, a zase přemítnuvši se na křídlech, zableskne se na výsluní!

Večerem všecka step se změnila. Celé prostranstvo ozářeno jasným pobleskem zapadajícího slunce; ponenáhlu setmívá se, tak že viděti, kterak stín přebíhá po rovině, a step se stává temnězelenou; páry vystávají hustěji a hustěji; každé kvítko, každá tráva vypouští vůni a všecka step dýše libým zápachem. Na obloze z modra do temna přecházející lesknou se, jakoby obrovským štětcem nalíčeny byly, široké prouhy růžového zlata; tu neb onde bělají se průzračné obláčky; jediné čerstvý a jako mořské vlny hravý větřík kolysá se na vrcholcích trávy, ledva se jich dotýkáje. Hudba, která naplňovala povětří za dne, utichla; nahradila ji nová. Syslové vylézají z děr, staví se na zadní nohy a jich pištění ozývá se vůkol. Cvrkot kobylek stává se hlasitější, hlasitější. Časem slyšán z některého osamělého jezera hlas labutí, zvučící jako stříbro ve vzduchu.

Noc. S prostředka nebes měsíc šerí. Neobsáhla obloha nebeská rozprostranila, rozložila se ještě neobsáhleji. Všecka země ve stříbrném světle, vzduch průchladný, vonný, líbezný; nepohnutě stojí v dálce lesy, plny jsouce tmy a vrhající veliké stíny. Tíše, pokojně plynou prostředkem nich stříbrojasné proudy řek. Vše ticho. Najednou se roznese velikolepý hlahol ukrajinského slavíka

45.

J i t r o .

(Od Václ. Rába.)

Na mém letohradě
 V topolovém chladě,
 Ledva mdle se svítá,
 Jitro duch můj vítá.

Slunce temné loubí
 Borův zlatem vroubí,

Plynouc výš a výše
Ze své noční říše.

Lovec z lesních strání
Vrací se z čekání,
Pes si za ním hravě
Poskakuje v trávě.

Rybář na úsvitě
Skládá již své sítě,
Spokojen s svou prací,
Čluněk domů vrací.

Mlhy táhnou k lesu,
Sklívan v jarém plesu
Křídélkami pěje,
Ranní píseň chvěje.

Tvorci vše se koří,
Oko vděkem hoří;
I ten brouček hravý
Mocnost jeho slaví.

46.

just **Dobytí hradu Kruvojeva.**

(Z rukopisu Kralodvorského.)

Stojí hory v pravo, stojí hory v levo, na jich vrcholu na vysokém zírá jasné sluncečko. Horami zde odsud, horami tam odtud táhnou voje, bitvu v sobě nesou.

„Aj tam k hradu, k hradu na skále, tam, kde Kruvoj vězí Vojmíra a krásnou jeho dceru, jež zajal v hustém lese, tam pod šedou skalou. I pohaněl Neklana kníže. Kruvoj Ne-klanu slíbil víru, i podal věrnou ruku, a přece hlasem tím a rukou tou uváděl bídu na lid! Aj zhůru k vysokému hradu, k hradu voji tecte.“

I zaměřili se voje, i hrnuli se k hradu po slovech udatného Čestmíra jako ledovité mraky. Pokryli se přední, štít na štít, zadní opírali se na kopí i o drva v příč zasazená za drva. I výš nad vršinu lesa drnkaly meče jich v hrad, běsnily proti mečům z hradu tesajícím.

Rval na hradě Kruvoj řváním býka, řval chrabrost v své lidi, i meč jeho pádal na Pražany, jako strom se skály. Než jako v horách mnoho silných dubův, tak se ke hradu shluklo Neklanových vojínův. Velí Čestmír z zad udeřiti na hrad, velí zpředu přeskočiti hradbu. Ažta stromy vysokorostlé v hustotě pod skalou přiklonili k pevné hradbě, aby po stromech se válely klády nad hlavami vojínův. Aj pod nimi zpředu postaví se silní, muž k muži, druh druhu týkal se širokýma plecema; drva vložili na ramena, v příč a v déli spevnili je houžvemi, a vedle sebe postavili dřevce. I vyskočili muži na ta drva, rozložili kopí po ramenou i spíali je houžvemi. Vskočil řad třetích na druhé, řad čtvrtých na třetí, i pátých až k vrchu hradnímu, odkud hořely meče, odkud sypěly střely, odkud se řítily bouřící klády. Aj proud Pražanův mocně přese zdi teče, zachvátí všecku sílu ve tvrdém hradě.

„Vstup Vojmíre! vstup s milou svou dcerou, pokroč z věže ven, v ranní blaho, tamo na skálu; na skále uzříš krváceti Kruvoje pod sekerou mestnou.“

Vyjde Vojmír v blahodějně jitro, vyjde se svou dcerou lepotvárnou, i zří krváceti vraha svého Kruvoje.

I poslal Čestmír kořist vratno lidem, s kořistí vrací se dcera Vojmírova.

47.

Fata morgana.

(Od Vojtěcha Sedláčka.)

Někdy bývá viděti ve vzduchu obrazy rozličných předmětů vzdálených, vznášející se nad obzorem, ježto předměty samy daleko pod obzorníkem místa toho leží. To se slává

nejčastěji na rozložitých rovinách, na pomořích, na širém moři a v pustinách, kde jako kouzelná města, hory, stromy, lodi, stavení, vojska a j. užaslému oku pozorovatelovu se představují, často převrácené neb všelijak roztažené, a potrvavše dobu, zase nenadále mizejí, jako byly povstaly. Tyto obrazy čili přeludy vzdušné (fata morgana) dílem neobyčejným přelomem, dílem také odrazem světla ve vzduchu vytvořiti se mohou, což vůbec z nauky o světle dá se důkladněji vyložiti. Takové podivné vidění mívají jsou druhdy Francouzi pod Bonapartem v Egyptě na rozlehlých pustinách, kde často celé pluky nepřátel proti sobě táhnoucích spatřovali, a když se k nim přiblížili, vojsko zmizelo. Podobný podivný úkaz přihodil se r. 1825 také v Čechách na Mirošovském panství, blízko vesnice Příkosic, a jest svědectvím mnoha hodnověrných osob dostatečně potvrzen. Téhož roku, první den měsíce února, v úterý, bylo povětrí po celý den pošmourné, a celé okolí Příkosické sněhem pokryto. Když okolo tří hodin s poledne dvacetiletý syn rychtářův vyšel z otcova příbytku, aby na oblohu popatřil, zdali sníh aneb déšť k očekávání: pohlédnuv ku polední straně, uzřel nesmírné množství jízdného vojska, přicházejícího od lesa panství Spáleno-Poříckého, vzdálí asi čtvrt hodiny cesty od otcova obydlí. U toho lesa teče čistý malý potůček, dělicí Pořícké panství od Mirošovského; není pak tu nikdež veřejné silnice, ale rovina jest před lesem dosti rozlehlá. Sníh na té rovině ležel asi čtyry palce zvýší, třpytěl se jako stříbro. Tu chvíli vítr se byl utišil, a ticho panovalo všudy vřkol. Mladík ten ulekly patře dále pozoroval, že vojska ta ke vsi se blíží; i běžel zpět a vyzval otce svého i mlátce ze stodoly ku podívání, řka: Hle, otče, kam pak s tím vojskem v naší malé vesnici? Nad tím se i rychtář nemálo zarazil, nevěda co s nimi počíti. Potom celý ten pluk, úprkem k vesnici přicválav, na širém poli, ježto „spálenisté“ slove, do jednoho pořadí po třech mužích se rozestavil. Všickni koni, zdálo se, že jsou vrani, a vojáci bílými plášti oděni. Náramný lesk šel od jich palášův, a bylo znamenati, jak jimi počtu konají. Na pravém i levém křídle vály pěkné praporce, na pravém červený, na levém bílý, vojsko to strašlivě ozdobující. Tu z vesnice síla

lidu na podívanou se hrnulo, mezi nimiž i dospělí, divíce se, kterou cestou tak mnoho vojska tam přijíti mohlo, a domnívajíce se, žeby snad s pravé cesty byli zabloudili. Když tak asi čtvrt hodiny postáli, obrátili se najednou na polopravou stranu a táhli přes ten potůček, kterýž přešedše všickni mžikem zmizeli. Tu rychtáři srdce zaplesalo i zvolal: Ti sem už více nepříjdou! Kde pak bych jim byl nabral bytův a chlebtův? Ale když celý ten pluk zmizel, všech přítomných pojal znova strach a hrůza. Sotva že se obrátili, spatřili z též strany pěchotu, která touž cestou táhnouč, na témž místě se rozestavuje, kde prvé jezdci stáli. Pěchoty bylo však mnohem více, nežli prvé jezdcův. Byli oděni v šedé pláště, a blesk od ručnic a zbraně daleko se třpytěl. Když podobným způsobem do pořadí se rozestavili, vystoupili dva černě oděni důstojníci, obrátili se tváří k šiku, jakoby vojsko komandovali. Při tom vidění pravili vesničané mezi sebou: Tito zajisté k nám příjdou! Ale i to vojsko asi po čtvrt hodině, obrátivši se v polopravou stranu, šlo touž cestou přes potok, kterou prvé jízda, až zase před lesem mžikem zmizelo. Potom bylo viděti mnohonásobné pohybování koňstva a vozíkův o dvou kolech, na nichž buď sudy neb děla vezli; též jiných vozův a příprav, jakož při každém vojska tažení viděti bývá.

Svědkové toho vidění jsou sami dospělí hodnověrní nepověreční lidé. Z úžasu nad tím tři osoby těžce onemocněly. Jedna žena, vyšedši ze svého příbytku na podívanou, když se zase ke svým vrátila, vypravovati chtějíc, hrůzou ani slova promluvit nemohla; i vyšla opět, ale vrátivši se, téhož zakušila; teprv třetí den vypravovala, co byla viděla. Na tom místě, kde vojska stála, nebylo ani stopy spatřiti; první, jenž se tam jíti opovážil, byl syn rychtářův, týž který nejprvnější vidění to zpozoroval. — Brzo potom četlo se v novinách, že v tu hodinu kdesi v Bavořích vojsko takové bylo vytáhlo, obyčejnou odbývajíc přehlídku, a tak odrážením a lámáním se paprskův obraz jeho na českých posněžených rovinách viděti bylo.

48.

Hrdina umírající.(Od Jos. Kr. ^{Chmelenského.})

V poli širém země dalné
 Řek leží, a oči kalné
 Hledají vlast milenou:
 Ach, ležít on v umírání,
 Z rány v tuhém namáhání
 Vyrve štrelu kalenou.

Pak velí vraníku svému,
 Druhu v pŭtkách převěrnému:
 „Spěš domů to ještě dnes!
 Pozdrav otce, matku rodnou,
 Choť mladou, mé lásky hodnou,
 Dítkám požehnání nes.

Pověz mladé věrné vdově,
 Že jsem zasnoubil se v nově:
 Choť má — země studená,
 Věno — hluboká ta rána,
 Kalenou štrelou proklána,
 Pak ta louka zelená.“

Odívá se louk travou,
 Pyšně nval jarní slávou,
 Zelená se zas křoví!
 Ach, tam reka bojovného
 I hluboké rány jeho
 Světú skrývá hrob nový.

Dívčí válka v Čechách.

(Od Dan. Ad. z Veleslávína.)

Byla mezi pannami, ježto někdy Libuši sloužily, jedna dívka, jménem Vlasta, vysoké mysli a právě amazonského srdce. Ta svolavši tejně své tovaryšky a družičky, takto k nim promluvila: „Mé milé sestry, již jsme paní svou ztratily, kteráž nám křivdy činiti nedopustila, ani mužům sloužiti nedala; ale proti tomu muži panování jejímu poddáni býti a nás jako královny v poctivosti míti musili. Nyní jho těžké a bídné nésti musíme; jestliže samy se v svobodu neuvedeme, nejzlehčejší otrokyně a služebnice budeme. Ale budete-li všechny téhož úmyslu, kteréhož jsem já, snadně předešlou uctivost a vzácnost obdržíme. Jáť jsem výborně povědoma všech tajností Libušiných; Tetčiny také čary a kouzla dobře umím; známost bylin ne menší mám než Běla^(Kozel). Což ty tři sestry měly, to všecko mně samé dáno jest. Slújíte při mně směle a stále: slibuji vám, že brzo nad muži panovati budete.“ Zalíbila se všechněm pannám rada Vlastina, zavázaly se sobě přísahou a nápoj očarovaný přijaly, aby na mužské pohlaví nevrážily.

Zatím Přemyslovi zdálo se ve snách, ana mu panna krvavého nápoje k pití podává. Přestrašen jsa tím snem a obávaje se zlého, kteréž potom přišlo, napomenul předních lopotův a pánův zemských, aby tak mnoho svobody ženskému pohlaví nedopouštěli. Nebo tehdaž ještě za obyčej bylo pannám na koních jezdit, harčovati, proháněti, s dřevcem zacházeti, toul nositi a z lučistě střilet, házet, myslivost provoditi, a téměř nic cvičení a povinností mužských neopouštěti. Kterážto věc zdála se Přemyslovi netoliko nebezpečna, ale i dobrým a počestným mravům odporna. Ale lopotové knížecí napomenutí v smích obrátili, nenadějíce se, aby ženské pohlaví co velikého předsevzítí smělo. Nýbrž tím více panny chválili, čím se ony křepčejší a cvičenější ukazovaly.

Vlasta pak nepřestávala dnem i nocí nabádati svých družiček, dobrou jim naději dávajíc, k smělosti ponoukajíc, tak že den ode dne více jich k sobě vábila, a tím jedem všecku takměř zemi nakazila. Potom zato majíc, že již dosti panen i vdaných žen po své vůli připravila, rozkázala všechněm, aby své manžely, otce, bratry, syny, a cožkoli mohou mužského pohlaví, v noci kdyžby zpíli spali, zmordovaly, a poberouce koně i odění, do pole vytáhly, na místo, kteréž jim nedaleko od Prahy ukázala. Nemeškaly ženy vykonati té nešlechtnosti, nýbrž muže, jakž jim Vlasta přikázala, zmordovaly, a vytáhše oděné zbrojí do pole, porazily mužské vojsko, kteréž je jako mordérky honilo, a samého Přemysla kníže na Vyšehradě oblehly. Ale nemohouce zámku dobytí, nedaleko odtud na vysokém vrchu a od přirození k bránění příhodném hrad pevný sobě ustavěly, jemuž Děvín, jakoby řekl děvčí hrad, přezděly. Neb tehdaž panny děvice sluly. Ta věc pánům i lidu obecnému zdála se velmi škodlivá i záhubná, netoliko že tak hanebný a nešlechtný skutek ženy spáchaly, ale že se obávali, aby příkladem jejich i jiné ženy k témuž přivedeny nebyly, a tak jedenkaždý z mužův v domě svém nepřitele míti nemusil. Protož napomínali knížete, aby ty dívky bojem skrotil, slibujíc mu sami s svými vojsky na ně pomoci. Odpověděl Přemysl, že má sobě oznámeno od bohův, že kdožby koli nyní proti dívkám bojovali, všickni zahynou; do jiného času aby té věci odložili. Oni opovrhše tu radu, sami bez knížete vojsko sebrali, před Děvínem se položili a dívky oblehnouti chtěli. Nic se toho Vlasta neulekla, nýbrž větší-li bylo nebezpečství, větší smělosti dokazovala; tovaryšek svých, aby se nestrachovaly, ale dobrou mysl i naději měly, napomínala; pravila, „že ten čas přišel, v němž na všecku českou zemi práva ukládati budou, poněvadž vidí, že všickni přední páni zemští v jejich moc přišli; toliko zmužile aby sobě počínaly, vítězství že v rukou jejich bude. Nic nového není, aby muži žen poslouchali a jim poddáni byli. Amazonky někdy všecku Asii sobě podmanily, bojovaly před městem Trojanským, oděni Theseova ani Herkulova nic se nebály. Kdyby toliko při ženách rozum a rada byla, v síle a muž-

nosti žádného nedostatku by neměly, a žádnému Čechu v radě by napřed nedaly.“

Porozuměvši, že jsou družičky její k boji hotové a chlivé, na ubezpečené a sem i tam rozptýlené nepřátele nenadále udeřila. Byl strach po všem ležení mužském, potom na utíkání oddali se všickni; panny pak statečně na ně dotíraly, a kohož jen dosíci mohly, bez lítosti mordovaly. Takový ten boj byl, jakoby muži ženské srdce měli, a ženy mužskou statečnost na se vzaly. Málo mužův z té bitvy s celou hlavou ušlo, kteréž však rychlost koní, ne udatnost jejich, od smrti vyprostila. Sedm dívek předních jsoují, kteréž v tom boji obzvláštní udatnosti a smělosti dokázaly: Mlada, Hodka, Nabka, Častava, Vratka, Radka a Svatava. O Vlastě píše, že sama svou rukou sedm mužův zamordovala. Velikých tu loupeží dívky dosáhly, kteréž Vlasta mezi všecky vedle zasloužení rozdělila. Těch pak sedm, ježto ne jiné zmužilejší byly, zlatými řetězy a náramky obdarovala. Vlasta mezi nimi jako bohyně ctěna byla. Aniž po té porážce směli se muži více o dívky pokusiti. Ony svobodně a bez překážky hubily pole, zajímaly dobytky, mordovaly lidi, pálily vsi a moc svou den ode dne rozmnožovaly. Časem posílaly urozenějším mláďencům listy, nařikaly na pýchu a ukrutnost Vlastinu, dělaly se, jakoby utéci od ní chtěly, prosily jich, aby silnou rukou do lesa přijeli a tam je uchvátili a unesli. Mládenci, přemoženi jsouce lahodnou a úsilnou řečí jejich, upadli do záloh a všickni napařád zamordováni jsou. Jiní novou lstí na hrad uvábeni, jakoby Vlastu zradou jíti měli, a i ti, jakž tam vpuštění byli, takž zase nevyšli. Když jim pak žádný více nevěřil, tuto novou a neslýchanou chytrost vymyslili.

Mezi dívkami byla jedna, náramně pěkná a krásná, jménem Šárka, ale srdce nečistého a k všelijaké nešlechtnosti hotového a schopného. Tu Šárku jiné dívky, spíavše jí ruce i nohy, v hustém lese přivázaly k jednomu stromu, a položivše vedle ní trubičku loveckou a lahvičku plnou medu, samy se odtud nedaleko v záloze skryly. Jezdával tudy často Ctirad, slavný rytíř mezi Čechy, a jak bohatý tak vzácný, kterýž dívčího tyranství nad jiné nenáviděl a jemu se protivil.

Ten tedy vjev do lesa na lov vedle obyčeje svého a pannu svázanou uzřev, lítostí jsa pohnut, ptal se jí, coby to bylo? a kdoby ji svázal? Jemuž Šárka odpověděla: „Viš, pane milý, jaké nešlechtnosti a nepravosti Vlasta v této krajině páše, chtěc sobě moc a království v zemi osobiti. Já také byla jsem s ní v tom svazku, a také jsem vzteklého bláznovství jejího za některý čas následovala. Zhřešilať jsem, znám se k tomu; avšak žel mi bylo tolika nepravostí. I myslíc na to, kterak bych ten nešlechtný a neřádný život opustila, umínila jsem od ukrotné a krvavé pani ujíti. Ale když jsem se jedné tovaryšce své v tom svěřila, žádajíc jí, aby se mnou utekla, ona mne Vlastě vyžradila. Kteráž mne na toto místo přivedla, aby mne, jako zkrvavělá katovka, hroznou a ohavnou smrtí zprovodila. Zatím pak, když mne jiné dívky vázaly, a již jako při poslední hodině se mnou se žehnaly, uslyševše štěkání psův a vřtání koňův tvých, nechavše mne, rychle utekly. Ale já, o svícený muži, prosím skrze urozenost tvou, kteréž se nejvíce ty zrádné larvy bojí, smiluj se nad bídnou dívkou, rozvaž mne a odveď odsud. Aneb, nezdá-liť se toho učiniti, zabij mne raději sám, nežby mne zde živé nechati měl. Nebo, jakž ty odejdeš, přitáhnou ty nešlechtné panny a mne přeukrutně usmrtí. Milejiť mi bude od tvé ruky zahynouti.“ Ctirad rozvázal ji a ptal se: co by mínila láhvice s medovinou a trubice lovecká vedle ní položená? K tomu Šárka: „Medu (prý) výborného katanky s sebou přinesly, aby mne jím mezi ukrutným trápením napájely. Jižť jej teprva vesele a bezpečně píti budu.“ A upivši, ostatku Ctiradovi podala, kterýž také pil. Byl pak nápoj velmi chutný a sladký, kterýž Čechové z bílého medu strojí; ale jak ženám prospěšný a zdravý, tak mužům nezdravý a škodný, kterýž Ctirada všeho na myslí zmámil. Dále řekla: „Trubice tato má byla, když jsem po myslivosti jezdívala; tu ony nešlechtnice umínily mně mrtvé na hrdlo zavěsiti, jako na znamení dívky lovcí. Zatroubiti na ni, aby věděly, že jsem ještě živa a z jejich rukou vyproštěna.“ Po té hned zatroubila. Vlasta, uslyševši troubení, nemeškajíc s jinými dívkami nenadále z zálohy vyskočila, Ctirada jala a služebníky jeho zvelekovala. Ale

dívky zšikovavše svůj houf a Ctirada řetězy okovavše, proti Vyšehradu ho přivedly a tu urozeného rytíře téměř před očima knížete českého, zpřeráževše mu hnáty, do kola vpletly.

Sedm plných let ta neřest českou zemi trápila a Čechové na větším díle Vlastě daň a plat dávatí musili. Kterž se toho zpěchovali, ti ve zdech zavření jsouce a nikam ven vyjítí nesmějice, veliké úzkosti a škody měli. Naposledy když se jim potřebných věcí nedostávalo a již téměř k tomu přišlo, žeby se z hladu Vlastě poddati musili, u velkém houfu před kníže předstoupili, a na ukrutný dívčí boj nařikajíce, na nedbanlivost knížecí toužíce, pravili, že raději ženám poddáni býti chtějí, nežli hladem zemřítí. Na konec domluvili mu, aby aneb lidu svého bránil, aneb knížetství lepšímu sebe podstoupil, přidavše k důtkám i pohružky. Přemysl, tolika úzkostmi jsa obklíčen a vida, že ne tak mnoho může silou jako věšt-bami, napomenul lidu, aby ještě na některý málo den posečkali. Učiní-li to, že jisté zahynutí dívek nastane. Uposlechli ho Čechové. On v tom čase napsal Vlastě, kterak bez vůle jeho páni zemští vojsko proti ní sebrali a s ní bojovali; a protož že jsou tak ztrestáni, to že mu nic protimyslné není, když ji jako vlastní dceru svou miluje, a nezávidí jí důstojenství knížecího, poněvadž jest manželky jeho Libuše učennicí byla a zmžilon udatností svou skrze války českou zemi sobě podmanila. Sám že jest již věkem sešlý a k spravování země nehodný; synu pak svému, jakožto mladému a nerozumnému, žeby nechtěl knížetství svěřiti. Napomenul ji, aby zámek Vyšehradský z rukou jeho vzala, a tudy ve všecku českou zemi mocně se uvázala a synu jeho, kterýby chtěla díl vykázala. Toliko jemu starému aby dopustila navrátiti se na pole, kteréž jest nerad a bezděky opustil, a na tom ostatek života pokojně dokonati.

Lapena Vlasta svou chytrostí, a zapletena ve své lsti. Poslala k Přemyslovi houf statečných panen, žádajíc, aby jim zámku postoupil. Přemysl rozkázal panny do zámku pustiti, a připraviv jim skvostné hody, ctil je u sebe. V tom nena-dále vyskočivše z zálohy muži zbrojni, všecky ty dívky pomordovali, a dále se nemeškajíce, s vojskem k Děvínu táhli

Vlasta, zvěděvši o tom, velikým hněvem sama při sobě nebyla, a vytáhši nakvap proti nim s velikým počtem, dříve než jiné panny její za ní přispěly, bitvu s muži svedla, a tu, kdež se nepřátelé nejhouštěji shlukli, zmužile bojujíc padla a umřela. Panny její příběhše, za ní a vidouce, že paní jejich zhynula, ne tak žeby se nadály mocí zvítěziti, jako aby se pomstily, zase bitvu obnovily, kterážto trvala doněkud, když se vítězství jednak sem, jednak tam nachylovalo. Naposledy nešťastné ženy, když jich větší díl padlo, na utíkání se obrátily. Za nimižto trouce nepřátelé, jedním houfem vítězitelé s přemoženými do hradu se uvalili, a zmocnivše se ho, což tam koli ženského pohlaví našli, mečem vyhubili.

Tím způsobem udatní jonáci českou zemí z panství Vlastina vysvobodili. Vlasta, kterážto se o více pokusiti směla, nežli na pohlaví její náleželo, nepohřbena ležíc, zvěři a pláčkům za pokrm byla.

50.

Zahradní byliny.

(Od Vřc. Zahradníka.)

Když slunce dlouhý čas ohnivé své paprsky upíralo na zem, vadnouti začaly a schnouti všecky zahradní byliny. Potom se zamračilo nebe, zablýsklo se, zahučel hrom strašný.

I lekaly se byliny, řkouce: „Běda, běda nám! Dříve nás pálilo hněvivé nebe, nyní konečně nás zkazili hrozí.“

Ovšem! Hrozilo černé nebe, ale seslalot úrodný déšť, a ten pak oživil každou bylinku.

Když ^{naštas} bída nejvyšší ^{ic} vystupuje, a ^{impli} má člověk, že kříži podlehne, nenadálá přichází pomoc.

51.

Rozrazil.

(Od Fr. L. Čelakovského.)

Ač domovem mým louka, pahor, háj i potok sám,
 Rozrazil ostávám ve tvaru rozmanitém.
 Člověče, tak když osud jinačí tvůj stánek a výhled,
 Přec jak já vždy chovej podstatu nezměněnou.

52.

Bitva na poli Turském.

(Od Václ. Hájka z Libočan.)

Času jarního Vlastislav všemu lidu svému rozkázal, aby pohotově byli, a když rozkáže, aby se na Bozděchovském poli postavili, a odtud aby jeli, kdež jim poručí. Tu hned svého posla poslal k Neklanovi, aby jeho desátý den máje měsíce na Turském poli čekal. Neklan více nábožný než statečný, jakž posla se znamením Vlastislavovým uhlédal, velmi se ulekl, avšak přijav poselství, z ponuknutí a z přinucení rad svých Vlastislavovi, že chce sám svým mečem jeho hlavu stíti, vzkázal. Na zejtrí hned Neklan všecky zemany i měšťany i vesníky obeslal, a všem hned bez meškání pohotově býti rozkázal. Tu se všickni připravili v pevné prošivanice a tvrdé smolníky, železné a ocelové obruče majíce na svých přilbicích, s meči a lučičti, i s jinou k tomu náležitou zbrojí a bráni pěkně se a ozdobně ukázali, a osmý den máje položili se na rovině nad potokem Bruským. A tu všichni knížeti svému věrně a pravě se brániti slibovali.

Téhož dne Vlastislav s svými houfy položil se okolo spáleného hradu Budče, a nazejtrí ráno, vstoupiv na vyšší místo a nahý meč v rukou drže, svému lidu napomenulí učinil těmito

slovy: „Nuže, milí rytíři a stateční bojovníci! Víte dobře, že jsme již častokrát nad těmito strašlivými lidmi zvítězili a jich krví naše zbarvili meče. Bojujtež statečně; neb těchto dnů vaše vítězství jest. Vímt já to jistě, že se na Pražany bohové hněvají, a nám bůh války netoliko milostivým, ale i pomocníkem býti slíbil. Ó byste byli netoliko tyto jestřáby, rarohy a sokoly, ale i supy, nohy i orly s sebou nesli, abyste je nepřátelův vašich těly krmili a nasýtili.“

Neklan, kníže Pražský, povolal k sobě Čestmíra z Chýnova, muže velmi statečného a v bojových věcech dobře zvyklého. Oznamiv jemu tajně svého srdce nedostatek, žádal jeho, aby vezma na se lesknutou knížecí zbroj, byl vůdcem lidu bojovnému na místě knížete svého. I otázal se Čestmír Neklana: „Co jemu za tu práci, kterouž on na místě jeho podnikne, dáno bude?“ Odpověděl kníže: „Začkoli slušného žadatí budeš, všecko učiním.“ I řekl Čestmír: „Když se zase vrátím, čehož zasloužím za to, mi učiníš. Pakli já tam na tvém místě zahynu, prosím tebe, kaž mi udělati v tom přívrší hrob, z něhožby mohl býti vidín Chýnov.“ Kníže slíbil to učiniti. Tu Čestmír, vzav na se tajně knížecí zbroji, vsedl rychle na výborný knížecí kůň, jel s některými vládkami a zemany s Vyšehradu až na Brusku. I hnuli se Pražští houfové a táhli za Čestmírem svým vůdcem, a on napřed vesele. A tak všickni spolu táhnouce až na místo nejpríhodnější, a při jednom výborném přívrší jsou se u Turska položili, a opatřivše se strážnými a špehéri, celou tu noc veseli byli.

Toť ráno, dřív než slunce vzešlo, vojska Vlastislavova ukázala se, a na nižším místě se položivše, hned se proti Pražanům k bitvě šikovali a velmi se ozdobně měli v svém odění. Čestmír, sezřev vojska nepřátelská, velmi krátkými slovy své rytíře napomenul, rka: „Bratří moji nejmilejší! hle zdalíž nevidíte, jak jsou se oni na nás slavně připravili? Neb s námi pro svou pýchu chtí bojovati; my zajisté pro svou vlast a pro své životy, toho obhajující, bojovati budeme. Protož posilněte sebe a buďte muži. Budete-li muži, mužnost ta bude vám jako zeď. Neb mužným a udatným oni bohové pomáhají, a nestatečné strach trápiti má obyčej. Budete-li utíkatí, smrti

jistě neutečete, ale dvoje smrt vám bude: jedna, když budete viděti, ani vaše děti před vámi hanebně mordují, a vy byste raději zemřeli, než na to patřili; naposledy pak také vás již přemožené svobodně mordovati budou. Protož aby se toho nestalo, raději vši pilností snažme se na ně a zbijme je všechny až do jednoho. Z toho budeme míti radost, veselí a poctivost.'

Vlastislav pak upřímo s svým vojskem proti Pražanům táhl, a vida je, ani se s místa nehýbou, hned svému vojsku maličko kázal se pozastaviti, a tu jako litost maje nad nepřátely, aby zotřil mužnost vojska svého, řekl: „Ó bídná nebožátka, ó strašlivá srdce! nic vám ten vršek, na kterémž stojíte, neprospěje.“ A obrátiv se k svým, řekl: „Hle zdaliž toho neznáte, že jsou se s námi v rovni potkali nesměli? Pohledte, zdá mi se, že se již utíkati strojí. Jakž k nim maličko blíže přistoupíme, tak se s kým potkali míti nebudeme, leč jsou se za nohy přivázali. Jestliže nás dočkají, nebijte jich meči, ale tlačte je nohami jako strniště, a to proto, abyste sebe ani mečův svých ani šípův krví lidu toho nestatečného neposkvřili. Nyní pusťte pláky, kteréž máte; již je těmito dokonce zastrašíte.“ To když jsou učinili, tu ti ptáci nejinak, než jakoby černí a deštoví oblakové přišli, slunce a nebe svým létáním zastínili. To vida nestrašlivý Čestmír (Štyr), tímto svou řeč dokonal: „Rytíři moji milí, vím jistě že zvítězíte; ale jestližeby se pak přihodilo mně tuto zůstatí, prosím na tomto vršku kažte mne pohřbiti, a učiňte pamětný hrob a dlouho trvající; neb já dnes musím mnoho Lučanův tuto nechatí a Vlastislava svou vlastní rukou (a vy to uzříte) zabiti.“ V tom, když od sebe již velmi blízko byli, Čestmír, uhlédav čas a způsob příhodný, vzkřikl na své: „Nuže moji, bijte tím statečněji!“ a hned hnul se s svého místa, a Pražané za ním velmi prudce, jakoby včely za svou matkou letěly, na Lučany se s toho vršku valili, všecko, s čím se potkali, porážejíce, bili a mordovali. A Čestmír nejinak, než jakoby někdo ostrou kosou v zahradě potínal makovice, hlavy stínal svých nepřátel. Bitva se dlouho prodlévala, vítězství sem i tam se nachylovalo; hřmot od lidu, loskot od mečův, dusot od koní daleko slyšán byl. V houfě pak pěknějších koní a oděnějšího lidu uhlédal Čestmír muže

jednoho krásné postavy, jenž byl ozdobnější v své zbroji, maje přilbici s ocelovými a pozlacenými obruči, a když, ani jiní naň zření mají, urozuměl, že jest to Vlastislav, k němu se přiblížiti pospíšil. Ale že jsou jeho zemané statečně bránili, za dvě hodiny se k němu probiti nemohl, až mezitím na sto mužův lučanských jest od jeho ran padlo. Ještě se počal Vlastislav od Čestmíra uchylovati a za jinými krýti. I zvolal Čestmír, řka: „Vidímť já tě tu, krvavý ukrutníče, a ty tu, jakož's chtěl našimi těly své ptáky krmiti, shledáš to, že ty musíš dnes svým ptákům za pokrm býti. Hned můj meč tvou krev napojím a ty létající ptáky tvým masem nakrmím.“ A v tom naň prudce, jiné porázeje, s svým koněm doskočil, štít jeho na dvě přelav, druhou ranou jemu hlavu jeho i s přilbici na dvě rozvrátil, a on upadl s koně na zemi. Tu všickni Lučanští se na Čestmíra obořili, bili, sekali, stříleli a mnoho ran jemu učinili. Pražané jeho dostatečně bránili. Tu veliká hromada zbitých na tom místě byla, a Čestmír; svrchu na ně upad, umřel. Kdoby jej smrtelně ranil aneb jej obzvláště zabil, toho žádný pověděti neumí. A tak tu mnoho Neklanových zbito, a Lučanských málo ušlo.

Po takovém vítězství loupežové a kořisti, kteréž při zbitých jsou nalezeny, všechny jsou přinešeny a přivezeny do Prahy, a tu na rovný díl bojovníkům rozdělovány. Nazejtří pak na tom bojišti přátel i nepřátel těla spolu jsou pohřbována. Čestmírovi pak z rozkázání Neklanova na nejvyšším místě hrob nad Chýnovem u jednoho dubu krásný a slavný učiněn, kteréž místo až podnes slove: Dub silného rytíře.

53.

Spolek zajícův.

(Od Vinc. Zahradníka.)

Na mysliveckém domě psáno bylo: „Mnoho psů zajícova smrt.“ Příběhlo tam zajíců veliké množství, i četli i rozjímali nápis tento, a jeden z nich pravil: „Slovům těmto i

opačný se dáti může rozum: Mnoho zajícův psova smrt.“ „Pravě soudíš, bratře,“ ozval se jeden druh, „my jsme zde v hojném počtu; ukáže-li se pes myslivcův, rychle se naň obořme a poslední buď hodinka jeho!“

Tu náhle zaštěkl myslivcův Čichal, i hnali se různě zajíci v sáhodlouhých skocích.

„Nikdo nezapírej přirozené povahy své; marnot takové úsilí.“

54.

K ů ň.

(Dle Kostomarova od Fr. L. Čelakovského.)

„Proč-že ty koníku, letný můj vraníku,
Smutně hlavu k zemi nížíš?
Dost tě obstarávám, ovsu podsypávám,
Přec ty na mne nepohlížíš!

Z čerstvé ze studničky dám-li ti vodičky,
Nepiješ, a ledva chlepeješ;
A tak mne mladého jezdce, pána svého,
Nijak zveseliti nechceš.

Ty-lis se uchvátil, neb nohu podvrátil,
Či tak hrubě jsem tě ztrudil,
Přes rovy a vody s větrem o závody
Když po noci jsem tě pudil?

Aneb tebe dáví, síly tvoje tráví
Těžká ta kozácká zbraně?
Či tušíš neštěstí, v lese u rozcestí
Když si přiskočíme k ráně?

Miň nás smutek, touha! Ještě dosti dlouhá
Života před námi nitka;

Nic, koni, neděs se, obroku najez se,
Dobrá dnes bude pochytká.“

Pán na kůň se vhoupl, ve střemeny vstoupl,
Kůň však pod ním nepohrává;
Hřívu nerozptýliv, jen hlavu nachýliv
Krokem se z dvora podává.

Ne svůj rod zastoupit, leč krajany loupit
Tuto noc kozák se chystá:
Blíž hory vysoké, v rokli přehluboké
Zdá se číhaná mu jistá.

Tam kde k vrchu cesta, po trhu od města
Štorcují se vozy těžce:
S prázdnem kupci jeli, dobrý odbyt měli;
Však plny při nich jsou mňšce.

„Hej koni, koníku, letný můj vraníku,
Zhurta na ně ze tmy husté!
V mrak měsíc zaplývá, mħla šerá pokrývá
Pláně široké a pusté.“

Pán úsilnou prací koně k rokli zvrací,
A všemožně jej trmácí!
Pak bodat počíná, bič v tělo zatíná,
Až kůň heká a se spíná.

Pán mu svírá boky, kůň tu dal se v skoky,
Potknul o pahýl se v lese.
„Ej, pekelné plémě, nech zhlití tě země!“
Kůň zas hloub ve hvozd ho nese.

Již se rozednívá, zoře lesk vylívá,
Kupce vítá rodné sídlo.
Po vřesu za rána skáče kůň bez pána,
Hryze opěněn udidlo.

Čím to, že kůň vraný, smutný, zadýchaný
 Sám k tichému dvorci běží? —
 Aj, protoť mu smutno, pán mladý ukrutno
 Že zabit na hvozdě leží!

Leží rozhodiv se, v proudech ubrodiv se,
 Jež mu z těla se vypryskly . . .
 Sup ze chmur vyvírá, v líce mu pozírá,
 Kde se podkovy vytiskly.

Byl jinoch to statný, čestný a udatný,
 Než cizímu statku zachtěl;
 Byl to kůň služebný, rychlý, nešalebný,
 Sloužit zbojníku jen nechtěl.

55.

Z cestopisu po Tatrách.

(Od Jana Er. Wocela.)

Četná naše společnost, dílem na úzkých horalských vozí-
 cích, dílem na koních, ze vsi Bukoviny se hnula do temných
 vlhkých dolin, jejichž stráně pokryty jsou tmavými hvozdy.
 Pružným ranním povětrím jelo se vesele až na místo, kdež
 Raztok, od pěti stavův se proudící, do Bialky padá. Přes
 sutiny a skaliska šli jsme příkrou cestou lesem do doliny vy-
 sočinné, jejížto dnem Raztok bystře žene. Krátkým odpoči-
 nutím na další trudnou pouť se posilivše, zdvihli jsme se a
 přebrodivše několikrát přes pěníci se Raztok dostali jsme se
 na místa, kde stromové již mizejí a kosodřevina plazivé větve
 rozkládá. Zde onde po lazích a zvětralých balvanů hranách
 vyrůstá červený bez, jalovec horský a jeřáb co nizounký keř
 zrnka nesoucí. Tetřev nedaleko nás vyletěl, rána za ním
 s vrcholu alpy zahřměla, a ohlas, bouchnutí pětkrát opakovan, po
 dlouhé přestávce ve vzdálených ještě horách temným racho-
 tem se ozýval. Cesta, čím výše nás vedla, tím se stávala při-

křejší, ano místem až nebezpečnou; i bylo nám léztí s velikou opatrností, aby noha neuvázla v rozsedlinách ukrytých mechem. Posléze, překročivše těsnou prorvu, vystoupili jsme na plochu turně, a hle v dálce objevil se nám jasnělesklý pruh, an s nesmírné výšky po strmé jako stěna skále do propasti se táhne. Jestli to jeden z nejvyšších vodopádův, k němuž však horami přístup zabráněn; řine prý se ze sedmi stavův nad horou Košistou se rozlévajících. Hluk osamělého vodopádu nezaslychá prý než smělý lovec, prodrav se až ku propasti, do které vlny padající dobruží.

Po častých přestávkách vystoupili jsme o několik set stop výše, kde jsme zaslechli hučení Siklavé vody, a brzo potom bylo nám spatřiti mohutný tento vodopád. Po krátkém ale velice obtížném namáhání dostoupili jsme kraje skály, dle kteréž ohromná voda se slévá dvěma proudy. Jeden z nich jediným obloukem do hlubiny se uvrhuje, kdežto druhý, prostřed pádu svého na granitový výstupek udeřiv, spousta pěn kolem stříkaje, vzhůru se pne, aby zahalen ve směsi rozkypělých pěn hromovým jekotem konečně sřítí se do propasti. Promoklí, hustým vodopádu deštěním jsouce brali jsme se zhůru přes ohromné kluzké skaliny až na hřeben hory, kdež jsme uzřeli práh, an z blízkého jezera se vyvaliv, v divém bouření přes skaliska se žene, až pak z příkrého srázu dolů se spouštěje, vodopád onen Siklavé vody tvoří.

Stáli jsme na vysočině pěti stavův na břehu třetího a největšího, šest tisíc stop nad mořem. V širém polokruhu co rozervaná velikánská zeď táhnou se hory dle jezera, jehož tichou a průhlednou hladinou prozírá jasná zelenost dna. Nad samým břehem třetího stavu co ohromná hráze zdvihá se předhůří, chovající v lůně svém první dva stavy. Odpočívuvše tu poněkud a v ledové vodě jezerní se vykoupavše, na další pout jsme se vydali. Kráčejíce hustými lesičky kosodřevin, dostali jsme se brzo k malému čtvrtému a hned potom k pátému stavu. Tu však nastává cesta obtížná, vedouc přes rozervané skály, podobné zříceninám sesutých hor. Nutno skákati z balvanu na balvan, přes rokle a propasti; běda, komuby noha z kluzkého aneb omšného kamene se smekla! Bludištěm těchto roz-

valin prodrali jsme se k rozsáhlému úbočí hory, klonícímu se do doliny Podeplazské. Úzkým chodníkem dobré půl hodiny kráčetí nám bylo: v pravo skála přímo zhůru strmíci, v levo sráz doliny tak hluboké, že muž kráčejíci na dně jejím neviděl se nám býti větší malého ptáčete. Chvátaje spolu s veselým horalem před ostatními soudruhy, vydrápal jsem se na vysokou turni, která na konci závratného chodníku na způsob bašty se vypínala. Když jsem vystoupil na vrchol, aj jaké tu divadlo odhalilo se náhle očím mým! Nežáze na straně východní vypíná Muráň širovládné cimbuří své s nescíslnými rohy a baštami; na jihu velitel říše tatranské, Lomnický štít, skráně své sněhovými lazy co liliemi skvělými poseté maje, nad ohromnou spoustu hor nejvýše se věží. Otvor hornatiny na východě poskytuje průhled na vzdálené modrající se luhy, jež Dunajec vlačí; z violové mlhy vynořuje se tam skála se ssutinami pověstného Čorštýna, spolu s četnými věžkami dědin a městeček, až v dálce modré hory výhledku zavírají.

Sestoupiv s turně, po stezce k jihu táhnoucí jsem se pustil. Drahně času kráčetí mi bylo na pokračí nedohledných propastí, až jsem konečně došel rozlehlé vysočiny porostlé klečí. Zanedlouho překvapil mne pohled na Morské oko a Černý stav. Podivný to, svého způsobu jistě jediný obraz! Spatřil jsem tam v hlubině na dně údolí okrouhlého, vysokými horami obstoupeného, jezero jasně zelené, a nad ním, na patře o několik set stop vyšším, druhé jezero menší, barvy černé. Asi za hodinu dorazili jsme k Morskému oku samému. Uhostili jsme se v chýži, od vrchnosti Zakopanské vystavěné pro pohodlí a v ochraně poutníkům. Pohověvše zemdleným údům a krmí i vínem pookřávše, plavili jsme se na prámě od horalů veslovaném po jezeře. V prostřed kázali jsme vesla zastaviti. Morské, anebo jak jinak slove, Rybí oko, na rozhraní stromoví a kosodřeviny se rozplývající, obsáhá 55 jiter a 1240 čtvercových sáhův. Největší vyzpytovaná hloubka o něco jest větší než 200 stop. Oblíž břehu voda je jasně zelená, k prostředku však přijímá barvu temnější; přitom jest studená, co křišťál jasná a tak průzračná, že u kraje 100sáhů zhloubí dohlédnouti lze dna. Na straně jižní pnou se lysé hory ze si-

vého granitu, mezi nimiž nejznamenitější jest Mnich, 7000 stop nad moře vynikající. Mnichem hora ta nazvána jest pro útvar vrcholu, mnichova v kápi zakuklenému nenepodobného. Na východ věží se skály vápenné, k západu opět šedé poněkud zazelenalé granity. Temena hor těchto tu roztržena jsou prorvami, tam spojena vidlovitými ohbami. U paty jejich stupněm ohromným leží chlupy granitové. Na stupni tom, asi 600 stop nad hladinou Morského oka spočívá v teskném zákoutí Černý stav, po třech stranách nepřístupnými stěnami skal ohrazen, odrážejí na hladině své bílé pruhy sněhu, plazící se s čeřenu hor až po samý břehy jezera. Hlubokost úžasného vodojemu toho posud nevypátrána; lid horalský vypravuje, že hloubka jezer tatranských jest nevyzpytatelná; jsou prý spojeny s mořem, pročež prý právem slujíorskými oky, kterými moře zvědavě z lůna pevné země prozírá.

Slunce chýlilo se k západu, když jsme, vsedše na koně, zase do Bukoviny údolím Podeplazským se vraceli. Byl večer vlažný, milostný, jakých příroda v končině této do roka nemnoho slavívá. Kolem velekrásné hory, srdečný hovor, zpěvy statných jonákův polských, to vše mysl mou tak rozblážilo, že jsem památku tohoto dne uložil do schránky blahých upomínek života svého.

56.

Nedočkavost.

(Od Frant. Sušila.)

Jaro povzniká již,
 Slunko jasně svítí;
 Proč se krásné kvítí
 Vláhou nenapájíš?

„Chtělo bych se spojit
 Otavnou já vláhou,

Však mráz těžkou váhou
Nepřestává brojit.“

Vrát se tedy zpátky
Do matere země,
A tam čekej němě
Po čas ještě krátký.

„Nemohu se vrátit,
Povstalo jsem skůře,
Musím se zlé můře,
Mrazu, dáti schvátit.“

Proč jsi dříve lezlo,
Než hojemství květlo?
Nebylo byt smetlo
Mořenino žezlo.

„Slyšelo jsem zvuky
V nitru země černé,
Mnělo jsem byt věrné
Buzením to ruky.

Ach byl klam to hrubý!
Nepřítel to svůdce
Po liché mé půtce
Vedl do záhuby.“

57.

Žádost pátováni.

(Od Dan. Adama z Veleslavína.)

Čteme toto o Pyrrhovi, králi Epirotském, kterýž se zúmyslně na Římány válkou nutkal. Ten král měl jednoho řečníka, jménem Cyneasa, kterýž ho usiloval pěknými a lahodnými slovy namluviti (jakož, pak ku podivu výmluvný člověk

byl), aby té války zanechal a s Římany pokoj učinil. Protož času jednoho, uhlédav svou chvíli, takto s ním o tom rozmlouval: „Králi, pane můj! Poněvadž Římané, jak vůbec o nich ta pověst jde, jsou ze všech národův nejzmužilejší a nejdatnější bojovníci, a podmanili svému panství mnohé národy: jestli se nám šťastně zdaří, a my nad nimi vítězství obdržíme, co dále před sebe vezmeme?“ Odpověděl Pyrrhus: „Co jiného než že ihned všecky země vlaské opanujeme.“ Opět se tázal Cyneas: „A když všecku Itálii ve své moci mítí budeme, co více učiníme?“ „Potáhneme,“ řekl král, „upřímo do Sicílie. Ten ostrov jest hojný a lidný, a snadno může vybojován býti, protože obyvatelé v něm jsou nepokojní a sami mezi sebou nesvorní.“ A Cyneas: „Dobře pravíš, králi. Ale když Sicílie též v moci naší bude, již-li aspoň budeme mítí pokoj?“ „Nikoli,“ odpověděl Pyrrhus, „ale ten teprv začátek bude velikých věcí. Nebo ještě Afriku a veliké město Karthaginenského vybojovati musíme.“ K tomu pověděl Cyneas: „Tak tedy, když podmaníš sobě tyto země, potom velmi snadno Macedonie i všech řeckých zemí dosáhneš. Když pak to všecko vykonáš a k místu i konci podle vůle své přivedeš, co potom činiti míníš?“ „Pak teprv,“ řekl Pyrrhus, „budeme dobré mysli a veseli, den po dni hodovali a kvasili, v pokoji seděli, přátelskými rozprávkami i jinými kratochvilemi vespolek se těšiti a obveselovati a všelijaké rozkoše ploditi.“ K tomu takto odpověděl Cyneas, řka: „Proč pak nyní, ó králi, bez práce nechceš téhož pokoje a týchž rozkoší ani sám užiti, ani jiným dáti a dobré veselé vůle býti? Nebo tento úmysl a předsevzetí mnoho tebe stane, a než ty k tomu přivedeš, k čemuž směřuješ, mnoho krve lidské proleješ. Avšak nevíš, zvede-li se tak všecko, jakžs ty u sebe nložil a umínil, aneb dosáhneš-li toho, očez tak žádostivě usiluješ čili nic.“ — Jakož pak v skutku daleko se jinak Pyrrhovi zvedlo, než se on domníval a nadál. Nebo ačkoli s Římany dvě bitvy veliké dosti udatně svedl, a je i přemohl, však takovou škodu na svém lidu vzal, že vyznati musil, řka: „Jestliže se tak ještě jednou s Římany potkáme a svitějíme, veta bude po nás a bez vojska domův se navrátíme. Ale ani do Epiru se

Pyrrhus nevrátil, neb v městě řeckém Argos nějaká žena, svrhši naň s hůry kámen, zabila ho. A tak ten udatný bojovník, jak žádostiv byl vojny a boje, tak v ní i o pokoj, i o radost i o všecku rozkoš svou s životem přišel.

58.

Mravy starých Germanův.

(Od Sigmunda mladšího z Púchova.)

Germanové obličejův byli hrozných, barvy snědé a na vlasích ohnivé, postavy rovné, v prvním útoku a potkání hbití a čerství, než v pracech a dílech netrpělivi. Horka a žízň jako Gallové tak dlouho netrpěli, ale zimu velmi snášeli. Někdy stříbra a zlata nemivali, ani ho užívali. Když legátové jejich stříbrnými klénoty darováni, aneb knížatům koňkové zlatí posílání bývali, rovně jich tak potupně jako nádob hliněných užívali. Ale jakž se s jinými národy cizími v kupectví dali, hned zlata a stříbra velice sobě vážití počali. Dlouhý čas v tom domnění byli, že země jejich žádných kovův, k tomu ani železa nemá. Protož prvé řídkokdy mečův v boji užívali, než dlouhých dřev a na konci krátkého hrotu železného; rejthaři též kopí nesli a štíty železné, ale pěší na větším díle měli lučiště. Bez odění k bitvám a do bojův chodili, aneb krátké plstěné pláštiky na se brali. Žadných ozdob a strojův neužívali, toliko štíty barvami velmi pěknými ozdobené a jedni ode druhých rozdílné měli. Koňové jejich nebyli pěkní, ani k rychlosti, ani na obracování, než toliko k upřímému běhu cvičení. Kdo sobě v boji štít vzíti dal, hanba byla největší, že takové od náboženství svého a od rad vyobcovali. Kteří mezi nimi nejurozenější byli, ty sobě za své krále volili. Vůdcem vojska ten býval, kterýž se mezi nimi nejmuzilejší nacházel, k příkladu jsa než k rozkazu schopnější.

Když k boji táhli, brali s sebou některé pohanské obrazy, a patřením na ně k statečnému potýkání ponoukání bývali. Na svých nejbližších přátelích poctivost vši své bitvy

zakládali, aby před jich obličejem slavně přemohli aneb s poctivostí zemřeli. A protož se jich dítky, manželky a rodičové k bitvám scházeli, aby svědkové byli. Obyčej také měli, k svým matkám a manželkám své rány přinášeti a před nimi je ukazovali jakožto poctivá znamení stálé rytířské statečnosti. Ženy za svými muži do boje chodily, stravu jim nosily a k statečnosti je napomínaly. Nalezá se, žeby bylo času jednoho všecko vojsko na utíkání se obrátilo, kdyby byly ženy skrze své napomínání vsťříc jim neběžely a zase je nezmužily. Když měli bitvu svěsti, zpívali prvé píseň bohu válečnému a jeho chválili, a to vysokým jednostejným smělym a zvučným hlasem.

Losův a hadačův také užívali. O věcech menších knížata radu drživali, ale o věcech velikých obec všecka. Když co začítí chtěli, tedy nového a plného měsíce šetřivali. Noci a nednové v tomto národu počítány bývaly. Do rady se s zbraněmi scházivali. Když se jim rada líbila, oštěpy kývali a jedny o druhé bílí, a když se jim nelíbila, reptali. Poběhlce a zrádce na štěpích věšeli, kdež kterého dosáhli. Vrchnosti jich nesměli nic tajně ani zjevně jednati, leč v odění. Byla veliká a věčná hanba, kdoby po svém zabitém hejtmanu a vůdci v bitvě pozůstal, lečby vítězství dosáhl. Vůdcové a hejtmani o vítězství, a služebníci jejich o vůdce a hejtmany s nepřátely se bili a bojovali. Někdy sami od sebe, bez příčin sobě daných, války před se brali; neb pokoj za věc nevděčnou a neužitečnou měli. Toho každého za nesprávného měli, když kdo sobě čeho práci dobyl, moha toho krvi dosáhnouti. Když v pokoji byli a válek neměli, jídlu a snu i nejstatečnější mezi nimi oddáni byli, poroučejíce všelikou o hospodárství péči a starost ženám a starcům. Divná věc každému se zdáti může, že tento národ takové dva sobě odporné obyčeje měl, totiž lásku k lenosti a nenávisť v pokoji sedění. Obydli svá jedni ode druhých podál mívali, a jako domy tak také pole rozdílné měli, a každý z nich domy své podle své libosti oplétali, ohňův se obávajíce. A to za příčinou bylo, že měli vsi velmi dlouhé; neb chalupy pro potřebu a ne pro rozkoš stavěli. Roucho jejich bylo plstěný plášť, aneb kroužky sší-

vané, aneb húně. Kterí byli bohatí, nosili roucho velmi úzké. Ženy a muži oděvu jednostejného užívali.

Velmi se k tomu snažovali, aby jídlem a pitím jedni druhé dobře uctiti mohli. A protož za věc ne lidskou, ale velmi zlou měli, někoho z domu a od stolu svého pustiti a jeho necítiti. Rádi sobě vespolek dary dávali, však jich jedni druhým nevyčítali, ani také jimi zavazování býti chtěli. Ve dne v noci bez míry pili, a žádná nebyla nepoctivost opilství. Nápoj z ječmene sobě dělali, a kteří u řek blíže bydleli, víno od jinud přivezené pili. Pokrm jejich byl prostý: jablka polní, chléb rezný, mléko kyselé, sýr a maso; než nápoj tím lepší. Obyčej také mívali o pokoj a válku při kvasu radu drživati, jakoby v žádný jiný čas upřímnějších a otevřenějších srdcí a myslí lidských, a k jednání a vykonání věcí velikých podpálenějších nebylo. Národ nechytrý a nelstný, kterýž tajnosti své sprostně beze všech obalů (obinuštův) vyjevuje! Dne třetího jednání svá znova před se brávali, aby pilně uvážice a na něčem jistém zůstanouce, na to výpověď, jako mýliti se neumějíce, udělali.

Jedno divadlo místo hry mívali, že mládenci obnažení, jsouce meči a oštěpy opleteni, velmi rychle a hbitě beze vší škody ven z nich se vytočili uměli. Cvičení plodilo umění, umění čest. Vrhcáby a kostkami tak rádi hráli, že když všecko prohrali, k posledku o svobodu a služebnost metali, a který prohrál, by byl jak chtěl statečný, však dobrovolně služebnost podnikl, a chtěl-li jej druhý svázati, i prodati se dal. Žádný z nich žádnou péčí, starostí ani jakou bázní obtížen nebyl, a to jim k vysokému vzrostu pomáhalo, silu rozmnožovalo a utrzovalo. Neb strach a tesknost myslí nejvíce silu zemdluje, a duch zarmoucený kosti vysušuje.

Rok na zimu, podleli a léto rozdělený měli, podzimku pro nedostatek vína a jiného ovoce neznali. Při pohřbu pláč a kvilení brzo skládali, ale v zármutku srdečném tím déle zůstávali. Ženám bylo odpuštěno plakati a naříkati, než mužům toliko připomínati.

59.

Jednoduchost.

(Od Vinc. Furcha.)

Není věcí snadnou
 Jednoduchým býti:
 V barvě bílé všech se
 Sedm barev svítí.
 Jednoduchost musí
 Celek v sobě krýti,
 Má-li s potěšením
 Oko na ní dlíti.

60.

S a f í r.

(Od Jana Krejčího.)

V náplavech Jizerských nalezá se mezi jinými vzácnými kameny také safír. Základní jeho tvar jest rhomboeder čili kleneč. Safír po diamantu nejtvrdší jest nerost. Tvrdost jeho jest 9, tíže 3.9—4. Lesk jest skelný, na některých plochách perlový, ač jsou druhy odrůdy i beze vsí barvy, jiné dílem šedivé, šeré, hnědé, červené, dílem modré, zvláště naše české. Větší a jasnější kousky u nás nalezané bývají čisté tmavomodré barvy, a předčí co do barvitosti nad safíry Cejlonské po světě vyhlášené. Některé z těchto safírův jsou dle jednoho směru zelené, dle druhého modré; i mají dvojlom světla (dichroismus). Některé tmavomodré safíry, byvše na konci ubroušeny, ukazují světlou hvězdu šestera paprskův; toť jsou tak zvané a převzácné asterie. Safír jest čistá krystalovaná hlína. Dle barvy má rozličná jména: fialovým říkají amethysty, červeným rubíny a modrým vlastně safíry. Ru-

bínů se u nás v Čechách nenalezá. Nečisté jmenují se kordundy, a zrna drobnější šmirgl. V pokladnici chrámu svatého Víta na hradě Pražském jsou veliké a předrahé safíry. Staří však se neznali v leštění, oni nalezený drahý kámen jenom uhladili a zasadili ho; teď se plochami rozličně nakloněnými lesk drahého kamene zvyšuje. — V Čechách nalezá se safír v náplavech v písku říčním, a sice takové kousky, které se co šperk potřebovati mohou, na též louce Jizerské, kde se i spinel vyskytá. Údolí to jest sem tam porýpáno, a podobá se, že v minulých časech velmi často prohledáváno bývalo. Jámy jsou obyčejně zase travou zarostlé a zřejmě dokazují, že jen na zdařbůh beze všeho rozmyslu se kopávalo, čímž tato práce obtížnou a nevýnosnou stáli se musela. Snad zavdalo hledání safírův první příčinu, že lidé do těchto odlehlých a lesnatých hor se přistěhovali. Až podnes pamatují se tam starci na Vlasy, kteří po Čechách drahé kamení sběrávali. Tito Vlaši usadili se v některých krajinách, u př. v dolinách na poříčí Úpy pod Krkonoši a na některých místech v pohoří Jizerském, s drahým kamením obchod vedouce. Nyní se vyskytují zřídkačky průzračné safíry a nebývají těžší čtyř karátův. Obyčejně jsou kalné, světlomodré; safíry průzračné jsou vždy velmi tmavé. Hrany a rohy bývají velmi ošoupaný, ale původní tvar často se poznati může. U Podsedic na Dlažkovickém panství v Litoměřickém kraji nalezají se v ložisku českého granátu také safíry, však mnohem menší, k broušení nespůsobilné, ale co do tvaru a barvy k Jizerským podobné. Jsou také zelené odrůdy, kterých za smaragdy drživali; neboť klenotníci nazývali bez velikých rozpákův každý zelený drahý kámen smaragdem, každý žlutý topasem, každý červený rubínem, modrý safírem, fialový amethystem; ale barva není tak důležitý znak přírodnický jako tvar, tíže a tvrdost. Odrůdy safíru pěkně barvené a průzračné jsou co drahé kameny velmi váženy; vybrušují se z nich také čočky zvětšovací do nástrojův drobnohledných, provlaky k vedení drátu místo provlak ocelových, pánvičky do hodinek a podobných strojův; nečistá a drobná zrna (šmirgl) slouží k leštění měkkých kamenův a kovův.

61.

Vosk a ocel.

(Od Vinc. Zahradníka.)

Vynášel se vosk, že i při lehkém tknutí rafije každý obraz a každou podobiznu na sebe přijímá. „Tebe,“ dí oceli, „tebe musí řemeslná ruka dlouho a úsilně tlačiti a drápati, prv než žádanou rytinu přijímáš.“

„Chlouba tvá,“ odvece mu ocel, „tak marná jest, jako nedůvodné jest tupení tvoje. Zdlouha sice a těžko přijímám rytinu, ale držím ji po věky; tvou rytinu malikem dítě může v okamžení zničiti.“

Lidé rádi sebe vychvalují, jiných pak rádi tupí, ač by více sobě získali cti, kdyby o sobě i o jiných mlčeli.

62.

H ř í c h.

(Od Boleslava Jablonského.)

Půvabné jsou barvy hada,
Když se v létě slunívá,
A však jeho klamná vnada
Jedy v sobě ukrývá.

A tak, synu, hřích odívá
V půvabný se často šat;
Co však roucho toto skrývá,
Jedovatý jesti had.

63.

Mrtvé moře.

(Die A. D. Châteaubrianda, od Fr. L. Slámy.)

Konečně jsme přijeli k poslední řadě hor, jenž údolí Jordánské na jihu věnčí. Slunce bylo západu blízko, i sesedli jsme, aby sobě koně odpočinuli, já pak pozoroval jsem zatím jezero, údolí a řeku. Kdykoli řeč o údolí, uvykli jsme představovati sobě dolinu buď vzdělanou neb nevzdělanou. Na vzdělané viděti obilí, stáda a dědiny; nevzdělaná ukazuje alespoň drn a háje; řeka, vlaščí-li je která, mívá okliky, a vrchové, jenž ji tvoří, mívají křivotiny a záhyby, kterými oči naše příjemně se baví. Tu ale zhola nic takového. Třeba si představití dlouhá dvě pásma hor, jenž bez zahnutí, bez křivého výpuku rovnoběžně od severu k jihu se táhnou. Pásmo na východu, nazvané pohořím arabským, jest vyšší. Řekl bys, že to vysoká kolmá zeď, tvarem i barvou podobná horám jurským. Nerozeznáš na čereneh jejím žádného vrcholu, ba ani sebe menšího hrbu; toliko nepatrné prohby znamenati zde onde. Pásmo západní náleží k pohoří palaestinskému. Nižší jsouc a křivější nežli pásmo na východu, liší se od něho také svou přírodou. Představuje ohromné spousty křídý a písku, podobající se brzo svazkům zbraně, brzo šatu vypouchle prostřenému, brzo polním stanům, stavěným na kraji roviny. Ze strany Arabie naproti tomu jsou skály černé, jenž sliny své po délce prostírají na vodách jezerních. Ani pláček nenašel by na těchto skalách pýřinka trávy ke své potravě. Všecko tam jeví vlast' lidu zavrženého.

Údolí, těmito pásmy hor zavřené ukazuje půdu podobnou dnu mořskému, z něhož vody dávno vyprchly. Zde onde bídně rostou chatrné stromky na této života zbavené půdě. Jich lístky obaluje živící je sůl, kůra pak chutná a páchne kouřem. Místo vsí znamenati zříceniny několika věžek. Středem údolí vleče se řeka bez barvy, bezděky se valíc k mořivému jezeru,

kteréz ji pohlcuje. Tok její středem písku jen po vrboví, po třtinách se rozeznává. V porostlinách těch kryje se Arab, číhaje na pocestného, aby jej oloupil. Řeka ta slove — Jordán, a jezero — mrtvé moře. X

Moře zdá se krásným, ale bohaprázna města, jež v lůně svém chová, jakoby vlny jeho byly otrávil. Pusté jeho propasti žádné živé bytosti chovati nemohou. Loď nikdy vln jeho nellačila; rovné jeho břehy nemají ptáčete, ani stromu, ani zelenosti, a voda jeho nesmírně zhorčelá a tak těžká jest, že nejbouřlivější větrové sotva ji pohnou. Jini divové o mrtvém moři vypravování po přísné zkoušce zmizeli. Ví se již, že tělesa pevná podle zákona své a těch vod tíže splývají a se potápějí. Smrtící výpary, ježto prý z lůna jezerního vystupují, zřídly v pouhý silný zápach po moři, v kouř, jenž vyvrhování asfaltu předchází aneb je následuje, a v mlhu opravdu nezdravou.

Sejdouce s vrchu hory, abychom na břehu mrtvého moře přenocovali, obrátili jsme se k Jordánu. I kráčeli jsme dvě hodiny mezi písčítými náspy, vedle rozpuklin od žáru slunečného rozstouplých. Písek, solnou korou pokrytý, vyhlížel jako sněhem pováté pole, z něhož tu i tam zkřehlý chrást pročernává.

Náhle stojíme u jezera; pravím náhle, neboť jsem daleko jeho býti ještě se domníval. Ani šplýchání ani prochlad nevěstil blízkost vody. Břeh kamením zavalený byl horký, vody se nehýbaly, a na pobřeží nic než samá smrt.

Již byla čirá noc. První, co jsem, ssedna s koně, učinil, bylo, že jsem vstoupil do moře, brodě se v něm po kolena a nabrav si vody do úst. Ale nelze jí v ústech podržeti. Slanost její mnohem jest větší nežli vody mořské, a na rty působí jako silné rozpuštění ledku. Boty mé, sotva osehše, byly pokryty solí. Oděv náš, klobouky a ruce dříve tří hodin týmž nerostem vesměs byly obtíženy.

Měsíc vycházeje ve dvě hodiny z půlnoci spůsobil větrík, který však neochladil vzduchu; toliko jezerem trochu pohnul. Vlny obtížené solí spadly brzo pro svou váhu, sotva že o břeh zapláchly. Truchlivý zvuk vyšel z jezera smrti, jakoby dušené vzdychání lida vodami jeho pohlceného.

Ranní záře zaskvíala na pohoří arabském upřímo proti nám. Jezero i údolí podivnou barvou se oličilo.

Není snad nikoho, aby o pověstném stromě Sodomském byl neslyšel. Strůmek ten roste všudy na dvě i tři míle kolem ústí Jordánského. Jest trnovitý, úzkých a tenounkých listů; ovoce jeho podle barvy a tvaru má podobu citrona egyptského. Nevyzralé mívá slanou a svraskavou šťávu; uschlé dává símě načernalé, popeli podobné a chuti hořkého pepře.

Celé dvě hodiny ztrávil jsem, procházeje se na břehu. Chtěl jsem viděti místo, kde Jordán do jezera vpadá. Nenašle se průvodčí zastavili, ukazující rukou věc nějakou na dnu rokle. Nemoha se domyslití, coby to bylo, znamenal jsem toliko jakýs pohybující se písek na nepohybné zemi. I přiblížil jsem se k podivnému tomu předmětu, a spatřím žlutou řeku, kterou sotva bylo rozeznati od písku na obou březích. To byl Jordán! Nemohuť vysloviti, co jsem, spatře jej, pocítil. —

V první knize Mojžíšově čteme, že kde nyní mrtvé moře leží, tam ještě 2100 l. před narozením Páně krajina byla rozkošná a všecka jako ráj Hospodinův a jako Egypt svlažovaná. Patero měst stálo v úrodném údolí Siddim; jich jména podle též zprávy jsou: Sodoma, Gomorrha, Seboim, Adama, Bala neb později Segor. I lesy tam byly, a v nich množství studnic smolných. Do té krajiny stěhoval se Lot po sváru pastýřů svých s Abrahamovými, a bydlel v Sodomě. Lidé pak Sodomští nejhorší byli a hříšní před Hospodinem příliš; až i hřích tak se obtížil, že před Hospodina jeho křik doléhal, a Pán nenapravitelnost jejich zkárou, na výstrahu všem věkům a pokolením, pokutovati ustanovil. Abraham seznal soud Sodomě nastávající, a jsa muž podle srdce Božího, tedy také nejčistší láskou k bližnímu proniknut, nemohl nepřimlouvati se pro spravedlivé v Sodomě za město celé. Hospodin, pln lásky, slibuje, by deset spravedlivých v městě bylo, celé Sodomy ušetřiti. Ale nenalezá leč jednoho. K Lotovi tedy, nechtěje spravedlivého zahladiti s nespravedlivými, poslal Hospodin své anděly, aby jej vyvedli z města dozralého k soudu. Lot vyveden byv od nich, ušel pomstě nešlechtnosti; choť jeho, ohlédši se, proměněna v sloup solný. Když pak slunce vzešlo nad zemí,

tedy Hospodin dštil na Sodomu a Gomorrhú sirou a ohněm s nebe, a podvrátil města ta, a všecku vůkol krajinu, a všechny obyvatele těch měst, i všechny věci zelenající se na zemi. I viděl tedy Abraham údolí Siddim jako ráj Hospodinův, svažované Jordánem: viděl také pýří z něho nazejtří vystupující jako dým z pece, i znal radu Boží o vyvrácení Sodomy.

Taková jest první zpráva o mrtvém moři. Ohněm nebeským smolné studnice, domy ze smolného kamene a zem smolná pod úrodnou vrstvou se zanítily, a údolí veškeré, vyhořením spodní vrstvy zapadši, povolilo menšímu jezeru, do kterého se prvozně Jordán vyléval, aby se nynější měrou rozšířilo.

64.

Výstraha.

(Od Václ. Veleby.)

Pomni vždy, mládeži milá,
Čeho se máš štítit,
A tu radu bez odkladu
Hleď do srdce vštípit!

Hleď se štítit,hleď uchýlit
Jedu úlisnosti,
Neb svůj původ má i obchod
V čiré bezbožnosti.

Vábí, mámí a srst' hladí,
Ústa plynou medem,
A má srdce hůř než hadí
Naplněné jedem.

Nad lilium bělejšího
Nic nenajdeš v světě,

Nic nad růži krásnějšího,
Co jen květe v letě:

A přec růže i lilium
Skrýší hadům bývá;
Věr neb nevěř, štírům peleš
Stínem svým ukrývá.

65.

Starobylý hrad Pražský.

(Od Václ. Vl. Tomka.)

Hrad Pražský měl polohu starým Slovanům při zakládání pevných míst vůbec oblíbenou. Stojí na podlouhlém nepříliš vysokém vrchu, zaujímal, jak se zdá, hned od počátku skoro celé to samé prostranství jako nyní. Na západní straně, kdež není žádné přirozené ohrady, byla zámecká hora přerována dělaným příkopem, 40 loket širokým a 50 hlubokým, přes nějž z nynějšího Hradčanského náměstí vedl do hradu most, asi tu, kde nyní jest hlavní vchod do zámku. Východní úzký a podlouhle dolů se klonící konec zámecké hory, po kterém vedou nyní tak nazvané zadní čili staré schody nahoru do zámku, nazýval se zastaralým českým jménem *Opyš* čili *Opuš*, to jest tolik co ocas hradu. Do hradu vedly dvě brány, jedna větší (porta major, veliká vrata) z přední strany, do které se vcházelo přes onen most, druhá zadní čili menší brána (porta minor, malé vrátce), ku které se po příkré cestě přicházelo nejspíš jen pěšky nahoru po *Opyši*.

Za času Libušina byly hradby Pražské bezpochyby dosti skrovné a snad jen dřevěné, jak při rozličných jiných hradech; za Boleslavů však, o tři sta let později, vyhlížel hrad Pražský nepochybně již docela jinak. Snad asi okolo roku 1050 dal konečně kníže Břetislav I. přestavěti zdi hradu Pražského celé kolem do kola. Později píše se o So-

běslavovi I., že za jeho panování roku 1135 byla Praha obnovena dle vzoru vlaského; čemuž rozuměti sluší jakožto o novém způsobu opevnění hradu Pražského. Snad že od Soběslava I. vystavěny byly při zdech také pevné věže, o kterých se potom zmínky stávají.

Vnitř hradu Pražského byly již za prvních časů křesťanství tři kostely. Nejstarší z nich, kostel panny Marie, po němž nyní dávno není žádného sledu, stával blíž samých velkých vrat čili přední brány hradské na dráze. Zdá se, že záhy přišel v zapomenutí. Druzí dva chrámové, pozdějším knížatům oblíbenější, jeden jsa spojen se sídlem biskupství, druhý s bohatým klášteřem, zastínili jej brzy.

Starý chrám katedrálů sv. Víta stál ve prostřanství, nyní prázdňém, před samým vchodem do nynějšího kostela nedostavěného. Ve způsobě, v níž vystavěn byl od sv. Václava, byl to kosteliček kulatý, stavený dle vzoru kostela Římského. Proti jiným kostelům onoho času v Čechách byl uměleji stavěn; skvěl prý se leskem kovů; také snad byl o něco větší než starší kostely sv. Marie a sv. Jiří. Hlavní oltář byl sv. Víta. Tělo sv. Václava odpočívalo po pravé straně jiného oltáře svatých dvanácti apoštolů, a vedle něho rovněž tělo mučenníka Podivena, věrného jeho sluhy; obě pod zvláštní kaplí, kterouž později biskup Šebíř (za panování Oldřicha neboli Břetislava I.) dal rozšířiti; poněvadž pak to jinak státi se nemohlo, dal vyzdvihnouti tělo Podivenove, a složil je v rakvi v komoře, ve které se chovaly poklady kostelní. Mezi poklady těmito nacházela se co zvláštní památka mešná roucha sv. Vojtěcha, která byla dar od císaře Otty III., jehož zpovědníkem byl sv. Vojtěch.

Kaple ona byla již v 10. století pověstná pro zázraky, které se od věřících přičítali tělu sv. Václava, tak že i z cizích okolních zemí přicházeli chorobní hledat uzdravení modlitbami k svatému dědici českému.

Nového proslavení v témž způsobu nabyt kostel tento, když přivezeno z Hnězda tělo sv. biskupa Vojtěcha (1039). Ku pohřbení jeho přistavěn byl ku kostelu sv. Víta jiný menší kosteliček jako ve dveřích předešlého. Ale po nedlouhém

čase viděly se knížeti Spytihněvovi II. oba kostely býti příliš těsné; zvláště nemohlo se v nich směstnati všecko lidstvo, přicházející ve svátek sv. Václava. Pročež ustanovil se na tom (1060), aby oba dva starší kostelíky dal zbořiti a vystavěti oběma českým patronům jeden kostel větší. Hned prý vyznamenáno velké místo k stavění kostela, a přikročilo se k dílu, ač Spytihněv dokončení jeho se nedočkal († 1061).

Nový tento kostel svatých mučenníků Víta, Václava a Vojtěcha, jakž jej odtud Čechové rádi nazývali, zhořel nahodilým ohněm dne 1. května 1090 a byl teprv asi v 7 létech potom zúplna zase obnoven. Později, r. 1132, zhořela věž kostelní zapálením od blesku; opět pak zhořel kostel při obležení Prahy r. 1142, načež již o rok později byl vysvěcen, tedy již zase znovu vystavěn.

Před kostelem byl obecný hřbitov, na němž dle poslední vůle své pohřben byl roku 1100 kníže Břetislav II. z levé strany přede dveřmi kostelními. Sestra jeho Ludmila, jak se zdá jeptiška Svatojirská, dala nad hrobem jeho postaviti při kostele klenutou kapličku sv. Tomáše, ve které dávala každodenně sloužiti mši za zemřelé. V kostele samém byli pochováni z knížat zemských, krom sv. Václava, Břetislav I. († 1055) a vedle něho manželka jeho Judita († 1058), Bořivoj II. († 1124), v kryptě sv. Martina Fridrich († 1189) a snad jiných více, o nichž nestává písemné paměti. Též biskupové bývali zde pochováváni od starodávna. Za krále Vladislava II. dostal se prý kostelu Pražskému svícen staroumělého díla, přivezený od Čechů z dobytého Mediolana, jenž posud se ukazuje. Za Dalemila mělo se zato, že pochází ze chrámu Šalomounova v Jerusalemě.

Kostel sv. Jiří stál hned od začátku na svém nynějším místě; klášter, jehož pevné zdi chválí již životopisec sv. Vojtěcha (asi r. 999), dosahoval až ke zdem hradským, čili zrovna činil v té straně část jich. Při obležení hradu Pražského roku 1142 byl chrám a klášter sv. Jiří zároveň jako chrám sv. Víta netoliko též vypálen, nýbrž i skoro docela pobořen, jakožto na kraji stojící. Při nové stavbě, které tehdaž bylo potřebí, dostal kostel sv. Jiří snad nynější svou podobu.

V kostele tomto bývali od času Vratislava I., jako on sám, pochováni snad všickni knížata čeští krom sv. Václava, až do Oldřicha, otce Břetislavova. Co drahý svatý ostatek chovalo se v něm též tělo sv. mučennice Ludmily, kteréž po ohni právě dotčeném neporušené zase nalezeno.

Méně podrobné, než o kostelích, jsou zprávy, ježto se nám zachovaly o jiných staveních tehdejších vnitř hradu Pražského. Přední z těchto byl na všecken způsob dvůr čili palác knížecí, který stál od starodávna po pravé straně od kostela sv. Víta, tu kdež i nyní jsou nádherné pokoje císařské. O budově samé nelze nic jiného pověditi, nežli že krom přízemí měla aspoň jedno vyšší patro s pavlanem do prostranného místa mezi palácem a kostelem; pak že v 10. století v paláci samém byl také žalář.

Ve prostranství mezi palácem a kostelem stával nejpodobněji staropamátný stolec, na který slavně bývali usazováni knížata při nastoupení panství, a někde v týchž místech prostřed hradu bylo jakés vyvýšené místo, řečené Žiži, ve kterémžto jméně skrývá se snad nějaký význam mythologický, snad jakás památka po bohoslužbách pohanských někdy zde vykonávaných.

Při kostele sv. Víta byl dům, v němž kněžstvo k němu náležející společně přebývalo, přistavěn tak, že jedním křídlem stál na místě nynějšího kostela sv. Víta, a jiným zaujímal domy na půlnoční straně od kostela vedle samých zdí hradeckých nad Bruskou. Kromě toho ale měli i biskupové až do třináctého století svůj biskupský dům čili palác ve hradě Pražském. Zmínka o něm se činí již za času sv. Vojtěcha (995). Dle pamětí pozdějších býval blíž průčelí hradu Pražského, tedy snad k té straně, kde větší brána. Při něm byla věž, která se rovněž nazývala biskupská. Stavení samo mělo též, jako knížecí palác, své vyšší patro nad pozemím.

66.

Dětská důvěra.

(Od S. d. T. z Květl.)

Zbouřeným proudem řeka se valí;
 Kde včera klidné chatrče stály,
 Je divá pustina, velký hrob,
 Bez kytěk, bez věnců, bez ozdob.
 A blízko břehu pachole stojí,
 Hledí, jak vlny ve hře a boji
 Se honí, lámou a znovu pnou,
 Nosí a hltí, co polapnou.
 Samo tu stojí, matičku milou
 Zchvátila řeka divokou silou;
 Samo tu stojí a hledí v proud,
 Jak by se nesmělo z místa hnout.
 „Zlatá matičko, kde jsi tak dlouze?
 O pojď a pomoz, vyveď mě z nouze!
 Nezlob se, prosím! tvůj malý Toma
 Jen trochu zameškal, už je zas doma;
 Nenech mne tady, zastesknu sobě,
 Zde je tak smutno, já chci radš k tobě.
 Už sotva stojím a šel bych spat,
 Mám ale strachy a hrozný hlad.“ —
 Tak dítě pláče, do vody zírá,
 Ta ale šumí, břehy jen zdírá;
 Co jednou schvátí; již nedá zpět,
 Byť by to byl světa zlatý květ.
 Nenečeť matku, jak dítě vzdychá,
 Chvillemi jen mu na nohy šplýchá;
 A dítě stojí a hledí v proud,
 Jak by se nesmělo z místa hnout.

Tu jede paní ve skvostném voze
 A zhlídne dítě o mokré noze,
 Jenž stojí na břehu ztrápeno.
 Srdece jí žalostí zchváčeno;
 I běží k hochu, zpoustou se dere,
 Líbá ho, tiskne, za ruku bere.
 „Pojď se mnou, andílku, na můj hrad,
 Budem se upřímně milovat,
 Já tvoje matka, ty moje děcko,
 Chtěj si co chtěj, tam dostaneš všecko.“
 A dítě řeklo: „Jeď sama dále,
 Já musím čekat matičku stále;
 Však ona přijde, najde mě tady,
 Zažene sladkým jablíčkem hlady,
 Řekne, bych hádal, co v koši má,
 Co svému Tomášku papáť dá.“
 S pláčem zas paní děcka se chopí
 A horkou slzou tváře mu kropí.
 „Pojď se mnou! budeš v hedvábí spávat
 Cukroví jíst a s koníčkem hrávat,
 Šavli ti koupím, lesknavé domky,
 Jelínka, ovce, ze zlata stromky,
 Uslyšíš hudbu, veselé zpěvy,
 Uvidíš, o čem oko tvé neví;
 Všeho mám hojnost, jen — dítě ne,
 Buď ty mé děťátko milené!“

Pachole arci poslouchá paní,
 Pak vrtí hlavou a mluví na ni:
 „Ne, ne, nepůjdu! Já musím čekat,
 Maminku nesmím, až přijde, lekat;
 Ona mi také šavličku dává,
 Kytičky váže, se mnou si hrává,
 Akdyž jsem umdlen, na klín mě vsadí,
 Písničky zpívá, tváře mi hladí,
 Až zavru oči a sladce spím,
 Než se zas hubičkou probudím.“

A po těch slovích hlavičku skloní,
 Hledí, jak prudké vlny se honí,
 Sedne si k tomu a hledí v proud,
 Jak by se nesmělo z místa hnout;
 Čelo má horké, tváříčky bledé,
 A při tom stále tichý pláč vede.
 A když se posléz k večeru blíží,
 Tu mu již mdlobou očka se tíží;
 Najde si kámen a položí
 Hlavičku na něj jak na loži,
 A usne s tváří k hučící vodě.
 Sen ale, divné podoby plodě,
 Pojme je lehounce ve svou říš,
 A dítě vidí zas klidnou chýš,
 Po louce běhá, potom si lehne,
 Zamhouří oči a již se nehne,
 Šeptá jen: „Maminko, dobrou noc,
 Andělek strážný jde na pomoc!“

Matka však zatím s porvanou chýší
 Umírá strachem ve vodní říši,
 Neset ji stržený prasklý krov,
 Hladovým vlnám vítaný lov.
 Zoufale chytla střechy se žena,
 Kolem ní stříká vlnící pěna,
 Pod ní zas praská dřev starých tíž,
 A zkáza se hrne blíž a blíž.
 A již se láme trám ode trámu,
 Blízký je konec bídného prámu;
 Tu žena zkríkne a s hroznou mukou
 Krovu se držíc jedinou rukou,
 Druhou, ach, k nebesům pozvídá,
 Ku vyšší pomoci pohlédá.
 „Pokyň, můj Bože, pokyň, ó Pane,
 Z lupene jistá loďka mi vstane,
 Z trnitých keřů vypne se růže,
 Z plamenů vzroste chladivé lůže,

Z hučivé bouře zašepce vánek,
 Z pustiny zkvěte milosti stánek,
 Tvým prstem padnou hory jak hroudy,
 Tvým prstem vyschnou ječivé proudy,
 Tvým prstem ztichnou hromové třesky,
 Tvým prstem zhasnou pačlivé blesky,
 Pokyň, ó Pane! ó slyš mě, slyš,
 A muky matčina srdce ztiš!“

Tu hle! se valí vlna jak hora,
 Chatrné krovy roztrhne shora,
 Jen jeden svrchu a druhý níž
 Zůstane přibitý jako kříž,
 A leží takto na vrchu řeky,
 Nedbaje na proud, na hluk a zteky;
 A sotva žena kříž tento zočí,
 Radostně zkríkne, již po něm skočí:
 „Ano, mne spasí ta víra má,
 Toto Tvé znamení neklamá!“
 Vlna ji žene, vlna ji houpá,
 Zvolna ji s křížem ke břehu šoupá,
 Zas nese dál — o běda! — ale v tom
 Chytne ji strmící z vody ström,
 A žena lapí větev a zhoupne
 Se do vln, břede, na břeh stoupne,
 Políbí zem a pohledne vzhůru:
 „Díky Ti, Pane andělských kůrů!“
 A potom padí, nemajíc stání, —
 Ach, vždyť své drabé pachole shání!
 Dere se křovím, dere se houští,
 Kamením, pískem, bahněm se pouští,
 Ničím se nestaví prudký běh —
 Vždyť je to pro dítě matčin spěch!
 Rozylasatělá — vítr ji zehvátíl,
 Bez dechu v prsou — strach jí ho zkrátíl,
 Na rukou krev, to z ostrého trní,
 Na nohou krev, až kosti jí brní,

S hlasitým nářkem, pužena mocí
 Čarovnou, pádí ve dne i v noci,
 A když stojí, kde stávala chýše:
 Tu dítě — spí a sladounce dýše.
 A ona sklesne, k němu se tlačíc,
 Poslouchá dechot, radostí plačíc;
 A ono dřímá s tvářema k řece,
 Jak by tam stála matinka přece,
 A zvedá ručku, jako když kyne,
 Nebo se matce ku srdci vine
 A šeptá: „Maminko, dobrou noc!
 Andílek strážný jde na pomoc!“

67.

Chvála historie.

(Od Dan. Ad. z Veleslavína.)

V historiích netoliko zavírají se jisté zprávy a naučení, jakby se jedenkaždý v úradě a povolání svém chovali měl; ale také pod příklady napomenutí se dává o mnohých lidských nedostacích, abychom se učili mírnosti následovati a nepozdvihovali se v moci své, z mezi povolání svého nevykračovali, Boha nehněvali, aneb sic v úradě svém nepilni a nedbanlivi nebývali. Pročež vždycky ten dobrý obyčej mívali slavní lidé v světě, že jsou s obzvláštní rozkoší a chutí paměti o věcech předešle stalých a všelijaké hodnověrné historie rádi a bedlivě čítali, netoliko pro kratochvil a občerstvení myslí, kteréž z toho pochází, ale více pro užitek, kteréhož odtud hojného nabývali. Dobře zajisté a vlastně vypsál historii onen výmluvný spolu i moudrý Cicero, když pověděl, že historia jest svědek časův, život paměti lidské, mistryně života a posel starodávných věcí. Nebo v historii poznamenáno se nachází, kdy před námi jací časové byli, co let od prvního stvoření světa až do tohoto našeho posledního věku přeběhlo, a co se kterého léta znamenitého a paměti hodného v světě zběhlo. Za-

chováva ty věci, aby v paměti lidské zůstati mohly; neb jinak velmi snadně k zapomenutí by přišly, kdyby v spisy a knihy uvedeny nebyly. Spravuje a řídí život lidský jak mnohým užitečným naučením, tak nejvíce příklady, v nichž velebí ctnosti a tupí nešlechtnosti. Jest nám jako za posla starodávných časův a novin, abychom věděli, co se před námi dalo, a z toho opatrnosti té nabývali, jak bychom se i v přítomné a budoucí věci vpravili mohli. Neboť, jak týž Cicero na jiném místě propověděl, nevěděti o tom, co se před tebou stalo, jest vždycky býti dítětem.

68.

Pomněnka.

(Od Fr. L. Čelakovského.)

Jen stálým pomněnka se má k světu navlažováním,
Živěna jsouc tu vodou, tamto slzí potokem.

69.

Olga a Svatoslav.

(Od Pavla Jos. Šafaříka.)

Svatoslav, syn Igorův, první kníže ruský slovanského jména z kmene Varjaho-Rusův, ostal, pachole jsa, po smrti otce svého. Vychování jeho měl na péči bojařin Asmund; Svjeneld byl vůdcem vojska. K víře podobné jest, že pomocí těchto dvou znamenitých mužův Olga, máti jeho, žezlo panování do rukou svých dostala. Zkrotivši Drevany, provodila v Kyjevě za několik let živobyті v pokoji a tichosti. V podešlém stáří dala na jevo důkazy nadobyčejné bystrosti a vyspělosti ducha. Bylať pohankou; než jméno jediného Boha již tehdaž slavilo se ve Kyjevě. Dolknuta jsouc bleskem nového světla, učení křesťanského, zachtěla Olga býti křesťankou, a protož vypra-

vila se osobně do sídelního města císařství řeckého, by se oblíbené víry příúčastnila zde blíže samého pramene. Tam patriarch byl jejím učitelem i křestitelem, a císař Porphyrogenneta jejím křestným otcem (9. září 955). Po příbylí svém do Kyjeva s dary od císaře pospíchala Olga odhalit synu svému bludy pohanstva; než mladý Svatoslav nedal u sebe místa jejímu poučení, nezbraňuje však přitom žádnému přijímati křestu. Za panování Olžina Rusové, ostříhajíce mír a přátelství s Řeky, sloužili u dvora císařského, v loďství, vojsku; a co nájemníci Řekův bojovali v Sicilii proti Saracenům (964).

Svatoslav, dospěv k mužským letům a přejav vládu, dychtil jedině po hrdinských činech a bojích. I nemeškaje sebral mnohočetné vojsko a pospíchal bez odkladu do pole. Tam osuhlým zivota způsobem ntužil sebe k vojenským pracem a nesnázem; neměl zajisté ni stanův ni tábora, živil se koninou, masem divoké zvěře, jež sobě sám smažil na uhlí, pohrdal zimou a jinými nehodami severního podnebí, neznal stánku, nébrž léhal pod širým nebem; pokrovec podsedlový sloužil mu za měkkou postel, sedlo za podušku. Jaký byl vůdce, takovíž i vojíní jeho. Však nicméně on nikdy ku prospěchu svému neužíval nenadálých vpádův a zájezdův do ciziny, nébrž, sahaje k výboji, opovídal napřed vojnu. Pobřeží Oky, Donu a Volhy bylo první divadlem jeho vojenského šťastného dějství (964—966). On ku panství svému připojil Vjatiče, až potud poplatné Kozarům, přemohl Kozary a dobyl jejich hlavního hradu Bělověže, zvítězil nad Jasy i Kasohy, a tehdá také, jakž podobné jest, opanoval Tamatarchu (Fanagorii), a všechny krajiny kozarské na východním břehu Azovského moře, kteréž později jmenovány byly knížectvím Tmutorakanským.

Na požádání císaře Nicephora, přijav od Řekův znamení-tou sumu zlata k ozbrojení vojska, obořil se Svatoslav s 60.000 branného lidu na dunajské Bulhary (967), vybojoval u nich mnohá města a začal po smrti bulharského císaře panovati ve dřevní Moesii, zvoliv sobě za hlavní město Preslavu v Bulharech. Mezitím v nepřítomnosti jeho Pečenězi poprvé vpadli do Rusi, přistoupiťše k samému Kyjevu, v němž Olga s dětmi Svatoslavovými byla se zavřela (968). Hynouce hladem

a žízni, Kyjevští již zoufali a chtěli se vzdáti. Než jeden smělý jinoch opovážil se vykrásti podtají skrze nepřátelské ležení k ruskému vévodě Pretičovi, stojícímu podál města na druhé straně řeky s malým počtem vojska, a donesti mu zprávu o bídném stavu obležených. Obávaje se hněvu Svatoslavova, odhodlal se Pretič vysvoboditi třeba jen rodinu knížecí. Na úsvitě Pečenězi nenadále spatřili loďky ruské; domnívajíce se, že sám hrozný Svatoslav přichází, odtrhli strachem od města a zavřeli mír s Pretičem. Svatoslav, pohnut jsa žalostnou zprávou matere své o nebezpečí, navrátil se na spěch do Kyjeva, zahnal Pečeněhy z končin ruských a upevnil bezpečí a pokoj ve vlasti.

Než bezdějné přebývání v Kyjevě brzo jemu se zošklivilo. Již byl umínil odjeti do Preslavy, oplývající podle jeho slov všemi vzácnostmi umění i přírody, — neboť Řekové tam posílali zlato, sukna i tkaniny, víno i rozličné plody zemské, Čechové i Uhři stříbro i koně, Rusové kožešiny, vosk, med a nevolníky, — když aj smrt jeho matky jej ještě za některý čas doma pozdržela (969). Syn, vnukové i národ oplakávali úmrtí Olgy, dennice i luny spasení, podle výrazu Nestorova. Národní podání ji jmenovalo chytrou, církev svatou, dějepis moudrou. Při ní Rusko stalo se pověstným v nejuvzdálenějších krajinách Evropy; neboť letopisci němečtí vypravují o poselství jejím do Němec k císaři Ottě.

Teď již Svatoslav mohl svobodně vykonati své předsevzetí. Pročež staršímu synu svému Jaroplukovi poručil Kyjev, druhému synu Olegovi odevzdal zemi drevanskou, třetího pak Vladimíra poslal do Novohrádu (970). První to příklad rozdávaní synům zvláštních údělův čili panství, příklad nešťastný, byvší hlavní příčinou všech potomnějších běd Ruska. Sám kníže bez odkladu vypravil se do Bulhar; než národ tamnější zprotivil se jemu co nepříteli. Neohrožený Svatoslav, zmocniv se útokem města Preslavy, zaujal znova cárstvo bulharské. Toto opanování vplello jej ve vojnu s řeckým císařem, který ze závisti rozněcoval plamen odbojův a zbouření v Bulharech. Svatoslav, připojiv k ruské družině Bulhary, Uhry a Pečeněhy, plenil Thracii a proniknul až k samé Adrianopoli; než zde

jej potkala veliká porážka, po níž Rusové ustoupili zpátky, a Řekové opanovali Preslavu (971). Ještě krvavější bitva svedena na břehu Dunaje u Dristry; jedenáctkrát jedno i druhé vojsko mnělo po své straně míti vítězství. Naposledy Svatoslav ustoupil a v dotčené město vešel. Po mnohých jiných zoufalých bitvách, jsa raněn a vida malý počet svého vojska, odhodlal se žádati o pokoj. Císař Jan Cimiskus vyslyšel ho v tom s radostí, poněvadž i jej vítězství draze stálo, přislav Svatoslavovi do stanu drahé dary. Mír byl zavřen: císař povolil Svatoslavovi svobodně vyjítí z Bulhar a obchodníkům ruským kupčiti v Carhradě, ruské pak vojsko opatřil potřebnou zásobou; Svatoslav naproti zavázal se nezamýšleti více na Řeky a nenajížděti Bulhar i krajiny Chersonské. Po osobném shledání se na břehu Dunaje oba tito hrdinové rozešli se přátelsky.

Pečenězi, zpraveni jsouce od Řekův anebo zlomyslných obyvatelův Preslavy o bohatství vracujícího-se Svatoslava s nehojnou družinou, číhali na Rusy u Dněprovských prahův. Svjeneld, znamenitý vévoda Igorův, radil knížeti, aby obešel prahy po suchu: než tento chtěl zimovati v Bělobřeží na ústí Dněpru. Na podletí byl' přinucen poutýkati se s Pečenci: tu udatný Svatoslav, jsa ještě v květoucích letech mužství, padnul v bitvě (972). Kníže Pečencův, Kurja, odseknuv jemu hlavu, zdělal sobě ze lbi jeho picí číši. Malá hrstka zniklých Rusův s vévodou Svjeneldem přinesli žalostivou pověst o záhubě neohroženého hrdiny, Hannibala dřevní historie ruské.

70.

Vlaštovka.

(Ze Živy.)

Z nížin vypilo slunce již všecken sněh, na mezích, lukách a stráních zelená se již trávník, hmyz z dlouhého spánku probuzený pobíhá a poletuje v slunečné záři, hle, tu časně z rána vítá nás veselá čeleď vlaštovek. Neustále štěbetají své jarní

pozdravení, prohledávají opuštěný domek; zde onde potýkají se s luzou vrabčí, vyhánějící dotíravé plémě ze svého majetku.

Časně v podzimku opustila nás milá tato soudružka domácích strastí a slasti, přes ledové hory, širé moře a pískové pustiny odláhla pryč až tam, kde teplý Senegal v palmových hájích se vine, ale nezapomněla na svůj domov. Sotva se na severu stíny krátí, již se vrací vesele domů, k nízkým chatrčím vesním a k vysokým krovům městským. Již napřed vyslal voj několik harcovníků, kteří ale ještě s mrazivým obličejem zimy se potkávají, pročež již od dob prastarých v ústech lidu přísloví se chová: Jedna vlaštovka nedělá jara.

Vlaštovka přítulná jest k člověku, švitořivá mezi svými, neustále veselá a bodrá. V hravém letu spočívá celá povaha její. V letu chytá svou kořist, křídlatý hmyz, v letu pije, v letu se koupá, ba i svou mladou rodinu krmí. Kdož neobdivoval se střelhbitostí a půvabností pohybů jejích? Tu se vznáší v dováděných klikatinách do oblak, tu jako střela letí přes hladinu vodní, teď v hustém chomáči svých družek proplétá tisícerozásobné svou cestu, onde zase mlčky dlouhé před bouří snuje čary podél země a vody, sbírajíc tu mouchy, tam vodní pavouky.

Sotva otuží se měkké peří mládat, již je vycvičují staří ve všech těchto umělostech. V ulici mezi dvěma zdmi počíná první cvičení. Přímě letí samice napřed a hbitě následují mladé, z počátku ještě nejisté, ale vždy rychleji, až najednou samice ve čtveračivě oklice se uhne, a štěbelavá mládež pod ní přeletí, bázlivě se chápajíc výstupků protějšší stěny. Brzo však, po dvou neb třech dnech, vycvičí se mladý sbor zúplna a vychází již na delší výlety s družinou starší.

Jak krásně a moudře připravila ruka Tvůrcova tohoto povětrného plavce! Štíhlé, něžné tělo s peřím zluha přiléhajícím, dlouhá špičatá křídla, vydlicovitý ocas: vše jeví pružnost a lehkost. Jenom nohy jsou neobratné, krátké, na důkaz, že v povětří, nikoliv na zemi, jest bytí vlaštovčin.

Radosti venkovské.

(Od Jos. Chmelenského.)

Spěchejme, bratří, z města,
 Na venku květe máj,
 Tám krásná vede cesta
 Přes louky, nivy, háj;
 Tam vše se libě směje,
 Co život v sobě má,
 Radost ve srdce leje
 A tíseň odnímá.

Jak ráno časně svítá
 A smutná mine noc,
 Již slunce nás uvítá
 A hlásá nebes moc:
 Tu každý měkké lůžo
 Opustí milerád,
 A ven spěchá co může,
 Kdy měšťák počne spát.

Tam se velebně klene
 Ten pěkný tvorstva chrám,
 Kde ve rozkoši směnné
 Ctí díky červík sám;
 Tam jarní se zpěváček
 Nad hustý nese les,
 A v borku luzný ptáček
 Opáčí ranní ples.

Metá-li slunce šípy
 Na obor zelený,
 Do stínu jemné lípy
 Zve chládek milený.

Tam druh u. druha svého
 Hostinsky stoluje,
 A číše mělnického
 Ochotně koluje.

A když se slunce jasné
 Již loučí s krajinou
 A zvonku znění hlasné
 Utichne dolinou:
 Tu svoje zrnka seje
 Na oči sladký sen
 A poklid něžný přeje,
 Až vítá zase den.

A proto spějme z města,
 Že je na venku máj,
 Tam krásná vede cesta
 Přes louky, nivy, háj;
 Tam vše se libě směje,
 Co život v sobě má,
 Radost ve srdce leje
 A tíseň odnímá.

72.

P r á c e.

(Od Řehoře Hrubého z Jelení.)

Práce nemají býti zamítány, poněvadž jsme ku práci zro-
 zeni, aniž jináč můžeme dobroty dosáhnouti a štastnosti, nežli
 prací. Žádné také i z nejmenších řemeslo nebo umění bez
 práce nemůže dobyto býti, ani obdržáno bez mnohého cvi-
 čení; neb ze cvičení pochází zvyklost, kteréžto zvyklosti jako
 žádný snadně nemůže zbýti, tak nesnadno jest jí nabyti. Necht
 jest někdo v tak velikém zahálení i lěla i myslí, aby na nic
 ovšem nemyslí, a ani patou nohy nehnul: což bude nad toho

člověka bídnějšího? A naopak celými ústy ty chválíme, kteříž, bývavše u velikých nebezpečností, vítězství sobě a chvály větší dobyli nežli ti, jimžto neb samo štěstí nebo nepřítel lhostejnost a lenost dala vítězství. Milejší jsou nám ty věci těžké, nežli ty, které nám dala příhoda nebo nějaké štěstí. Kteréžto věci činí práce, ty i také náramně vděčné a utěšené bývají, když přicházejí k svému konci, ježto pln jest ctivé rozkoše.

73.

Kulka a dub.

(Od Vinc. Zahradníka.)

Olověná kulka, byvši vystřelena, daleko letěla a posléz se hluboko vrazila v přetvrdý kmen stoletého dubu.

Užasl se dub, řka: „Aj ty kulko, malá jsi ovšem, ale náramnou máš moc a sílu.“

„To jest tím“ odpověděla kule, „že mne násilno vtloukli v ručnici a pak zouženou krutým vytiskli ohněm.“

Utrpením se předivné moci v duši člověka rozvinují.

74.

Při potůčku.

(Od Fr. L. Čelakovského.)

Pod skálou umdlým oudům, poutníče, pohov zde,

Kde v listí zeleném šepce libý věterek.

Z žídla nabeř pramenů svížích; hovění takovéto

Poutníkům v letním vedru nemálo milé.

Zkažení města Karthaginského.

(Od Sobka z Kornic a D. Adama z Veleslavína.)

Léta od založení Říma DCII. začala se třetí a poslední válka Římanův proti Karthaginským z takové příčiny: Karthaginensští nesrovnávali se s svými sousedy (jakož obyčejně nemnoho svornosti bývá mezi svobodnými městy), kteříž žádali proti nim pomoci od Římanův. Po mnohém rozjímání v radě mezi pány římskými bylo i tím hnuto, mělo-li by to město z gruntu vyhlazeno a zkaženo býti, poněvadž jest tak nezbedné a žádného ani sobě ani jiným pokoje dáti nemůže. Scipio Nasicca přimlouvou svou k tomu radil, aby toho nečinili a města nekazili, a pokládal toho hodné příčiny: Nejprvé, že by nebylo chvalitebné ani poctivé Římanům, takové tyranství nad velikým městem provésti a nesčíslné množství lidu nevinného zahladiti. Druhé, že by také nebylo užitečné, poněvadž by bez toho města nemohli Afriky v poddanosti a poslušenství zdržeti, leč by ji zhola všecku v poušť obrátiti chtěli. Třetí, že potřebí jest Římanům, aby takové veliké město sobě odporne vždycky měli, pro kteréž by ustavičně bedliví a hotoví býti musili. Jinak, nebude-li toho, že domácí městské války sami mezi sebou společně zdvihnou a sami sebe kazili a mordovati budou, když se vně žádného nepřítel, na nějž by péči měli, obávají nebudou. Na odpor tomu přimlouval se Kato, senátor moudrý a výmluvný, a jakž mohl vedl k zkažení a vyvrácení města, mezi jinými důvody přived tento nejpřednější: že Římané již pomalu planějí a v zmužilosti, statečnosti a ctnosti předkům svým se vyrovnati nemohou. Protož necháme-li my státi v své celosti města Karthaginského a oni poznají naši zlenilost, ubezpečení, zmalátnělost, nestatečnost a mdlobu, co jistšího očekávají od nich máme, než že se zase pozdvihnou a o to usilovati budou, kterak by panství a monarchie dosáhli a nás pod svou moc podmanili? Tomu aby se časně v cestu předešlo, dobré a užitečné jest, aby město Karthago z kořen vyvráceno

bylo. V takových odpořích nemohli senátoři na ničem jistém zavřít, než na tom zůstali, aby staršího Katona a s ním i některé jiné do Afriky vyslali, kteříž by město Karthago ohledali a shledli, bylo-li by se od něho jakého nebezpečství obávati, aby se potom dále o té věci gruntovněji uraditi mohli. Kato, vykonav sobě poručené poselství, navrátil se domů a oznámil v radě, že jest se od Karthaginenských většího nyní nebezpečství obávati nežli kdy prvě. Nebo ačkoli panství a země odjaty jsou Karthaginenským, však on tomu dobře srozumívá, že to město bouřlivé a mocné pokoje nikterakž míti nemůže, ale o to se vždycky starati bude, kterak by se zase škody a hanby své vymstilo a předešlé moci dosáhlo. To pověděv, ukázal senátorům nové a čerstvé fiky, kteréž sebou naschvál z Afriky přinesl, a když se všickni velikosti a pěknosti těch fikův divili, ptajíce se, odkudby je vzal, odpověděl, že se tam ve třech dnech doplaviti mohou. Rostou (prý) v zemi nepřátel vašich, kteříž nad vámi panovali usilují; tak blízko máte své úhlavní nepřátele. Tak mnohými důvody a příčinami pohnutí jsouce, Římané zavřeli v své radě, aby vojsko proti Karthaginenským poslali a město jejich z gruntu vyvrátili. K té válce za vůdce zvolen byl Scipio mladší, Paula Aemilia syn. Ten čtvrtého léta po ustavičném za šest dní k němu šturmování dobyt města Karthago. A jakžkoli všechněm svobodně dovolil Scipio, aby uteci mohli, kdož by chtěl, však nicméně žalostiví a hrozní mordové dáli se v městě, když na ně kořistění puštěno bylo. Potom rozkázal Scipio zapáliti město, kteréž šestnácte dní ustavně a bez přítrži hořelo.

Takový byl žalostivý pád a konec toho slavného a přešlechtileho města, v němž mnoho znamenitých a chvalitebných knížat panovalo. — Stálo pak město Karthaginenské od prvního začátku svého okolo 700 let. — Práví o Scipionovi, že po vypálení přijel bliže k městu na koni, a vida tak bídný hrozný a žalostivý pád města i jeho zříceniny, lítostí hnut jsa, slzavě plakal a pověděl: že mu z pravého srdce líto tak velikého a pěkného města a že se obává, aby se též někdy městu římskému nepřihodilo, poněvadž na oko spatřívno býti může, kterak žádné panství, žádná moc v světě dlouho státi a trvati nemůže.

76.

isticha.

(Od Václ. Rosy.)

Na světě všecko mizí, ale ctnost tať věčně nemíjí;
Tať sama česť věčnou jak v nebi tak zde činí.

Nic sobě na velkém nezakládej (věř mi) bohatství:
Můžet nešťastný den jediný vše zmařit.

77.

Chrám sv. Petra v Římě.

(Od M. Zd. Poláka.)

Nejvznešenější nového Říma předmět a nejslavnější světa chrám jest basilika svatého Petra, převyšující daleko všecko představení, jakékoliv sobě kdo buď z knih anebo dle vypravování učiniti s to jest o slávě tohoto stavení. Jakéž to podivení zmocňuje se oka, když, vystoupiv z nepatrné ulice, prostannou tu rovinu před průčelím chrámu zříš před sebou! Daleké síně, v pravo a v levo v půlměsících ji otáčející, počítají tři sta osmdesát čtyři sloupy rozdílného řádu, nad nimiž na zábradlí sto devadesát dvě sochy svatých se vznášejí. V prostředku se vysoko k nebi v překrásné souměrnosti ztepilý Kaligulův obelisk, nesen jsa ode čtyř velikých bronzových lvův. Po obou stranách metají vodu vodostroje v tak tenkých paprscích, že rozprašující se krůpěje často mnohobarevnou duhu tvoří. V průčelí chrámu nalezá se osm sloupův, čtvero korintských piliřův, patero bran, sedmero pavlačí, šest výklenkův, a vše to herem korunnia zábradlí okrasleno sochami.

Po mnohých stupních vchází se do chrámové předsíně, která tak prostorna jest a v pyšném slohu vzdělána, že sotva

pozorují se na obou úhlech stojící sochy císařův Konstantina a Karla velikého, i pospíchá nedočkavě každý hlavní branou do chrámu. Tu najednou cizince zmocňuje se podiv, an neví, k čemu na světě by měl přirovnati tento dojem, jež naň čini ta velebnost, krása, umělost a bohatsví. Nevídaná stavby širokost, nepodobná k viře výška, nejmělejším mistrovstvím provedení obloukové a klenutí, nesmírnost hrdé bane, skvostné oltářův ozdoby, barvy mramoru, výtečnost soch a mosaikové obrazy — vše to nedovoluje oku a mysli ani odpočinouti.

Pod nesmírnou bání stojí hlavní oltář, kterýžto tak jako všickni ostatní předmětové vznešeného jest slohu. Nejsa o žádnou stěnu podepřen, žádnými mřížemi ohrazen, ani květováním a jinými ozdobami obložen, stojí zde prostě; kříž se šesti svícemi jest všeckou jeho okrasou. Nebesa spočívají na točkových sloupcích, které ulity jsou z bronzových soch z Pantheonu. I k vytvoření sochy svatého Petra, sedícího v pravo na mramorové bílé stoličce a vyzdviženým dvěma prsty lid žehnajícího, Pantheon kovem svým přispěti musel.

Při velikém oltáři toliko papeži anebo, s dovolením jeho, kardinálovi-celebrantovi mši sloužili volno, což vždy děje se tváří k lidu obrácenou. Pod oltářem tím odpočívají těla svatého Petra a Pavla, k nimž po mramorových scházi se stupních. Chodba jest krásným zábradlím opatřena, stěny mnohobarevným mramorem přiozdobeny a osvíceny dnem noci sto a desíti stříbrnými a zlatými lampami.

Cokoliv stavitelské umění posud vyvedlo, nic nemůže se rovnati nádhernosti, kráse a velikosti bane svatopetrského chrámu, jejížto vnitřní průměr 190 palm*) obnáší. Celou pyšnou okrouhlinu chrámu, která podnes vážnou svou krásou architektky baví, povznesl k oblakům Michal Angelo Buonarotti. Čtyři nesmírné piliře, na kterých bane spoléhá, okružuje zábradlí, při němž pohodlně kolem se jíti může. Ostatní piliřové chrámu ozdobeni jsou hrobními kameny rozličných papežův; všecky pak tyto památníky jsou krásného slohu a zhotoveny

*) Palma, vláská míra o něco menší naší stopy.

od nejznamenitějších řezbářův. Obrazy k ozdobě chrámu od nejvýtečnějších malířův zhotovené, aby k dalším věkům snáze se dochovaly, byly později se stěn sňaty, uchovány a kopiemi mozaikovými pilného vypracování nahrazeny.

K nynějšímu chrámu sv. Petra položil základní kámen r. 1506 papež Julius II. Vyvedení jeho odevzdal staviteli Bramantovi. Po smrti Juliově a Bramantově uvázali se z rozkazu papeže Lva X. v započaté dílo tři nejslavnější architektové, totiž Sangallo, Veronne a Rafael d' Urbino, a však byvše v brzkém čase smrtí zachvácení, nemnoho v tom ohledu vykonali jsou. Po nich Antonín Sangallo a Peruzzi ve stavění dále pokračovali, přidržující se věrně návrhu Bramantova. Za čas nešťastní následkové válek a jiné mnohé příčiny překazily v pokračování díla toho, vymáhajícího ohromných pokladův. Po smrti Sangallově obeslal r. 1546 Pavel III. rozhlášeného Michala Angela Buonarotti z Florencie do Říma a odevzdal mu dokonání chrámu.

Po Buonarottim, když v umělecké budově té za dlouhý čas i od jiných pokračováno, dočkal se posléz Pavel V., o zkrášlení celého Říma velice pečlivý, té radosti, že basilika sv. Petra na ten stupeň slávy a dokonalosti přivedena, jak za našich dnův ji spatřujeme.

Chrám má zděli 600 stop, v největší šířce 440, a od země až k nejvyšší špici 487; převyšuje tedy velikou pyramidu egyptskou málem o 40 stop. Hledícimu od zábradlí okolo hlavních pilířův zdá se, jakoby s příkré díval se skály do hluboké propasti. Vyše-li odtud až k lucernici vystoupiš, tu místo skrovné věžky, jak se zdola býti zdála, novou velikou silnými sloupy a pevnými římsami okrouženou bání nalezneš. Makovice, která zdůly jak míč vyhlíží, jest z pozlačeného bronzu, desíti stop v průměru, a v ní pohodlně šest osob může se směstnati. Nicméně velikost, kterou si podle těchto měr v myslí tvoříme, zdá se býti při prvním pohledu na tento chrám vnitř i zevnitř mnohem skrovnější, čehož příčinu v tom hledati sluší, že každý předmět zachovává svrchovanou k celku přiměřenost. Tak k. př. andělé držící kropenicí jeví se oku při prvním vstoupení co malá pacholata, a teprv když k nim se přibližujeme, vzrů-

stají v obry, naplňující nás podivením. Převelebné stavení to, než bylo dokonáno, stálo přes čtyřicet pět milionův skudův (neboli tolarův); ovšem že z veškerého křesťanstva takovýto snášel se náklad.

78.

P a l m a.

(Od Matěje Procházky.)

Tam kde valný Eufkrat valí mocné toky,
 Kde se běře Tigris střelhitými kroky,
 I kde Palmyra se nádherně kdys puula,
 I kde v rozvaliny Karthago se sula:
 Všude tam král stromův u velebné kráse,
 V půvabnosti lesku — palma vypíná se.
 Vrchol její sličný celým horkým letem,
 A též v zimních bouřích zdoben zlatým květem.
 V trojlupenný kalich každý kvítek splývá,
 Trojlupennou zlatou korunou se skvívá.
 Avšak vrchol palmy nejen veždy zkvítá,
 Než i sladké plody po celý rok skýtá.
 A když někdy Arab v palmovém dlí háji,
 Nejinak mu bývá než jakby dlel v ráji.
 Palma jest mu štědrá přemilostná máti,
 Hotova mu vždycky pokrm, nápoj dáti.
 Protož k palmě Arab s úctou svatou zírá,
 Jakož k štědré ruce Pána všehomíra.
 Neřoste však strom ten, kde zem tukem kypí,
 Neb kde ze žil země hojně voda chlipí;
 Milá jest mu půda prahnoucí vždy žáhou,
 Jížto neoblévá vánek mořský vláhou.
 Takto v bídné půdě, v přeopdivné kráse
 Palma, kníže stromů, stále zelená se.
 zachmuří se nebe, víchr zaburácí,
 Vztekem jilmy měkké, tvrdé duby kácí,

Avšak stromů kníže s velebností stojí
 Nepohnutě v žívlů rozvztakleném boji,
 Korunu svou svěží přímo k nebi zvedá,
 Věda, že mu nikdy zahynouti nedá.
 Protož vítej, palmo, vítej stromův králi,
 S plesem zírám na tě, u velké ač dáli,
 Velebím tvé dary, divem mi tvá krása,
 Slavím nevývratnost, když se v bouři žásá.

Však co mi do palem, do těch zemských stromů?
 Co mně pevnost jejich v bouřném blesku hromů?
 Duch můj se ocítá v nadhvězdové říši,
 Tam kde kvetou ráje v nedostižné výši.
 Při Božím tam trůně, an ozářen bleskem,
 Zaskvívají palmy čarovným se leskem,
 Z květův jejich zlatých vůně rajská vane,
 V záři demantové koruna jich plane.
 Ať to jste vy, svatí, svělice vy Boží,
 Jimiž sláva Páně po církvi se množí.
 Již zde na pozemsku jste co palmy kvetli,
 Korunu si zásluh trojnásobnou spletli;
 Trojlupenné kvítky — víra, naděj, láska —
 Zdobily vám čelo nebeská co páska;
 A že palmy ducha, palmy svatých ctností
 Nezkvétají v půdě tučné rozkošnosti:
 U vedru jste prahli přečrpkého lkání,
 V suchoparné půdě sebezapírání;
 A co dobré stromy v sadě církve svaté
 Celý rok jste nesli plody přebohaté;
 K bratrům jste se měli laskavá co máti,
 Volni za ně statkův i životův dáti.
 A tak pramen blaha sternásobným tokem
 Prýštíval se světu každým vaším krokem.
 Zaduľ mnohý vítr přeukrutných strastí,
 Strhnul zoufalostí mnohé do propastí;
 Vy pak nevývratně jste co palmy stáli,
 Perlami jasnými ctnosti vaše plály.

Protož trojnásobnou korunou se skvíte
 A co palmy květné v rájích věčných čníte.
 Jako Arab k palmě, s úctou já k vám zírám,
 O berlu se přímluv vašich podepírám.
 Ó bych já též někdy, Bohu pěje žalmy,
 Na horách tam nebes kvetl krásou palmy.

79.

Pokřesťanění Polákův.

(Od Pavla Jos. Šafaříka.)

V tichosti jako všude jinde přiblížilo se světlo náboženství křesťanského ke hranicím Polsky, a první jeho páprsky ozářily jednotlivé vyvolené v lidu tom bezpochyby mnohem dříve, nežli nám historické památky nějaké o tom zprávy podávají. Křesťanství od počátku IX. století na Moravě, od polovice pak téhož století v Čechách valně se šířiti počalo: při společenství původu a jazyka, při vzájemných svazcích a obchodu národův těchto s Lechy, při horlivosti západních missionářův, není nepodobné k víře, že již tehdaž, aspoň na konci IX. stol., víra křesťanská v Polanech, ovšem ve skrytu a tichosti, své hojné vyznavače nalezala. Podle starobylého podání národu v Polště, kníže Semimysl (921—962) vyznavačům víry té nebyl nepřizniv, ačkoli sám k ní zjevně nepřistoupil. Císařové němečtí časně zřetel svůj i k Polanům a Rusům obrátili, vysílajíce k nim svých kněží a biskupův. Jmenovitě císař Otto I. již okolo l. 962 zřídil v Mohuči titulární biskupství (in partibus infidelium) nejen Poznanské, nýbrž i ruské, zamýšleje krajiny tyto dříve duchovně, potom pak i světsky opanovati. Z těchto první ovšem již okolo l. 968 ve skutečné biskupství proměněno bylo, druhé však vyhnáním Adalberta z Rus v počátku svém v niveč se rozpadlo.

Pobudka Měčislavovi I. ku přijetí víry křesťanské byla porada křesťanů v Polště se zdržujících. Když totiž, mnoho žen maje, bez potomstva zůstával, radili mu, aby se oženil s křesťankou, ujišťující, že nebe požehná tomu jeho manželství.

Dobrava, dcera knížete českého Boleslava I., nechtěla se uvoliti ke sňatku s Měčislavem jinak, leč s výminkou, jestliže manžel její i s lidem svým přijme náboženství křesťanské. Než kníže nezplnil dříve slova, až jej lahodnost a povolnost manželčina k tomu naklonila. Poznav učení víry křesťanské, přijal křest ve Hnězdně l. 965 z rukou českého kněze Bohovida, a není pochyby, že hned větší částka pánův a šlechty šla za příkladem jeho. Když se počet křesťanů v Polště rozmnožil, a kníže o náležitě nadání se postaral, místo onoho titulárního biskupství pod arcibiskupem Mohučským založeno skutečně v Poznani pod arcibiskupem Magdeburským l. 968, jehož prvním svěcencem byl Jordan, Němec.

Avšak nenakvap celá Polska přijala novou víru. Měloť pohanství ještě l. 980 mnoho přívržencův, a vprovázení náboženství křesťanského teprvé l. 992—994, zvláště pak za apoštolování sv. Vojtěcha v Krakově l. 995—996, stalo se všeobecným. Konečné zřízení církve polské nastoupilo l. 1000, když císař Otto III. knížete Boleslava Velikého ve Hnězdně navštívil. Tehdáž ustanovení Otty I., celé severní Slovanstvo metropolí Magdeburské podrobující, zrušeno, a nové arcibiskupství ve Hnězdně založeno, jemuž troje biskupství podřízeno, t. Kolobřežské na Pomorí, Vratislavské a Krakovské. Unger, biskup Poznaňský a nástupce Jordanův, za některý čas zůstal ještě pod metropolí Magdeburskou, později však i biskupství Poznaňské za metropolí uznalo arcibiskupství Hnězdenské. Prvním arcibiskupem Hnězdenským byl Radim čili Gaudentius, bratr sv. Vojtěcha.

80.

Poloha Jerusalema.

(Dle Torquata Tassa od Vincencia Žáka.)

Jerusalem na dvou je chlumech proti sobě ležících;
 Výška jejich jest nestejná; mezi nima jde údol,
 Jenž, děle hor to dvě, i prostřed města se táhne.

Od líj stran přístup má těžký; od strany jedné
Zvolna lehounko se výš kráčí, ale část tu na pláni
Půlnočné vysoká velepevná ohrada hájí.

V městě chytá mnoho míst vodu padlou deštěm, a dosti
Tam je živých pramenův i tokův; než venku je vůkol
Zem rostlin prázdná, ba nemá ni potůčka ni studně.
Nikde tu květ veselý, ni hrdý strom, v úpale letním
Záslony nikde není. Vzdálen nad půl druhý míle
Hrůzoplý stínem záhubným les se tu černá.

Na straně té, kde vychází den, Jordána blahého
Jdou vlny čistotné. Kde v západu slunko se loučí,
Pískovatý je mořem středozemským zábřeh omílán.
K půlnoci Bethel onen je, zlatému co postavil oltář
Býku; Samária též. Odkud větr městu polední
Deště nosí, Betlem je, kojiv zrozeňátko velebné.

81.

První dobytí Jerusalema od křižákův.

(Od Jos. Fr. Šmetany.)

Nesvornost vůdcův a nakažlivé nemoci bavily vojsko křižácké celý téměř rok v Antiochii. Konečně se hnulo dále k Tripoli, a pomorím foenickým přes Sidon a Tyrus přitáhlo do Palaestiny ku Ptolemaidě a Caesareji, kdežto odpočinuvši slavilo letnice. Odtud dali se více v levo k Eleutherii a Liddě na Ramlu, a položili se v Nikopoli čili Emauzu. Sem přišli poslové z Betlema, zvouce křižáky k své ochraně; načež Tankred se stem výtečných rytířů k nim se uchýlil a s radostí velikou přijat a častován byl. Žalmy zpívající vedli jej obyvatelé do příbytku Panny Marie a ukázali mu jesle, na kterých Kristus ležel co nemluvnátko. Tankred odvážil se odtud až ke zdem Jerusalemským, a navrátiv se ke svým, vypravováním těch věcí, které byl spatřil, tak roznítil horlivost všech poutníků, že na dobývání Jerusalema bez prodlení se ustanovili. Hbitě každý chvátal ku předu, dávno želaný účel veliké pouti, cíl nesnázi

a odměnu za přetrpené strasti, město svaté první shlédnouti žádaje; konečně dostoupeno posledního vrchu, s něhož v šedé dále spatřen Jerusaleem. Tu padli všickni na kolena svá, ronili slzy radosti a touhy, pějíce díky Všemohoucímu, že je po tolika přestálých nebezpečnostvích šťastně sprovoditi ráčil k vyvolnění svatyně svého Jednorozeného.

Tato však byla poutníkům ještě zavřena. Mosta Abul Kašem, chalif egyptský, Fatimovec, s velikou mocí město svaté držel, výtrh je z panství Seldžuků. Beze zbraně, v malých odděleních měli křižáci Boží hrob navštěvovati, a vykonavše modlitby, nazpět se bráti. Tak velel sultan, poslav knížatům mnohé dary. Oni však odpověděli srdnatě, že nepřišli proto do svaté země, aby poslouchali sultana egyptského, nébrž aby města a země, od věků křesťanům náležejících, s Boží pomocí se zmocnili. Tím prohlášena válka, i přikročeno k obléhání Jerusalema (7. června 1099).

Město svaté rozkládalo se na čtyrech vrších, dvou větších, Sion a Akra, dvou menších, Moria a Bezetha. Sion spadá příkrě na jih do hlubokého údolí Ben Hinnon, které, rozšiřujíc se k východu mezi Moriou a horou Olivetskou, tvoří údolí Josafat, jímž teče potok Cedron od severu k jihu. Za času Tita císaře byl okres města větší než za křižáků, ježto nyní Sion s ostatky paláců královských, domem Kaifášovým a chrámem blahoslavené Panny Marie ležel mimo ohradu, která ostatní město dvoji pevnou zdí objímala, nad níž k západu přichodnější stranu chránil přepevný hrad, tak nazvaná věže Davidova. Brány mělo město tři: na straně severní Štěpánskou, na západu Davidovu, na východě Olivetskou; k jihu, kde město vroubily příkré skály Sionské, žádného průchodu nebylo. Na polední straně hory Moria, kde ondy stával chrám Šalomounův a Herodesův, byla hlavní mešita, 500 kroků dlouhá, 400 široká, od Omara chalifa založená, od Mervana dostavěná. Čtvero klenutých bran 16 stop vysokých, sedm širokých, vedlo ze čtyř stran k velké síni, objaté zdí a krytým sloupením, a nad nimi strměly věže, s nichž kněží muhamedanští svolávali lid k modlitbě. Prostřed síně první založena byla druhá 200 stop dlouhá, 150 široká, z níž vedly čtyřery schody na vyvýšené prostranství

dlážděné bílým mramorem. Prostřed tohoto prostranství stál teprvé chrám osmihraný, mající 256 kročejů v objemu, asi 16 sáhů vysoký. Čtyry a dvacet sloupů z šedého mramoru do kola postavených neslo plochou střechu, šestnáct v menším vyvýšeném kruhu, stojících drželo vznešenou báni, opatřenou okny a dveřmi, jimiž se snadno vycházeti mohlo na střechu.

Uslyšev Iftikhar Eddaula, místodržící egyptský, že se Frankové blíží k Jerusalemu, spěšně dal opravit zdi, město válečnými potřebami opatřiti a okolí jeho docela popleniti, aby se v něm nepřítel nemohl držeti. Křesťané z města vypovězeni; jen málokterým pod velikým platem dovoleno zůstati. Obyvatelé okolních měst byli se pro větší jistotu z většího dílu přibrali do Jerusalema, čímž počet obyvatelů branných vzrostl na 40.000, kdežto ve vojště křížáckém počítalo se jen 20.000 pěších a 1500 jízdných. Den po svém příchodu, 7. června 1099, oblehli křížáci Jerusalem na severu a západu. Vévoda lothrinský položil se před hradem Davidovým; vedle něho Tankred hrabě z Toulousy, pak hrabě flanderský a severně hrabě Robert normanský. Pátý den obležení vzali křížáci zevnitřní zeď útokem, načež se Turci stáhli za druhou, pevnější. Mnozí, chtěje ji po řebřících zlézti, smrtelným pádem dolů smetáni. Strojů borících nebylo pro nedostatek dříví, které teprv z daleka museli přivážeti. Zatím nastala křížákům nová stráž, žízeň totiž, hroznější než hlad Antiochenský. Parnem letním vypráhl potok Cedron, Siloe bylo zřídlo nechutné, a ostatní studně všecky byly od Turků zasypány. Na mnoho mil přivážena voda k pití, s nebezpečenstvím života pro nepřátelské zálohy, a u vysoké ceně byla kupována, i často o ni rvačka, kdoby se měl dříve napítí. Pro ochlazení kladli poutníci čerstvé hrudy na prsa, pili krev a lízali resu z kamení. Z toho pošly nemoci; na tisíce lidu umíralo, a nakažlivý puch parnem letním velmi se rozšiřoval. V takové nouzi přišla konečně potěšitelná zpráva o přistání lodí Genuenských u Joppe, potravou, vínem a novými poulníky naplněných. Ti přivezli dokonalejší nástroje k dobývání, které pak bez prodlení předsevzato, dříve nežby Jerusalemským přijítí mohla pomoc z Egypta. Vroucně vzývána přede vším pomoc nebeská. Ve slavné processí ved

biskupové a kněží při modlitbách a písních nábožných všechny poutníky do chrámu Panny Marie na jihu před městem a odtud na horu Olivetskou, kdežto poustevník Petr ke shromážděným takto se jal mluvit: „Milost Pána Boha našeho a Jesu Krista syna jeho sprovázela nás až k cíli pouti naší, z nesčíslných nebezpečností nás vysvobodivši; poslední práce ještě nám zbývá: dobytí svatého města. I při ní nás neopustí pomoc Páně, jestliže zachováme svornost a lásku bratrskou vespolek, nehašteříce se o věci pozemské, nébrž pečující upřímně, abychom dosáhli nebeských. Vzdáleným od křesťanského světa, obklopeným nepřátely nezůstává nám nic na vůli, než buď zvítěziti anebo zemřiti. Všecko, což jsme koli až potud vybojovali, bude ztraceno, všecka sláva obrátí se v potupu, jestli nebudeme s poslední podniknutí, jestli nevytrhneme Jerusalem z rukou nevěřících. Shlédněte dolů do města; patíte, kterak zpupní pohané místa svatá, kde syn Boží kráčel a trpěl, przní a hyzdí, kterak Krista po druhé bičují a křížují? — Než v několika hodinách svaté město bude naše, král slávy nám otevře brány své, dá vítězství těm, kteří veň pokorně věří, a hrdost nevěřících setře do prachu. Ti, ježto přicházejí od západu, bojí se Pána a na východu spatří slávu jeho. Pročž buďte bedliví a svorni; neb každé království samo sebou rozdělené zpustne a dům na dům padne, praví Pán. I my bychom tedy, svaříce se mezi sebou, klesli v záhubu. Smiřte se s viníky svými, želte hříchů svých, stojte neohrožení a stateční v boji, každý na místě sobě vykázaném; pak pomoc nebeskou bezpečně můžete očekávati.“ Slova tato hluboce pronikla zástupy křížáků; Raimund Toulonský a Tankred, kteří potud trvali v pohoršlivém sporu, vystoupivše veřejně, podali sobě ruce; příkladu jejich následovali sprostší, a v slzách radosti objímající se vespolek, zahořeli hrdinským duchem buď k vítězství anebo k smrti.

Hned po skončené processii počaly přípravy k útoku. Vévoda lothrinský, Robert flanderský a Robert normanský, znamenající, že leží před stranou právě nejsilnější, přestěhovali se podtaji v noci blíže ke bráně Štěpánské, kde útok byl snadnější, a připíali věže válečné ke zdi městské. Věže tyto

byly vysoké, čtverhrané, zpredu opatřené dvojím krytem ze silných prken. Kryt zevnitřní dal se svrchu otevřítí a na zeď spustiti jako zdvihací most; vnitřní, kožemi jsa potažen, chránil bojovníky proti střelám a ohni. Nyní počal útok. Nejprvé křesťané ze všech praků svých stříleli střely a těžké kamení na zeď; ale sláma, pletivo a jiné věci hebké, jimiž zeď byla pokryta, zmařily účinek ran. Rozhorlení blížili se křížáci ke zdem; tu na ně metáno kamení, trámy, vřelou vodu, olej horoucí, smůlu a síru.

První den minul bez účinku; mnoho křesťanů bylo usmrčeno, srdnatost však jejich zachována tou okolností, že Turci nijakž porušiti nemohli švecený kříž, upevněný na věži Bohumírově. Na úsvitě obnoven útok prudčeji nežli dne předěšlého; křesťané byli rozkaceni, že se jim nevedlo dle vůle; Turci pak namáhali všecku sílu, předvídjíce osud svůj. Již boj sedm hodin trval bez následku; křesťané, umdlévajíce, již počali couvati: tu pokynul jeden rytíř s hory Olivetské skvoucí pavézou svou proti městu, a Bohumír, ukázav naň, zvolal: „Pátíte znamení nebeské, vizte pomoc Božskou.“ Všickni se zase hnali ku předu. I nemocní, i ženy se chopily zbraně; největší kameny stříleny do zdi; za hodinu byla vnější zeď zbořena, věž Bohumirova přistavena ke druhé; pytle, sláma a pletivo po zdi rozvěšené podpáleno. Prudký vítr hnal oheň a dým proti městu, a zapudil hajitele. Tu spustili křížáci zdvihací most s věže vévodovy na zeď, a hrnuli se do města. Brána Štěpánská vyvrácena, a s hlukem velikým: „Bůh to chce, Bůh jest s námi!“ valili se zástupové křížáků do ulic Jerusalemských. Z druhé strany byl sice velmi soužen Raimund Toulouský, a věž jeho porouchána tak, že žádný již na ni nechtěl vstoupiti. Zaslýchše ale Turci o vítězství Bohumírově, smluvili se s Raimundem v to, že jej pustí do města a věži Davidovu mu vydají, jestli jim vymůže svobodný průvod do Askalonu. Slíbil jim to; načež i z druhé strany křesťané vtrhli do města. Neznaje stavu věcí, přitáhl Tankred se svými až ke chrámu Božího hrobu, kdežto shromáždění křesťané Jerusalemsští prozpěvovali: „Hospodine smiluj se.“ Užaslý hrdina dal jim stráž proti vpádům saracenským, tyto dále stíhaje. Ze všech stran

pobití těchto hrozné bylo, všechny ulice pokryty mrtvolami jejich. As 10.000 uteklo se jich do pevného chrámu; ale i tam vrazili křesťané. „Všickni jsou neznabohové, zahřměl hlas rozlicených, všickni prznitelé svatyně, žádný ať smrti neujde.“ Tu bylo vraždění, až krev přes schody chrámové dolů se lila, a puch mrtvol nesnesitelný odháněl samých vítězů. Vyloupivše ještě poklady chrámu, řítili se křížáci do synagogy, kdežto se byli shromáždili Židé, a spálili je v ní; pak rozdělivše se v zástupy, vybíjeli domy, vraždíce bez rozdílu, koho koli napadli. Hromady mrtvých ležely po ulicích; strašlivý byl nárek poraněných, hrozný pohled na rozmetané sem tam údy lidské. Starci, ženy a dítky nejen zabíjeny, ale litou zuřivostí trýzněny. Někteří s věží dolů metáni, jiní s oken na ulice házeni. Ze 40.000, neb jak dějepiscové východní vypravují, ze 70.000 Saracenů nezůstalo tolik na živě, coby potřebí bylo ku pohřbení zabitých.

Když dílo to ukruté bylo dokonáno, křížáci, obnaživše hlavy a nohy své, vedli processí po Jerusalemě, a křesťané domácí děkovali jim, slavíce zvláště Petra poustevníka, který jim před pěti léty byl přislíbil pomoc. Všickni slzeli radostí, nemohouce se nadiviti městu svatému; zpovídali se ze hříchů svých a slibovali hlasitě polepšení života. V horlivé víře své mnozí nato přísahali, že některé bratří v předešlých bojích padlé spatřili mezi sebou, a že zemřelý biskup Puyský, zjeviv se, prohlásil, že nejen on, ale všickni křížáci vstali z mrtvých, aby vítězství křesťanského býti mohli účastni. Účel velikého křížového tažení, dobytí Jerusalema, byl tedy dosažen, po devět a třicetidenním obležení dne 15. července l. 1099; ale nelidská ukrutnost zprznila vítězství křesťanů, a uvrhla je v spravedlivou ošklivost v očích Saracenů, kteráž jim svým časem musela býti záhubnou.

82.

Návrat z Palaestiny.

(Od Jindř. Marka.)

Rytíř se vrátil z Palaestiny,
 V chodeckém pláští chud a stár; —
 V Jordánu zmyl své hříšné viny
 A smřil srdce svého svár.

Klepá na bránu hradu svého,
 Tluče, volá: „Kde choť je má?“
 Ach marné jest volání jeho,
 Cizince nikdo tam nezná.

„Vy dolů jděte, kde pro chudé
 Kaplička je vystavěna,
 Volejte tam a hojná bude
 Almužna vám udělena.“

Rytíř slzí a pak ve zlosti
 Proklíná sluby, klně svět;
 Posléz v zoufalivé žalosti
 Vrací se z hradu svého zpět.

A hle, kaplička dole kyne,
 S okrouhlé věžky zvonek zní;
 Odevšad důvěrně se vine
 Choré chudinstvo k svatyni.

A z kaple vyjde anděl vlídný,
 Bledá paní se objeví;
 Zplesá nad dárkem žebrák bídny,
 Jenž nouzi jeho uleví.

S povděčnou tváří, a ne v zášti,
 Žebráci se rozcházejí,
 Jeden jen ještě v šerém plášti
 Mešká a dlí u veřejí.

Skloní se almužnice k němu:
 „Zdaž nedostal jsi dárek svůj?“
 „Ach, vece poutník, mně nuznému,
 Paní milostná, víc daruj.“

A řka to, plášť shodí a klekne,
 Žebrák se v pána promění,
 Ó jak se sirá choť ulekne,
 Jak barví líce v zardění!

Milost po dlouhém rozloučení
 Dvě věrných srdcí spojuje;
 A z hradu trub a bubnův znění
 Rytířův návrat zvěstuje.

83.

~~Křemen.~~

(Dle Körnera od Jana Krejčího.)

~~Hle onen křemen, ležící povrhlem na břehu potoka. Pa-~~
 matuješ on tisíce let, nesčíslná pokolení viděl kvěsti a hynouti.
 I on bral proměny; než, co jiným tvorům celé století, jemu
 bylo dnem. Nejprv spočíval tamto nahoře v horách, i vzrostl
 v podivné krystaly, kmítající se pěknými barvami jako nějaký
 kamenný květ. A však ostrý vzduch ohryzoval po mnohá sto-
 etí souměrné hrany jeho, deště a sněhy vžíraly se v tvrdou
 jeho útrobu, až konečně divoká bystřina splákla jej dolů. Tu
 ežel v úzkém řečišti, a divoké vlny valily se přes něj, on
 ale nastavoval jim obrněná prsa a hrdě vzdoroval návalu je-
 ich. Konečně však ani nejsilnější obr neodolá přesile ne-

prátele malých. Neunavný proud bez ustání dorážel naň hladícím tokem, až v prodlení času na kulato jej olízal. Potom prudký příval vyvrhl jej na břeh, kdežto leží na pisku mezi jiným kamením, vydán jsa ve dne v noci, v zimě v letě všelikým škůdcům naň doléhajícím. Vzduch, jenžto vše proniká, neodolatelně se vdírá v nejmenší jeho škrty a trhliny; za ním v patách následuje vlhkost a nemilosrdně tráví kamenné jeho živobytí. Bez obrany leží ubohý křemen mezi travami okolo něho vyrůstajícími, a ony živí se silou jemu ubývající. Již vlhký mech upial se na něm a shromáždí vodu v rozsedlinách jeho. Neodvratná, ač pozdní, nastává mu zkáza, a křemen zeti i rozsype se v prach.

Tak dokonal křemen živobytí své jakožto nerost, i slušně ohlédnouti se zpět na jeho působení v této říši přírodnin. Můžeť křemen právem slouti duchem všeho kamenstva; neboť kdekoliv kamení úsilně nabývá tvaru, tam i on jest činným, dává podobu a barvu. Co hlacený a zrnitý křemen stavěti pomáhá netoliko velikánské bány hor granitových, nýbrž i vlnovitě se táhnoucí hřebeny rulové. Kladivo horníkovo všude potkává se s ním co věrným průvodcím po tajemné říši kovů. V Mexiku chová v sobě čisté stříbro, v Štávnici ryzí zlato. Všude přijímá na se jinou podobu, se všemi kovy, kameny a zeminami se pojí, všude v jiné tvárnosti a barvě se objevuje, hned ve svitu fialovém co amethyst, hned v krvavé záři co karneol, tamto v jemném lesku co bílý opal, zde v pestrobarevných pruzích achatu. Jako ztracen zabloudil tuto mezi křídové vrstvy v podobě křesacího kamene. Jinde jako bulizník nahromaděn leží v ohromných spoustách anebo tvoří podivné sloupy pískovce, podobající se zakleným hradům; opět jinde dřímá v tajných komorách a rozsedlinách skalních co čistě uhlazený křišťál. Všude v říši nerostů potkáváme se s křemenem nebo s otcem jeho křemíkem, an vše spojuje, všemu uděluje životnou sílu a tvar; jemu z veliké části povinnována jest země za pevnost svou. Docházíť pak on zato skvělého uznání: pracně dobývá horník z hlubin země tyto květiny kamenné, umělá ruka klenotníkova zvyšuje lesk její bedlivým uhlazením obkládá ji zlatem, a člověk potom chová

ji co drahý poklad a o velikých slavnostech zdobí se jí světu na odiv. Všecky skoro třpytící se drahokameny v korunách královských a ve skvostném šperku paní berou podobu i barvu od křemíku.

Tak skvělého losu nedostalo se onomu křemenu, jenž zvětral na břehu potoka, a však smrt jeho co kamene neukončila jeho působnosti. Jako komety přecházejí z jedné soustavy slunečné do druhé, tak přechází křemík z říše nerostů v říši rostlin. Křemenité půdy potřebí jest ke zdaru veškerého obilí, kteréžto kořinky svými ssaje křemennou látku ve vodě rozpuštěnou, utvořujíc z ní pevnější své částky. Bez křemene nebyloby polní úrody, nebyloby orby, nebyloby stálých sídel lidských a následně ani té pokročilé vzdělanosti, již plným právem nazýváme květem ducha lidského.

Není však tímto zavřen obor působnosti křemene v říši rostlin. Dávat krom toho křemen původ neuvěřitelnému množství přeútlých řas, po dlouhý čas za nálevníky považovaných, které, ač jen pomocí drobnohledu jsou postižitelný, chovají v sobě takovou sílu rozmnožovací, jakové nic na světě se nevyrovná. Každá z těchto rostlinek rozmnožuje se denně čtver násobně, tak že jediná z nich v desíti dnech čítá více než milion potomkův. Ty všecky dohromady směstnají se v krychlený palec a váží toliko dvoutisící díl jednoho zrna čili gránu. Trilion jich váží 65.000 liber a pokrývá 1000 krychlených palců; v jediném však měsíci vzroste potomstvo jejich tak velice, že pokrývá čtvercovou míli na $1\frac{3}{4}$ stopy zhloubí! Ve přístavě Wismarském a Pillavském, v bahně u Františkových lázní, v ústí Labském a Nilském, v pustině Saharské tvoří křemenové kůry zetlelých těch rostlinek většinu pisku; jinde skládají se z nich mocná ložiska jako na Kučlinské hoře u Biliny, a půda, na které stojí Berlín, pouze a jediné skládá se z nich, místy až do 100 stř. hloubky. Tyto jsou účinky křemene, jenž, prošed dvě říše přírodnin, vrací se zase k té, z níž původně byl vyšel.

Ten oběh vykonává křemen v přírodě; a však nastává mu ještě úkol jiný, úkol vznešený, když se ho zmocní lidský průmysl. Ruka člověka sáhne po něm, rozmele jej na dro-

bno, přidá vápenného a sanýtrového prachu a další práci zanechá ohni. V mocném plameni rozpustí se hmota, promění se ve žhavou tekutinu, a vystydnouc, učistí se v průhledné sklo. Sklem jsa ozbrojen, vychází člověk odkrývat divův a tajností světových.

Onino Foenikové, kteří zhotovovali první sklo, ani ve snách netušili, že utvořili moc, jejíž pomocí slaviti bude člověk vítězství badavého svého ducha. Oni se radovali z toho trpytivého lesku, okrašlovaly jím jídelny své a připravovali ze skla překrásné nádoby, kteréž po mnohá století pokládáno za nejskvostnější okrasu paláců královských. Bohatý Říman pyšnil se krystalovou průzračností svých skleněných pohárů; k tomu však nesahal jeho výmysl, aby skla byl užil k osvětlení nádherných komnat. Paláce světovládnych velmožů římských neměly přívětivých skleněných oken, jakými za našich dnů opatřena jest i chatrč ubohého nádenníka. Spletené proutí vrbové anebo dřevěné okenice nuzně chránily před deštěm a slotou příbytky pánů světa. Téměř tři tisíce let užíváno skla z rozkoše, nežli ho užito k osvětlování bytů lidských. Ještě Aereas Sylvius připomíná skleněných oken jako vzácnosti svého věku.

Blahoslaviti měli bychom onen den, v kterýžto zasazena do okna první skleněná tabule, sloužící ke zdraví a blahobytu. Kterak vesele osvěcuje světnici řemeslnickou slunce, oknem prohlízejíc! Jak mílo jest u večer před ulehnutím pohlížeti oknem na ohvězděné nebe! Jak blaho jest nemocnému divati se oknem na modrou oblohu a zelené stromy zahradní! Ach, jak velice zvýšeno byloby jeho utrpení, kdyby okenice komnaty jeho zavřeny měly býti po více neděl anebo i měsíců! Tak stal se křemen dobrodiním milionům lidí, jimž ulehčuje a okrašluje živobytí.

Ke všem vědomostem přírodním, kterých nabyl člověk za posledních tří století, pomohl mu křemen. On ani na okamžení ho neopustil: provázal ho do dílny, vystupoval s ním na hvězdárnu, po ruce byl mu ve všech badáních. Viz tamto vedle lůžka choroby lahvičku s lékem, nepatrnou a bezcennou. Bedlivá hospodyně odstavi ji stranou, když jest vyprázdněna, nehněvá se však, když hrající chlapec z nenadání míčem svým

ji na kusy rozbije. Jakž ale, kdyby všecky lahvice na léky zmizely? Jaká látka bylaby dosti laciná a spola také dosti trvanlivá, aby odolala ostrým těm tekutinám? Lučebník nemohlby konati své zkoušky bez skleněných trubic, retort a lahví, jelikož není kovu ani jiné látky, kteráby vzdorovala kyselinám, ohni a vodě tou měrou jako sklo, které nad to průhledností svou poskytuje i tu výhodu, že možná pozorovati, co se děje vnitř nádoby. Všecky pokroky v poznání ústrojných i neústrojných předmětův učinil člověk z větší části pomocí křemene, který zároveň fysikovi k tomu slouží, aby hranolem rozdělil papršek světlový a útlými měrami vyměřoval nejmenší, téměř neviditelné prostory.

Co v světlici nemůžeme pohřšiti zrcadla, přírodozpytec pomocí jeho a silného flintu nábývá vznešených výsledků. Křemenem zmocňuje se prchavého paprsku slunečního, který dle vůle jeho musí mu ukazovati věci blízké i vzdálené, největší i nejmenší. Krátkozraký i dalekozraký hledají pomoci u křemene, který jim paprsky světlové zachycovati a tak pořádati musí, aby každá věc stavila se v přiměřenou dálku. Stařec, chce-li čísti slovo Boží, sahá k brejlím; loďní kapitán a vojenský vůdce, chtějí-li přehlédnouti daleké moře aneb rozsáhlé bojiště, berou do ruky dalekohled.

Na mnoho mil daleko vidí po moři loďník dalekohledem, hvězdáři otvírá teleskop výhled do všehomíra na tisíce milionů mil. Tajemství světa odhalují se před ním, an jediným zřením přehlíží nekonečné prostory. Hvězdy zjevují mu věčné zákony světové. Jak mnoho povinni jsou křemenu Keppler, Galilei, Herschel, Arago, Encke! K jaké hojnosti nálezů podnět dal křemenitý písek, stav se v rukou lidských sklem předmětovým, poddutým zrcadlem a broušenou čočkou! Od výskumu k výskumu, od pravdy k pravdě spěchal duch lidský od těch dob, co mu křemen otevřel výhled do nekonečnosti všehomíra. On vyměřil dráhy hvězd na nebi, velikost jich i čas oběhu až na nejmenší částie. Vznešený jest pohled na hvězdnaté nebe v jeho slávě, ale vznešenější jest duch lidský, an proniká vesmír a obsáhá jej v celé jeho nekončenosti! A k velikánským těm výsledkům jistě a bezpečně pomohl člověku — křemen!

Ano, křemen uvádí člověka v říši velikosti, nekonečnosti; a však rovně bezpečně uvádí ho též v říši malosti a drobnosti, mizející před jeho smysly. Vedle věžovitého teleskopu Hersche-lova a Rossova pracuje drobnohled Schleidenův. Tu otvírá se v nepatrném prášku nový svět, a meze všehomíra i v ma-losti ustupují do nekonečna. Kamkoliv zaměříš drobnohledem, všecko všude životem jen se hemží. Kapka vody stane se nesmírným mořem, oživeným nejpodivnějšími tvory v nemen-ším počtu nežli veliký ocean. Ano rovně velikolepá jest ne-konečnost světa mikroskopického jako světa teleskopického, a nesnadno jest rozhodnouti, co většího zasluhuje podivení, zdali neobsáhlost světových soustav v nekonečném prostoru, či ústrojnost a tuhá životní síla oněch neviditelných zvířátek, jimž kapka vody jest celým světem. Křemen nám otevřel obojí ten prostému oku nepostižitelný svět, tam na nebi i tuto v kapce. Křemen jest vtělené světlo, jimžto se odhaluje i velikost skrytá v nedohledné dáli, i malost ztracená v nevi-ditelné drobnosti.

84.

Vítězství Jaroslava nad Tatary.

(Z rukopisu Kralodvorského.)

Mine bouře. Vojé v řady hrnou:
 Ze všech vlastí, ze všech krajin země
 K Olomouci korouhve jich vějí;
 Těžké meče po bocích jim visí,
 Plné toulý na plecech jim řehčí,
 Jasně helmy jim na bujných hlavách,
 A pod nimi ručí koni skáčí.
 Vzezvučely hlasy rohův lesních,
 Udeřily zvuky bubnův břeskných.)

Rychle srazily se strany obě:
 Pozdvihuje se mha ode prachu,

I je pětka krutší nad poslední:
 Vzejde chrst i drnkot ostrých mečův,
 Vzejde sykot kalených střel strašný,
 Lom oštěpův, rachot kopí bystrých.
 Bylo klání, bylo poroubání,
 Bylo lkání, bylo radování;
 Krev se valí jak bystriny deště,
 Mrtvol leží jako v lese dříví:
 Tomu hlava na dvě rozštěpena,
 Tomu srubeny jsou ruce obě,
 Ten se kotí s oře pro druhého,
 Onen zuřivý své vrahy mlátí
 Jak po skalách lítá bouře kmeny,
 Tomu v srdce po jilce meč vtasí,
 Onomu Tatařin ucho stříže.

Uhl byl ryk, stenání žalostivé!
 Křesťané počali utíkati,
 Tatařé je lýtým davem hnáti.

Aj, tu Jaroslav jak orel letí:
 Tvrdou ocel na mohutných prsech,
 Pod ocelí ohrabrost, udatenství,
 Pod helmicí velebystrý věhlas;
 Jarota mu z žhavých zrakův plane.
 Rozkačen hnál jako lev dražlivý,
 Když mu teplou krev se udá zřítí
 A on nastřelen, za lovcem žene:
 Tak se vzlítí, do Tatařů trčí,
 Češi za ním jako krupobití.

Vrazil krutě na Kublajevíce,
 Byla pětka ovšem velelitá:
 Srazili se oba oštěpoma,
 Zlomili je oba velkým praskem.
 Jaroslav ve krvi s ořem sbrocen,
 Mečem Kublajevíce zachvátí,

Od ramene šourem kyčli protne,
 Tak že spadne bezdouch mezi mrtvé;
 Zarachotí nad ním toulec s lukem.

Lekne se lid všechen Tatar lýtých,
 Poodmětá dřevce sáhodlouhé,
 Paluje, kdo utíkati může
 Tamo, odkud slunce časně vstává;
 I jest prosta Hana Tatar vrahův!

85

Z e m ě ě s k á.

(Od Frant. Palackého.)

Země česká prostírá se prostřed pevniny evropejské asi po tisíci mílích čtvercových. Popatříce na obraz její na mappě, uhlédáme podobu nepravidelného čtverohranu, jehožto hrany právě k severu a jihu, k východu a západu čelí. Na pokrajích svém odevšad obklíčena jest pohořími, kterážto ze dvou uzlův vybíhati se zdají: od východu totiž, ode sněžky Králické, k severozápadu vznášejí se Krkonoše, jenž Čechy ode Slez, a k jihozápadu rozkládají se Žďárské hory, jenž je od Moravy dělí; na západu ode Smrčín táhnou se k severovýchodu, mezi Čechami a Sasy, Krušné hory, a k jihovýchodu, mezi Čechami a Bavorsy, Šumava. Obojí pak pohoří stýká se i sceľuje se z obou stran: na jihu, proti Rakousům, horami Cáhlovskými; na severu, proti Lužicím, Zhořelskými horami.

Jsou tedy Čechy již přírodou samou ohraničeny a věncem hor co hradbami přirozenými otočeny. Z těchto hradeb pokrajních vinou se do země rozličná odhoří a protihoří, zpoľvolna se nížíce, až pak se tratí, tu v úplné rovině, tu ve krabatině. Rovina tytých i hlubokými stržemi a řečištěmi brázďena jest, a hory buď homolité buď i báňovité, tu v ohromných kupách, tam osamělé, vysoce nad ni se vypínají.

Jižné pohoří, dělicí Čechy od Moravy, Rakous a Bavor,

činí spolu rozhraní vod evropských. Z toho patrně, že země tato do vysokého podnebí položena jest. Pramenové všickni, jenž po horách zemi vůkol věncících se prýští, pomalu v potoky a řeky se stékajíce, téměř prostřed země v jediný proud Labský se spojují, a jediným úžlabím, prorvavším se, hluboce skrze hornaté ty valy, k severu odtékají. Čechy celé jsou jen hořejší porůčí Labské.

Přirození prosmykové v pohoří pomezím označeni jsou nyní všude silnicemi, skrze ně ven ze země vybíhajícími. V dějinách Domažlický a Chlumecký nejvíce prosluli; neméně však důležití jsou Chebský a Litomyšlský, od západu i od východu téměř zrovna naproti sobě čelící.

86.

Štěstí pobožných.

(Žalm I. přel. J. J. Rais.)

Štasten člověk, kterýž v radu
S bezbožnými nevchází;
Nedlí s hříšníky, ni k sněmu
S posměvači se sází;

Ale v Božím přikázání
Jediné svou radost má,
Zákon Páně ustavičně
Dnem i nocí rozjímá.

Šťastný! podobent jest stromu,
Jenž, jsa štipen při řece,
Listí netratí a časem
Hojnost dává ovoce.

Vše co začne, se mu daří:
Ne tak ale bezbožným;
Tit se plevám podobají,
Větrem sem tam zmítaným.

Neostojíš zlosyn v soudu,
 Hříšný v sboru nábožných.
 Žehnát svatým Pán, a k zkáze
 Cesta vede bezbožných.

Smrt krále Václava. II.

(Od Václ. Hájka z Libočan.)

Král Václav, znamenav při svém zdraví býti nedostatek, povolal k sobě do Prahy Kunrada opata Zbraslavského a mluvil k němu tato slova: „Otče můj, oznamuji tobě, že se neduh rozmáhá v mém těle, a znám to jistě na sobě, že živ dlouho nebudu. A snad již osudové moji mne táhnou, a Pánu Bohu stvořiteli mému tak se líbí; jeho milosti svaté buď v tom vůle. A poněvadž jsem se tobě své duše svěřil, i toho také důvěrně se svěřuji a věřím, že tak učiníš, když já umru, že mé tělo v kápi oblečeš vedle spůsobu zákona a řádu Cistercienského, a v tom místě, kdež se mniši pochovávají, pohřbíš. Pakliž se zdá někde v lehčejším místě, toliko v ohradě kláštera, za to prosím; neb já jistě znám, že nejsem hoden pro své hříchy mezi dobrými křesťany býti pohřben. Také prosím, když budu umírat, aby tu, s tvými bratřími přítomen jsa, Pána Boha za mne prosil, tak aby mi ráčil milostiv býti.“ S tím rozžehnav se s ním, od sebe jej propustil. Nazejtří povolal k sobě Jana probošta Vyšehradského, Jindřicha opata Sedleckého, komorníka a sudího zemského, a některých také moravských úředníkův, kteříž na ten čas v Praze byli. A ti když stáli před králem, kázal povolati syna svého, rozkázav také, aby s ním přišli Petr kancléř, Hajman Berka z Dubé, Tobiáš z Bechyně a Jindřich z Rožmberka. To když se stalo, obrátiv se k synu svému, řekl: „Tobě, synu můj, poručím království mé, poněvadž jsi pravý a pořádný dědic můj. Ty seděti budeš na mé stoličce a kralovati místo mne, otce svého.

Bojž se Pána Boha a zachovávejž jeho příkázání, ať Pán Bůh tebe v tvém království ostříhá od zlé příhody, tak jako mne ostříhal. Pána Boha svého se boj, ctnosti miluj, žádnému křivdy nečin, k poddaným tvým chovej se spravedlivě.“ Pohleděv pak na pány a rady své tu okolo něho stojící, řekl: „A vás, moji věrní milí, žádám i prosím a věřím, že tak učiníte, touž poddanost a poslušenství, kteréž jste mi z lásky činili, že mému synu také budete činiti, a k němu jako ku pánu svému dědičnému že se budete chovati tak jakž náleží.“ Tu Václav mládenec, srdečně zaplakav, i oni všickni řekli jako ústy jedněmi: „„Chceme rádi všecko učiniti.““ Král, povolav kaplanův, rozkázal jim přinesti hlavu sv. Václava. Kteráž když na stole před králem postavena byla, řekl synu svému i všem těm radám svým svrchu jmenovaným: „Synu milý i každý z vás polož dva prsty na tuto svatou hlavu milého svatého Václava, českého někdy knížete a mučenníka.“ Tu všickni, učinivše přísahu pořádnou, to poručení královo že chtí vyplniti slíbili. I řekl král: „Tohotož žádám, kdyžkoli Pán Bůh všemohoucí mne z tohoto světa povolati ráci a duši mou do věčných přijme příbytkův: tělo mé ať jest položeno v klášteře Zbraslavském, tak jakž jsem o tom o všem poručení učinil otcí mému milému, opatovi téhož klášteřa, a ten klášter ať jest nákladem syna méha dodělán. Sedmý díl z drahodův Hory Kutny ať se dává každého téhodne na zaplacení mých dluhův mým věřitelům. Alžbětě manželce mé milé, ať se dá věno jí náležitě aneb místo věna dvacet tisíc hřiven. Osobám kostelním při mém pohřbu ať se dá jeden tisíc. Z oděvův mých všech ať nadělají oděvův kostelních, kterýchž větší počet ať se dá klášteru Zbraslavskému.“ Když král přestal mluvit, páni pokynuli na opata Sedleckého Jindřicha, kterýž stoje, řekl: „„Dejž Pán Bůh všemohoucí, aby král pán náš Božskou mocí byl uzdraven, a povstana z této nemoci, dlouho a šťastně kraloval nad námi; pakliby vůle jeho svatě milosti byla, aby král pán náš z tohoto světa povolán byl do onoho svrchovaného a věčného příbytku, tu kdež andělé Pána Boha svého chválí a chváliti budou na věky. Chceme to vedle našich přísah všecko rádi učiniti a vyplniti.““

Král, v té nemoci trváje více než šest měsícův a vida, ano mu se hodina přibližuje, svou duši v ruce Pána Boha svého poručiv, umřel. Třetí den na lodi vnesen a od Prahy až na Zbraslav plaven s pláčem všeho lidu a tu slavně pochován.

88.

● ptáčníku a o ptáku.

(Z Aesopových bájek.)

Sedlák jeden měl veselý háječek, při němž byl palouček štípím a kvítím velmi ozdobený, skrze kterýž z vrchovišť rozličných čistých vod mnozí onde i onde potůčkové tekli. Protož ptáčkové raději se tu drželi a tím veseleji zpívali. Jednoho pak dne, když ten sedlák velmi od práce ustal, i šel do toho hájku, aby, jsa zarmoucen, sebe tam potěšil. I lehl, aby odpočinul, pod jedním jabloňovým stromem, na kterémž velmi maličký ptáček seděl, zvučně a vesele jasným hláskem zpívaje. Slyše sedlák tak libé zpívání, pocítil žádost ptáčka toho lapiti. I nalécel tak mnoho léčí, až ho vždy chytil. A když ho již lapeného v ruce držel, dí k němu ptáček: Pročs o to tak velmi usiloval, aby mne polapil? Jaký toho užitek máš ze mne tak maličkého ptáčka? Odpověděl sedlák: Takový, že mi zpívati budeš. I řekl ptáček: Toho ty nedoveđeš ani kterou prosbou, ani žádným darem, abych já tobě zpíval. I řekl sedlák: Ale sním tě. Ptáček dí: Pověz mi, jak mě snísti chceš? Budeš-li mě vařiti, tak sevrů a malý budu, že mne v hrdle nepočiješ. Pakli mě upečeš, tehda ještě menší a usušenější budu. Pakli mě pustíš a necháš létati, mnohem větší užitek toho mítí budeš. A já chej na odplatu toho tobě troje naučení dáti, kteráž tobě užitečnější budou, nežli kdyby měl masa, co by mohlo býti za tři telat. A když ten ptáček sedláku tak sliboval, i pustil ho a nechal ho vzlétlého pryč se bráti. I řekl k němu ptáček: První naučení jest toto, že ne všemu máš věřiti, což lidé praví, a zvláště což není podobné. Druhé naučení: což tvého jest, to chovej. Třetí: co ztratíš a

toho zas dosíci nemůžeš, zapomeň a o to se velmi nestarej. A po těch slovech hned ten ptáček odletěl na jedno dřevo a počal jasným hlasem tuto modlitbu zpívati: Budiž Bůh pochválen, že tomuto pláčníkovi vtip zastínil a rozum od něho odjal, že oči jeho neviděly, ni ruce nemakaly, ani rozum jeho toho nedosáhl, že drahý a znamenitý kámen v mém životě jest, kterýž více než dva loty váží, skrze který byl by ten pláčník (kdyby ho byl dosáhl) velice obohacen, ale já proto bych musil umřít. Slyše to sedlák, byl z toho velice zarmoucen v mysli své, tak že pláče a nařikaje, řekl: Běda mně nebožtíčkovi chudému, že jsem kdy tomu lstivému a zlotrovanému ptáku uvěřil, a že jsem ho nechoval, když jsem jej chytil. I řekl pták k němu: O blázne, proč trápíš svou mysl proto? Cožs již na to naučení zapomenul, kteréžť jsem dal, že nemáš věřiti, což víře podobného není? Kterak to můž možné býti, abych já kámen dvou lotův těžký v životě svém nositi mohl, ježto sám sotva kventík vážím? A kdyby pak i to pravda byla, všaks proto druhé naučení zachovati měl k tomu: Kdyby co ztratil a zase toho dojíti nemohl, tedy toho máš v zapomenutí nechati a s mysli to složiti a spustiti, čehož zase nemůžeš dosíci. A s tím letěl do lesa, nechav tu sedláka a naposmívav se jemu do vůle.

89.

● **hněvu a dobromyslnosti.**

(Od Jana z Lobkovic.)

Vystříhej se hněvu přílišného a bez rozumu, a pomysli vždycky' prvé a rozvaž dobře na vše strany, když se hněváš, co činiti chceš, aneb co činiti máš, aby v hněvu něco v náhle neučinil, ještoby toho potom pykal, a strach i hanby i škody skrze to aby nevzal.

Hněvivý člověk bez rozumu přirovnává se v tom k bláznu, a toliko čas rozdíl jest mezi nimi, že blázen jest vždy blázen po všecken čas předse, a hněvivý člověk bez rozumu

toliko ten čas blázen jest, když se rozhněvá. Neb vidáme často, že mnohý, rozhněvaje se, jako se zblázní a že neví sám, co mluví aneb co činí, a že mu skrze to časem mnoho zlého a škodného se přihází, a že toho potom, což z hněvu učinil neb mluvil, pykati bude. Ale toho zase nikoli napraviti nebude moci, a skrze to časem hanbu a škodu trpěti musí.

Bud' dobromyslný, — neb dobromyslnost zdraví člověku přidává a živnost, — ale tak aby byl s rozumem dobré mysli, totiž sobě bez škody, aby skrze dobrou mysl jiného svého dobrého a užitečného neopustil a nezanedbal.

Nečiň sobě kratochvíle tím a v tom, jenž jest proti Pánu Bohu a proti tvé cti, a s tvou hanbou, a škodou statku tvého.

90.

F i n l a n d.

(Od Batuškova, přel. J. J.)

Viděl jsem zemi blízkou pólu, sousedící s hyperborejským mořem, kde příroda nuzná a zamračená, kde slunce stále hřeje jen po dva měsíce, ale kde neméně jako v krajích požehnaných lidé mohou nalézati štěstí. Viděl jsem Finland od břehův Kjumena po šumnou Uleu, i spěchám sdělití s tebou hluboké dojmy, které zůstaly v mysli mé, při pohledu na zemi divokou, ale půvabnou i v divokosti své. Půda jest jediný obraz pustoty a bezplodnosti, všude zasmušilá a pošmourná. Léto netrvá déle šesti neděl, bouře a nepohody panují v prodlení devíti měsíců; jeseň je strašná a samo jaro nezřídka přijímá na se způsobu mračné jeseni; kam jen koli obrátíš oko, všude polkáváš buď vodu anebo kamení. Zde hluboká širá jezera obmývají granitová úskali, na nichž vítr s šumotem provívá sosnové chrastiny; onde čnějí rozvaliny dávných granitových hor, rozbořených buď podzemným ohněm, anebo rozlitím oceánu. Ku konci dubna počíná se jaro; — sníh taje rychle, a bystřiny způsobené jím na horách s šumem a pěnou vrhají se v jezera, kteráž prostředkem zřej-

mého nebo podzemského spojení se zalivem Botnickým nesou jemu hojnou daň sněhových vod. Jest-li jezero liché, tu vysoké pyramidální skály stojící po břehu okreslují se dlouhými plochami na hladině vod. Na nich domácí ptactvo uplétá svá hnízda a po starém podání Skandinavců v dobu pošmourného večera vyzývá křikem svým bouři z tajné hlubokosti jeskyň. Vitr zavál od severu a povrch spícího jezera probudil se jako ze sna. . . . Vidiš-li, jak se pěni? slyšíš-li, s jakým hluchým a zdoluhavým šumem rozbíjí se o nepohnuté skály, které po věky již pohrdají návaem větrů a zuřivostí vln! — Sousedné lesy opětuji hlas bouře, a všecka příroda jest v úžasném neladu. Strašlivé tyto úkazy připomínají mně mračné hájeslovi Skandinavců, kterýmž se bohové vždy téměř objevovali v hněvu, kárajícím slabé člověčenstvo.

Hvozdy finské jsou neprůchodné; rostou na skalínách. Věčná němost, věčný soumrak přebývá v nich. Stromy, pokácené časem anebo běsněním bouře, zahrazují cestu odvážlivému myslivci. V pustině této, v prostranných těchto doupatech neuslyší poutník nic než pronikavý skřek masožravého ptactva, vyti vlků hledajících kořist, padání skal stržených rukou všerusíciho času, anebo jakot bystřiny způsobené sněhem, jenž střelou prolékajíc po kamenném dně mezi granitovým úskalím, mocně přemáhá všechny překážky a strhuje v toku svém stromy i kamení. Kolem něho pustota a němost! — Pohlédni dále: oheň-li nebeský či neumdlévající ruka rolníka zažehly onen bor? Ohořalé sosny, vytržené z útroby země s hlubokými kořeny; opálené skály; dým vycházející hustým černým oblakem z tohoto ohniště: vše to vylučuje obraz tak divoký, tak mračný, že poutník bezděky trne a hledá odpočinek oku svému buďto na blízkém jezeře, jenž velikolepě dřímá ve příkrých březích, anebo na zeleném poulouku, kde vůl žve tučnou a hustou travu, zarosenou vodami bystřin.

Na začátku října všechno je pokryto sněhem; jedvaže sousední skála ukazuje bezplodný vrchol. Jinovalka padá ve způsobě hustého oblaku; stromy při prvním mraze za rána blýští se jako duha, tisícem libezných květů odrážejíce pa-

prsky slunečné. Ale slunce, zdá se, s hrůzou patří na zpustlost zimy; sotva se ukáže — již zase je pohrouženo v purpurovou mlhu, zvěstovatelkyni tuhé zimy. Měsíc po všecy noci vylévá stříbrné paprsky své a tvoří kruhy na čistém lazuru nebeském, po kterém zřídka kdy přeletují blesknaví povětroni. Ani nejmenší vanutí větru nehýbá stromovím, jenž oběleno jiněním. Truchlivé, ale příjemné divadlo — tato neobyčejná tichost i ve vzduchu i na zemi! — Obecná němota! Plachá laň bázlivě probírá se v houšti, otrásajíc z rohů svých zledovatělý sníh; hejno tetřevů dřímá v hluboké tichotě lesní, a každý krok cizince slyšeti na sněžné poušti.

Ale i v této vlasti zimy usmívá se příroda veselým, ač krátkým usmáním. Když sněhy roztály od teplého letního větru a lahodných paprsků slunečných; když vody otekly do moře, vytvořivše v toku svém tisíce potůčků, tisíce vodopádů: tu se příroda znatelně probírá z těžkého a dlouhého spánku. Hned se ozimné role odívají zeleným aksamitem, louky libovonným kvítím. Chod síly rostlinné jest bezpříkladný. Dnes je vše mrtvo, zejtra vše kvete, vše vůní dýše. Národní báchorky vždy mají pravdu za základ. Staří Skandinavci se domnívali, že Odin, veliký tento čarodějník, tenkým uchem svým slyší, jak na jaře roste tráva. Jistě, že rychlý, téměř neuvěřitelný vzrůst její dal příčinu k tomuto výmyslu. Letní dni a noci zvláště jsou zde příjemné. Den předchází hojná rosa. Slunce, jedva se zastavivši pod obzorem, objevuje se v celé velikoleposti na konci jezera, pozlaceného v okamžení ruměnnými paprsky. Pustinské ptactvo radostně s křídel svých střásá sen i odpočinek; čiperné veverky vybíhají ze soumráčných lesů sosnových pode stín bříz rostoucích na břehu. Vše ticho, vše slavno v prvobytné této přírodě! Větší ryby pleskají prostřed jezera zlatými šupinami, co zatím menší obyvatelé vlhkého živlu houfně pohrávají na úpatí skal anebo na blízku písčitého břehu. — Večer je tichý a prochladný. Paprsky slunečné ponenáhlu umírají na granitových skalách, jichžto barva bez ustání se mění. Tisíce hmyzu (okamžikových to obyvatelů pustin těchto) tu plavou na povrchu jezera, tu krouží nad rákosím a nakloněnými jívami. Hejna divo-

kých kačen a křiklavých jeřábů letí na sousední bařinu, a vážné labuti slavnostným plováním pozdravují zapadající slunce. Ono pohrouží se v Botnický záliv a soumrak spolu s tišinou stane se vládařem pustiny.

Jací národové bydleli za starodávna v zemi této? Kde jsou znaky jich života? Kde jich stopy? Čas buď vše vyhladil, anebo synové tito divých lesů nevyznačili se žádným skutkem.

Dějepis, zaznamenav sebe menší události krajin jižních a východních, mlčí o národech severu. A předce bytovali národové tito, bydleli v jeskyních, krmili se mlékem dobytka; za vrchol blaženosti pokládali zdar v honbě anebo vítězství nad nepřítelem, z jehož lbu (strašné pomyslení!) pivali krev a slavili své udatenství. Když zima ledem pokrývala řeky, sypala jínění a sníh, tu sveřepí rozenci lesův vycházeli z brlohů svých a razili sobě cestu po mořích hyperborejských k novým pustinám. Ozbrojeni jsouce sekerou a palicí, chodili válečně na stáda pustinných divotvorů. Bystří sobové převázeli je; železa klouzací nesla je po rovinách sněžných; sráželi se, vítězili, strójili krvavé hody! — Hnání hladem, nouzí, plni udatenství, odvahy, zhrdajíce rovně životem i smrtí, neznali nebezpečenstva. U vytržení naplňovali křikem lesy, a ohlas opakoval hluk jich po široširé poušti. ++

91.

Večerní obrazové.

(Od Václ. Rába.)

Zlatý lem vroubí zem,
V záři rdí se na západu
Husté loubí vinohradu.

Denní hluk z rolí, luk
Zvolna ke vsi se ubírá,
Ana z tmavých jedlin zírá.

Mlčí les, smích a ples
 Zní jen ještě v příkré stráni —
 Chasy vesské radování.

Ustal hrát plný vnaď
 Zefír s kvítím outlé vůně,
 Usnuv v hebkém jeho lůně.

Z tmaviny, houštiny
 Ven se ženou plaché srny,
 Obskakují lesní drny.

Chlumu blíž luny již
 Lampa skví se v rozjasnění,
 Vlnky říčné v stříbro mění.

92.

Starověká Indie.

(Od Jos. Fr. Smetany.)

Indie již v šeru nevystihlé dávnověkosti spojena byla v rozličné říše a státy; než nedostává se nám pramenů, z nichž bychom dřevní historii země té mohli čerpati. Z toho, co braminové nynější bájí o rozdělení historie indické na čtvero věků, a každého věku na tisíce period, čítajících na miliony let, o panování synův slunce a měsíce atd., kdožby co dějepisného mohl ustanoviti? Nehrubě větší má cenu, co vypravují Řekové o tažení boha Dionysa (Baccha). Z pozůstalých památek indické starobylosti, jakož jsou starobylé pagody čili chrámy indické, zvláště na ostrovích Elefanté a Salsetté naproti městu Bombaji, pak dále vnitř v Elloře, obrovskou velikostí ve tvrdých skalách vytesané, a podivné zřízení předvěkého města Mavalipuram, jen tolik s jistotou lze zavíratí, že zhotoveny býti musely za prastarých časů, kam paměť nynějšího národu ani zdaleka nedosahuje; že ná-

rod, který je vyvedl, jistě stál na výtečném již stupni vzdělanosti, požívaje dlouhého vnitřního pokoje, poněvadž sotva celá století stačila k dokonání tak obširných a nad míru obtížných prací. Starověkého tohoto národu povahu osvědčují poněkud pozůstalé po něm památky písemné, knihy totiž v sanskritu, svatém jazyku staroindickém sepsané, z kterých hlavní jsou Vedy, svatý zákon indický, Rámájana a Mahábhá-rata, mythologické básně epické. Z knih těchto, jejichž starozitnost jest nepochybná, vyzutých z básnického obleku, vyplývá tolik, že se dělila starověká Indie na veliký počet rozličných říší, dědičnými vládci (radžah) spravovaných. Národ rozdělen byl na přirozené kasty, z počátku na čtyry, ježto byly: braminové t. j. duchovenstvo, ketri vojsko, vaisias obchodníci, sudras sluhové, z jichž pomíšení časem mnoho jiných nečistých kast povstalo. Že mezi rozličnými těmito státy a kastami nebylo vždycky počátečné svornosti, samo sebou se rozumí, jakož se v pravdě připomíná překonání kasty ketrů od braminské, a časté vynikání jednotlivých podmanitelů, z nichž nejznamenitější jmenuje se slavný král Vikramaditia, který kvetl v prvním století před Kristem, s jehož smrtí (56 před Kr.) počíná zvláštní aera indická (aera Vikramaditia).

Jisté historické světlo vylévá se po Indii teprv podmanitelskými vpády národů západních, to pak nejvíce jen po severní části nesmírných těchto krajin, ježto do jižní, zvláště východojižní Indie vpádové tito nikdy nedosahovali. Teprv po vyskoumání nové cesty mořské okolo předhoří Dobré Naděje obširné tyto končiny odhaleny jsou oku zpytatelů evropských. Řekové seznámili se s Indií teprv tažením Alexandra Velikého, jenž porčí Indu skrze Nearcha dal vyskoumati; zprávy však jeho o této pověstné zemi týkají se toliko zeměpisu a obchodu, nikoli historie indických národů. Takové povahy jsou i zprávy o plavbě (periplus) jistého kupce římského, jenž byl v prvním neb druhém století křesťanském přes západní Egypt navštívil pomoří západního poloostrova. Ze zpráv těchto ovšem se spatřuje, že Indie již za šedé starověkosti prodávala do západních zemí zlato, drahé kamení, perly, tkaniny hedbávné a bavlněné, skvostné koření a ka-

židlo, výborný ocel a j. Též dráhy tohoto obchodu, jakož i hlavní sklady jeho, města Ocene na severu poloostrova západního, v něm vnitř Tagara a Pluthana, se jmenují. Co nám koli o Indii píše historie středověká, týká se toliko bouřlivých vpádů cizích podmanitelů do oněch blahopověstných zemí, ne pak národů domácích, kteří prostřed cizinců mezi ně se ve-
dravších, pode jhem asiatských podmanitelů, jako nyní evropejských, vždy národnost vlastní v řeči, mravích a náboženství od nejhlubší starožitnosti až podnes vůbec zachovali.

První takový nepřátelský vpád ve středním věku pocítila severozápadní část Přední Indie od Arabův za časů chalifa Valida (705—714), o jehož historických následcích však nic není známo, kromě proměny v obchodu s indickým zbožím, jenž nyní z rukou Byzantinských přešel do rukou arabských, a od nich velmi dychtivě byl hledán i pilně pěstován. Ku konci desátého století bylo Arabům známo čtvero království indických, kteréž jmenuje zeměpisec a historik jejich Massud, byv sám v Indii. V prvním, obsahujícím krajiny na Indu, bylo hlavní město Multan, v druhém Kanučé, v třetím Kašmir, ve čtvrtém a nejmocnějším Guzerate. Po skonání arabské říše opanovali touž část Indie Turci ze říše Gasna. Vláda jejich vnikla hlouběji než za Arabů; severozápadní radžové jeden po druhém přemoženi, i Delhi vzato, a vláda muhamedanská rozšířena do vnitra Přední Indie (1000—1024).

Po zboření říše Gasny mečem Gauridův podlehla severní Indie novým těmto podmanitelům. Mahommed Gaur dobyl a ztroskotl Benares (1194), hlavní sídlo braminské vzdělanosti, a opanoval Hindostan až k jihu řeky Tumnah. S ním ale veliká říše jeho také zase vzala za své (1205), a část indická připadla Kuttubovi, s kterým počíná se dynastie Patanů čili Afganů, jenž v Hindostanu panovala až ku počátku patnáctého století. On hlavní sídlo z Lahore přenesl do Delhi, spojiv celý Hindostan v jedno veliké císařství. Šíření říše té dalším podmaňováním, odpor národů domácích a záhubné vpády Mongolů tak naplňují dějepis dynastie afganské, že se oku zpytatelovu málo co naskytuje potěšitelného. Toliko o jednom z těchto panovníků, jenž slouf Firuz IV., vypravuje se, že

byv milovník pokoje, podporoval rolnictví, obchod a stavitelství; ostatní všickni tiskli podrobený lid, a slídice po křištích, daleké krajiny drancovali; z nenávisli vespolek se potýkali o poklady a trůn, a s divochy mongolskými bojovali o své zachování; výjevy to, jichž v historii národů asiatských viděti až k ošklivosti. Po mnohých opěťovaných vpádech mongolských konečně dobyl Delhi krvavý Tamerlan. Zůstali sice Afgani i po něm ještě na oslablém tomto trůně; ale říše jejich klesala vždy více; národové domácí sprostovali se zase vlády cizinců, a když moc podmanitelů byla zlomena, rozpadl se Hindostan opět na mnoho neodvislých domácích říší, až posléze z počátku XVI. století nový podmanitel, sultan Babur, Timurovec, postavil nový širovládný trůn v Delhi.

Křivonoska.

(Od Proška a J. Kociana.)

Podál u Sionské hradby, *melorimnie*
 Palmový strom (stíny lil, *personification* *metaphora*)
 V nichž se smířce věčné klatby *Ježíš Kristus*
 V sladkém snění často kryl.

Na tom stromě k pohovění
 Malý ptáček sedával,
 Jemuž často na lupení
 Semeno Pán podával.

Zpěváček se odměňoval
 Tím, že roztomile pěl;
 Teskněji však prozpěvoval,
 Spasitel-li odcházel.

Neustále jednou z rána
 Co jen mohl ptáček pěl;

Právník.
 Píseň byla dozpívána,
 Krmitel se nevracel.

Nemohl tu déle dlíti,
 Krajinou se letmo hnal;
 Na kříži — ach uzřel — pníti
 Toho, jež tak miloval.

Uzřel ruku proraženou
 Hřebíkem a krvavou,
 Ruku, jež ho oblíbenou
 Krmívala — potravou.

Uzavřel hned vydobyti
 Z rány hřebík zobákem,
 A tak Pána vyprostíti —
 Nebe plesá nad ptákem.

Zobe, škube, vytahuje
 Ptáček neunavený,
 Až se zobák zakřivuje,
 Zůstane pak zkrivený.

A když muže bolestného,
 Jímžto míval zásobu,
 Sňavše s kříže zesnulého,
 Pochovali do hrobu:

I tu ptáče zarmouceno
 Naposlady zpívalo,
 A pak hořem utrápěno
 Dozpívajíe skonalo.

Totě pověst o tom ptáku,
 Jenž se hořem utrápil,
 Zkriveného od zobáku
 Křivonoskou nazván byl.

○ starých měrách.

(Od Simeona Podolského z Podolí.)

Nejpřednější jak latinští tak němečtí geometrové, píšice o měrách, začátek berou od zrna ječného, prstu, širokosti palce, čtyř prstů, dlaně, pidi, šlepěje, až přicházejí na loket a z toho na jiné míry. Poněvadž lokte Pražského již od starodávna se užívá, toho jistá míra železná bedlivě udělána a jak na radnici starého města Pražského do kamenných veřejí, za dveřmi železnými, když se do obecní světnice jde, tak i na Novém městě Pražském na rohu věže radnické dobře upevněna a zazděna jest, tak že každý, maje k tomu přístup volný, může tu sobě jistou míru téhož lokte Pražského k potřebě své vzíti. Tentyž pak loket Pražský k obecnému užívání jako i k měrám zemským dělí se obyčejně na čtyry díly, a ty slovou čtvrti, a potomně čtvrt na poly, a bude půlčtvrti lokte. Když jest loket na dvacet čtyry díly rozdělen, ten každý díl palec slove. Sáh, co člověk prostřední postavy vysáhnouti může; ale tři loket zdělí jest jistá míra jeho. Látro jest míra naděl, čtyř loket zdělí, také odtud vzatá, co člověk od země nad sebe rukou vysáhnouti může. Prut slove míra dvou láter, totižto osmi loket zdělí, a ten místy k obecnému vyměřování luk od sedláků na tenkém a subtylném bidelci se vyměřuje, a tím bidelcem se pak měří. Sáh pak a látro, jakožto kratší míry, nejspůsobněji mohou vyměřeny býti na rovném pravídku, čtyřhranně vyhoblovaném. Provazec zemský jest zdělí padesáti dvou loket. Provazec viničný, podle výsady císaře Karla IV., v osm prstů, to jest šedesáte čtyry lokte. A ti provazcové z dobrých šňůr se dělají; však musí se tak opatřiti, aby vlhkosti k sobě nepřijímaly a tudy jich neubývalo.

A to jsou již míry neb nástrojové, kterýmiž to, což zapotřebí jest, se vyměřuje, totiž sáhem na sáhy, provazcem na provazce, loktem na lokte, látrem na látra, prutem na pruty,

podobné jako mají nádobu, totižto korec (štrych) spravedlivé míry, tím již všeliké obilí na korce měřiti se může. Nebude-li pak kdo míti spravedlivého lokte, nebude sobě moci změřiti spravedlivého provazce a jiných nahoře položených měr.

Jest pak rozdíl dvojí v měření, a to takový, že některá věc nepotřebuje šířky, aby se měřila, ale toliko samá délka, jako jest míle. Jak jest kde aneb býti má dlouha hráz, též jak od jednoho místa daleko k druhému, a k tomu podobné věci, to vše prostě loktem, sáhem, provazcem a kteroukoli nahoře položenou měrou měřiti se může. Jiné pak měření velmi rozdílné tohoto jest, když se délka a šířka měřiti má, jako jsou lesové, dědiny, luka a jiní všelijací gruntové, když kdo chce věděti, co ten který grunt, hranicemi neb mezníky vůkol omezený, vnitř v sobě drží, a to buď loket, sáhů, provazců, jiter neb lánů.

95.

Užitečnost.

(Od A. Mickieviče.)

K jakému jsou užitku, táže se pachole,
Trojúhelce, čtverhrany, kruhy, parabole?
Žet k užitku, mudřec dí, nyní musíš věřit,
K jakému, však uhodneš, až svět začneš měřit.

96.

Rudolf Habsburský.

(Od Karla Lányi-ho.)

Vyhynulím Hohenstauffů l. 1268, pak smrti králů Ludvíka IX. a Bely IV. l. 1270, Jindřicha IV. a císaře Richarda I. 1272 odstoupili z jeviště dějin souvěcí správcové tehdejších záležitostí evropského lidstva.

V Německu důstojenství panovnické až příliš sníženo a vysíleno; císařství tratilo vznešenou onu Karlovu a Ottonovu vážností; moci panovnické uchopovali se členové říše, mezi nimiž co zásady následováno, že kdo co pěstí zachvátiti může, to jeho majetkem jest právným; všickni ukládali o rozmnožení soukromného jmění. Poněvadž i císařové sami od časův Fridricha I. úsilovně, i popouštěním práv, hleděli sesiliti svou moc územní a tím nadvládu v říši, začali se toho stavové říšští obávatí a odkládali nyní s volbou nového panovníka. Jenom doléhavým upomínáním Řehoře X. a přičiněním Mohuckého arcibiskupa Wenera stalo se, že knížata Kolinský, Trierský a Porýnský na podzim l. 1273 zvolili Rudolfa z Habsburku. Papež na sněmě Lyonském přijal vyslance Rudolfovy, kteříž jménem pána svého slibovali netýkati se léna papežského v dolní Italii a církev všemožně brániti. Tolikéž Rudolf I. 1275 osobně připověděl v Lausanně. Korunování císařské odloženo jedině smrtí papežovou, později pak od Rudolfa, nechléjícího se s Vlasy stýkati, více nehledáno.

I dostali Němci panovníka statečného, zběhlého v bojích, který střídmostí života, vřidnosti a spravedlivostí nahrazoval v nadějích spásy, co se mu moci územní nedostávalo.

Právě za Rudolfova povýšení na trůn německý zavdala vražda mladého Bely, zelě Otokarova, vítanou příležitost k tažení Čechů na Pováží a Podunaji. Ješto Otokar vyvolení Rudolfovu odporoval, příznivě přijat jest u Rudolfa vyslanec uherský, an pro mladého Ondřeje žádal císařskou dceru Klementinu. I vyrčení říšského sněmu, aby léna po smrti Fridricha II. uprázdněná říši se navrátila, čelilo zvláště proti Otokarovi, kterýž co samostatný vládce velikého mocnárství, třikrát byv volán, aby Rudolfovi příznání učinil, nedostavoval se, načež l. 1275 vyhlášen za nepřitele říše.

Hnulo se l. 1275 valné tažení na Rakousy. Rudolf za dvacet dní zaujal všecku zemi až k Vidni; tyrolský a gorický hrabě Menhart zasedl v Štyrsku a Korutanech; na dolejší Moravě lehlo pole vojsko uherské. Otokar, věda se na Podunaji nepřilíš náviděným a nedoufaje boji, zůstával na levém břehu Dunaje. Mírem l. 1276 uzavřeným upustil s uherskými výboji

i dědictví rakouské, samé pak Čechy a Moravu od Rudolfa v léno přijal.

Nouze však vůli nevždy láme, než často jen, pokud trvá, nahne. Již příštího roku Otokar, zrušiv úhonný mír, s 30.000 Čechy a najatými Kumány vrazil do Rakous. Hrdinský Rudolf, porozpouštěv pluky říšské, nemohl se mu postavití jedině s 1000 muži. Ale, co Čechové obléháním Drossendorfu a Lavy mařili převzácný čas, spojilo se s Němci 20.000 Uhrů pod Trenčanským hrabětem Matoušem. S jednoho chlumu hleděl šestnáctiletý Ladislav IV. na bojiště, na kterémž blíže Stolfriedu nad Moravou rozhodly se budoucí osudy východní Evropy.

Otokar, v horlivém boji velitelem svým Milotou z Dědic zrádně zanechán a ze sedmnácti ran krvácej, podnikl hrdinskou smrt. Postupováno vítězně až do samých Čech, kde s bramborským Ottem, příbuzným mladého Otokarovce Václava II., obnoven starý mír. Rudolf k nahrazení nákladův válečných zadržel Moravu na pět let. Rakouské dědictví spravoval sám tři leta; později odevzdal je synu svému Albrechtovi I. Na sněmě Augsburském l. 1282 vyptáno mínění knížat německých o Rakousích, a s přivolením sněmovním Habsburský panovník všecko, co Babenberkové někdy drželi, dal v léno Albrechtovi I. a Rudolfovi, synům svým, kteří z vděčnosti Menhartovi odevzdali Korutány. I Václavovi II. navracena Morava, Cheb, jakož i Míšeň, Lužice a slezské Opolí, v manželství pak mu dána Rudolfova dcera Juta; právo říšského volenství králi českému přiděleno dědičně.) *až sem jsme dostali*

Hned při vzniku svém Rakousy Habsburské v důležité svazky vplétaly se s dvěma mohutnými sousedy, s Uhry a Čechy.

Nepořádky, zlatou bullou Ondřejovou natropené a ozákonné, uvedly za mládí Ladislava IV. na Uhry smutné doby. Již Otokar a Rudolf utvořili sobě zde veliké strany; Rudolf králi uherskému dopomohl pokojnějšího panování. Tento však, syn kumánské kněžny, svěřiv se Kumánům, s nimiž hodokvasil, nepřestával podkopávati i stát i církev. Dvakrát sněmoval s ním apoštolský legát Filipp, kletbami donucoval ho na cestu zákona, až jej nádvorník Fintha uvěznil a nepustil prvé, dokud na nezbedné Kumány nevyhlásil války. Tu Kumáni l. 1282

povolali na pomoc Nogajské Tatary z Krimu, než pobiti a roz-
sazeni jsou po krajinách Marmarošských a v Potisí. V zmatcích
těchto Benátčané opanovali dalmatské pobřeží, srbský cár Uroš
osadil okresy podunajské, rusinská knížata vyzula se z manství
uherského; na Váhu se zmáhalo samostatné téměř pauství Tren-
čanského Matouše. K dovršení zemského neštěstí Ladislav IV.
neměl dědice, pročež povolal domů dalekého bratrovce svého
Ondřeje III. z Benátek, kterýž po zabití krále skrze Kumány
dosedl na trůn uherský. I Karel Martell neapolský pomocí
papeže a hrabat Brebirských domáhal se koruny. Než i Rudolf
vystoupil s právem říšským, odvozovaným ze slibu poddanosti,
ježž Bela IV. učinil říši, jestliže jej císař Fridrich II. osvobodí
od Mongolů, a poručil Uhry co uprázdněné léno Albrechtovi.
Vida však starý již a opatrný panovník odpor kurfirstů proti
Albrechtovi jakožto nástupci na trůnu německém, jsa též spří-
zněn se dvorem neapolským a napomínán listy papežskými,
nechtěl znepokojovati Ondřeje III.

Rozmnožil Rudolf majetek domácí i na Rýně, odkoupiv
město Freiburg a nabyv celého Breisgavu s jinými částkami,
z nichž třetímu synovi svému, Hartmannovi, po jeho pak náhlé
smrti, Rudolfovi zřídil říšské panství; Rakousy, dle jeho naří-
zení, spolu s vrchpravím všeho majetku Habsburského měly
po všecky časy náležeti Habsburským prvorozencům.

Moudrý mocnár tento, zakladatel panovnického domu na-
šeho, zemřel l. 1291, 15. července.

97.

R a d a.

(Od Václava Rosy.)

Coť Bůh dal, co rodič, toho hled' sobě šetřiti dlouho; *heaven's gift*

Drž co držíš; napótom zdaž uhoníš co? nevíš.

Coť nachoval Stýskal, promrháť vše to můž brzo Výskal:

Ty ale v mírnosti veď sobě v bázni Boží.

Své kdo mrhá, promrhá, vážen mezi lidmi nebývá,

A k tomu posměšným jest také nouze chlapem.

Ty tedy, svého co máš, to chovej, na jiné se nebezpeč:
 Sám co nemáš, jinší nic tobě darmo nedá.
 Tak mudr buď, nemudruj, Boha boj se, živ jsa pobožně,
 Zůstaneš svým pánem, mil Bohu též i lidem.

98.

Přenášení a otvírání desk Brněnských.

(Dle Ctibora Tovačovského z Cimburka.)

Po vzdání soudu král neb hejtman zemský a páni nikam se nerozjížděli, než hned poslali kněžím do kapituly, aby desky zemské úředníkům zemským vydány byly. Kněžstvo kapitulní vzalo několik žákův se svícemi a stálo u sklepu, kdež se chovaly desky, čekajíc, až tam pan komorník zemský s jinými úředníky přijde. Pan komorník, sudí a písař zemský přijeli na voze, menší úředníci podle nich šli pěšky, před vozem pak byli trubači./ Do sklepu vstoupili komorník, sudí a písař s několika komorníky, a tu před kněžími ohledali, jsou-li pečetí celé i truhla, a když tak našli všecko nepohnuté, ven truhlu vynesli. Tu úředníci menší ji vezmouce, před úřadem vyšším nesli, a před nimi šli žáci se svícemi. Když ji na vůz postavili, sedl na truhlu pan komorník, meč vytržený nahý na ramenou drže, sudí s nejvyšším písařem vsedli naproti němu, jiní pak, komuž se rozkázalo, s menšími úředníky pěšky a na koních postavili se okolo vozu. Pan komorník dal žákům něco zpropitného, a tak zlehka kázal jeti, aby ti, kteří pěšky šli, s vážností šli, a trubačům kázal troubiti, až před klášter sv. Michala.

Tu když desky byly přivezeny, pan hejtman zemský a páni a všickni zemané proti nim vyšli až ke dveřům před kostel. A s vozu je vezmouce menší úředníci, nesli je před panem hejtmanem a panem komorníkem a pány až do zábradlí, kteréž k tomu zvláštní bývalo připraveno z rozkázání paně komorníka. Tu truhlu na stůl k tomu uchystaný postavili. Okolo

zábradlí stáli páni a zemané, v zábradlí pak byli pan komorník s sudím, hejtmana toliko při sobě majíce. Zde opět přede všemi pečeti ohledali, jestli celé, okázali a potom, odvarujíc pečeti, každý svým klíčem úředník otevra zámek, desky vyňali.

99.

L e s .

(Od A. Mickieviče.)

Zapomenuv myslivosti, usedl jsem na kopečku. Kolem mne stříbřil se tu sivobradý mech, politý granatem právě rozhnětené černice, tam červenaly se vřesové pahorky, zdobené brusnicemi jako růženci koralovými. Kolem temnota; háluze shůry visely na způsob zelených hustých nízkých mraků. Vichr chvílemi bouřil nad nepohnutým sklepením jekem, šumem, vytím, loskotem, hřmáním. Divný omamující lomoz! Zdáloť se mi, jakoby tam nad hlavou bouřilo visuté moře. Dole jako ssutiny měst: tu vývrat dubu ze země trčí na způsob ohromné rozvaliny, na níž, jako ostatky zdí a sloupů, opírají se tam sukovaté klády, tu sňhnilé napolo trámy, ohrazené parkánem trav. Do prostřed tarásu pozřítí jest strašno: tam sedí hospodáři lesu, kanci, medvědi a vlci; u vrat leží kosti polouřhlované jakýchs neostražitých hostů. Časem vymknou se nad zelenost trávy jako dva vodotrysky dva parohý jelení, i žlutavým pásem mihne se zvěř mezi stromovím, jako papršlek, an vpadna hyne v houštině lesní. A opět ticho dole. Datel na jedlině zastuká zlehka a dále odlétá, mizí; skryje se, ale zobákem nepřestává dobat, jako dítě, ano schovavši se, volá, aby ho šli hledat. Blíže sedí veverka, ořech v pazourkách drží, hryže jej, zavěsivši kytku nad očima, jako chochol nad helmem kyrysníka; ač tak osloněna, přec dokola pohlédá. Spatříc cizince skáče hájův tanečnice se stromu na strom, mihá se jak blyskavice; posléze v neviditelný otvor kmene zapadá, jako vracející se ve strom rodinný Dryada. A ticho opět.

Dítě milosrdenství.

(Dle Krummachera od Fr. B. Tomsy.)

Chtěje stvořiti člověka, povolal Všemohoucí k sobě nejvyšších andělův na radu.

„Nestvořuj ho! vece anděl Spravedlnosti; neboť tvrdě se bude míti k bratřím svým, a nelidsky nakládati bude se slabšími.“

„Nestvořuj ho! vece anděl Míru; neboť hnojití bude zemi krví lidskou, a prvorozenec jeho zavraždí bratra svého.“

„Svařyni tvou poskvrní lžemi, vece anděl Pravdy; a bys mu i svůj obraz, zrcadlo věrnosti, vpečetil na tvář.“

Ještě rokovali — aj tu Milosrdenství, nejmladší a nejmilejší dítě otce věčného, k trůnu přistoupiвши, kolena jeho objalo. „Stvoř, otče, vece, k obrazu svému miláčka tvé dobroty. A byť ode všech sluh tvých opuštěn byl, chci já jej hledati, a laskavě mu pomáhajíc, i jeho poklésky uváděti k dobrému. Srdce jeho učiním útrpným, a k smilování nad slabšími nakloním je. Uchýli-li se od míru a pravdy, urazí-li spravedlnost a slušnost: následkové bludu jeho sami jej do sebe povedou i laskavě polepši jeho.“

Všemohoucí stvořil člověka, tvora slabého a chybuujícího. Ale i když chybuje, zůstává chovancem dobroty jeho, synem milosrdenství, synem lásky, nikdy jej neopouštějící, všudy jej napravující. —

Připomínej sobě, ó člověče, odkuds pošel, kdykoli nemilostivě a bezprávně sobě počínáš. Ze všech vlastností Božích jedině milosrdenství povolalo tě k životu, a živoucímu podává jedině smilování a láska prs materský.

101.

Disticha.

(Od Václ. Rosy.)

Byť pak i všecko ztratil, zachovat hled' jméno počestné;
To ztratě jen jednou, nic z tebe není potom.

Ó krásné pacholátko, nevěť nic tváři barevné;
Bílý květ opadá, ovoce pozdě dozrá.

102.

Medvěd a medvědice.

(Od Vinc. Zahradníka.)

„Hladová jsem,“ vece medvědice, „a syn náš též; viz tam
člověka, pustiž se za ním.“

I pustil se medvěd za člověkem, ale brzy se vrátil k své
druzi a přinesl jí místo člověka — jeho rukavici.

Vida člověk medvěda v zápětí následujícího, hodil mu
nejprvé kopí, pak klobouk s hlavy, potom koženou tobolku a
posléz rukavici. An hloupý medvěd po každém tom kusu
chňapá a zlobivě to trhá, obmeškal se, a člověk se zatím do-
stal v bezpečno.

Není pravda, že vždy i maličkostí šetřiti máme. Druhdy
se právě nevážením maličkostí nejspíše k cíli přichází.

Regulus.

(Od D. Adama z Veleslavína.)

Jak slíbenou víru a přísahu, danou i nepříteli plniti náleží, výborný toho příklad nám dává Říman, Markus Attilius Regulus, kterýž, po druhé jsa konsulem, (od Karthaginenských, jež Xantippus Lacedemonský pod nejvyšší správou Hamilkara, otce Hannibalova, vedl,) v Africe úkladně jat jest. Ten Regulus byl vyslán od Karthaginenských do Říma k radě, aby tam o propuštění a směnu některých vzácných Karthaginenských vězňův za Římské jednal; a měl tu připověď, zjedná-li to, že z vězení propuštěn bude, pakli nezjedná, přísahou jej zavázali, aby se zase do města Karthago navrátil a u vězení postavil. On pak, přišed do Říma, poznal, co by pro něho prospěšné bylo; však omylnou pravil býti tu prospěšnost, kteráž v tom záležela, že v vlasti své zůstati, doma s manželkou svou a ditkami svými živ býti, porážku, kterouž v boji byl trpěl, společné proměně válečného štěstí připisovati a předce hodnost konsulského důstojenství podržeti mohl. A kdož by řekl, žeby to pro něho prospěšné býti nemělo? Což tedy učinil? Vstoupiv do rady, pověděl to, co mu bylo poručeno, i zdráhal se zdání své dáti, pravě, že pokud v přísaze nepřátelské jest, radou není. A mimo to ještě on sám nejprvé k tomu radil, (ó zpozdlý člověk! kdosi řekne, an svému vlastnímu užitku na odpor jedná!) aby Římané žádné směny o vězné nečinili, že vrátiti je prospěšné není, jelikož vězni jsou mladí a dobří vůdcové, on pak již sešlý věkem a starý člověk. A že to zdání jeho u všech v radě místo mělo, vězni jsou zadržáni byli, a on se zase do města Karthago navrátil; nezadrželať ho ani láska k vlasti, ani k svým, ač dobře o tom věděl, že k úhlavním nepřátelům se vrací, jižto ukrutnými a vymyšlenými mukami jej trápití budou. Nicméně měl za to, že přísaha daná zachovati se musí. Pročež i tehdáž

když mu víčka u očí odřezali, aby ani oči zavřítí, ani spátí nemohl, ale ustavičným bděním se trápil, až i zahynul, jeho stav byl lepší, než aby, jsa star a k tomu vězeň i krivopřísežník, v důstojenství konsulském doma byl zůstal. (

104.

Jenisejská gubernie.

(Od Ant. Marka.)

Řeka Jenisej, korytem 400 mil dlouhým se táhnoucí, nosí v ústech rozličných národův tamnějších rozličná jména. Mongolští Tataři ji nazývají Kjem nebo Uluj-kjem, Tunguzové Jechannes, Ostjáci Huk. Hlavní ráz krajiny jenisejské jest pošmournost neb mlhavost; anož časem tak hustá nastane mlha, že na deset sáhův nelze rozeznati člověka. Přespolnímu vítáno bývá léto po dlouhochvilné zimě, ačkoli zima, jakožto hlavní panovnice, větší důstojnost na sobě jeví. Tehdáž obyčejněji jsou dnové jasné, a hustý sníh přikrývá jako zahřívajícím pokrovem útlé plody říše rostlinné. Mokřinaté roviny, nazvané tundrami, prostírají se leckdes v nedohledné rozlehlosti a vichrové na nich po vůli metou sněhem, jednak kopčice ho u vysoké závěje, jednak je roznášejíce opěť. Každé bouřlivé vání větru nazývá se v Sibiři buranem, a mohloby se nazvati bratrem buranův afrických, ježto pískem žhavým zametávajíce krajiny, ubohé karavany jím zasypávají, toliko s tím rozdílem, že sníh nepálí, nébrž hřeje, a zaváv některé pocesťníky na saňkách se psí zápřeží, neudušuje jich do smrti. Zlednatělý mech na tundrách činí, že se zdá, jakoby člověk viděl zčeřený povrch vody. Tyto lednaté vlny nazývají se zástruhami. Deště padává o třetinu méně nežli sněhu. Krupobití a bouřky bývají obyčejně v létě, a často černým mrakem obestřená obloha krásí se třemi i čtyřmi duhami; v zimě severní záře velikolepé působí divadlo.

Roku 1814 byla překrásná. V pět hodin po poledni nad

64. stupněm šířky ukázala se v hluboké tmě na severě bílá prouha, jakoby předvěstnice záře. Znenáhla se rozprostranivši po celém obzoru, spojila východ i západ. Z prostředku prouhy vyskytl se bledý chomáč a rozlil se, málo po málu na obě strany rozhořuje se žhavěji; potom přijav ohnivou zardělost, počal se rozdrobovati v kužele a konečně v pravidlné sloupy. Sloupy hořely růžovým plamenem a na každém se lišilo světlo bledomodré. Sloupení se sráželo a konci zohýbalo tak, že posléz věnec se spůsobil. Celý ten výjev zanimal prostranství až do polou oblohy.

Sibiř obsahuje v sobě ještě nesmírná bohatství přírody, důstojná, aby od zpytatelův se vši snažností vyskoumána byla.

Mohyly a nadbřežných skalin nápisy i hieroglifické výkresy jsou celá památka po národech sibirských, jenž před věky v jenisejských krajinách bydleli. Nápisy zde od Sibířanův „pisanky“ jmenované nalezají se na skalách při řece Jeniseji. Běží buď v řádkách až do dvaceti, vodorovných neb kolmo sestupujících, a jsou buď barvami napsány aneb vydlabovány. Totéž platí o figurách zvířat a lidí pěších i konných, ozbrojených i neozbrojených. Barva již semo tamo tak se ztratila, že není ničeho téměř spatřiti, a jen po dešti jsou písmena a znaky patrnější.

V krajinách jenisejských viděti člověka na všech stupních obecného rozvíti. Samojed, Jurák a Tunguz jsou zvěřelovci. Skotovodní Tatarové stojí o stupeň výše ve svém promyslu. — Ke dvěma těmto způsobům života přičiňují ruští osadníci i třetí, totiž orbu. Nad ně se povynesli kupci, trhující s přespolním tovarěm; dále druzí pérem vládnoucí, od listovního v kanceláři až do skladatele utěšených pověstí. — *po jcean*

V severních končinách Sibírka jsou k velikému prospěchu lani a psi. Lani zastávají místo koní, sloužice kromě toho ku potravě i oděvu, psi pak potřebují se toliko k jízdě. Znamenito jest při psích sibirských to, že tak jako psi v Kongo nelají neb neštěkají, nébrž cítíce a slyšíce v daleké odlehlosti přibližování lidí cizích, dávají se do vytí.

Dvanáct psův zapřažených v nartu (saně) uveze náklad třiceti pudův (pud po 40 librách) a dvě osoby. Obyčejně ale

se jedno šestero psův v nartu zapřáhá, a psi narta jest mnohem lehčí nežli jest narta laní.

Zapřahující psy, hledí všeho toho, coby jízdu ulehčilo a usnadnilo. Obyčejně dávají jednoho napřed, kterýž se nazývá předový, po něm se připřahají jiní dva, nazvaní svorní, po nich opět dva neb tři. Někdy předový pes stojí v řadě mezi dvěma svornými a běží prostředkem. Předový pes jest vůdcem a ředitelem ostatních. On zná, co jest levo, pravo, stůj, poslušen jsa každého nař. zavolání. Věc ta jest podivní hodná, kterak předový ve svém běhu ustavičně se po svém pánu ohlížeje, vyplňuje každý rozkaz jeho, a když se stane, žeby ho viděl ze saní nějakou nehodou vyvaliti se, tedy nemoha o své síle ostatních soupřehův udržeti a zastaviti, uhne se z přímého naměření a objíždí do kola, až konečně k vyvalenému dospěje tím kolováním. — Za den a za noc uběhnou psi do 150 verst neb přes 20 mil, jsou-li do vůle nakrmeni. Přitom nepotřebují leč jediného oddechu.

Orba v krajinách Jenisejska, ačkoli se ledajako odbývá, nese hojný užitek. Výborná půda a letní pohody činí ten kraj pravou žitnicí sibirskou; toliko nedostatek odbytu jest pramen stížností zdejšími rolníkům, kteří ostatně oplývají všemi potřebnostmi života. Oděv, obuv, potravu, dobytek, obydlí, teplo a světlo poskytuje jim hospodárství v dostatečné hojnosti, a nikde jinde se práce a vynasazení lépe nenahrazuje. Neboť i chudší mají vždy svůj rezný chléb, na nedělní dny i pšeničný. Byť nebylo při nich masitého pokrmu na každý den, jednak rybného pokrmu do téhodne třikrát se dostane; kromě toho má každý záprež koní, krávu, své topivo, svou dobrou střechu a prkennou podlahu ve světnici, nebydlí s dobyt看kem, aniž se mučí dýmem a kouřem, jakož se semotamo ještě mnozí mučí na straně evropejské.

V Turuchansku bývá letní dobou držán hlučný trh, ku kterémuž myslivci, nazvaní promyšleníky, ze svých zimních čížeb, a potulní národové, aby zapravili daň (jasak), se ode všech stran scházívají v podivných strojích a oděvích. Zboží, kteréž tito na prodej přinášejí, hlavně jsou vzácné kožešiny;

prodej pak se velmi zticha a jako úkradně děje; neboť pro své předešlé zadlužení jak u císařské kasy tak i u kupcův štítí se s lovarem svým se na veřejnost vytasiti, a jenom pod rukou tajně odprodávají.

105.

V ý s t r a h y.

(Od Jiříka Závěty ze Závětic.)

Veliké stromoví dlouho roste, a v hodině podřato bývá.
Blázen, kdo na ovoce hledí, a na vysokost stromu nepatří.
Šelř se, když k vršku polezeš, aby se s tebou větev nezlámala, a ty s ní dolů nespádl.

Lev nejsilnější zvíře častokrát nejšpalnějším plákům za potravu bývá, a rez železo zžirá.

Nic tak mocného není na světě, aby od dosti ničemného přemoženo a pollačeno býti nemohlo. Protož stiskna ruce, drž se svého štěstí, a když je sobě v uzdu pojmeš, snadněji jim vládnouti moci budeš.

106.

Pokuta pro zneuctění legátův.

(Od Livia, přel. od Dan. Adama z Veleslavína.)

Aekvové, národ vlaský, kteříž z Volsky mezovali a s Římany mnohé války vedli, žádali jednoho času příměří a pokoje od týchž Římanův, a ten i obdrželi. Ale když potom téhož pokoje nezdrželi, a hned druhého roku zase proti Římanům se pozdvihše, původem Gracha, knížete a vůdce svého, do pole vytáhli a nepřátelským během Římanům mnohé škody činili: tu hned Římané, neodkládajíce tou věcí, dva posly k nim do ležení vyslali, kteříž by se netoliko o to domlouvali, že pokoje a smlouvy obapolně učiněné nedrží, ale také za vyna-

hrazení škod, jež tak pod smlouvou a proti smlouvě nenadálým vpádem zdělali, požádali. Vyslanci římsí, ovšem do ležení nepřátelského přijevše, poselství sobě poručené, jakž náleželo, konati chtěli: ale Grachus, vůdce Aekvův, slyšeti jich nechtěje, posměšně jim k jednomu velikému dubu stojícímu nedaleko odtud ukázal, s tím doložením, jestliže jaké poručení mají od pánův a obce římské, to aby tomu dubu předložili a v známost uvedli, poněvadž on zatím něco jiného činiti a vykonati má. Tedy jeden z těch legátův poodstoupiv, i hned tato slova k témuž dubu promluvil, řka: „I tento posvátný dub, i všickni bohové, což jich koli jest, svědkové toho jsou, že jste nám smlouvu nezdrželi a první ji protrhli. A jakož nyní ohlašujícím se nám v tom, čehož jste se proti bohům a právu dopustili, tak i potom, když skutkem a válkou mstítí toho budeme, přítomni a nápomocni nám budou.“ — A s tím se domův vyslanci navrátili. Římané, jakž o tom, co se stalo, od svých poslův zprávu vzali, i hned oba konsuly s lidem vypravili, jednoho proti Grachovi a druhého proti Aekvům. A když jeden konsul v té věci málo působiti mohl, a v poli od nepřátel nebezpečně skrze neopatrnost svou obležen byl, poslali za ním Římané Kvincia Cincinnata, kteréhož za tou samou příčinou od pluhu povolavše, za diktátora zvolili, s novým a čerstvým vojskem. Ten velmi rychle netoliko konsula obleženého i s vojskem z nebezpečnosti vysvobodil, ale také nepřátele na hlavu porazil a přemohl. A protože, aby Aekvové, chtějte aneb nechtějte, netoliko poznati, ale i vyznati musili, že jsou od Římanův přemoženi, rozkázal jim všechněm nahým a beze vši zbraně pod jho, na způsob šibenice ze tří dřevců, dvou do země vetknutých a třetího přes ty dvě přeloženého, postavené projíti. Tím veliké, znamenité chvály, slavného jména a velikých kořisti nabyt a dosáhl.

107.

Tykev a borovice.

(Od Jiříka Závěty ze Závětic.)

Zrostla tykev tak vysoko k oku,
 Že nalezla sobě mnoho soků.
 Když se až k ptačímu pnula kůru,
 Nemohl k ní žádný patřit zhůru.
 Zasmála se borovice, řkouci:
 „Krákát jest tvá sláva pěkně skvoucí:
 Dřív než přijde jaro, co led s sněhem
 Rozplyneš se, všickniť se zasmějeme.“

108.

Zahrada.

(Od A. Mickieviče.)

Stromy ovocné vysázené v řady zastiňují široké pole; zespod jsou zeleninové záhonky. Tu sedí kapusta, šedivé schylující lysiny, jakoby přemýšlela o osudech zeleniny; tam ztepilý bob, an naplétaje lusky své na zelené vrkoče mrkve, tisícem očí po ní se otáčí. Zde vyznaší zlaté své třepení kukuřice; onde prozírá bachratý břich dyně, která daleko od své lodyhy zakulila se co host mezi červenou řepu. Prostředkem záhonův stezka; na každé brázdě jako na stráži stojí řadem konopě, cypříše to zelenin, tiché, prosté a zelené. Listí jich a zápach záhonům jest obranou; neboť listím konopným neprovine se zmije, a zápachem hynou hmyz i housenky. Dále horují bělavé stonky máku; myslíš, že na nich rojem usedli motýli, potřepávající křidélky, na kterých s rozmanitostí duhy mění se lesk drahého kamení; tolikerou rozličností živých barev mák zřitelnici tvou mámi. Prostřed květin, jako plný měsíc mezi

hvězdami, okrouhlá slunečnice lícem velikým otáčí se za sluncem od východu do západu. Pod plotem úzké dlouhé vypouklé jsou pahorky bez stromkův, křovin i květů; zahradať na okůrky. Pěkně se zdařily, a listím velikým rozložitým zastřely záhony jako řasnatým kobercem.

109.

Tamerlan.

(Od Jos. Frant. Smetany.)

Veliká říše mongolská, Čingis-čanem vystavěná, na rozličná větší i menší mocnárství se rozpadla. V jednom z těchto chanatů, v džagatajském, ku konci XIV. století povstal muž, který velikou říši Čingischanovu zase obnovil a ještě rozšířil druhý to hrozný světoborce mongolský, Timurleng čili Tamerlan. Timur byl z přízně Čingisovy, rozeným vojvodou (begem) krajiny Keš pod vrchností chana džagatajského, jemuž 10.000 jezdců stavěl do pole. Jsa dvanáctiletý, táhl již do boje, a do roku 25ho získal sobě takové pověsti vojenské, že mohl přistoupiti k velikému dílu, kterým jméno jeho zůstalo proslaveno. Rozbroje domácí klestily mu cestu k trůnu; podrobiv všechny rozporné vládcy menší, stal se chanem džagatajským a zarazil sídlo své v Samarkandě (1370). Zde hlásali dervišové, že jest Timur Bohem poslán, aby vládl celému světu. I nastoupil pět a třiceti tažení válečných, aby úlohu tuto vykonal.

Nejprve obořil se na ostatní tatarské chany. Chovaresim, Kašgar, Kipčak a Rusko protáhl křížem. Léta 1371 opanoval Chovaresim, 1383 Kašgar; 1376 svrhnul chana kipčackého a ustanovil jiného; léta 1391 poraziv kipčackého chana opět, poplenil veškeré země až po Volhu; odtud obrátiv se zpět do Asie a, opanovav Persii, vrátil se zase na téhož odbojného chana léta 1395 přes Tiflis a Derbent do Evropy, prorazil až ke Dněpru, vyvrátil Moskvu, a couvnuv k Donu, zbořil Azov na ústí jeho.

Mezi roky 1380 a 1396 opanoval Timur celou říši Iran čili Persii od řeky Oxu až k Eufratu. Neboť se byla veliká část této říše Čingischanovy rozpadla na mnohá menší mocnárství, mezi sebou rozporná, která nemohla odolati velikým vojskům Tamerlanovým. Z Persie valila se bouře do Indie. Předeslav tam vnuka svého, jenž mu podrobením některých krajín kléstil cestu, táhl za ním Timur sám (1398) s 92.000 jezdcí, přes hory sněžilé mezi řekami Gihonem a Indem. S vnučkem jsa spojen, přešel Indus, porazil vojsko indické blíž Delhi, a vtrhnul co vítěz bez odporu do tohoto hlavního města indického. Po patnácti krvavých dnech táhl dále, ztekl nedobytnou pevnost Duab, a pořád dále, i přes Ganges valil záhubné své zástupy, až, popleniv nejzazší krajiny a podrobiv sultana indického Mahmuda, zase se navrátil domů.

Učínil to, ne aby si odpočinul, nébrž aby se dal ještě u větší zápas. Císař Byzantinský vyzval jej proti Bajazetovi, a třiašedesátiletý Timur, sebrav vojsko v Persii, vstal proti sultanu. Dva nejmocnější panovníci světa stáli proti sobě, hrom proti železu. Bajazet totiž měl příjmi hrom, Timur pak slove železo. U Ankyry v Galatii setkala se vojska jejich; 400.000 Turkův a 800.000 Mongolův. V prostřed strašné seči dali se Tatarové krimští od Bajazeta k Timurovi, a tím krvavý los rozhodnut. Turci poraženi, Bajazet sám jat a zavřen do železné kleci, o jejíž mříže zoufanlivě si rozdrtil hlavu. Dříve ještě, jako mimochodem, dobyl Timur Syrie, vzal hrdopevné Aleppo, porazil vojsko egyptské před Damaškem, rozbořil město, vyhladil obyvatele jeho, a vraceje se, kázal na zříceninách Bagdadu na znamení svého vítězství vystavěti pyramidu z devadesáti tisíc člověčích lebek. Po pádu Bajazetové vzdala se hroznému vítězi celá Malá Asie. Ve čtrnácti dnech zmocnil se Timur Smyrny, kterou byli rytířové Rhodišti proti Bajazetovi po sedm let bránili; přechod odtud do Evropy zbraňovalo mu moře, poněvadž neměl lodí. Nicméně trásla se před ním Evropa; Soliman, syn Bajazelův, skládal mu plat za království romanské, jehož mu Timur v Evropě popřál; taktéž císař byzantinský; a sám král kastilský vypravil do Samarkandu poselství i dary k císaři mongolskému.

K panství nad celou Asií nescházelo Tamerlanovi již ničehož kromě říše čínské, a i tu strožil se nyní sedmdesátiletý Timur podmaniti. Sotva si doma pooddechnuv, vypravil vojsko napřed, aby mu cestu klestilo k Pekinku, a vydav se za ním s vojskem hlavním, počal již nedaleko hranic čínských bouřiti; v tom smrt jej zachvátila (1404).

Nejpamatnější snad vlastnost v povaze Tamerlanově byla bezpříkladná setrvalost. Nižádné překážky ho neodvrátily od toho, co sobě byl jednou pevně předebral; on stál na svém i v okolnostech, kteréby jiného k zoufání byly přivedly. V takových příležitostech vypravoval svým přátelům příběh z dřevnějšího svého života: „Byl jsem, říkával, jednou přinucen skryti se před nepřátely v rozbořeném stavení, kdež jsem několik hodin o samotě seděl. Chtěje odvrátiti mysl od bídného svého stavu, upřel jsem zrak na mravence, an zrno velikosti jej převyšující na vysokou zeď vleče. I počítal jsem, kolikrát se musel pokoušeti o dosažení svého úmyslu. Devět a šedesátkrát zrno na zem spadlo, mravenec však na svém trval, a po sedmdesáte dosáhnul výše. Ten pohled mi tenkrát srdce dodal, a nikdy jsem naučení toho z paměti nevypustil.“

110.

Hlemýžď a zajíc.

(Od Ant. Puchmayera.)

Čiperný a svižný zajíc

Potká šneka, cestou přebíhající.

„Dobrého zdraví!

Jak se máš, má škořepino, praví.

Ach, můj Bože, jakž přes tu hrudku

Bídně vlečeš tu svou malou buďku.

Hleď, mne prudkost větru ani koní

V běhu nedohoní;

Ty pak za hodinu, tak se bídeš,

Sotva ulezeš tři pídě.“

„Hola, “odpoví plž, „pane čtvernohý!

Nemysli si, že jsem já tak ubohý.

Znamtě i já hodit sebou,

Ba i mohu běžet v závod s tebou.“

Rozesmál se zajíc: „Slovo s to, můj šneku!

Vida

V tom tam lese, u prvního břeku

Buď cíl našeho

Běhu věru směšného.“

To řek, i spěšně dav se v skoky,

Stanul v půl cestě, a poohlédna se a vida,

Sotvíčko že hlemýžď udělal tři kroky:

„Nač mám, praví, běhů trmáceti?“

Mohuť sobě trochu pohověti.

Než on doleze tam, tak se přiloudajíc,

Stokrát dřív se vyspí svižný zajíc.“

V tom si k mezi ještě popoklusne,

Sluchy přiklopí a usne.

Hlemýžď zatím, krok po kroku budku nesa,

Doplíží se lesa.

Probudí se zajíc

Právě v čas; i vyskočiv a pospíchajíc,

Darmo však se žene po šneku;

Neb ten, v půl cestě co nespal, radost maje,

Zající se vysmívaje:

„Ej! kdož, praví, prvnější z nás u břeku?“

111.

Putování po Tyrolích I. 1598.

(Od Křišt. Haranta z Polžic.)

Z Landshutu jeli jsme přes Rosenhain až ke Kufsteinu, zámku a městu tak řečenému, klíči a pevnosti s té strany země tyrolské. Odtud přijeli jsme do města Schwatzu, kdež jsou znamenité stříbrné hory, mezi nimiž nám nejpřednější dva doly,

Falkenstein a Erbstollen, kteréž prý dnem i noci znamenité kyzy vydávají, chválili. Potom jsme se dostali do města Hall, kteréž neveliké jest, ale pěkně výstavné. V něm jest dům veliký a nákladně stavěný, totiž mince, kdež všelijakou tyrolskou minci bijí. V témž městě také dobrá a pěkná sůl se dělá a k nám do Čech vozí, kterouž jmenujeme velkou, pro rozdíl té, již my malou nazýváme a jenž z Salcburku k nám dochází. Veliký pak dostatek tuto se jí vaří, a to v několika velikých pánvích, pod nimiž oheň přes celý rok se neuhasuje, kromě tří výročních svátkův, totiž o vánocích, o velikonoci a o sv. Duše. Do těch pánvic z hor nákladně vedená voda slaná a studená teče, a zaraziti se aneb zastaviti může vedle potřeby. Když se do pánví napuštěná voda vyvaří a sama sůl bílá zůstane, potom se vynáší a do velikých hlubokých prostic vysypá a natlačí, a tak nedaleko ohně při teple, aby vyschla, se zanechává, i bude tak v hromadu spečena. K tomu jsou jistí pacholci nosiči, Salzträger řečení; ti ji z těch prostic v celosti tak spečenou vykládají, a na jiné místo vynášejíce, na hromady sypají.

Odtud jsme jeli do města Innsbrucku, kdež arciknížata obyčejně dvorem a sídlem bývají. Město Innsbruck leží při řece Inn, a netoliko pro dvůr arciknížat v něm stálý, ale i pro soudy vrchní té země jest hlavní město celého hrabství. Země vůkol jest úrodná, a vedle pitomého dobytka v hojnosti obdařena zvěří jak srstnatou tak pernatou, nejvíce pak kamziky, kteříž se při vrších a na horách nejvyšších, na větším díle přes celý rok sněhy pokrytých, zdržují. Na důchody z hor stříbrných a z mědi pocházejících může se dobrému knížectví přirovnati. Mezi jiným stavením v městě jest radní dům hodný spatření. Má ven na náměstí výstupek neb pavlač, s střechou nákladně pozlacenou, nákladem svaté a slavné paměti císaře Maximiliana toho jména Prvního. Tento slavný mocnář nejvíce se v tom městě zdržoval, a to pro lov kamzíkův, jichž sobě velice vážil, tak že pro následování jich na horách nejednou u veliká nebezpečensví života svého přišel, jakož toho podnes věčná památka dvou milí vzdáli od Innsbrucku u městečka Zirl zůstává. Největší kostel v Innsbrucku jest řádu sv. Františka, v kterémž stojí hrob císaře Maximiliana I. Vůkol

toho hrobu jsou z mosazu odliváni obrazové pozlacení všech předkův slavného domu Rakouského, v šatstvu, zbroji a kroji, který kdo z nich sobě obliboval, a to ve vlastní každého postavě, v podobě obličejů i velikosti osoby. Každý obraz má své jméno, věk a t. d. na tabulce vyryty. Nachází se mezi jinými i ten udatný rek Gottfried z Bullionu, první král křesťanský v Jerusalemě. Jest v témž kostele kaple nákladná po pravé straně, když se do něho vejde, po mnohých stupních nahoru, v níž arcikníže Ferdinand a Filipina v bílém mramorovém hrobě pohřbeni leží. Spatřuje se také při městě znamenitá zbrojnice arciknížat rakouských, kdežto se od věci tureckých drahých a křesťanských válečných nástrojův množství chová.

V Innsbrucku málo poodpočinuvše, jeli jsme dále, hned od města skrze hluboká údolí, z obojí strany převysokými horami a skalami ohrazená, místem pěknými zámky a besídkami okrášlená, až právě do města Brixu, u prostřed hrabství ležícího.

Jest pak Brixu položení v místě rozkošném a zdravém, tak že tu ani přílišným horkem, jako ve Vlaších a jinde k straně polední a východní, země nevyhoří, ani jakou ukrutnou zimou, jako málo dál odtud v horách Alpách výš ležících, nemnoho pomrzne, nébrž velmi mírné povětrí se nachází. Všelijaké zemské úrody, byliny a koření tu výborné jsou, jakož pak znamenité červené víno tu vůkol města roste, že je toliko k samým knížecím a panským stolům prodávají. Také v tom městě stolice jest biskupská.

Odtud potom skrz město Botzen až do Tridentu jsme šťastně přijeli. Město Trident leží právě na pomězi benátského panství, v údolí rovném, vůkol vrchy, od sněhu přes celý rok se bělicími, co zdí nějakou obehnané. Vedle města běží řeka neveliká, německy Etsch řečená, rozkošným tokem, z níž do města a do všech ulic strouhy jdou, a těmi se město čistí. Dostatek má dobytka, ovoce, oleje, vína, obilí a t. d. Jest v něm biskupská stolice a zámek slavně výstavný, biskupovo sídlo obyčejné. Domy má pěkné, jakoby teprv vnově vystavěny byly. Měšťané užívají německé a vlaské řeči jednostejně. Vrchnost mají na díle arciknížata Rakouská, na díle biskup. Za našich časův věku posledního to město nejslavnější učiněno

jest skrze concilium v něm shromážděné a držané, l. 1546 začaté a l. 1564 dokonané. K němu se sjelo sedm kardinálův, patriarchové tři, arcibiskupův třiceti tři, biskupův sto třiceti pět, mistrův sv. Jana Jerusalemského sedm, opatův, theologův, doktorův a jiných praelátův do sta čtyřiceti a šesti, a s čeládkou všech čtyry tisíce osob.

Podávajice se z Tridentu blíže k Benátkům nejprve jeli jsme skrze malá městečka, jménem al Borgo, Cofel neb Covolo. Klíč z druhé strany země tyrolské jest Clausa. Jest pak vrch velmi vysoký a příkrý, po jehož stráni cesta úzká vytesána jest, a pod ní údolí hluboké, skrze něž řeka Etsch s strašlivým pro kamení a skály hřmotem teče. Nad tou cestou vysoko nahoře jest ta Clausa, pevnost v skále vytesaná pro některé sto vojákův, a v ní studnice vody čisté a stálé. Odnikud do ní není přístupu, ani shůry, ani po stranách neb naproti, ale od spodku; kdo do ní chce, musí vsednouti na dřevo příční po provaze dolů spouštěné, a tak rumpálem dáti se nahoru táhnouti. Z Clausy samým kamením dvacetí pacholkův celé vojsko zastaviti a zpátkem zahnati může.

112.

D i s t i c h a.

(Od Václ. Rosy.)

V počtu, měrách a vahách moudrý Bůh všecko pořádá:

Moudrý by sám i ty byl, měř, važ a čítati hled.

Štěstí když chřestí, tehdáž ono, věř tomu, třestí;

A jako led praská, tak ono znáhla mine.

anebo

Štěstí když chřestí, tuž třestí, boj se nešťestí;

Jedno druhé vždy honí, noclehy často mění.

Když Boha mám, tohotož na nepřízeň nic světa nedbám;

Tent se pranic nebojí, v stínu Božím kdo stojí.

113.

Kapradí.

(Od Julia Saxa.)

Kapradí náleží k velikému oddělení rostlin, které se rozmnožují ne semením, nýbrž semennými buňkami (výtrusy čili spory). Kdežto řasy, houby, lišejníky a mechy z veliké části jsou drobnohledné bylinky, zahrnuje třída kapradin již úhlednější rostliny, které nejen tvarem a vnitřním ústrojím, nýbrž také velikostí se vyznamenávají a k okrase krajin přispívají. Jsou sice i mezi mechy jednotlivé tvary, které lepou ozdobností rostlinnou se honosí, ale velikost jejich nedosahuje výše dvou stop. U kapradin však jistá velikolepost se sdružuje s nejjemnější podrobnou okrasou, tak že náležejí k nejpůvabnějším dítkám Květeny. Již v našich krajinách bývají zvýší vyrostlého člověka, ačkoliv jenom vějíře (podobné k listům částky) nad zemi se vyzdvihují, sestavující ve vlhkých lesích a na skalách malebné popředí; ale ve vlhkých krajinách horkého zeměpásu vypínají se některé rody co stromy k značné výšce, a ztepilým zrůstem a překrásně zpeřenou korunou převyšují všechny tvary bujného rostlinstva tropického. I doba jejich života jest mnohem delší, nežli u jiných bezkvětných rostlin. Jedno z našich obyčejných kapradí, kteréž k. p. v lesících okolo Mladé Boleslavi až na šest stop vysoké bývá, má tu do sebe zvláštnost, že ročně z hlavního kmene, pod zemí se plazícího, jediný vějíř vyhání; vykopá-li se takový kmen a očistí-li se, spatříme stopy předešlých vějířů dosti zřetelné, tak že se věk celé byliny vypočísti může, a ten nezřídka několik desetiletí dosahuje. Zrovna před vějířem vybíhá kmen v tupý konec, na němž poznati lze počátek vějíře, jenž v příštím roce nad zemi se vyzdvihne. Málo kapradin má však tak dlouhý kmen; obyčejně bývá krátký a kolkolem násadkami odemřelých vějířů obstoupen, a jen přední konec jeho nese čerstvé vyvinuté vějíře. Vytrhneme-li takové kapradí ze země, spatříme v prostředku vě-

jíře nejmladší svinuté v kotouč a kolem nich starší již natažené a zpřima stojící.

Ačkoli se kapradiny půvabností svých vějířů přidružují k nejkrásnějším rostlinám a mnohé z nich v sklennících a zahřevárnách s oblibou bývají pěstovány, předce jim chybí jedna ozdoba, která mnohé jiné nepatrnější rostliny jednou do roka nebo aspoň jednou za živobytí nejušlechtlejším šperkem zdobívá; nemají totiž patrného květu. Vedle modrých a červených, žlutých a bílých kvítků, jež Vesna z pupenců bylinných loudí, kapradí všecku svou sílu obrací na vytvoření bujně zpeřeného vějíře, nedospívajíc nikdy k jasnému libě páchnoucímu květu a uměle vytvořenému plodu. Kapradí nekvěte; nepotřebujeť k svému rozmnožení této přípravy, nybrž hromadí bezprostředně a v nesčíslném množství na ploše spodní vějířů své semenné buňky. Ba mnohé kapradí ztrácí právě tím svou půvabnou podobu; neboť když všechna životní šťáva k vytvoření semenných buněk se spotřebuje, nedostává se potravy zelenému vějíři, tak že tento chřadne, schne a hyne, kdežto jiné byliny právě při vyvinování semen nejkrásnějším oděvem pestrého květu se skvějí.

114.

Vyzvání.

(Od Jana Erazima Wocela.)

Jak ten slepý lev tane soukří
 Po okolí Krakovském!
 Města boří, pluky tepe,
 Měčem hrůzy leká zem.
 Krakov hrdý obklíčil již
 Vojem četným slavný Jan,
 Na břehu se Visly zdvíhá
 Královského vůdce stan.
 Ejhle! před králem tu Čechů
 Vyslanec se pokořil —
 Pokloniv se Polák statný,

Hlasem rázným hovořil:
 „Kazimír, král polské říše,
 Chtěje škody země své
 Staviti svým vlastním mečem,
 Milost vaši k bitvě zve!“
 To promluvě, rukavici
 K nohoum krále prohodil —
 Jan pak slepý v podivení
 Ucho blíže naklonil.
 Posel mlčí — tu radostně
 Uderí král na svůj meč:
 „Zdvihněte tu rukavici,
 Poctivou já přijmu seč!
 Kdy a kde se králi líbí,
 Budu jistě čekat naň.
 Poctivý pak souboj žádá
 Stejně slunce, stejnou zbraň:
 Poněvadž však zraky moje
 Neznají již slunce svit,
 Třebať tedy, by král polský
 Taktěž se dal oslepit.“
 Rytíř krále Kazimíra
 S výrokem tím nazpět jel:
 Do noci Jan na něj čeká —
 On však již se nevracel.

115.

Mor ve Florencii l. 1348.

(Od Jana Boccaccia, přel. J. J.)

Počet let od spasonosného vtělení Syna Božího byl došel tisíce tři set čtyřiceti osmi. Tu ve výborném městě Florencii, všech italských nejspanilejším, zjevil se záhubný mor. Spravedlivým hněvem Božím pro hříchy lidské seslán byv na smrtelníky, několik let předlím vzal počátek ve krajinách Východu,

a zbaviv je nesčíslného množství živých, bez přestávky z místa do místa přecházel a žalostným spůsobem k západu se rozšiřoval. A i v městě tomto na začátku jara jmenovaného roku strašlivou měrou projevovali počal bolestné své účinky. Marná byla všeliká opatrnost lidská, že nečistoty z města byly odstraňovány skrze lidi schválně k tomu zřízené, že zakázáno vpouštět nemocných do města, že mnohých jiných rad k zachování zdravosti šetřeno; marná byla pokorná modlení, ne jednou ale přechásto v processích nařizovaná, a jiným činem od osob pobožných k Bohu vysílaná. K vyléčení tohoto neduhu, zdálo se, že ani rada lékarská ani moc léku nic neprospívá. A tím strašnější byl mor, jelikož od nemocných sděloval se zdravým, nejinak než jako oheň se chytá věcí suchých a mastných, jestliže se k němu tuze přiblíží. Nehoda pak ještě byla vyvýšena tím, že nejen mluvení a zacházení s nemocnými vštěpovalo zdravým nemoc a příčinu obecné smrti, anobrž samo dotýkání se šatův anebo jakýchkoli jiných věcí, od nemocných dotknutých neb užívaných, zdálo se neduh přenášeti. S podivením jest slyšeti, co vypravovali mám; a kdyby to očima mnohých a mýma vlastněma nebylo viděno, sotva bych sobě troufal uvěřiti, neřku-li napsati, bych to od muže sebe hodnověrnějšího byl seznal. Mor zajisté takové byl povahy nakažlivé, že přecházel netoliko z člověka na člověka, ano že věc po člověku z nákazy vyzdravěném anebo zemřelém, dotknulo-li se jí zvíře nějaké, netoliko neduhem je naplnila, ale za nejkratší čas i usmrtila, o čemž jsem se jednoho dne na své oči z tohoto případu přesvědčil. Hadry z člověka chudého morem zemřelého vyhozeny byly na veřejnou ulici, i dopadla na ně dvě prasata. Uchvátivše je po svém obyčeji nejprve rypákem a pak zuby, a o tváře je olřepavše, za nedlouhou chvíli po některém svírání, jakoby jedu byla požila, obědvě zdechla a na rozvlečené hadry k zemi padla.

Z těchto a jiných věcí, jim buď podobných anebo nadto horších, povstaly rozličné strachy a domněnky u těch, kteří zůstávali na živu, a všechny skoro k jednomu překrutnému konci táhly: totiž že všickni sobě hnusili a utíkali nemocných a věcí jejich. Čině tak, mněl každý, žeby sobě samému

zdraví dobýval. I byli někteří radíce, žeby živobytí střídme a všeliké přílišnosti prosté mnoho prospívalo k odbavení nehody. Spolčívše se, žili odděleni ode všech ostatních; shromažďovali a zamykali se v domích, kde nebylo nemocného; nejjemnějších pokrmův a vín nejvýbornějších požívali co nejmírněji, chráníce se všeho obžerství; nikomu s sebou mluvíti nedopouštějíce, ani jakých novin z venku o smrti neb nemocných slyšeti chlíce, hudbou a zábavami, jakých mítí mohli, se vyraželi. Jiní, opačným jsouce pojeti míněním, tvrdili, že hodně pítí, užívati, zpívajíc a veselíc-se obcházeti, ve všem, pokud možná, chťicům hovětí, všemu, děj se co děj, posmívali se a žerty z toho sobě tropiti, nejlepší jest lék proti tak veliké pohromě. A jak pravili, tak jednali: ve dne v noci z hospody do hospody se toulali, bez míry a potřeby pili, a ještě více po domech cizích to provozovali, jakmile tam ucítili, coby jim bylo po chuti a k rozkoši. I snadno sobě tak vésti mohli; každý zajisté, jakoby již neměl živ býti, opouštěl své věci, tak že všecky stávaly se obecnými, a cizinec, přijda k nim, tak jich užíval, jakoby vlastní pán byl činil. Při tomto zvířeckém počínání všemožně se štítili nemocných. A v takové sklíčenosti a bídě našeho města velebná moc zákonův, jak Božských tak lidských, klesla a všecka puštěna byla od služebníkův a vykonatelův svých, kteří rovně jiným lidem všickni buď byli umrli, buď nemocní, anebo tak velice zbaveni svých područníkův, že nic úředního nemohli bráti před se; pročež každému bylo volno činiti, co mu koli přišlo na mysl.

Jiní mnozí zachovávali cestu prostřední, pokrmu sobě neujímajice jako první, aniž v pítí a rozmařilosti plýtvajice jako druzí, ale do sytosti všeho podle chuti užívali. Nezávírali se, nébrž vycházeli, jedni v rukou nosíce květiny, jiní byliny voňavé, jiní rozličná koření, a často je k nosu přikládajice, měli zato, že nejlépe jest vůněmi takovými mozek posilňovati; nebo vzduch všecken byl dusný a smrdutý puchem mrtvol, nemocných a lékův. Jiní citem ukrutnějším jati byli, pravice, že prý není léku proti nákaze lepšího ani tak dobrého, jako vzdalovati se od ní; a za důvodem tím, nedbajice o nic

kromě sebe, muži i ženy opouštěli své město, své domy, místa svá, přátely své a věci své, a vycházeli jinam anebo alespoň na venkovská svá sídla, tak jakoby hněv Boží, trestaje nepravosti lidské morem tímto, nesledoval jich, kamby oni šli, ale jen těch posíhal, kteříby se nalezali mezi zdmi městskými.

A ačkoli z těchto tak rozdílně smýšlejících nepomírali všickni, přece ne všickni se spasili; ano roznemáhajíce se mnozí každého smýšlení a na každém místě, opuštění ovšem hynuli, sami dokud zdraví příklad davše těm, kdo je ve zdraví přečkali. Ale pustmež mimo sebe, že měšťan se štítil měšťana, že žádný skoro soused nedbal o souseda, že přátelé nikdy anebo málokdy, a to vždy jen pozdaleka, vespolek sebe navštěvovali: s bídou tou vstoupilo takové zděšení do prsou lidských, že bratr opouštěl bratra, strýc synovce, sestra bratra, a začasť žena muže svého, a což většího a téměř k neuvěření jest, otcové a matky ošklivily sobě navštěvovati a obsluhovati děti své, jakoby jejich nebyly. Protož onemocnělým, mužům i ženám, kterých bylo množství nesčíslné, nezbylo jiné pomoci, leč milosrdenství přátel (a těch bylo nemnoho) anebo lakotnost služebníkův, za veliké mzdy a na nehodné smlouvy sloužících. Nicméně málokterí ve službu se dávali, a ti byli mužové a ženy ducha surového a větším dílem posluhám takovým neobvyklí, nečiníce nic jiného, leda že věci některé od nemocných žádané jim podávali, anebo že na ně hleděli, ani skonávají. Konajíce služby takové, sami nezřídka ziskem svým se hubili. Pro takovou opuštěnost od sousedův, příbuzných a přátel, a pro nedostatek služebných mřeli mnozí, kteří s dobrou pomocí snadby byli vyvázli. I bylo takové množství těch, kteří ve dne v noci dokonávali, že hrůza bylo slyšeti o tom vypravovati, natož viděti to. Odtud jako nevyhnutelně mezi těmi, kteří smrti nepodlehli, povstaly věci odporné prvotným mravům měšťanův.

Býval obyčej, že paní z příbuzenstva a ze sousedstva scházely se v domě nebožtíkově, a s těmi, kteří jemu náleželi, tam plakaly; před domem pak zemřelého scházeli se s nejbližšími jeho přátely sousedé a mnozí jiní měšťané, a

podle hodnosti zesnulého přicházelo tam i duchovenstvo. Odtud nešen býval na ramenou vrstevníků svých s pohřební oslavou svíci a zpěvův do kostela, kterýž před úmrtím sobě byl vyvolil. Věci takové od té doby, co zuřivost moru začala se zmáhati, buď z cela, buď z většího dílu popřestaly, a na místo nich jiné nové nastoupily. Proto nejen že lidé mřeli, nebyvše od paní oplakávání, ale přemnoho bylo těch, kteří bez svědkův z tohoto života vycházeli, a přemálo oněch, kterým dopráno bylo žalobného pláče a hořkých slz nejbližších pokrevných; ano na místo slz a pláče v obyčej vešly posměchy a ústěpky hodící se k radovánkám. Obyčeji tomu zvláště obvykly ženy, zbožnost ženskou na mnoze mimo sebe pouštějíce. Málo bylo těch, jichž těla od více než desíti neb dvanácti sousedův provázena byla do kostela. Nikoliv ctíhodní a mrtvému drazí měšťané, ale způsob hrobářův z malého lidu povstalých, jenž se nazývali „becchini“ a za mzdu službu tu vykonávali, vstupovali pod máry a uháněli s nimi kvapným krokem, ne do onoho kostela, kterýž nebožtík před smrtí byl vyvolil, ale obyčejně do toho, jenž byl nejbližší. Za nimi šlo čtvero neb šestero duchovních se skrovným, ba někdy se žádným světlem, kteříž s pomocí řečených becchinův, nezaneprazdňující se příliš dlouhými a slavnými službami, ukládali mrtvolu hned do hrobu, kterýkoli našli prázdný. Na lid malý a namnoze i prostřední byl pohled mnohem žalostnější. Jsouce větším dílem buď nadějí buď chudobou zdrženi ve svých příbytcích, aneb v blízkém jich okolí pobývajíce, po tisících denně se rozemáhali; nikdo jim neposloužil, nikdo ničím nepomohl, a tak umírali všickni beze vsí spásy. Mnoho bylo těch, kteří na veřejné ulici ve dne v noci skonávali; mnoho, kteří ve příbytcích svých umírali, a prvé puchem hnijících těl nežli čím jiným sousedstvu o smrti své dávali návěští; i těchto, i jiných, kteří všude hynuli, všecko bylo plno. Obyčejně zachovávan od sousedů hnutých neméně bázní, aby hniím mrtvol náказы nevzali, jako láskou, kferou chovali k zesnulým, týž způsob: buď totiž sami, neb s pomocí nosičův, ač sehnali-li jaké, těla mrtvá vynášeli z domů a kladli je přede dveře, kdež jich zvláště z rána, kdyby někdo byl obcházel, bez

počtu bylo viděti. Pak kázali přinesti máry, ano pro nedostatek mar přečasto mrtvoly kladli na jakákoli prkna; na nedějných marách nešení byli dva i tři pospolu; mohlo se napočísti i takových, na kterých buď muž a žena, dva neb tři bratří, buď otec a syn, anebo jinak podobně byli složeni. Nesčíslněkráté přihodilo se, že, když dva kněží s křížem šli pro někoho, dvojí i trojí máry připojily se k nim; a kde myslili, že při pochovávání budou kněží, shlukovalo se šestero i sedmero mar, ba někdy i více. Tito tedy ani slzou ani svící ani průvodem nebyli poctěni; ba došlo až k tomu, že o umírajícího člověka nedbáno více, nežby se nyní dbalo o dobytče. Velikému množství mrtvol, které ke všem kostelům každého dne, ba každé hodiny se shlukovaly, zvláště když po starodávném obyčeji každé dáti chtěli místo oddílné, nestačovala svěcená země; i jali se tedy na hřbitovech u kostelův, jelikož na všech stranách byly plny, kopati převeliké jámy, do kterých po stech ukládali přinášené. Těla do nich vpěchovaná, jako se zboží na lodích po vrstvách skládá, trochem hlíny pokrývali, až jáma po samý kraj dovršena byla.

Nechtěje již déle do všelikých podrobností doličovati minulé utrpení města našeho, dodám, že doba tak záhubná, vládnoucí městem, nešetřila nikterak okolního kraje, kde po rozptýlených vesnicích a dvorech ubozí dělníci s rodinami svými beze všelikého přispění lékařského, beze všeliké obsluhy na cestách, rolích a v domích, ve dne i v noci bez rozdílu ne jako lidé, ale téměř jako dobytek umírali. Pročež i oni, podobně k měšťanům, v mravech svých stali se rozmařilými, přestanouce starati se o věci nebo práce své, alebrž všickni, jakoby každý den, jehož se dočkali, smrt je měla přikvačiti, všemi výmysly se nutili, nikoliv k tomu, aby budoucí plodiny svého dobytka, svých rolí a minulých svých prací opatřili, než k tomu, aby strávili ty, kteréž nacházeli před rukama. Z toho přišlo, že volí, osli, ovce, kozy, vepři, drůbež, ba sami člověku nejvěrnější psi, vyhnáni jsouce z chlévů, za svou chuť potloukali se po polích, kdež obilí zůstávalo nejen nesklizeno, ale ani posekáno. A mnohé, jakoby měly rozum,

napasše se dobře za dne, na noc beze všeho pobádání pastýřova, syty do chlevů svých se vracely.

Opustíce kraj a do města se navrátíce, tvrditi můžeme, že mezi březnem a nejbližše příštím červencem buď prudkostí morového neduhu, buď proto, že mnozí, roznemohše se, špatně byli obslouženi, anebo v potřebách svých opuštěni, pro strach, který byl uchvátil zdravé, více než sto tisíc stvoření lidských ve městě Florencii ze života bylo vzato. Ó kolik velikých paláců, kolik krásných domův, kolik příbytkův ušlechtilých, před nedávnem plných čeledí, pánův a paní, až na nejmenšího sluhu zůstalo prázdno! Kolik slavných rodin, kolik převelikých statků, kolik ohromných bohatství zůstalo bez pravého dědice! Kolik statečných mužů, kolik sličných paní, kolik květoucích mládencův, kterýchby nikdo jiný, než sám Gallen, Hippokrat a Aeskulap byli pokládali za nejzdravější, snídalo ráno se svými příbuznými, soudruhy a přátely, a když se den schýlil, večerelo na onom světě se svými nebožtíky!

116.

Chrámový zvon.

(Od Vinc. Bradáče.)

Kov dobytý z země klínu,
Posvěcený Hospodinu,
Hlásej s výše králi králů
Po věk věkův čest a chválu.

Když den svitne na obzoru,
Probud' život v našem sboru,
A po pracném denním znoji
U večer kyň ku pokoji.

Hlásej denněv kraji celém,
Že se Slovo stalo tělem,

A že s námi přebývalo,
Až nám smrtí život dalo.

Volej slavně na den Páně
Stádce věrné k nebes bráně,
Ať tu strast' i boly složí
Lásky věčné u podnoží.

Pakli časem požár lítý
Pod krovem se lidským znítí:
Lásku volej ku pomoci
Proti zhoubné živlu moci.

Při našeho žití sklona
Hlásej hlahol toho zvonu,
Ať se bratří z lásky vroucí
Modlí za své bratry mroucí.

Na poslední k hrobu pouti
Potěšuj ty, jenž se rmoutí;
Hlásej vítěznými hlasy,
Že jsme v Kristu došli spasy.

117.

T e m p e.

(Dle Fallmerayera od J. J.)

Jakové jest Tempe? Široké-li či těsné, či vysokými stěnamí obstoupené a na konci zavřené, lesnaté a lučnaté údolí s plnou řekou u prostřed jako Kašmír? anebo-li vodohojná stromová oasa jako Damask? anebo-li ukrytá oku poutníkovu pustina lesní, plná pramenů, plná tichosti a lahody, plná vysokorostlých cypřišů jako Gargasie? — Nic takového není Tempe. Tempe jest hluboké řečiště, jest dlouhá vysoká porostlá a stinná brána skalní beze stropu, do které

shlédají oblačky a slunce, když ubírá se poledním nebem thessalským.

Obraz ale zůstane nejasný, neohlédneme-li se po kotlině, která za onou branou se prostírá. Již slovo „kotliná“ vysvětluje povahu země, rovinaté tučné kruhem hor obstoupené zahrady, kterou Evropejci nazývají Thessalie. Nemyslete si ale hornatý kruh ten hladký a kolmý jako stěnu. Má zajisté do kotliny povlovný svah, sestupuje tytýž ve způsobě nízkých pahorků a příkrých výstupků nepravidelně do roviny. Ani co do výšky a hmotnosti nejsou jednotlivé části, jeho, Olymp, Pindus, Ossa, Pelion a Othrys, sobě rovny; jen vody stékají kolem ze všech stran s hojnou přísadou bahna do prostředku. Ohromný amfiteater, colosseum v největším rozměru, vystavěla zde příroda, a prostřed areny stojí Larissa nad hlubokým vltorečným Peneiem.

Peneios sám spouští se s západních vrchů a valí se rozvláchnými oklikami největší šířkou roviny, ze které v pravo i v levo všechna voda do obecné této tepny se shromažďuje. Celá kotliná naplnilaby se vodou, a Thessalie bylaby podnes, jako někdy za báječné doby, velikým vnitrozemským jezerem, kdyby mistr dávno zašlých věků sladké vodě jezera obrovsky hlubokou prorvou nebyl otevřel výtok. Tato prorva, toto průchodiště sladkých vod jezerních — jest údolí Tempe. Podle zákonů přirozené hospodárnosti musil se průlom státi na tom místě, kde vrchy nejvíce jsou vkleslé, kde hory nejužší a moře nejbližší. Všechno to nalezá se na severovýchodní straně hornatého kruhu, na nejnižším spojišti stolovitého na hřbetě svém Olympu a lesnaté pyramidy Ossy, kde tloušťka horské stěny není větší než 5000 římských kroků (passus) t. j. 22.769 Pařížských stop. Připojíme-li ještě, že ohromné dveře brány Tempské, Ossa a Olymp, až k mořskému břehu sice dosahují, ale nikde kolmým svahem do moře nespádají, nébrž v levo i v pravo jako otvor trychtýře v příjemných záhybech se rozevírají: domyslí se každý snadno, že bahnatý Peneios za skalnou branou mezi rozvírajícími se stráněmi hor utvořuje deltu, pokrytou bujným rostlinstvem.

Delta tato je hustý les chrastin a listnatého stromoví,

prostríhaný potoky a průplavy. V prostřed porostlin a pod krovem velikánských platanů vleče se Peneios. Nic neozna-
muje blízkost velké široké plné a klidně tekoucí spousty
vodní. Jako Nil, jako Caesarův Arar plouhá se bez šumotu,
bez pádu a hluku zadumčivě huštinami. Schovaná ve stromoví
řecká vesnice Laspochorion (Bahnovec) jediná jest osada
lidská v blažené této pustině. Ale v obráceném poměru k bo-
hatosti půdy je chudoba Laspochořanů tak veliká, že ani ne-
mají domův ode dřeva, ale na způsob dlouhých úlů z vrbo-
vého proutí upletené a vnitř blátem vypěchované. Jen ka-
menný pyrgos tureckého agy vyniká nad chatrčemi. Naproti
tomu pohlédají s vysoka, s okrouhlého úbočí Olympu, tři ve-
liké též řecké, ale výstavné a svobodněji dyšící dědiny Krania,
Pyrgetos a Rhapsana, v malebné poloze na chudobné rokyti
Laspochořanů.

Strom, který četností, nádherou a ohromnou velikostí svou
jak před úžlabinou Tempskou, tak v ní samé vévodí, jest
orientalský platan. Táhneť se po celém Tempe, vyplňuje všechny
prázdny prostory, stěsňuje tok řeky, bá, nepřestává na suché
zemi, sestoupá do plné hladiny vodní. O závod s tímto krásným
stromem vynikají terebinta, granát, žlutý jasmín, osyka, ja-
movec, vždyzelená česmina, kermes, divoká oliva, arbutus
adrachne s červenavě jemnou korou, arbutus ugnedo, agnus
castus, zvláště pak vavřín v neobyčejné hojnosti a velikole-
posti, tvořice nehynoucí zelenou okrasu břehů, a revou i lia-
novitým barvínkem malebně propletanou, slunečným paprskům
neprostupnou střechu, pod kterou široká plná řeka, na mnoha
místech bujným rostlinstvem zakrytá, lahodné své vlny valí.

Za pobytu našeho (22. prosince) byly platany sice bez
listí, ale množství vždy zeleného stromoví a chrastí, libovon-
ného křoví, kručinka, čilimník a vysoká rozmarina (jen myrty
viděti nebylo) zachovávaly pohled věčného jara v údolí Tempe.
Řeka a cesta vyplňují celé dno úžlabiny mezi Ossou a Olym-
pem; nicméně ani tu nepřestává rostlinstvo provozovati svou
vůli. Cesta je široká a bezpečná, místy vyzděná, anebo i do
živé skály vtěsaná a mramorem z nedalekých lomů vydlá-
žděná. Vystupuje a snižuje se divoce romanticky dle výstupků,

které tvoří pata Ossy. Z nejvyšší takové vypukliny skalné ohlédlí jsme se a spatřili otevřenou branou kus bezoblačného nebe a, za hustými vrcholky lesními na deltě, sinou hladinu mořskou v zálivě Solunském.

Ještě více než bohaté rostlinstvo, překvapuje hojnost pramenů a potůčků. Ne aby se s výšky spouštěly, šumotíce přes lesnaté strže skalní: prudce a plně vypryštují se vedle šleπέje poutníkovy pod kamením postranných stěn, pod kořeny platanů, a spěchají širokými, jako diamant průzračnými, chladnými proudy do Peneia. Kde vlny tekou přes cestu, tu vyniká skvělá bělost mramorové půdy mezi zeleně omšnými okrajnami.

Strana Ossy, po kteréž cesta vede, prolámána je rozsedlinami, lesem zarostlými, a opět i opět poskytuje místa k odpočinku s jasně zeleným trávníkem, šperkem květin, průchladem pramenů a křovin.

Olymp naproti tomu sestupuje po celém Tempe příkře, a jakoby umělou rukou rozerván, do řeky; ale ani na něm neschází všude zelené okrasy rostlin. Nedaleko od vchodu roste stěna Olympova do výšky. Podivné formy, kulaté věže, bašty, náspy v kolosalných rozměrech táhnou se až do prostředka, kde úval nejužší, stěny po obou stranách nejvyšší (asi 800 stop) a povaha krajiny nejdivočejší. Zimné větry zde vanuly, chvojnáté stromoví objevilo se nad příkrou stěnou, šerá mračna táhla kvapně nad vrcholky jeho, a vysoko nad temnou rozpuklinou vznášeli se dlouhokřídlí plaví orlové Olympští. V nejstrašnější pustotě strmí na štítu skály Osské, výše než 600 stop, rozbořená tvrz jako strážník údolí nad samou cestou. Jen 2—3 hodiny svítivá prý zimní slunce do úžlabiny této. Tím líbeznější bývá v letě tmavá zelenost rostlin, samota a stinný chládek.

Jako se úval od mořského ústí k prostředku svému zúžuje, tak se zase ke straně thessalské rozšiřuje, tak že dva svými konci k sobě obrácené rohy nejlépe Tempe zobrazují. Podnebí na straně thessalské zdá se býti příjemnější. Nevysoké výslunné pahrbky třpytí se na úpatí Olympu mezi vysokým stromovím; čarokrásná zelenost luk, háje pla-

tanů, chladonosné zdroje a hustě porostlé výspy v Peneiu samém jsou letní rozkoše obyvatelů Baby, první to vesnice, milostně položené v prostřed listnatého stromoví, pinií a cypřišů, hned jak se vystoupí z údolí. I řeka opouští mlčenlivý nenáhlý svůj tok a vrhá ne bez šumotu vlny své s jezu přes ní taženého.

118.

S l a v í k.

(Od Karla Vinařického.)

Vůkol všecko spí;
 Jediný jen ptáček,
 Líbezný zpěváček,
 Ve křovině bdí.
 Bdí a zpívá,
 Ze hrdélka lije
 Jemné melodie.
 Chvilí odpočívá,
 Pláče pak a naříká,
 A hned měkkou notu
 Mění do štěhotu,
 Až radostným plesem
 Píseň jeho proniká
 Křovinou a lesem.
 Jako z kůru klášterníkův
 Ohlas jemu v podání
 Odpovídá ze skály.

„Zpěvný lesní poustevníku,
 Tluč jen ve své houšti, tluč;
 Ale také mne nauč
 Ke cti Boží v noci májové
 Prozpěvovat žalmy takové.“

Vtipnost mladého Cyra.

(Od Václava Dobřenského.)

Cyrus, kníže perské, jsa chován v mladosti při dvoře Astiaga krále, jakožto u děda svého, uzřel dvořenína jednoho, řečeného Sakkas, kterýž pítí králi naléval a podával. S pilností naň vzhlédaje, divil se tomu, že nalije vína, králi s uctivostí čerstvě a dvorsky číši podati umí. I požádal krále děda svého, aby mu dopřál také vína nalévati, naději maje, že to tak dobře dovede, jako Sakkas. Kteréž žádosti jeho král vyrozuměv, zasmál se tomu a povolil, aby mu vínem posloužil. Tu Cyrus hned, vzav koflík, nejprvé jej čistě vyplákl, potom vína do něho velmi bystře a spanile nalil a králi s náležitou uctivostí zdvořile podal. Ale že při dvořích panských ten obyčej býval, aby ti, kteříž víno nalévají a ku pítí podávají, prvé sami z něho okoušeli, za tou příčinou, aby jedu do nápoje od někoho přimíšeného pánům dodáno nebylo: Cyrus, ačkoliv jiného všecko pilně dovedl, však na to pozapomenul, aneb snad chtě učiniti, zanedbal. Protož otázal se ho král, pročby mu tak, jakož od Sakky viděl, nekredencoval? Odpověděl Cyrus: Obávám se, prý, aby v tom víně jedu nebylo; neb onehdejšího dne, když jsi ty, ó králi, den narození svého slavně připomínal, a přátel svých k tomu pozvav, s nimi vesel byl, tu jsem v skutku poznati mohl, že jste napořád všickni nebo jed nebo něco zlého u víně pili, kteréž vám Sakkas naléval. To slyše Astyages král, velice se za to styděl a napotom takového opilství s pilností vystříci se hleděl.

Ostrov Kandia.

(Od Krištofa Haranta z Polžic.)

Ostrov Kandia za starodávna sloul Creta, totiž od křidy, kteráž tam se namnoze i nejlepší nachází. Jest v něm více vrchův nežli rovin, a z té příčiny obyvatelé jeho byli a jsou posavad velice náchylní a oddaní myslivosti, tak že podnes na větším díle lid obecný i sedláci luky a šípky v touleích i jinak nosí, byť i blízko přes pole jíti měli; ano když na trh do měst a městeček, nad to pak na dobrou vůli a svátky své se shromáždí. V čemž od starodávna tu chválu obdrželi, že bývali a jsou dobří střelci, nad jiné okolních zemí národy. Na moři strany udatnosti i plavení povědomosti to prokazují, že častokrátě malá loď rybářská Kandianův obrání se veliké a dobře opatřené lodi loupežnické, nerci-li aby utíkati měla aneb doštíti nesměla.

Na ostrově tom jsou veliká horka, ve východních stranách obyčejná, tak že pro ně lidé nemnoho o polednách z obydlí svých vycházejí, ale po poledni i před polednem, zvláště co nejraněji za chládku a večerního času.

Nejpřednější věc, skrze niž ostrov Kandia ke vznešení přišel, a co se z něho jinam dodává, jest sladké víno jménem malvazi, za starodávna vinum pramnium, kterémuž rovné v do-
brotě nikdež jinde neroste. To malvazi jest dvojí, jedno va-
řené, druhé nevařené. Vařené bývá nejlepší a roste okolo
města Rhetimo, kdež nám pravili, že jest viděti při břehu mor-
ském množství velikých kotlův, v nichž víno za času sbírky
hned pořád v lisu vytačené vaří, a tak zvařené do cizích zemí
prodávají. Což proto činí, že u toho města jsou vína velmi
sladká, kteráž, jakby se na moře dostala, brzoby kyselá byla
a zoctěla; ale vařená jsou trvanlivější, čistá, vonná, silná, by
deset let i více se chovala. Nevařené malvazi roste u Kandie a
Kanea, a proto ho nevaří, že tak sladké nebývá. Také se ven

z ostrova nemnoho vozí, ačkoliv jest lacinější nežli vařené; nebo je obyčejně sami obyvatelé toho ostrova pijí, a pakli ho co jinam vezou, toliko pro nápravu jiných vín to činí, jakž to Vlaši výborně umějí.

Druhá věc, kteráž se ven z země vozí nad jiné, jest dříví cypřišové, kteréhož veliké lesy a výšky nesmírné jsou, tak že ho k domácím palivu i jinému dílu truhlářskému neb tesar-skému, až i na lodi místo stožáru užívají.

Potom vaří se znamenitý cukr v tom ostrově, jakž pak zde, nejlepší chtějí jmenovati, cukr kande, jakoby z Kandie byl, jej nazýváme.

Ve všech okolních ostrovích tak mnoho a rozkošných zahrad, v nichžby výbornější a rozdílnější stromoví pospolu bylo, se neuhlédá. Nebo mandly, fiky, granátová, pomorančová, limounová, citronová, Adamova jablka, pinelly a jiné u nás drahé ovoce u nich obyčejné jest, tak že každému rozkoš velikou i mysl i chuť, nerci-li toho požívati, ale i na to patřiti dává.

Nachází se v témž ostrově pokolení ptactva, jménem kozodojka (caprimulgus), u velikosti žežulky u nás, kterýžto pták nočním časem kozy a ovce na poli dojí a s velikou škodou sedlákův mléko vytahuje a žere, bystře se uměje buď k stojícímu aneb ležícímu dobytku připojiti. Zvěři lité, jako vlkův, lišek, medvědův a t. d. ani sov na Kandii není, aniž jsou jací zeměplazové jedovatí. Jednoho jsem hada dosti velikého u jedné studánky, dvě mile od města Kandie, lézti viděl; i ptal jsem se jednoho Řeka poustevníka, kterýž vlasly uměl, jsou-li také v tom ostrově hadi, ježto někteří o tom vypravují, že žádných se tam nenalezá. I ukázal mi na svou bradu a odpověděl, že jest jich více nežli vlasů v jeho bradě, však že nejsou škodliví aneb jedovatí. Kuroptvy velké nejprve jsem v tom ostrově uhlédal, a ty jsou mnohem větší nežli u nás, pysky a nohy červené majíce, maso pak bílé a oči co bažant; jakož jsem pak potom i v zemi svaté mnoho jim podobných viděl.

121.

Hana a pravda.

(Od Karla Vinařického.)

Což hana jest proti pravdě? Neřešť duše nejskaredější,
 Vášeň soptící ústy, či péra trhy.
 Jest nejzjevnější znamení ducha seslabeného,
 Jénžto plodí způrnou srdeci divému nemoc.
 Hance se sám soudí u veřejném rozsuzování,
 Neb haněním cti cizé svou si jenom hanobí.
 Ctíti se uě sebe sám, i jiného ti čest bude vzácná;
 Znej cenu svou a dlé ní važ cenu sobě jiných:
 Se svědomím šetři rovnou všude míru a váhu;
 Správný muž s mírou všecko koná, co koná.

122.

Hrabata Celští

(Od Jana Trdiny, přel. J. J.)

V končinách rakouských, ve kterých kmen slovinský přebývá, pozanikala až do patnáctého století malá samostatná panstva, a vláda nad nimi přešla do rukou dvou mocných knížat. Byli to vládce rakouský a pán Celský. Rakousko přidružilo sobě na konci dvanáctého století celé Štyrsko, které poslední panovník Otokar vévodovi rakouskému byl postoupil. Nedlouho potom připadl k Rakousům i kus Krajiny, totiž Škofja Loka se svým okolím: vévoda Leopold koupil ji od biskupa Freisinského. Po desíti letech stalo se i ostatní Gorensko a větší díl Dolenska rakouským. Okolo r. 1330, po smrti posledního vévody, vladaři rakouští nabyli i Korutanska, r. 1351 postoupil jim biskup Aquilejský dolinu Vipavskou, a jedenáct let později i Slovenský Hradec a Lože. Brzo potom dosáhli po smrti jednoho

z hrabat Gorických i také Istrie, Metliky, Cirknice a druhých krajů na Notranjsku. S druhým hrabětem Gorickým, který vládl nad Goricí, Bolcem a Pomorím, učinili úmluvu, aby i země tyto připadly k Rakousku, kdyby rod jeho měl vymřít, což se l. 1500 také stalo. R. 1382 podal se vévodům rakouským i Terst, jsa stísněn od Benátčanů a nemoha dojiti ochrany od biskupů Gorických.

Na jednou pak povstalo v končinách slovinských nové hrabství Celské. Na hradě Sonnecku žili totiž po sobě osvi-
cení udatní opatrní a proto bohatí šlechtici, kterým rozmarilá šlechta v Štyrsku, Korutanech a v Krajině ponenáhu pozastavovala své hrady. Nemohla-li je potom vyplatiti, zůstaly v držení Sonneckého pána. Takovým během bohatství jeho pořád vzrůstalo, i počal se nazývati hrabětem. I vévodové rakouští, když potřebovali peněz, dávali mu v zástavu nejen hrady ale i města, jako Lože, Celje a t. d., a když výplata nepřicházela, podržel Sonnecký hrabě i tyto zástavy. Sonnecktí byli však nejen bohatí páni, ale i také stateční a neohrožení bojovníci. Zvláště veliké služby vykonali císaři Sigmundovi, který za odměnu zprostil je všeliké závislosti od Rakouska a udělil jim od hlavního jich statku města Celje, titul „hrabat Celských.“

Neodvislost Celských Fridrichovi, tehdejšímu vévodě rakouskému, milá arci nebyla; ale nemaje dostatečné moci, aby se opřel, čekal na příležitost, ažby ve spojení s někým druhým uderiti mohl na Celské, kteří ovšem neprávem z moci jeho byli vybaveni. Příležitost brzo se udála. Hrabě Celský, který též slul Fridrich, rozvadil se s Kreckým biskupem. Rakouský vévoda biskupovi slíbil pomoc, kdyby veřejný boj nastati měl. Boj nastal, a Rakouští zdvihli se na pomoc biskupovi.

Ani dvou nepřátel se Celský Fridrich nezhrozil. V mládí byl se oženil bez vůle otcovy. Když otec sňatku toho nepotvrdil a nevinnou ženu jeho do rybníka zahnal a utopil, omrzelo ho pokojné živobytí, i honil se od boje do boje. Tím se nemálo ve věcech válečných zdokonalil. Po boku mu stál syn Oldřich, otcí roven udatenstvím, chytrostí nad něho vynikaje, nepokojný a lakomý, pak zkušený vůdce Vítovec z Hřebene, rodem Čech. Důvěruje se v sílu svou, ve zběhlost sy-

novu, v umění Vítovcovo a srdnatost svého lidu, vrhl se Celský na mocnější nepřátele.

Na Krckého biskupa udeřili dříve, nežli přitřhlo vojsko vévody rakouského, který se byl mezitím pode jménem Fridricha IV. stal králem německým. Vítovec vedl boj kvapně. Krčany náhle porazil a hradů biskupských dobyl; biskup téměř zůstal bez obrany. O nic lépe nedařilo se vojsku rakouskému, které po prvním setkání dalo se na útěk. Ze všech stran udeřili nyní Celští na země Fridrichovy. Ve Štyrsku padl jim do rukou hrad Plankenstein. Ještě rychleji postupovali v Krajině: Thurn, Gomila a více menších hradů se jim vzdalo. Všechny útoky na Celské hrady byly odraženy, a ve všech potýčkách Celští vrch obdrželi.

Fridrichovi IV. skoro jediní Lublaňští a Istrianci zůstali věrni; ze šlechty pak stáli k němu zvláště Thurnové a Aueršperkové. Aueršperk spojil se s Istrianci, aby ze spolka s nimi udeřil na Lože, chtěje pevné to město Celské po dobrém nebo mocí panovníku svému podmaniti. Kdyby z nenadání byli přitřhli, není pochyby, žeby se jim bylo město vzdalo; ale Fladacar, vůdce Istrianců, udatný sice ale nezkušený válečník, myslil, že se mu Lože podají, jakmile se ukáže. I vypravil tam posly, jichž řečem se Celská posádka jen vysmála. Brzy potom hnali Aueršperk a Fladacar útokem. Tu Celští užili lsti: otevřeli bránu městskou, jakoby chtěli výpad učiniti, ale hned se zase obrátili a utíkali nazpět ke bráně. Istrianci v patách za nimi. Již jich bylo polovice ve městě, tu se zavře brána, a zpředu i od zadu vrážejí Celští na poděšené Istriance, kteří do posledního zahynou. Nyní udeřili z města i na ty, kteří ven zůstali, s takovou silou, že je všechny v útěk obrátili. Nicméně sebral Fladacar ostatky vojska svého, a znovu přitřhl k Ložím. Než tu se Istriancům oprou nejen Celští, ale i sami sousedé Ložští. Švec nějaký prodral se k samému Fladacaru a tak ho nožem bodl, že na místě zůstal mrtev. Předce Istrianci téhož ještě roku dosáhli svého cíle. Přišlo jich tentokrát mnohem více nežli poprvé. Posádka sice se bránila, i sousedé jí pomáhali, ale Istrianci předešlé zahanbení tak si připustili k mysli, že stůj co stůj chtěli vzíti vetu za vetu.

Lože jim v skutku padly do rukou, a rozkacení vítězi zapálili město.

V jiných končinách byli Celští větším dílem šťastni, zvláště přemohli rakouské vojsko u Mokronohu. Vůdcové rakouští tak byli neostražiti, že, vojáků v kázni nedržíce, sami chodili ryb lovit. Vítovec, zvědév o tom, honem na Mokronoh udeřil. Překvapené vojsko bylo posekáno a Mokronožský hrad dobyt.

V krátce potom Oldřich oblehl Lublaň, Rakousku povždy věrnou. Přidružil se k němu vévoda Albrecht, který proti bratru svému Fridrichovi IV. byl se pozdvihl, čímž vojsko oblehatelů vzrostlo na 16,000 hlav. Velitel Lublaně byl Apfaltern, který v krátkém čase město na dlouhé obležení zásobil, odhodlán jsa, do poslední krůpěje krve se brániti. Jedné myslí s ním byli Lublaňané, a marné bylo všeliké usilování Celských. Několik neděl již bylo minulo, a Oldřich viděl, žeby musil ještě dlouho čekati. I vypravil odřad vojska do Celje o peníze. Když se s penězy vraceli, zaskočil je Thurn a všechno jim pobral. Tím se rozhodl osud Lublaně. Oldřich a Albrecht opustili okolí Lublaňské a rozešli se. Oldřich obrátil se ku Kraňi.

Jako Lublaňané, tak se i Kraňci ukázali věrni Rakousku. Ale zde udeřil Oldřich na město tak náhle, že nebylo možná na obranu ani pomyslití, i tak města dobyt. Brzo však se uvidělo, kdo Kraňcům za pána milejší. Jahnáhle první malý zástup Rakouských se přiblížil, spikli se měšťané na Celské a vyhnali je z města. Rovně nešťasten byl Oldřich u Nového Města, které s mnoha tisíci oblehal; i odtud musil s velikou ztrátou odejiti. Patrnó bylo, že příklad Lublaně dodal srdce druhým městům; kdyby se Lublaň byla podala, veta byloby i po městech druhých.

V Korutanech Vítovec všude vítězil a tvrzi dobýval, až se i Korutanci odhodlaně k Rakousku přihlásili. Šent Vidu chtěli Celští dobytí úskokem: ale lešť přišla v čas na jevo, a město se šťastně udrželo.

Konečně se obě strany vojny nabažily a přály si míru, kterého ubohé země tak velice potřebovaly. I v skutku se Fridrich IV. a Oldřich brzo pohodli; onen Celského uznal za

samostatného pána, tento zase slíbil, že, umře-li bezdětek, všechno jeho panství připadne k Rakousku.

Krev Oldřichova příliš byla nepokojná, aby bez boje dlouho byl mohl žiti. Hned v ty hned v ony věci se míchal, nadržuje hned Fridrichovi IV. hned Uhrům. Tím si spůsobil mnoho nepřátel, zvláště když se stal vrchním správcem Rakouska i Uher. R. 1456 zabil starší Huňadovec, v přítomnosti krále Ladislava, v Srbském Bělohradě posledního z mocných pánů Celských.

Oldřich neměl děti; podle úmluvy mělo tedy panství Celské přijíti pod Rakousko. Přes to však přihlásili se k dědictví tomu i jiní, a jmenovitě hrabě Gorický. Fridrich měl Vítovec po své straně a s pomocí jeho přišel i do Celje; vkrátce ale Vítovec mysl změnil a Fridricha z Celje vypudil. Náhle udeřili Celští Tuhinskou dolinou i na Krajinu. Vítovec vyhnal Fridrichovo vojsko z Radolice, dobyl Kraně a spálil Škofji Loku; ale ukrutnost jeho rozdráždila sedláky, že se proti němu obecně pozdvihli. Odevšad napadeni jsouce, utíkali Celští z Krajinska, a když chtěli Tuhinskou dolinou proniknouti, vyčkal je lid s vidlemi a palicemi. Po dlouhé oklice obrátili se tedy k Podpeči a Krašni, a přišli všichni poroucháni do Štyrska. Tu se Vítovec opět podal Fridrichovi.

Tak přišly slovinské krajiny pod Rakousko, a zůstaly při něm až podnes, kromě čtyř let, kde je drželi Francouzi. Věrnost jejich byla nezvratná; kdykoli Fridricha IV. buď Uhři, buď vlastní němečtí poddaní tísnil, vždy byli Slovinci první a často jediní, ježto mu ku pomoci přispěli. Fridrich zásluhy jejich dobře cenil a zvláště Krajincům byl milostiv: on Gorensko, Dolensko, Metliku, Pojku a druhé částky Notraňska v jedno spojil pode jménem „vévodství Krajinského.“ Lublaň ustanovil hlavním městem nového vévodství, potvrdil jí starých práv a udělil nových. R. 1461 zřídil Lublaňské biskupství, kteréžby Krajince i duchovně spojovalo.

123.

Na hrob krále Ladislava.

(Z lat. Bohuslava z Lobkovic od K. Vinařického.)

Kdožkoli sem do toho slavného chrámu přicházíš,
 Svůj, žádám, zaraziž u hrobu mého kročeš.
 Pohleď, jak do malé mne Ladislava zamknuli urny,
 Ač mne co pána prvé ctívalo panstva tolik.
 Národy pannonské spravoval jsem, i Labsko udatné,
 I chladným lučiny proplavené Dunajem.
 Smím-li ohlásiti rod: vznešený a neméně slovutný
 Mých otcův byl kmen, jak děda Juliova.
 Již divoký se třásl Turek, ano Graecia slavná
 Plésala již, brzo že z jařma ji vysvobodím:
 Naděje marna bylať! ve mladistvém já věku zesnul;
 Ten tělu hrob, duši mé hvězdy uchystaly byt.

124.

Mameluci.

(Od Jana z Lobkovic.)

Žoldán egyptský mívá na svém dvoře přes dvacet tisíc
 dvořanů, jimž Mamelukové říkají, ano druhdy bývá jich i na
 třicet tisíc. Tito lidé bývali dříve vše křesťané, a potom za-
 převše víry své, vzali na se víru jich Mahometovu. To při-
 chází tímto způsobem, že Turci, činíce časem jízdy do křesťan,
 totiž do Charvat, do Štyrska a jiných zemí krále pána našeho
 a krále římského, co tu lidí poberou, přeberouce pacholat a
 mládeže, což se jim zdá, to schovají a ostatek prodají do
 pohan, kdežto potom ta pacholata chovají, vedouce je na svou
 víru. Když budou v 16 a 17 létech, tu každému kuň dán,
 a jezdí s kopími druzí jako Srbové a Turci, a druzí s bičiči
 jako Tataři a s tegezy (touly), v nichž své šípy mají. Též

také druzí křesťané z okolních jim přisedících zemí, když kdo v své zemi co nešlechetného učiní, že proto utéci musí, tam uteka se do pohan, zápře víry i bude u žoldána dvoření-
nem a mamelukem. Tu potom má plat od žoldána sobě a na ten svůj kůň, že mu se každý den dostane několik stříbrných peněz, jimž oni říkají majdyny, a dukát neb zlatý jich rázu platí 25 těch majdynův. Potom bude-li sobě v tom pěkně a čerstvě počínati a okáže-li se statečně v půtce, maje s nepřátely činiti: tehdy mu se žoldu povýší nad to, což mu prvé dáváno. Zachovává-li se i potom slušně, slouže pánu svému několik let, dá se mu úrad a hejtmanství v městě lecjakems aneb na zámku, a tu má službu a určené peníze; však musí zato jmenovitý počet lidí a koní chovati a hotov býti, když rozkáže žoldán. Tak mezi týmiž pohany nejsou páni, hrabí ani zemané, než komuž z těch mamelukův žoldán dá hejtmanství v kterém městě, ten úradem pán toho města slove, jako na př. pán z Gozaru, pán Jerusalemský a t. d. Ale to jich takové panství není trvalé, než nezachová-li se slušně v svém úradě, hned mu jej král vezme a dá jinému. Žádný nemá z nich nic svého vlastního, ani hradu, ani města, ani vsi, ani dědin, než všecko jest žoldána samého, a dvořané ti všickni svými žoldy živi jsou, jež od něho mají. Jsou pak mezi těmito mameluky mnozí čistí podobní a zmužilí pacholci, vše brady majíce. Obecně chodí všickni v házukách bílých z čistého plátna a po nich se opasují rouchem jako ubrusem, na hlavách pak mají klobouky veliké, čistým červcem navlačované. Druzí z nich sobě ty klobouky tlustě obvinují tenkým plátnem, jemůž my zde říkáme sinavaf anebo pohanské plátno. Sic jiní žádní nesmějí červených takových kloboukův nositi než toliko oni mamelukové. Jedni chodí bosí, druzí v střevících, tak že toliko prsty do nich vstrčí a nohu po nárti, nazad však ho nevtáhne na patu, ale chodí pak na zápatku. Jízdní mamelukové jezdí jednostejně všickni, v čemž kdo chodí, toliko každý šavli k sobě připáše, a druzí z nich mívají kopíčka a pavézku na hřbetě, druzí lučičště a tegezy; ostrohy pak jen tak na holou patu sobě upínají. Sedla mají hluboká zasedací a obdloužná, střmeny široké a prostranné, a koně mají dobré a rychlé.

Tažení sultána Mahometa na Trapezunt.

(Z paměti Mich. Konstantinoviče*).

Trapezunt leží jako i Synope na břehu černého moře. Trapezuntská země jest hornatá a veliká.

Táhnouce pak k Trapezuntu, velikou jsme práci a nesnáz měli, netoliko samo vojsko ale i sám císař, jedno pro dalekost, druhé pro trápení od lidí, třetí pro hlad, čtvrté pro hory vysoké a veliké, k tomu pro mokrá a bahnitá místa. Také deštové přšeli na každý den, i tak byla cesta rozbředena, až koním všudy do břicha bylo. A tak s velikou prací přitáhli jsme na jednu horu k Trapezuntské krajině i spouštěli jsme se s té hory dolů. Cesta byla zkažena a zsekána. Císař sám měl mnoho povozův svých, a vida, že proto nemůže vojsko nikam, a že tak veliká mokrost byla, až všickni vážli, kázal vozy zsekati a spáliti, koně rozdal, kdož jedné chtěl bráti, a ten náklad, kterýž na vozích byl, všecken na velbloudy pobrali. Nebo císař, podle zprávy lidské boje se zlé cesty, vzal s sebou osm set velbloudův. A odtud táhl s velbloudy z hor do hor. I přihodilo se na jednom místě, že jeden z pokladních velbloudův s cesty dolů po stráni s truhlami převrátil se a truhly se na kusy zlámaly; také pytlové, v kterých zlatí (dukáty) byli v počtu 70.000, po té stráni všecky se byli rozsypali, a Janičari, kteříž se k tomu přihodili, bránili šavlemi dobytými, aby žádný zlatých nebral, až pán přijde.

Pro velblouda toho všecko vojsko se zastavilo; nebo žádné jiné cesty nebylo a v tu dobu velmi déšť přšel. V tom císař přitáhl, ptaje se, proč vojsko na jednom místě stojí. I pověděli mu příhodu. Hned císař rozkázal a dopustil, aby každý

*) Mich. Konstantinovič, rodilý Srb, z mládeži se dostal mezi Janičary a tu setrval, až od Turkův vyvázl a do služby krále Matyáše vstoupil. Za Vladislava II. sepsal své paměti turecké.

bral zlaté kdož může, a vojsko aby předse táhlo. Blaze těm, kdož jsou byli přítom; neb věru z té příhody měli se dobře. A já jsem se také k tomu trefil, ale pozdě; neb již zlatí byli, kde měli býti, až jedno země černá zůstala, protože trhali i s travou i s blátem, jak kdo mohl, z ruky jeden druhému.

Tak než jsme s té hory dolů sešli, měli jsme dosti psoty; země jakási židká byla, a císaře samého musili Janičari na ruku nésti až na roveň. Pokladní také velbloudové na horách byli zůstali. Tu císař Mahomed prosil Janičarův, aby práci vážili a velbloudy na roveň přepravili. I musili jsme nahoru s velikou prací jíti a celou noc s velbloudy pracovati, než jsme je na roveň přepravili. Císař den tu zůstal odpočívaje, i dal Janičarům tisíc zlatých, aby mezi se rozdali, a setníkům janičarským služby jejich povýšil.

Odtud císař poslal dva tisíce honečův k Trapezuntu, kteří byli poraženi pod městem a všickni zbiti; nebo žádné noviny od nich nemohli jsme míti, až sám císař přitáhl s svou mocí k Trapezuntu, kdež jsme uhlídali mrtvá těla ležící. Potom císař obehnal Trapezunt. Také lodí tureckých v půl druhého sta přitáhlo ku pomoci po Černém moři s děly velikými. I dobýval Trapezuntu šest nedělí nákladně, až ho i dobyl. Císař trapezuntský musil se mu dáti na milost, on pak poslal jej do Drinopole a sám uvázal se ve všecku zemi tu.

126.

P e s .

(Od Ant. Puchmayera.)

Pes štěkal na zloděje, celou noc se trdil,
Byl ráno bit, že hospodáče budil.
Spal klidně druhou noc, a krádce nečekal,
Okradl dům, i bili psa, že neštěkal.

Dobytí Konstantinopole od Turkův.

(Od Hammera z Purgstallu, přel. Fr. Palacký.)

V pátek po velikonoci r. 1453, šestého dne měsíce dubna, přitáhl Mohammed s vojskem svým ku Konstantinopoli, a rozbil stan svůj před branou Kaligeria řečenou. Celé město, podobu tříhranou mající, ze dvou stran obtéká moře; na straně třetí, kdež s pevnou zemí se spojuje, rozložilo se od jednoho konce k druhému vojsko turecké, 250.000 mužů silné, z nichžto sto tisíc na pravém, padesáte tisíc na levém křídle, a sto tisíc v zadu za ležením rozestaveno bylo; v prostřed řady přední stál sultán sám s patnácti tisíci Janičarů. Loďstvo v Bosporu pod velitelem Balta-oglu, renegatem bulharským, záleželo ze 420 lodí. Po celé řadě rozložena byla děla buď větší buď menší, a ze čtrnácti baterií střeleno do města. K podkopávání posloužiti musili srbští horníci z Nového Brda, kteří průkopy podzemnými zblíživše se k městu, nejen vrtáním zdí, ale i nástroji a stavbami válečnými k dobývání valův a věží městských velikou Řekům činili škodu. Náramné dělo, po slévači řečeno Orbanovo, ze kteréhož koule dvanácti centův těžké vystřelovány, nejprvé před branou Kaligeria, potom ale, poněvadž zde trvalejší nové hrady rozbořiti se nedaly, před branou sv. Řomana postaveno, kterážto brána na památku toho podnes branou dělovou (topusi-kapu) slove. Vedle něho po stranách stála dvě menší děla, vystřelující kule půldruhého centu ztíží a tím záhubnosti děla Orbanova tak říkáje cestu připravující. K nabití tohoto potřebí bylo času dvou hodin; pročež také jen sedmkrát za dne z něho střeleno, po osmé pak na úsvitě, jakožto znamení k početí boje. A ačkoliv brzo rozpuksí se také mistra svého, kterýž je byl slil, roztrhlo, opraveno však zase a znovu po sedmkrát denně vystřelováno; ale mistra nebylo, anby rány jeho k cíli vedl, a účinek jeho nebyl již takový, jakéhož

očekáváno. Mezi tím přišel do ležení Mohammedova posel Jana Huňada z Uher, jenž se sultánem před půldruhým rokem v tříleté příměří byl vstoupil. Posel oznamoval, že Huňad, správu království králi svému Ladislavovi odevzdav, dáleji ke slovu svému státi nemůže, ale že sultánův zápis přiměrný jemu zase posílá, svůj také nazpět žádaje; ku králi Ladislavovi aby sultán se měl, jak se mu líbí. Vida posel ten tureckého dělostřelce, jak neuměle dělo veliké řídil, pousmáv se nespůsobilosti jeho, poučil ho, jak ke spěšnějšímu poboření zdí městských nevždy do jednoho místa, ale jednou několik sáhův v pravo, potom v levo a pak teprva do prostředka střiletí má, aby zeď z obou stran zemdlená v prostředku tím jistěji se bořila. Poučení toho následováno s prospěchem.

O dvanáctkrát menší, než sultánova, byla moc válečná obležených v městě Řekův. Domácích branných počítalo se ku 4973, cizích 2000, k tomu několik set (3—500) Janovských, pod Janem Justinianim na dvou galejích (městu ku pomoci poslaných; benátský bailo podržel také benátské lodi, z Černého moře se vracející, k obraně města za sebou. Celé tedy loďstvo v přístavu Konstantinopolském záleželo ze tří janovských, jedné španělské, jedné francouzské, čtyř kandických a dvou kydonských lodí a ze tří velikých kúpeckých korábův benátských. Střelba obležených o nic mocnější nebyla; největší děla jejich, koule sto a padesátiliberné nesoucí, hmotností svou zdmi při každém vystřelení zatřásající, větší obleženým než oblehajícím škody činila; střelbu v městě řídil Jan Grant, Němec rodem. Řekové však zdi, střelbou nepřátelskou ve dne zbořené, v noci na spěch opravovali a podkopavače nepřátelské ohněm z podkopů vyháněli. Také podařilo se jim upáliti plynným ohněm stroj veliký k dobývání věží vystavený a volovskými kožemi vníř i zevnitř potažený, kterým již věž sv. Romana obořena byla. Vida to Mohammed, přísahal u všech sto a čtyřmécítma tisíců prorokův, že nikdy neuvěří, žeby ti bezbožníci takovou věc v jedné noci vyvésti mohli.

Dne 15. měsíce dubna přistalo celé vojsko turecké hlíže ku polednímu ústí Bosporu a položilo se na kotve při evro-

pejském břehu u Beşik-taše. Po několika dnech potom připlulo od jihu z ostrova Chios pět lodí, jedna císařská řecká a čtyry janovské, do přístavu městského vplouti chtějíce. Jeden díl loďstva tureckého, všeho sto a padesáte plachet, postavily se u samého přístavu, aby jim zabránily přístup. Den byl jasný, moře pokojné, přízdi městské diváky pokryto; sultán sám jezdecky stál na břehu a díval se na počínající bitvu na moři, vítězstvím jsa bezpečen, ana moc jeho třicetkrát byla větší nežli řecká. Ale mezi loďstvem tureckým jen osmnácte galejí, a na nich vojsko námorského boje nezkušené. Z vysokého korábu císařského, jakož i z janovských, oheň i šípové dštili neustále na nižší lodě turecké, kteréž když se zblížily, pokaždé ohněm plyným zapalovány a těžkým kame-ním na ně vrženým potopovány jsou. Kapitán císařský Flek-tanella jako lev udatně bojoval; taktéž činili Janované Cattaneo, Novarra a Balneri. Moře celé již bylo pokryto střelami, které tureckým lodím u veslování překážely; galeje mnohé, udeřivše do sebe vespolek, utonuly; dvě shořely. To vida Mohammed, nemohl sebou více vládnouti. Zapomenuv sebe sám, na vzdá-lenost ani živel nehledě, skřípaje zuby a vztekem se sá-paje, vrhl se s koněm svým do pěníciho se moře, aby, pronikna až k lodím, Řekům vítězství z rukou vyrval; jeho následovali přední říše jeho, všickni s koňmi svými do moře se vrhnuvše. Vojsko lodní, tím zahanbeno a ustrašeno jsouc, s velikou smě-lostí ale s největším štěstím útok svůj na lodě řecké obnovilo, kteréž, uživše větru příznivého, an právě znova povstal, s roz-vitými plachtami šťastně do přístavu vplouly. Přístav za nimi hned řetězem byl zatažen. Veliká byla ztráta Turků, ale ještě větší hanba. Mohammed, rozlítiv se na admirála svého Balta-oglu, jehožto nesmělosti porážku tu přičítal, chtěl ho na oštěp dáti napíchnouti; jen s tíží uprosili ho Janičari, aby admirála na živě nechal a tím hněv svůj na něm vylil, že mu nejprvé palcátem svým sto ran vysadil a potom jemu oko i líce roz-raziti kázal. Tehdáž již povstalo mezi Turky přísloví až podnes obyčejné, že Bůh jim panování na zemi dal, ale vládu na moři nevěřícím ponechal.

II.

Okamžení to, když obleženým mimo nadání tak přes všecky překážky pomoc dodána byla, zdálo se velikému vezírovi Chalil-pašovi, který Řekům přál, nejprihodnější, aby sultána ku pokoji nakloniti hleděl. Ale v divanu o to držaném uzavřeno další dobývání Konstantinopole. Když pak nikdo poraditi neuměl, kterakby lze bylo do přístavu proniknouti, aby město z dvou stran dobýváno býti mohlo, posléze sultán sám smělym a kvapným úmyslem to rozhodl, aby díl loďstva jeho od Beşik-taše, kdež leželo, po pevné zemi, jednu mili zděli, do přístavu převezen byl. Udělány k tomu cíli dráhy dřevěné a lojem dobře pomazány, po nichž sedmdesáte dvouveslic spolu s několika většími loďmi v jedné noci od břehův Bosporu přes pahorky a údolí do přístavu taženo. V každé lodi stál nazad veslař, napřed průvodce, plachty byly rozvinuty k použití větru, a na úsvitě řinulo se při hlaholu trub a bubnů, k náramnému úžasu obležených, celé loďstvo shůry do přístavu.

Jan Giustiniani hned si předsevzal loďstvo turecké příští noci ohněm spáliti: ale úmysl ten Turkům od Janovanů v Galatě osedlých zrazen, kteří, všechn tento čas oběma stranám sloužice, s oběma nevěrně nakládali. Tak když Giustiniani v noci k loďstvu se žblížil, Turci jej očekávajice z velikého děla na jeho loď vystřelili, kteráž roztržštěna jsouc tou ranou, se sto a padesáti nejvýbornějšími bojovníky utonula. Giustiniani užaslý sotva vyvázl z nebezpečnosti toho, a Turci nad vítězstvím svým tak vysoce prokřikovali začali, že se křik jejich po celém břehu mořském a po všech sedmi pahorcích města rozléhal. Zajatí té noci ráno ke zdem městským přivedeni a tu před očima Řekův zabíjeni jsou.

Mohammed ihned potom most přes přístav stavěti kázal; na místě mostných lodí užíváno k tomu sudův, železnými háky spojených, a na ně prkna pokládána. Most ten byl přes pět loktů zšíří, tak že pět mužův po něm vedle sebe jíti mohlo, a sto loktů zděli, a pevný dosti k unešení vojska

a děla jednoho na něm postaveného. Lodi turecké, nato přirazivše k městu, u samých zdí kotve vrhly. Řekové nyní umínili sobě most i loďstvo spáliti; správa toho svěřena Jakobovi Kokovi, Benátčanu, an v noci se čtyřiceti mladými bojovníky na třech bárkách, se zásobou ohně řeckého, k nim přilnuv, nepřátele opět přichystané nalezl. Sotva jedna galeje zapálila se, oheň byl uhašen, nešťastní bojovníci na bárkách chyceni a za rána před očima Řekův zbiti jsou, kteříž ku pomstě za to hlavy dvou set a šedesáti zajatých tureckých po věžech vystrčili.

III.

Když již dobývání města na osmý týden trvalo, a vojsko turecké z jedné strany již ve příkopech městských, z druhé pak strany od přístavu pod samými zdmi stálo, když již čtyry věže rozbořeny, u brány sv. Romana veliká částka zdí prostrílena a příkopové ssutinami jejich vyplnění byli, Mohammed ještě jednou poselství k císaři učiniti umínil, buďto poslušen jsa zákonů, příkazujících, aby nepříteli před konečným potřením pokoj pod výminkou poddanosti podáván byl, buďto i o slavu Konstantinopole skrze očitého svědka přesvědčiti se žádaje. Isfendiar-oghlu sultánův svat, zabral se do města, za přítele Řeků, ne za posla Mohammedova se vydávaje, s tou radou, aby, poddajíce město, hněv sultánův ukojiti a sebe i ženy a dítky své před krutým otroctvím uchrániti hleděli. Ale v držené o to radě válečné přemohl předce hlas cti a zmužilosti zoufanlivé. Císař odpověděl, že Bohu děkovati bude, jestliže sultán, jako předkové jeho, ku pokoji státi se podvolí; žádný z těch, kteří města dobývali, dlouho že nepanoval; nechažt žádá daně, ale ne města, v jehožto bránění všickni že umříti hotovi jsou.

Po odpovědi té Mohammed dne 24. máje 1453 den 29. téhož měsíce ke všeobecnému útoku na město jak po pevné zemi tak i po moři hned v celém vojsku svém rozhlásiti dal. Obeslav k sobě všechny vůdce vojska, s přísahou jim celé město v kořist dáti slíbil, sobě jediné zdi a stavení

za podíl zůstávají. Radostné prokřikování rozléhalo se po celém ležení, když to vůbec ohlášeno bylo. Vůdcové Janičarů ručili na místě vojáků svých za vítězství a za dobytí města, prosili však sultána o propuštění kamarádů svých, kteří od nešťastné bitvy mořské ještě vždy u vězení byli. Mohammed propustil je, a celé vojsko již v radostném hluku slavilo blízké dobytí města. Provolavači slibovali v ležení statky a důstojenství těm, kteří první zdi městské zlezou; dervišové napomínali vojsko k zasazení korouhví islamských na věžech hlavního města nevěřících. S příštím noci celé ležení turecké osvětleno bylo; na všech lodích a stáncích, na pomoří u Bosporu, na pahorcích za Galatou v celém přístavu a po celé linii vojska od první do poslední brány městské, hořeli ohňové rozkošni, lampy a pochodně, jichžto světlo se až na asiatských březích obráželo, a přes celou noc pokřikováno v ležení: „Jediný jest Bůh, a Mohammed jest prorok jeho! není Boha kromě něho, není jemu rovného!“ Obležení domnívali se nejprv, že i loďstvo i ležení u velikém zanícení hoří: ale brzy poučilo je všeobecné plesání a křepčení dervišů, žeť to slavení nastávajících triumfů a v městě zevnitř osvětleném, vnitř temném slyšení hlasové úzkosti a nařikání: „Kyrie eleison! Kyrie eleison! Odvrať, ó Pane, spravedlivý hněv svůj od nás, a vyprošť nás z rukou nepřátel našich!“

Jistota nastávajícího útoku všeobecného roznítla poslední oheň zmužilosti řecké. Císař Konstantin, neunavenou přičinlivostí svou vzbuzovav všechny k udatnému bojování, rodiny těch, kteří branně na valech stáli, stravou opatřiti dal a všechny svády, které pohřchu i v tento čas v městě povstávaly, pokojně urovnával; Giustiniani, předvídaje útok všeobecný, zdi městské pobořené s krajany svými v noci všemožně opravoval, ačkoli opravení jich před obležením města, ku kterémuž císař peníze byl vykázal, bylo se nestalo, protože ti, kterýmž poručeno bylo, peníze sobě schovali, ježto potom od Turků sedmdesáte tisíc zlatých, k tomu cíli daných, v zemi vykopáno.

Moc válečná v posledních dnech v městě takto rozložena byla: kde hlavní útok očekáván byl; u brány sv. Romana,

stáli císař a Giustiniani, kterýž v obležení tom udatností, přičinlivostí a zkušeností nad jiné vynikal; u brány vedlejší Adrianopolské postaveni byli dva bratři Bochiardi z Janova; u brány Kaligeria stáli Theodor z Karistu a puškář Jan Grant; dále u brány Kynegion blíže přístavu stál ruský kardinál Isidor, v poselství od papeže přišed k dokonání jednoty obou církvi, a k hájení města velikým jměním i životem svým přispívaje; palác císařský Blacherny hájil benátský bailo, Jeronym Minotto; na straně přístavu hlavní velitelé byli Jeronym Vlach, janovský kapitán Leonard z Langasco, a zvláště veliký admirál Lukás Notaras; u Akropole (nyní seraje) stál Gabriel Trevisano se 400 Benátčany, a Ondřej Dinio s galejemi před přístav se postavil; další zdi městské opatrovali Pedro Giuliani, konsul hispanský, a Benátčan Contareno; potom mezi branou zlatou a Selymbrskou stál udatný Mauric Cataneo, Janovan, a odtud až zase ke bráně sv. Romana učený Řek, Theofil Paleolog; Demeter Kantakuzen a Mikuláš Gudelli neměli určitého místa, ale obcházeli všudy vůkol, kdež jich nejvíce potřebí bylo.

IV.

Při druhém kuropění 29. máje, v den sv. Theodosia v úterý, počal se boj, avšak tenkráté bez obyčejného vystřelení z velikého děla. K unavení Řeků předeslal Mahomed na úsvitě rekruty a vysloužilce k útoku prvnímu, jádro vojska svého ku pozdějším útokům sobě zůstaviv. Bojováno z obou stran udatně, s větší ztrátou ze strany turecké. Když se rozednilo, byla celá Konstantinopole Turky zevšad obvinuta jako provazem hrozným ji škrtícím; hřmot ohromný rohů, trub a bubnů s křikem bitvy smíšený vystupoval k nebi; všecky baterie dobývajících vypálily najednou z děl svých, a najednou stal se všeobecný útok, jak po pevné zemi tak i od přístavu. Dvě hodiny trval boj bez prospěchu Turkův. Čausové turečtí stáli v zadu vojáků svých, je železnými pruty a svazy volovými ku předu pohánějíce; sultán sám pobádal je buďto lichotivými slovy, buď i pohrůžkami a palcátem svým. Kamenové, s věží dolů na Turky

metaní, sráželi všechny ty, kdo zdi zlézati počali; řecký oheň plyný lil se proudem se zdi u přístavu, ještě v moři dále plápolaje; žebříky zlámány o žebříky, koule ztrískány o koule, hustý kouř střelby obapolné pokrýval město i slunce. Theofil Paleolog a Demeter Kantakuzeň odráželi udatně všechny šturmuující, císař stoje jezdecky pobuzoval své slovem i skutkem. Tu Giustiniani, postřelen jsa v stehno, ubírá se pryč k obvázání rány své, napomínaje císaře, aby v boji setrval; císař, ač prosil, aby, na ránu lehkou nedbaje, zůstal u něho, neuprosil ho předce. „Kam, kam chcete?“ ptá se ho. „Tam, kamž Bůh sám Turkům cestu otvirá!“ vece Giustiniani a utíká do Galaty, minulé slávy ani budoucí hanby sobě nevyšímaje. Ustoupení jeho ujalo mysli bojovníkům, a Saganos-paša, vida pomalení jakési mezi obleženými, popuzoval znovu Janičary své. Jeden z nich, muž obrovské velikosti, jménem Hasan, v levici štít nad hlavou, v pravici meč nesa, vylezl na zdi se třiceti jinými: ale obležení udatně, potkavše se s nimi, střelami a kamením jich hned osmnácte srazili; druzí, Hasanovi následující, týž osud zakusili; Hasan sám, častěji na zem opět svržen byv, posléze kamením doražen. Ale mezitím, když tu tak udatně bojováno, Turci jinou branou již v počtu padesáti mužů byli do města vnikli, a sice branou obručí (Xyloporta) zvanou, kteráž právě za příčinou prorocství jakéhos, že někdy nepřátelé skrze ni Konstantinopole se zmocní, drahně času zazděna byvši, leprv den předtím k tajnému na Turky útoku odezděna byla. Tu rozléhal se hned hlas s věže sv. Romana, že nepřátelé již jsou ve městě! Tím novým strach na bojovníky okolo císaře vždy v počtu mizející uveden. I ač Theofil Paleolog, František z Toleda Hispan a Jan Dalmatin skutky zázračné udatnosti provozovali, viděl však císař, že proti násilnému davu nepřátel další odpor nemožný. „Raději chci umřít nežli živ býti!“ zvolav, stává se nepřátelům vstříc, a vida se ode všech svých opuštěným, ani již na útěk se byli dali, zkríkl žalostně: „Není-liž křesťana, aby mi hlavu odjal!“ Tak volaje, padl pod ranami dvou Turků, z nichž jeden mu do tváře, druhý do hřbetu tal, nepoznán na množství zabitých, poslední císař řecký, sedmý Paleolog, Konstantin Dragoses nazvaný. Nato Turci již i přes bránu Kaligeria (nyní

Egri-kapu) do města se hrnuli (ana těla pobitých již celé příkopy vyplnila byla), vše čehož mečem dosíci mohli, na místě zabíjejíce, protože se domnívali, že posádka města aspoň paděsáte tisíc mužů silná jest. Teprv když maličký počet bojovných v městě poznán byl, zastaveno další krve prolévání, protože každý raději otroků nabyti, nežli nepřátele porážeti chtěl. V městě však již nebylo více odporu žádného; všichni utíkali k straně přístavu, kteráž se nepřítel nebyl ještě zmocnil, ano i ti, kteří branou obruči ponejprv byli do města vnikli, zase z něho vypuzeni jsou. Mnohým také utíkajícím podařilo se skrze otevřené brány přístavní dosíci lodí řeckých a janovských. Když ale strážní u bran, dav lidu vidouce, příčinu jeho poznali, zamknuvše rychle brány, vhodili klíče do moře, z pověry ve starožitné prorocství, že Turci někdy až do prostředku města se prodrou a odtud teprv od obyvatelů nazpět odehnáni budou. Tehdy všecken dav lidu, obrátivše se odtud, běželi ke chrámu sv. Sofie, a i to z podobné pověry, že když Turci až ke sloupu Konstantina Velikého proniknou, anděl, s nebe stoupiv, kmetu chudému u sloupu sedícímu meč obnažený s těmito slovy podá: „Vezmi meč tento a pomsti lidu Božího!“ — načez Turci prý hned se obrátí a od Řeků nejen z města, ale i z celé Menší Asie až ku pomezí perskému zahrání budou. Pročež všecko valem tisklo se k sv. Sofii, tak že v krátce veliký chrám i všecky síně, chodby a pavlače jeho přeplněny byly lidmi, kteří prvé pro sjednocení duchovenstva jeho s církví západní do něho choditi se byli zpěchovali. A kdyby, dí dějepisec Dukas, v okamžení tomto skutečně anděl byl s nebe stoupil s těmi slovy: „Přijměte jednotu církve a já vyženu Turky z města,“ byliby nepřijali, ale raději Turkům se poddali; tak veliká byla nenávisť sjednocením tímto vzbuzená. Turci, vylámavše dvěře chrámové, vlekli všecken tu zavřený lid bez odporu do otroctví. Muži svázáni provazy, ženy pásy svými, vše po dvou, bez ohledu na stav a na léta, archimandrita se svým vrátným, paní s děvečkou, mnich s jeptiškou, jak se loupežníkům chtělo; celý chrám naplněn byl ohavností. Obrazové svatých obloupeni ze všech ozdob svých a potískáni, nádoby zlaté a stříbrné pobrány, mešná roucha na místě čabrak, oltářové na místě stolů, žlabů anebo

k páchání jiných ohavností užívání. Tak znesvěcen největší tehdáž a nejslavnější chrám v celém křesťanstvě.

Mezitím byli Řekové na straně přístavu ještě se bránili, až Turci i z města samého, kteréž již několik hodin loupěno bylo, z zadu na ně se obořili, tu teprv všickni do domů svých utíkati počali, v nichž ale již všudy Turci loupili. Admirál řecký Lukas Notaras jat jest, domů pospíchaje, a Urchan, kníže turecký, jehož propuštěním proti Mohammedovi Řekové někdy byli hrozili, sám raději s vysoké věže dolů se vrhl, nežliby Turkům do rukou upadl. Tak dobyto tehdáž slavné město sedmi jmen, sedmi pahorků a sedmi věží, staré Byzantium, město Konstantinovo, Cárihrad, nyní Stambul aneb Islambol, 1125 let po jeho novém založení skrze Konstantina Velikého, po 53denním obležení svém l. 1453, 29. máje. Krvavý osud jeho byl hrozný trest duchovní ochablosti a mravní porušenosti jak obyvatelů tak i panovníků jeho.

128.

Zevnitřní a vnitřní nepřítel.

(Od Ant. Marka.)

Jednou v letě v dobu ranní,
Když oči již nemhouřilo spaní,
Zřely v háji stromů vrcholy,
Že se z paloučného údolí
Kára, skřípíc pod svou tíží,
Plná nových seker blíží.
Slunce žhavou tváří
Vůkol rozsévalo záři,
Až se v hladkém oceli
Jeho paprskové třpyteli.
K tomu úžasnému podívání
Vznikne všechných kmenů bědování;
Po celičkém lese
Všecko chvěje se a třese.

„Jestli tyto ostré oštěpačky
 Do našich se stonův dají,
 Strach, že jenom z hračky
 Rázem všecky nás zde porubají.“
 Takto v žalostivém povyku
 Děsí prostoreká jedle
 Choulostivou kmotru osyku;
 Ale stoje vedle
 Starožitný dub,
 Vida seker bez násady,
 Prones slovo této rady:
 „Neškodný nám bude seker rub,
 Jestli dřv ze svého boru
 Neposkytnem ke toporu.“

129.

Stříbro.

(Od Vojtěcha Šafaříka.)

Stříbro patří spolu se zlatem, platinou a ještě několika jinými vzácnými kovy ke třídě drahokovův, zřejmých a nad jiné výtečných svou neproměnitelností při působení vzduchu a vody. Známo jest, že stříbro od nejdávnějších časův mezi drahými kovy hned na druhém místě po zlatě se kladlo; ano víme, že někteří národové východní posud stříbru téměř vyšší nade zlato cenu přikládají. Již tato jediná okolnost dává nám takorůzka na srozuměnou, že stříbro náleží do počtu kovův na povrchu zemském buď řídkěji se nalézajících buď obtížně dobývaných. Řídkost stříbra ve přírodě musí však v tomto smyslu rozumina býti, co příslovná téměř vzácnost zlata: u velikém a vydatném množství na málokterých místech povrchu zemského stříbro se nachází, v malém náramně jest hojně a rozšířené, ba ještě mnohem hojnější a rozšířenější nežli zlato. Voda mořská, čerpaná ze širého Atlantického oceánu, obsahuje v sobě stříbro; též řasy mořské, a sice u větším

množství nežli voda, ve které vyrostly. Všecky vyrobeniny z vody mořské drží památky stříbra v sobě, jmenovitě mořská sůl, soda a silná kyselina z ní dělané a t. d. Tolikéž i popel zemských rostlin, popel hovězí krve a kamenná sůl; ba zdá se, že stříbro také v kamenném uhlí se nalezá. Kdekolivěk stříbrné rudy v zemi se ukrývají, všecky okolní rudy, byť i docela jiným kovům náležely, maloučkými památkami stříbra jsou proniknuty.

Vytahování nesmírně malinkého množství stříbra, rozptýleného ve přemnohých a přeobecných látkách, aby výhodné a s užitkem spojeno bylo, na ten čas jest věcí docela nemožnou. Hutnické čili metallurgické dobývání stříbra obmezuje se na jisté místnosti, na kterých se větší množství stříbra buď čistého (ryzího) buď s jinými látkami chemicky spojeného přihromadě nalezá.

Stříbro od zlata rozlišuje se tím, že zlato v přírodě skoro jen ryzí č. samorodné se nalezá, málokdy jen s jinými prvky (tellurem, rhodiem, palladiem) spojeno jsouc, tak že dobývání jeho více mechanické jest nežli chemické. Stříbro na-proti tomu, ač dosti zhusta čisté v zemi se ukrývá, předce v daleko větším množství s jinými prvky bývá spojeno, ode kterých obyčejně s prací nemalou, dlouhou a nákladnou musí teprva býti oddělováno. Hutnické dobývání stříbra je velmi rozličné a řídí se podle chemické povahy rud, ve kterých ob-saženo jest.

Rudy stříbrné, jichž počet arci nad míru jest veliký, mů-žeme hlavně na dvě tříd rozdělit: první třída obsahuje rudy, v nichž vedle stříbra buď žádné kovy se nenalezají aneb jen takové, kterých pouhým pražením (pálením za přístupu vzdu-chu) lze odstraniti; druhá proti tomu ony rudy v sobě za-hrnuje, ve kterých mimo stříbro ještě jiné kovy, jmenovitě měď a olovo, co podstatné součástky obsaženy jsou. Hlavní čtyry metody dobývání stříbra na hutích nyní zavedené a užívané jsou: těžení olovem (Bleiarbeit), amalgamování, vy-cezování (Saigerarbeit) a extrakcí na mokré cestě.

Stříbro, nabyté kterýmkoli z uvedených čtyř způsobů, není předce nikdy úplně čisté, obsahujíc v sobě vždy větší

nebo menší množství různých kovův, jmenovitě mědi, olova, něco zlata atd. Za tou příčinou musí chemik, kdykoli k svým pracem stříbra potřebí má, prodajný kov teprve k dokonalé čili chemické čistotě dovésti. Avšak právě stříbro nad míru snadno se chemickým způsobem čistí, a v skutku málo je kovův, kteréby se jemu v tom ohledu vyrovnaly.

Vlastnosti stříbra, pokudž pouhým pohledem se zjevují, dostatečně jsou známy; nicméně nebude snad od místa vyčísti je zevrubněji. Stříbro má ze všech kovův nám do té doby známých barvu nejbělejší, stříbrnou (čistší nežli cín, rtuť a platina), a lesk nejskvělejší. Neméně vyniká nad jiné kovy ve přísloví vešlou jasností zvuku, ježž ze sebe vydává. Tažností a kujností předčí nad všecky jiné kovy mimo zlato a platinu, neboť grán čistého stříbra dá se vytáhnouti na drát 400 stop dlouhý, i ačkoli velmi měkké jest, předce nicméně znamenitou pevnost má. Horka k roztopení svému znamení-tého požaduje, ač menšího nežli zlato, měď a platina. Stříbro tekuté leskne se ještě silněji nežli pevné, a kusy pevného stříbra plují na něm svrchu jako led na vodě; na důkaz, že stříbro tekuté při tuhnutí jako voda se roztahuje, nikoliv ale, jako větší částka ostatních kovův, smršťuje čili stahuje. Toť také příčinou, že stříbro do kadlubů vlité velmi dokonale je vyplňuje a tvar jejich na se bere, kdežto se tekuté zlato za tuhnutí v té míře smršťuje, že se k litécké potřebě naskrze nehodí; zůstávajíc kadlub nevyplněný.

Zvláštnost stříbra je tak zvané prskání (Spratzen). Když čisté stříbro roztopíme a pomalu tuhnouti necháme, uvidíme, že v tom okamžení, kde ztvrdnouti má, slabě vypraskne a několik bublin aneb výrostkův ze sebe vyžene.

Jakkolivěk stříbro do počtu kovův nejlížeji rozptopitelných náleží, nicméně předce, dostatečným horkem páleno jsouc, nejen zkapalní ale i v páry se proměňuje, n. p. při výhřevu zplozeném velikými zapalovacími skly, neb když skrze teničký drát stříbrný mocné jiskry elektrické propouštíme, nýbrž také v pecním ohni.

Jedna z nejpamátnejších vlastností stříbra je snadnost, se kterou pravidelné krystallové formy na se bere; nalezáť se

sice v přírodě hlavně v nepravidelných balvanech, v podobě plechův, drátův, nitků, prášků a t. d., ale také přechasto ve krystallech, obyčejně velmi ostře a pravidelně vyvinutých. Když roztopené stříbro pomalu stýdne, brává též krystallovou podobu na se.

Z počtu chemických sloučenin stříbra s jinými prvky daleko nejdůležitější jsou v průmyslném ohledu ony, ve kterých stříbro s jinými kovy pomícháno a slito jest, tak nazvané slitiny stříbra (*Silberlegierungen*). Takové dílem již i v samé přírodě nacházíme, dílem teprve uměle tvoříme, roztápějíce stříbro spolu s kovy, se kterými je sliti chceme. Slévání stříbra, jenž na peníze, nádoby a jiné podobné věci sloužiti má, s kovy špatnějšími, jmenovitě s mědí, děje se hlavně pro tu příčinu, že pouhé čisté stříbro příliš měkké jest a delším užíváním i oběhem nad míru rychle se otírá. Stříbro slité č. legované s mědí jest tvrdší pouhého stříbra, pročež se užíváním mnohem méně stravuje, ale bývá také mnohem méně bílé, nýbrž — je-li množství mědi poněkud větší — načervenalé. Tažnost stříbra mědnatého není o mnoho menší v přirovnání k čistému kovu.

Legování stříbra s mědí děje se hlavně u stříbrných peněz a u nádob; jestiž pak ve všech vzdělaných státech postaveno pod dohled a kontrolu zemské vlády v té způsobě, že nejen jistí stupňové předepsání jsou, ve kterých výhradně dovoleno míchati oba kovy, ale že též nižádná stříbrná věc prodána býti nesmí, kleráby nebyla od zvláště k tomu ustanoveného úřadu zkoušena a vytlačenu pečetí za zákonitou potvrzena. Zřízení takové musí obzvláště za tou příčinou jakožto spravedlivé uznáno býti, poněvadžby sice ten, kdo stříbrné náradí kupuje, docela na libovůli prodáváče spolehnouti musil.

Dubrola č. čistota stříbra, z něhož peníze raženy jsou, zrnem (*Korn*) se nazývá, váha pak každého kusu slove stříž (*Schrot*).

130.

U k o l y.

(Od Fr. L. Čelakovského.)

S námi štěstí nech zahrálo
 Na pány neb posluhy,
 K činům přec každému přálo
 Dosti volné okruhy.

Nepaměti do propasti
 Klesne pustý darmochleb:
 Bláh, kdo pěstoval své vlasti
 Jednu růži, jeden štěp!

Komu los však méně skvoucí
 Padl, aspoň pro budoucí
 Poutníky a poutnice
 Urovnávej silnice.

131.

Rozličné snahy lidské.

(Od Vikt. Kornelia ze Všehrd.)

Rozličných na světě lidí rozliční jsou úmyslové, jimiž nuceni bývají, aby rozličné práce podstupovali, ne pro jedno-
 stejný neb užitek, neb kratochvíl, neb chválu.

Věc válečná komuž k mysli jest, žene jej, aby těžké odění dnem i noci na se bera, tělo své tyrdostí zbroje hnětl, a hladem, žízní, zimou a nespaním je, duši pak pečlivým myšlením nuzně sužoval, aby sobě dobyl buď cti lidské krve prolitím, neb zboží cizích statkův sebraním. Kupec zisku hladovitý mnohá těla svého trápení, po světě těžkou práci veda, podstu-

puje; život svůj na cestách i na vodách, do krajin dalekých jezdě, v nebezpečnosti vydává, mdlému častokrát dřevu věře, aby, nestálého zisku někdy dosáhna, kratochvíle libé sobě mohl užiti. Vytrvává mnoho rozličných díl lopotně robotný oráč, aby užitek práce své, nuznou a velmi chudou živnost, s dětmi v zedrané chalupě sedě, s hojným nedostatkem míti mohl. Trvá na studeném povětří chlubný myslivec, rodiny milé zapomena, aby se utíkající zvěři před chrty podíval, křikem svým i ohařův k honu ponoukaje, i zvěři k běhu popuzuje strašlivému. Jiné též všecky lidi vedle úmyslův jich rozličně žádost při rozličných věcech drží, a žádného člověka nenajdeš, kterémužby něco v životě jeho k mysli zvláštního nebylo.

132.

Král Matiáš Uherský.

(Od Dan. Ad. z Veleslavína.)

Když král Matiáš uherský válku vedl s Jiřím, králem českým, chtěje ho z království vytisknouti a sám králem českým býti: jeden z dvořanův krále Jiřího přišel k králi Matiášovi, podvoluje se v to, že chce krále Jiřího svým mečem zrádně zavraždit, žádaje za to od krále uherského pět tisíc dukátův. Král Matiáš slíbil mu takovou summu dáti, když toho dovede, i ještě nad to více, a pro lepší toho jistotu udělal mu na to list. Nemnoho dní pomínulo, ten jistý dvořenin vzkázal králi Matiášovi, že Jiřího krále mečem se světa sprovoditi nemůže pro množství věrných strážcův, kteříž jsou ustavičně okolo něho. Ale že ho konečně jedem otrávití chce a snadno toho dovede, bude-li toliko vůle jeho v tom. Tu král Matiáš zapověděl mu, aby krále Jiřího netrávil, přidav ta slova: Líbí mi se, prý, což onen římský Fabricius pověděl, že u Římanův není toho obyčeje, aby jedem a trávením bojovali, ale mečem. A protož napomenul a vystráhl krále Jiřího, aby se na péči maje, vystříhal se jedu a žádných pokrmův nejedl, lečby jich prvé jiný okusil. Však v tom Fabricia nenásledoval, aby nepříteli svému i zrádce oznámil.

133.

Mravenci a kobylka polní.

(Od Ant. Puchmayera.)

Mravenci, jsouc hospodáři,
 Lačni nikdy nebyli.
 Jednou při slunečné záři
 Žito v zimě sušili;
 Prška jim je byla nějak zamočila.
 Kobylka tam polní přiskočila,
 Že pak toho času
 Nebylo již v poli zrna ani klasu —
 Nevědouce si jiné dáti rady,
 Neb ji hnětly hrozné hlady —
 Prosila jich, by se nad ní slitovali,
 Trošičku jí žita dali.
 „Proč jsi, dějí, v letní době
 Nenanesla špiže sobě?“
 „Času, odpoví, jsem málo měla;
 Neb jsem celé léto
 V jednom pěla.“
 Ti jí na to: „Tohoť jest nám věru líto!
 Ale co jsi v létě nazpívala,
 Slušno abys v zimě proskákala.“

134.

Plavba Kolumbova k objevení Ameriky.

(Dle Wash. Irvinga od Jak. Malého.)

Bylo časné ráno v pátek dne 3. srpna 1492, když Kolumbus, hnuv plachtami od zátone Saltesské, ostrůvka to, jež tvoří řeky Odiel a Tinto naproti Palosu, zaměřil k ostrovům

Kanářským, odkud pak pustiti se zamýšlel přímo na západ. Za vůdce na té plavbě měl vymyšlenou mapu, již mu byl poslal Paolo Toskanelli z Florencie. Na té, jak ze všeho vidno, vyobrazeny byly břehy Evropy i Afriky, od jihu Irska až ku konci Guiney, co bezprostředně naproti končinám Asie ležící, pak v prostřed obou naznačen, byl veliký ostrov Cipango, popsaný od Marka Pola, patnáct set anglických mil od břehův asijských. K tomuto ostrovu Kolumbus nejdříve přiraziti doufal.

Třetí den po vyplutí dala loď Pinta znamení, že se nachází v nesnázi; pravidlo její se zlámalo a vysmeklo. Bylo podezření, že se to stalo působením vlastníků jejích, aby učinili loď neschopnou k další plavbě a ona zpět poslána býti musela. Pro Kolumba to byl nemalý zmatek. Dostal tím předchuť obtíží, jakých mu nadíti se bylo od lidu, z části ke službě přinuceného a plného pochybností a zlých předtuch.

Martin Alonzo Pinzon, velitel Pinty, pravidlo dal přivázati provazy, které ale brzo zase povolily, a poněvadž loď tato i v jiném ohledu nedostatečnou se viděla, ploužil se Kolumbus tři neděle mezi ostrovy Kanářskými, hledaje nějakou jinou loď na místě ní. Nemoha však nižádné nalézti, dal Pintu opravit i opalčiti i novým pravidlem. Také latinské plachty Niny změněny jsou na čtyrrohé, aby mohla pracovati jistěji a trvaleji. Mezi tím, co se tyto opravy dály a lodí dřívím a vodou se zásobovaly, zpraven jest Kolumbus, že spatřeny jsou tři karabely, kterak odrazily od ostrova Ferro. Obávaje se nějakého nepřátelského úkladu od krále portugalského zato, že se dal ve službu španělskou, pustil se na moře ranějším jilrem dne 6. září, úplná však po celé tři dni tišina nedovolovala lodím vzdáliti se hrubě od břehu. Takové zdržování bylo trapno Kolumbovi, který, obávaje se, aby se nepříhodilo něco, coby zmařiti mohlo jeho výpravu, dychtivě toužil nalezati se daleko v prostřed oceánu, kdeby nespátroval ani země, ani lodí, kteréž v čistém povětří tohoto zeměpásu rozoznati lze na nesmírnou dálku.]

V neděli dne 9. září při svítání spatřil Ferro v dáli devíti mil; nalezal se tedy právě u těch míst, kde se byly objevily portugalské karabely. Pro štěstí zdvihl se větrík při vystu-

pování slunce, a v běhu toho dne mizely pomalu výšiny Ferrerské z obzoru.

Když ztratili s oč^í poslední stopu země, námořníci počali klesati myslí; zdálo^t se jim, jakoby se byli rozloučili se světem. Za nimi zůstalo vše, cokoli jest drahého srdci lidskému — vlast, rodina, přátelé, i sám život; před nimi vše bylo matnou směsicí, tajemstvím a nebezpečenstvím. Mnozí zoufali, zdali kdy ^{zase} opět spatří domov svůj. Mnozí z surových plavců cedili slzy, a někteří počali hlasitě naříkati. Kolumbus všemožně snažil se, aby je potěšil, líče jim bohaté ty země, ku kterým je doufal přivesti, a slibuje jim půdu, bohatství i vše, cokoli jen mohlo vzbuditi žádost aneb roznititi obraznost jejich; aniž pak mnil mámiti je sliby, neboť skutečně měl zato, že je všecky bude moci vyplniti.

Dal nyní nařízení velitelům ostatních lodí, kdyby náhodou byly odtrženy od sebe, aby jen předse na západ plouly. Předvídaje, že slepé obavy, vzbuzené již mezi mužstvem, porostou za každým krokem, kterýmž se budou vzdalovati od svého domova, vymyslel si lest, při které setrval po celou cestu. Zavedl totiž dvoji počet, jeden soukromý, ve kterém poznamenáván jest pravý běh lodí, aby se on sám jím řídil; druhý veřejný, do kteréhož každému volno bylo nahlédnouti, a ve kterém denně odnímal se jistý počet mil od uražené cesty, tak že námořníci zůstávali na omylu strany vzdálenosti, jakou měli za sebou.

Když byli asi sto a padesát mil na západu od Ferrera, potkali se s kusem stožáru velikého korábu, a lid, lekaje se každého úkazu, smutně pohlížel na tento úlomek roztrštěné lodi, an jako zlé znamení žene se tuto při vstupu do neznámých vod.

Dne 13. září večer znamenal Kolumbus ponejprv úchylek magnetické střílky, úkaz předtím od nikoho nepozorovaný. Z počátku nezminil se o tom, aby lidu svého nepolekal; brzo však věc ta zpozorována od lodivodů, kteří se z toho nepokojili. Zdálo^t se, jakoby i samy zákony přírody měnily se, jakoby vkráčeli do jiného světa, podrobeného jiným pravidlům. Obávali se, aby pomalu kompas neztratil tajemné moci; neboť

kamby se děli v pustém a neznámém oceánu bez tohoto vůdce? Kolumbus snažil se veškerou vědomostí i veškerým vtípem svým vysvětliti jim věc tu, aby utišil bázeň jejich. Pravil jim, že střelka ukazuje ne přímo k polární hvězdě, nýbrž k jistému neviditelnému místu. Odchylek prý tedy nesluší přičítati chybnosti kompasu, nýbrž pohybu samé hvězdy severní, která, zároveň všem ostatním tělesům nebeským, má proměny a svůj oběh, každého dne kolem pólu se otáčejíc. Veliká vážnost, které Kolumbus požíval jakožto na slovo vzatý hvězdář, dodávala váhy tomuto výkladu, a strachy minuly.

Přišli nyní do okrsku živého větru, který stále věje za sluncem od východu k západu mezi obratníky, a nadto zasahuje několik nejbližších stupňův oceánu. Příznivým větrem tímto hnání jsou přímo zlehka sice, ale rychle, mořem tichým, tak že po mnoho dní nebylo třeba ani zatočiti plachtami. Kolumbus ve svém denníku často zmiňuje se o tiché mírné a jasné povětrnosti i přirovnává čistá a lahodná rána k dubnovým jitrům v Andalusii, dodávaje, že toliko zpěv slavičí scházel k dovršení klamu.

Nyní spatřovali veliké ^{chaluby mořešské} spousty rostlin a bylin, hnaných vesměs od západu. Některé náležely k druhům, jaké rostou na skalách anebo v řekách, a byly tak zelené, jakoby nedávno byly teprv odtrženy od země. Na jedné ze spoust těch byl živý mořský rak. Viděli také jistého bílého tropického ptáka, který nikdy nespí na moři, a okolo lodí pohrávali bahníci. Kolumbus domníval se, že se dostal do porostlého moře, o kterémž dotýká Aristoteles, do něhož zanešeno bylo jednou několik lodí Kadizských prudkým větrem východním.

Čím dále přicházeli, tím více spatřovali jiných úkazů dodávajících lodníkům dobré mysli: množství ptáků přiletovalo od západu, k půlnoci viděn jakýsi mrak, jaký často zakrývá zem, a při východu slunce obraznost námořníků, podněcena jsouc přáním jejich, z mraků těch tvořila vzdálené ostrovy. Každý chtěl býti nejprvnější, aby spatřil a ohlásil žádoucí břeh; neboť královští manželé byli vysadili úrok třiceti korun tomu, kdoby nejprve vypátral zem. Kolumbus časem skoumal hloubku moře šňůrou dvě stě sáhů dlouhou; dna však nenalezl. Martin

Alonzo Pinzon jakož i jiní důstojníci jeho často naň doléhali, aby změnil směr plavby a zaměřil v tu stranu, odkud přicházela příznivá tato znamení; on však setrval ve směru západním.

Přes všelikou opatrnost, jaké užíval Kolumbus, aby lid svůj nechal na omylu o délce vykonané cesty, počal tento reptati pro tak dlouhou plavbu. Rozličné známky země, které nadějí jejich byly lahodily, jedna po druhé mýjely, a opět prostírala se před nimi nekonečná šířina moře a nebes. Již byli pokročili k západu mnohem dále, nežli kterýkoliv plavec před nimi, a ač vzdáleni všeliké pomoci, přece nepřestávali plouti do bezmezné na pohled propasti. I ten příznivý vítr, který zdál se býti jako seslán od Prozřetelnosti, aby je příjemným a lehkým vanutím unášel do nového světa, počala bázeň jejich považovati za budoucí překážku. Obávali se totiž, že věje neustále od východu a nedovolí jim vrátiti se do Španěl. Toto poslední jejich obávání udusil na nějaký čas lehký větřík od západu. Rozliční malí ptáci, jací obyčejně pobývají v hájích a ovocných sadech, přijetovali ráno se zpěvem a večer zase odletovali. Zpěv jejich velice potěšoval srdce ubohých lodníků, kteří jej pozdravovali jako hlas od země. Ptáci, jež posud vídali, velicí byli a silných křídel; tyto pak soudili příliš slabými k dalekému letu, a zpěv jejich svědčil o tom, že nejsou tuze unaveni.

Druhého dne nastalo hluboké ulišení, a moře, pokud oko stačilo, pokryto bylo bylinami, tak že vypadalo jako veliká zatopená louka, kterýžto úkaz přičítali nesmírnému množství podmořských rostlin, odtržených ode dna rozličnými proudy. Lodníci obávali se nyní, aby se moře nezměličilo, i strachovali se tajných skalisk a písčín, na něžby vrazili mohly lodi v prostřed oceánu, daleko břehu, na kterýžby se lid mohl uchrániti. Kolumbus ukázal jim lichost té bázně, spustiv do moře dlouhou šňůru s olovníci a nenalezna žádného dna.

Po tři dni trvali lehčí letní větříkové, brzo jižní brzo západní, a moře bylo hladké jako zrcadlo. Tu se počali lodníci nepokojiti pro tichost povětří. Znamenajíce, že protivné větry, jaké se někdy naskytovaly, byly pomíjející a nestálé a k tomu tak slabé, že ani nestačily zkadeřiti hladinu

vodní, kdežto jediný stálý a silný vítr byl východní, který však též neměl dost moci, aby zrušil mrtvou tichost oceánu: i obávali se, buď že zahynou v prostřed širých vod, anebo že protivní větrové zamezí jim cestu do vlasti.

Kolumbus nepřestával s podivu hodnou trpělivostí vymlouvat jim nerozumné jejich myšlenky, avšak nadarmo, až tu pro štěstí stalo se silné vzdnutí moře, žádným větrem neprovázené, kterýžto úkaz často se pozoruje na vodách těchto, způsobován jsa buď minulým nějakým úvětřím, anebo vzdálenějším tahem větru. S podivením bylo to námořníkům, i minula lichá bázeň, povstala utišením se větru.

(Postavení Kolombovo čím dále tím bylo nepadnějším. Netrpělivost mužstva vzrůstala ve zjevnou zpouř. Rotili se po straně, nejdříve v malých tlupách po dvoa nebo třech, které však se množily a stávaly nebezpečnými, sjednocující se v reptání a výhrůžkách proti admirálovi. Vyhlašovali ho ctižádostivým zoufalcem, který v šíleném třeštění podniká něco nadobyčejného, aby se proslavil před světem. Jaký závazek ukládal jim dalšího vytrvání? Kdy mohli považovati výminky smlouvy své za vyplněny? Vždyť byli již pronikli až do moří, kde posud žádná plachta se nebyla objevila, aniž kdo předtím byl dobrodružil. Měli-liž se plaviti pořád dále až do svého zahynutí, anebo až návrat v těchto chatrných lodích dočista nemožný bude? Kdož jim mohl míti za zlé, kdyby, dbající své bezpečnosti, se obrátili? Admirál byl cizinec, nemající žádných mocných přátel. Návrh jeho pokládán byl od učených za nedůvodný i pošetilý a zamítán od lidí všech stavů. Nebylo tedy při něm žádné strany, než naopak byl veliký počet takových, kteříby se radovali, kdyby předsevzetí jeho přišlo na zmar.)

Takovýmto rozjímáním tužili se lodníci ke zjevné zpouře. Ano někteří navrhovali, aby, shodivše admirála do moře, vyhlásili, že spadl s lodi, když hvězdárskými nástroji sledoval hvězdy a znamení nebeská.

Kolumba nebyly tajny tyto postranní pletichy, on však ukazoval tvář jasnou a neproměnnou, jedny upokojoval lahodnými slovy, při jiných podněcoval pýchu a lakotnost, přímo

pak trestem vyhrožoval těm, kteří byli urputnější nad jiné. Nové naděje bavily je po nějaký čas. Dne 25. září Martin Alonzo Pinzon, vystoupiv na zadek lodi své, zvolal: „Země! země! Señor, hlásím se o vysazenou odměnu!“ A skutečně zjevovala se k jihozápadu jakási země, tak že Kolumbus, pokleknuv na kolena, díky vzdával Bohu, a veškeren lid zpíval Gloria in excelsis. Lodi, změnivše běh svůj, zaměřily přímo k jihozápadu, avšak ranní světlo učinilo konec nadějím jejich co pouhému snu; domnělá země nebyla nic nežli večerní mrak, kterýž přes noc zmizel. *ne gramatic*

Po několik dní plavili se dále, a naděje s reptáním se střídala, až rozličné známky země tak četnými se stávaly, že lodníci z předešlého zoufalství přešli v neobyčejnou rozčilenost. Ješto každý snažil se zasloužiti slíbenou odměnu, zvěstovali zem jeden přes druhého; až Kolumbus prohlásil, že kdyby někdo vydal takový hlas, a ve třech dnech potom země nebyla nalezena, všeho pozbude práva k odměně.

Dne 7. října dovršili sedm set a padesát mil plavby, v kteréžto odlehlosti byl doufal Kolumbus přiraziti k ostrovu Cipango. K jihozápadu bylo viděti, ana táhnou veliká hejna malých ptáků polních. Ke přímluvě Martina Alonza Pinzona a bratří jeho změnil Kolumbus toho večera směr svůj k jihozápadu. Čím dáleji plouli, tím více množily se známky země; ptáci zpívající obletovali lodi, a na vodě plovaly byliny tak čerstvé a zelené, jakoby právě přicházely od břehu. Když však na schylku třetího dne změněného běhu spatřili lodníci zacházení slunce za obzor bez břehu, opět vypuklo hlasité reptání, i stáli na tom, aby se další plavby pustilo mimo sebe. Kolumbus pokojil je pěknými slovy a štědrými sliby; vida však, že tím způsobem zbytečně rozněcuje zpouru jejich, obrátil i pravil jim, že všecko reptání jest marné, jelikož výprava vyslána jest od panovníků hledat Indie, a on, děj se co děj, odhodlán setrvati, dokud s pomocí Boží nedojde cíle.

Nyní byl v zjevném odporu se svým mužstvem, a postavení jeho byloby bývalo zoufalé, kdyby druhého dne nebyly se pro štěstí objevily takové známky země, jež nepřipouštěly

dalšího pochybování. Druh zelených ryb, jaké zdržují se poblízkou skal, plovál okolo lodí, trnová ratolest s trnkami přihnala se; dále vytáhli rákosový prut, malé prkénko, a což nade všecko bylo, hůl uměle vyřezávanou. Všecka truchlivost i všecko reptání bylo zapuzeno, a celý den pátral každý po zemi dávno hledané.

Večer, když dle obyčeje lodníci byli odzpívali *Salve regina*, Kolumbus učinil k nim důtklivou řeč, ve které ukazoval na dobrotivost Božskou, že Bůh je provodil lehkými a příznivými větry přes tichý oceán k zemi zaslíbené. Jevil pevnou důvěru, že této noci ještě spatří zem, a nařídil, aby se pilně vyhlíželo z podluby, slibiv tomu, kdoby nejprvé vypátral břeh, přidati k odměně od panovníků vysazené ještě kabátec aksamitový.

Po celý den vál vítr čerstvější než obyčejně a moře bylo pohnutější než jindy; při východu slunce opět zaměřili k západu, rychle unášeni jsouce po vlnách, nejpřednější pak byla Pinta jakožto z lodí nejhbitější. Nejvyšší roznícení panovalo na lodích, nikdo té noci ani oka nezamhouřil. Když se smrklo, Kolumbus zaujal stanoviště své na nejvyšším místě zadní paluby. Jakkoliv ukazoval za dne tvář veselou a důvěry plnou, mysl jeho nieméně co nejtrapněji byla pohnuta. Sproštěn jsa temnotou noční pozorujících jej zraků, bděl pilně a neunaveně, pronikaje okem skrze mlhavý obzor, zdaliby někde spatřil sebe slabší známku země. Najednou okolo desáté hodiny zdálo se mu, že v dáli třpytí se světlo. Obávaje se, aby ho snad příliš živá naděje neklamala, zavolav Pedra Gulierreza, komorníka královského, i tázal se ho, zdalíž vidí světlo v té straně; i přisvědčil tento, že vidí. Kolumbus, vždy ještě maje pochybnost, aby snad nebyl nějaký klam obraznosti, vzkázal pro Rodriga Sancheza ze Segovie, a dal mu tutěž otázku. Mezitím však, co tento obcházel strážní budku, světlo zmizelo. Ještě jednou neb dvakráte viděli je později vyskočili a zase zmizeti, jakoby to byla pochodeň v kocábce rybářově, houpající se na vlnách, anebo jakoby někdo na břehu nosil ji od domu k domu. Tak míjivé však a nejisté byly tyto záblesky, že málokdo přikládal jim jaké důležitosti;

Kolumbus však považoval je za bezpečnou známku země, a sice země obydlené.

Setrvali ve směru svém až do druhé hodiny k ránu, kdežto dělová rána z Pinty dala radostné znamení země. Byltě ji nejprvé postřehl jeden lodník jmenem Rodriguez Bermejo, ze Sevillského předměstí Triany, rodič z Alkaly de la Guadaira: odměna však přiřknuta jest později admirálovi, poněvadž on dříve spatřil světlo. Patrně viděli nyní zem asi dvě míle vzdálenou, načež shrnuvše plachty zastavili, netrpkélivě očekávající rána.

Myšlenky a city Kolumbovy v této krátké době jistě byly silné a bouřlivé. Konečně, přes všechny obtíže a nebezpečnosti, dosáhl nyní cíle svého. Veliké tajemství oceánu bylo odhaleno; theorie jeho, kteréž se posmívali učenci, byla vítězně potvrzena; on se byl slávou pojistil tak trvalou jako země sama. *masis - skutečné provedení*

Těžkoť i samé obraznosti, pochopiti city takového muže v době tak vznešeného objevení. Jaké matné množství domyslů ^{an} muselo naléhat na ducha jeho o zemi, která tu ležela před ním zahalená v temnotu! Že byla úrodná, toť patrně bylo z rostlin hnaných po moři od jejich břehů. Domníval se též, že v čistém povětří čije zápach aromatických hájů. Pohybující se světlo, kteréž byl viděl, svědčilo, že jest bydlístěm lidí. Jací však jsou tito obyvatelé? Jsou-liž podobní lidem jiných částí země, či snad jest to obludné nějaké plémě, jakým obraznost onoho věku ráda naplňovala všechny krajiny vzdálené a neznámé? Přirazil-liž k nějakému divokému ostrovu daleko v mořích indických, či jest to samo pověstné Cipango, předmět zlatých jeho snů? Tisícero podobných myšlének muselo se mu namítati, an bde očekával konec noci, zvědav, zdali ranní slunce odhalí divokou poušť, anebo vzejde-li nad libě páchnoucími háji, skvostnými chrámy, pozlacenými městy a nádherou vzdělanosti východní,

Américo Vespucci

135.

Velikonoční.

(Staročeská píseň.)

Prozpěvujmež všickni nyní
 Na den Božího vzkříšení,
 Majíc v srdci utěšení
 Z nesmírného dobrodění.

Jemu kůrové andělští,
 Všickni měšťané nebeští,
 I také živlové zeměští
 Chválu pějí na výsosti.

Léto zimě průvod dává,
 Slunéčko teplé zahřívá.
 Libý větríček provívá,
 Rosa nebeská skropívá.

Země se znovu otvírá,
 Tráva se kvítím odívá;
 Všecko stvoření okřívá,
 Svého pokrmu požívá.

Nebesa svítí jasněji,
 Měsíc i hvězdy světleji,
 Tekou potůčky zvolněji,
 Osení vchází spěšněji.

Lesové se zelenají,
 A štěpové prokvítají,
 Vinnice vůni dávají,
 Ptáci utěšení mají.

A jiné všecko stvoření
 I rozličné pokolení
 Z jeho slavného vzkříšení
 Mají nová utěšení.

136.

První umývání nohou na hradě Pražském.

(Od Bartoše Písaře.)

V zelený čtvrtek (9. dubna 1528) král Ferdinand I., jsa od přirození k nábožnosti nakloněn, krmil chudé a umýval jim nohy na hradě v zeleném pokoji, příkladem pána svého Ježíše Krista, obyčejem tímto. Nejprvé rozkázal přinesti třinácte chudých žebravých lidí mužského pohlaví, do téhož pokoje, tu kdež rytířstvo a stav městský obyčej mívali míti své potazy, uvésti a za stůl dlouhý posaditi, na kterémž bylo krytí ubrusy, talěře a konvice dřevěné, každému z nich obzvláště připravené. Potom rozkázal jistým osobám, pánům znamenitým některým českým a rakouským, aby jim krmě z kuchyně jeho nosili, jichžto bylo třinácte nákladně připravených. A když se to tak stalo, že jsou nosili krmě, rozdělené na každou osobu obzvláště na mísky skrovné dřevěné, král, stoje před stolem, sloužil jim a podával každému těch krmí, a víno do konvic těch jim naléval. Čehož každý z nich nedojedli, rozkázal dvořanům, aby po obědě to jim všecko, totiž krmě, mísky, konvice a talěře dřevěné, každému v neckách, jichž také třináct bylo připraveno, do příbytkův jich každého snášeli, kdyžby domů šli. A když bylo po obědě, kněz zpíval čtení sv. Jana, kteréž toho dne křestanstvo zvyklo po kostelích zpívati o umývání noh apoštolských. A když se toho dozpíval, že vzal Pán Ježíš prostěradlo, přepásal se jím, a vzav měděnici, nalil vody a t. d.: tehdy král přepásal se čistým prostěradlem a kázal sobě měděnici přinesti; a vzav ji s vodou biskup Trientský, tehdaž přítomný, postavil pod nohy každému tomu chudému. Král pak přiklekl na zemi,

a ten biskup každému naléval vody na jeho nohu pravou obnaženou, a král umýval a rouchou čistou vytíral, a potom i políbil, až do posledního. A když to dokonal, tehdy kázal sobě podati třinácte měščekův červených zamišových, k tomu připravených, a v každém byl groš zlatý rýnský, a zavěšoval jim je na jich šíje; k tomu také každému několik loket sukna dobrého s sukni a kmentu s košili rozdal, a s tím je pustil do příbytkův jejich.

Takového skutku není slýcháno o žádném pánu mocném křesťanském, aby se tak ponižoval, jako tento král těchto časův. Potvrzují to o něm hodnověrní i znamenití lidé a za věrnou pravdu vyznávají, že i jinde v jiných krajích a zemích totéž obyčej měl činiti. A tolikéž o císaři Karlovi bratru jeho vysvědčují.

137.

Disticha.

(Od Václ. Rosy.)

Věř tomu, žeť ve všem tobě všecko zde poplyne šťastně,
Jestli počátek i cíl Bůh tobě vždycky bude.

Patř v světě, nač jen chceš, hle visí nití všecko na tenké:
Příhoda podvrátí věc velikou i malou.

138.

Mikoláš Koprník.

(Od Jana Krejčího.)

Prostřed čtrnáctého století, za panování polského krále Kazimíra Jagelonovce, přistěhovali se předkové Koprníkoví do Polska. Děd jeho, též jménem Mikoláš Koprník, byl narozen v Čechách. L. 1396 byl v Krakově přijat za měštana. Z Kra-

kova do rozličných měst polských obchod vedl, zvláště do Toruně v polském Prusku. Jeden ze synů jeho usadil se pak — co pekař v Toruni a pojal roku 1464, deset let po spojení této částky Prus s královstvím polským, za manželku Barboru Wasselrodovu, sestru biskupa Varminského; dům, kterýž co věno její obdržel, stojí dosud ve sv. Anenské ulici v Toruni. V jaké vážnosti u svých spoluobčanů byl, dosvědčuje to, že jej následujícího roku vyvolili do obecné rady.

Devět let po zasnoubení, dne 12. února 1473, narodil se mu syn, Mikoláš, slavný náš hvězdář.

Již v útlém mládí projevoval Koprník zvláštní vlohy, naučiv se vedle obyčejných školních předmětů latině i řečtině. Ve věku desíti let umřel mu otec, a sirotka ujal se šlechetný strýc jeho, biskup Varminský. V devatenáctém roce odebral se na vysoké školy.

Universitu Krakovskou spravoval tehdy Matiaš z Kobylina, a mezi údy jejími nalezal se Vojtěch Brudzewski, znamenitý professor hvězdárství. Mladý Koprník studoval především filosofii a medicinu, zároveň se ale obíral horlivě hvězdárstvím. Jakub z Kobylina, Mikuláš Szadek, Martin z Olkusza, slavní potom matematiky professorové, byli spolužáci Koprníkovi, všickni zas v matematice a hvězdárství žáci Brudzewského. Když pak, naléháním knížete kardinála Friderika Jagelonovce, Brudzewski odešel do Litvy na úřad sekretáře při knížeti litevském Alexandru, potomním králi polském, Koprník odhodlal se, že půjde do Vlach, aby tam studia svá dokonal. Aby cesta tato jemu stala se tím užitečnější, věnoval všecken prázdný čas, který před odchodem ještě v Krakově ztrávil, umění malířskému, a přivedl v skutku k tomu, že nejenom krajiny, nýbrž i podobizny dosti věrně uměl vyobrazovati.

Po čtyřletém pilném studování na universitě Krakovské vrátil se na čas do Toruně, a rozloučiv se s matkou a ujcem, odebral se v 23 letech do Vlach. Nejdříve zastavil se v Padově, aby v studiích filosofických a lékarských pokračoval, a po třech letech obdržel tam důstojenství doktorské ve filosofii a lékařství. Zároveň pokračoval v studiích hvězdárských.

Sláva obdivovaného tehdy hvězdáře Regiomontana byla mladému Slovanu novou pohnutkou ku pěstování této vědy, která velikému duchu jeho nesmírnou dosud nevyskoumanou prostorem poskytovala. Také naplňovalo toho času jméno Kristofa Kolumba veškerou Evropu. Každý obdivoval se smělému duchu toho muže, který na základě hlubokých studií, přes tisícové překážky, objevením Ameriky potvrdil domněnku o kulatosti země. Vítězství Kolumbovo nemálo povzbuzovalo všechny důmyslné hlavy toho věku. Koprník, veden jsa vnitřním pudem a radou Brudzewského, podněcován slovitností Regiomontanovou a utvrzen v předsevzetí svém příkladem Kolumbovým, obrátil se k hvězdářství.

Z Padovy zacházel často do Bononie, kde Dominik Maria de Ferrare již po dvanácte let s velikým prospěchem přednášel hvězdářství. Oba mužové stali se brzo přátely a často pracovali společně. K návrhu Ferrarovu byl Koprník r. 1499 jmenován professorem matematiky na universitě v Římě, kde svou učeností a výmluvností čelné a vybrané posluchačstvo kolem sebe shromažďoval. Čím více však hvězdářství, jež vykládal, žákům jeho postačovalo, tím více přicházel mladý učenec k poznání, že všecka stará soustava hvězdářská jest vlastně bez důvodného základu a že nemá jednoty ani srovnalosti. Planety a hvězdy kolují prý dle této soustavy v nesmírném prostranství s rychlostí, kteréž nižádná obraznost představití sobě nemůže, i nebylo možno najíti určitého zákona v spletených jejich drahách. Koprník cítil tuto vadu, ale nebyl ještě s to, aby ji napravil, s neunavnou pilností však obíral se pozorováním a skoumáním, až konečně šťastně přišel na stopu slavnému svému objevení.

Pobytlí Koprníkovo v Římě brzo bylo přetrženo nastalými tam bouřemi. Za Alexandra VI. Koprník roztoužil se po vlasti, která tehdaž v nerušeném blahobytu rozkvétala. Navrátil se do Krakova r. 1502. Kdyby po penězích se byl sháněl, bylby mohl nyní s velkým prospěchem provozovati lékařství, a kdyby po obyčejné lidské chvále byl toužil, mohl snadno státi se nástupcem Vojtěcha Brudzewského, učitele svého. Ale cíl ctižádosti jeho byl mnohem vyšší. Nepřestal doufati, že

odkryje pravou soustavu světa. Aby toho docílil, byl mu však potřebný útulek pokojný a život tichý. Stav kněžský poskytoval mu, čeho sobě žádal, a souhlasil též se zbožným citem jeho; pročež připraviv se, přijal od Jana Konarského, biskupa Krakovského, posvěcení na kněžství. Působením strýce svého, biskupa Varmiňského, stal se pak r. 1510 kanovníkem ve Frauenburku, městě nad Vislou v polském Prusku.

Zde, zaměstnán jsa trojím úřadem, žil až do své smrti, vykonávaje svaté povinnosti co kněz, slouže chudobnému lidu co umělý lékař a obíraje se skoumáním hvězdárským. Ale pokoje a poklidu, po kterém toužil, nenašel zde. Neustálými nápady svárlivých německých rytířů, kteří severní částkou Prus vládli, v majetku svém byl znepokojován a jen pevná záštita ujece biskupa zachránila mu práva jeho. Přes to však pokračoval neustále ve svých pracech. Nejsa spokojen se soustavou starých hvězdářů, přemítal, pročby země, jsouc dle nevyvratného důkazu Kolumbova koulí jako jiné planety, měla býti nepohnutým středem všeho světa. Myšlénku tuto stopovav ve všech jejich důsledcích, hned po návratu do Krakova vypracoval během pěti let, mezi roky 1502 a 1507, novou svou soustavu. Od té doby začal psáti veliké své dílo *de revolutionibus*. Přitom nejednalo se ovšem o pouhé sepsání velikolepé domněnky, nýbrž třeba bylo nahraditi počty a pozorování starých hvězdářů novými pozorováními a počty. V tom mu byli nápomocni spolužáci jeho Jakub z Kobylina, Wapowski, Szadek a Martin z Olkusza. Parallaxický nástroj, jež si sám sestavil, byl nanejvýš jednoduchý, avšak tak důmyslně vyveden, že Tycho Brahe, obdržev jej později darem, u vytržení nad ním latinskou básní jej oslavil. Porovnáme-li tento nástroj s nynějšími zevrubnými stroji na hvězdárnách, povážíme-li, že Koprník žil v době, kde nebylo dalekohledů ani chronometrů, užaseme tím více nad ohromností vynálezu jeho. Můžeme hvězdáře tohoto považovati co architekta, jenž vyrýsoval veliký plán k slavné budově, vypočtení kamenů k stavbě potřebných však jiným ponechav.

Přijme-li se pohybování země, zvrhnou se tím samým již všechny domněnky starých, souvisící s teorií o pevném

stání země, a sluší vystaviti novou soustavu, ježtoby obsahovala vysvětlení všeho pohybu. Koprník to učinil. Bedlivým pozorováním ustanovil stanoviště planet, vysvětlil pohybování země a luny, a stopovav krok za krokem Ptolemaea, ukázal nedůvodnost jeho soustavy. Jakých pozorování, jakých počtů bylo k tomu potřebí! Výsledek neunavných prací těchto bylo r. 1530 veliké dílo: *de orbium revolutionibus*, kteréž však teprva o třicet let později v poslední době života jeho na světlo vyšlo.

Vědecké práce nezabraňovaly Koprníkovi, aby dostal svým povinnostem co kněz a měšťan. Důstojná povaha jeho, šlechetná mysl a hluboká důmyslnost vděčně byly uznávány od biskupa a spolukanovníkův. Ve všech důležitých věcech tázán býval o radu a úsudek. Ke sněmu v městě Grudziązu byl jednohlasně vyvolen zastupitelem své kapituly, a biskup svěřil mu spravování statků diecesánských. Taktéž vedl soudní při s německými rytíři, kteří bezprávně některé zádušní statky byli zajmuli, a zvítězil nad těmito tuhými odporníky. Rovněž pochází od něho návrh k opravě mincovní, jež na sněmě Grudziązkém obšírně vyvinul. Posléze zřídil ve Frauenburce tlakostroj, kterýž vodu k domům výše položeným vedl; vodoteče, návodem jeho vystavěného, nalezají se v tom městě posavad zbytky.

Podotkli jsme již, že Koprník dílo své dokonil r. 1530, ale teprva o třicet let později vydal. Nicméně měli někteří matematikové již dříve vědomost o jeho obsahu. Erasmus Reinhold mluví o spise tom v pojednání o soustavě Ptolemajské s největší úctou, a vykládáje některé pohyby na nebesích, podotýká, že vysvětlení jejich požaduje nového Ptolemaea, kterýž, jak připovídá, vyjde z pruské země. Ze sněmu Lateránského, na němž se jednalo o opravu kalendáře, dostal K. přepis, aby svou radou a svými vědomostmi k této důležité věci se propůjčil, načež odeslal do Říma své tabule hvězdárské. Jakou všeobecnou pozornost práce Koprníkovy zbudily a s jakou toužebností se uveřejnění jích očekávalo, o tom svědčí psaní Mikuláše Schomberka, kardinála Kapuánského, kterýž co nejsnažněji prosí, aby mu přepis rukopisů svých zaslal.

Největší úctu prokazoval mu však Jiří Rheticus, professor matematiky ve Wittemberce, který svou stolicí učitelskou r. 1539 opustil, aby se, jak praví, raději stal žákem takového mistra, než aby dále přednášel dle soustav starých. Prvé nežli se Rheticus k novému svému učiteli odebral, navštívil profesora matematiky v Norimberce, Schonera, jehož za otce ctil. Tento prosil jej, aby mu co nejdříve dal zprávu, zdali práce Koprnickovy skutečně souhlasí s pověstí, jaká o nich jest rozšířena. Asi po dvou měsících odeslal Rheticus Schonerovi psaní, plné obdivu znamenitého hvězdáře Toruňského. „Žezlo hvězdárské,“ praví, „Bůh udělil na vždy Koprnickovi. Hospodin uznal jej hodným, aby opravil tuto vědu, vyložil a rozšířil ji.“

Není divu, že Koprník při všech svých výtečných vlastnostech a hluboké učenosti nalezl i nepřátele. Výsledky prací jeho příliš byly na odpor domněnkám tehdejších vůbec panujícím. Jedni, totiž skrovný počet uvážlivých, očekávali důkazy a potvrzení nové theorie; jiní, mezi nimi zvláště osobní nepřátelé Koprnickovi, rytíři němečtí, vyhlašovali ho před lidem nezkušeným za blázna. Najatí kejklíři chodili od města k městu a hnusnými šprýmy uváděli důstojného muže v posměch luzy; ba drzost jejich byla tak veliká, že ve Frauenburce samém na veřejném místě nemotornou parodii provozovati se osmělili. Přátelé Koprnickovi, vidouce, ana luza kolem kejklířů se hromadí a jásá, domlouvali mu, aby sběr tuto rozehnal dal; načež Koprník krásná ta slova pronesl: „Nunquam volui populo placere; nam quae ego scio, non probat populus: quae probat populus, ego nescio.“

Co pravý křesťan splácel Koprník pohanění toto dobroděním. Ani potom nezavřel domu svého chudému a chorému lidu. V síních jeho stály pořád zástupy očekávajících poradu nebo léky, a tak slavná byla jeho zkušenost lékařská, že i lékaři sami v pochybných případech radu s ním brávali. Koprník byl již u vysokém stáří, když konečně na prosby a domluvy svých přátel, zvláště arcibiskupa Chlumského Tidemana Gisia, k vydání svého díla se odhodlal. Napsal ještě věnovací list papeži Pavlu III. a odeslal rukopis Gisiovi, kterýž jej k vydání Rheticovi svěřil. Rheticus dal spis bez prodlení (1543) v No-

rimberce vytisknouti pod titulem: *Nicolai Copernici Torunensis de revolutionibus orbium coelestium libri VI.*, in quibus stellarum et fixarum et erraticarum motus, ex veteribus atque recentibus observationibus, restituit hic autor. Praeterea tabulas expeditas luculentasque addidit, ex quibus eosdem motus ad quodvis tempus mathematicum studiosus facillime calculare poterit.“ Osiander, přítel Rheticův a ctitel Koprnikův, napsal ke spisu předmlavu, v níž, aby jiné hvězdáře nerozhoršil, pohybování země jenom za domněnku vyslovil, již se úkazy nebeské tak dobře vysvětliti dají, jako teorií starší. Mimo tuto předmlavu nalezá se na počátku spisu psaní Mikuláše Schomberka, kardinála Kapuánského, o němž jsme se již dříve zmínili, a pak přípis papeži Pavlu III., v němž Koprník důstojným způsobem učení své hájí a ochraně svatého otce poroučí. „Dílo své,“ píše, „věnuji Tobě, otče svatý, ku přesvědčení všem, učeným a neučeným, že se nevyhýbám posouzení a rozbírání. Tvá autorita a láska k vědám vůbec, zvláště mathematickým, budou mi štítem proti zlým utrhačům a ochrání mne proti nim navzdor přísloví, kteréž praví, že není léku proti uštknutí utrhačově.“ Dále uvádí příčiny, pro které zavrhl soustavu starých hvězdářů, jelikož nestačí k vysvětlení pohybů nebeských, a připomíná, že učenci a důkladní mathematicové skoumáním jeho pochvaly neodeprou, ač budou-li jen důkazům jeho pozornost věnovati; povrchním však a nevědomým lidem, kteří snad některých míst písma svatého zneužijí, aby proti dílu tomu vystoupiti mohli, že již napřed odpovídá opovržením, neb pravdy mathematické píší prý se jen mathematicům (*mathemata mathematicis scribuntur*).

Povážíme-li, v jakém stavu vzdělání tehdáž se nacházelo, poznáme, že Koprník mocnějšího ochránce naleztí nemohl nežli papeže, kterýž byl nejen hlavou církve ale i hlavou učeného světa. Ve své zbožné mysli byl Koprník přesvědčen, že spisem svým přispěje k zvelebení Stvořitele, jenž všemohoucí rukou ohromný běh hvězd řídí dle zákonů tak jednoduchých. „Jest to nejjasnější důkaz jsoucnosti Božské,“ praví Leibnitz, „pro ty, kteří rozumějí pravdám těmto.“

Po vytištění spisu poslal Rheticus ihned první exemplář

Koprníkovi. Však byl již svrchovaný čas, měl-li se ještě slavnému hvězdáři do rukou dostat. Věkem jsa sklíčen a mrtvicí raněn, očekával již každým dnem poslední svou hodinu; třesoucí se rukou přebíral se na smrtelném lůžku ve svém arcidíle. Dne 23. máje r. 1543 zesnul tiše a pokojně v stáří 70 let. „Atque cujusmodi quidem vita, hujusmodi mors Copernici fuit“ (umřel, jak žil), praví veliký hvězdář Gassendi, mluvě o smrti jeho. Oplakán jsa od chudiny, žalostně pohřešován od svých přátel, však z veliké části neuznán v učeném světě, skonala veliký ten muž. Tělo jeho pohřbeno bylo v kostele Varmiňském.

Na památku Koprníkovi stojí nyní ve Varšavě a v Toruni sochy z kovu ulité, které však jistě toho trvání mítí nebudou, jako nesmrtelné dílo jeho.

139.

Tři přítelkyně.

(Od M. J. Sychry.)

Nastoupil jsem za mladých let cestu
 Pro cvičení k sídelnímu městu.
 Přemýšlel jsem, bude-li mi štěstí
 Ve studiích, jak si žádám, kvéstí?
 Tu tři osoby se mnou se polkaly,
 A když docházel jsem, státi zůstaly.
 Měly něco příjemného v tvářnosti;
 Proto s srdečnou jsem slyšel radostí,
 Když mi jedna každá ohlásila,
 Žeby ke mně nakloněna byla,
 A že po celé mé živobytí
 Přítelkyněmi mně chtějí býti,
 Jestli na výstrahy jejich pozor dám
 A se podle rady jejich zachovám.
 První řekla: „Mám-li tobě přátí,
 Musíš rozšafně se zachovati.

Střeštěně se nikdy po mne nesháněj,
Čeho poskytnu ti, natom dosti měj.

Chci ti práti; přehnu ale brzce,
Poskvrníš-li neřestí své srdce.“

Druhá ke mně velmi vážně řekla:

„Od tebe bych nikdy neutekla,
Jestli sám jen ke mně lásky neztratíš,
Mysl sobě pochybnostmi nezhatíš.““

Třetí přísně na mne pohleděla,

Himotným hlasem toto pověděla:

„Na mne třeba zvláštní pozor dáti,
Nebo v zvyku mívám utíkati,

Jak se něco neslušného přihodí,
Přičemž však můj škůdce nejhůř pochodí.““

Nemeškal jsem vše to přislíbíti,

Prose jich, by chtěly oznámiti,

Jaké každé přítelkyni jméno jest?

„Radosť, Naděje a třetí slula Čest.“

140.

Červ a skopec.

(Od Vinc. Zahradníka.)

Červík se založil s rohatým bujným skopcem, že spíše než on v dubových vratech díru udělá. Usmívaje se skopec, přijal podání červovo a neměl za jiné, než že hned vrata prorazí. Rozbíhal se a úsilno vrážel rohy svými v tvrdá vrata. Nic neprospívaje, zlobil se velice, a když vši mocí a silou na vrata trkl, chtě jich pojednou protknouti, přerazil obojí pře-
tvrďý roh.

Nato malý červík vrata počal hrýzti, tak tiše a poklidně sobě počínaje, jakoby nic nepůsobil. Nešla mu rychle tato krutá práce, ale nepřestal vřlati, až naposléz opravdu v dubová vrata díрку prodělal.

Povolnou stálou prací vždy mnohem více spůsobíš než urputným hněvem a úsilným namáháním.

Potrestaná krádež.

(Od Jiřika Závěty ze Závětic.)

Když císař Maximilian toho jména První jel do říše, hodil se do jednoho předního města, a tu mu podán byl košík od panův radních plný dukátů. Strojila se pak pro něho hra, k níž se dvořané všickni na oknech místem opatřili. Jeden pak z nich, domnívaje se, že jak jiní všickni tak i císař na samou toliko tu hru pozor má, jakoby chtěl někomu z místa svého postoupiti, odešel, a přiloudiv se bližěji k tomu košíku, kterýž za císařem na tabuli stál, plnou hrst zlatých z něho vzal a spěšně je do spodků vstrčil, zato maje, že ho žádný neshlídl. Císař, ačkoliv se zdál, že se toliko na hru dívá, však i na jiné věci také pozor dal. Měl zajisté prsten na ruce, v němž byl kámen takový, že v něm co v zrcadle všecko viděl, co se pozadu za ním děje. A když na něj pohlédl, spatřil, co se od dvořana stalo. Po dokonání hry zavolal na něho a kázal mu, aby co můž nejvíc jednou rukou zlatých z toho košíka vyňal. On nevěda, coby se tím mínilo, boje se, málo koliks zlatých vyňal. I kázal mu je přečísti. A když se jiní dvořané nadáli, že je císař mezi ně rozdělí, císař, zasmáv se, dí k němu: „Vyňmi již také i ty zlaté z kapsy, kteréž jsi předtím z tohoto košíku kradmo vzal, abych poznal, kdy jsi byl smělejší, nyní-li čili prvé?“ Dvořan, poznav vyjevenou krádež, dal se v prošení, žádaje za milost a odpuštění. A když těchto dukátův mnohem více bylo, nežli oněchno, kteréž mu císař vzíti kázal, dí mu: „Vezmiž již i tyto i onyno zlaté, a schovej je sobě na cestu a táhni předse; než hlediž, aby mi víceji na oči nechodil.“ A s tím posměchem dvořan tento odešel.

142.

Nad hrobem matčíným.

(Od Václ. Sv. Štulce.)

Plakal jsem tu, slzy roně
 Na hrob matčín v syrou zemi,
 Aj tu zachvěl, níž se kloně,
 Anděl míru perutěmi.

Zachvěl anděl, míru slovy
 Hoje bol a slzy suše,
 Až se opět život nový
 Rozlil v útrobách mé duše.

A na rově drahém kleče,
 Ač se lesknou slzy v oku,
 Necítím již, žeby meče
 Trapných bolů vázly v boku.

Necítím již, neb v mé duši
 Znějí slova andělova:
 „Chladná smrt jen tělo ruší; —
 Duch si věčný život chová!“

Věčný život ten mne kojí,
 Naději mou láska množí:
 Že v nov uzřím matku svoji
 Ozářenu slávou Boží.

143.

Jan Horák z Milešovky.

(Od Antonína Rybičky.)

Jan Horák (Horatius) byl syn měšťánka Litoměřického, kterýž pocházel z vesnice Klepův; pod hradem Hazenburkem ležící, kde se i Jan náš na začátku století šestnáctého narodil; proč se také dle hradu toho Hazenburský čili Hazenberger nazýval. Vychován byv od statečných rodičů svých ve víře katolické a nabyv prvních vědomostí literárních ve vlasti své, odebral se okolo roku 1520 do Lipska, aby se na tamních školách vysokých oddal studiím filosofickým. Dosáhnuv tam hodnosti mistra svobodných umění a filosofie, obrátil se k teologii, v níž brzo neobyčejnou pilností svou nabyl důkladných vědomostí, načež posvěcen na kněžství i učiněn brzo potom professorem na akademii Lipské.

V Lipsku seznámil se s několika mladými muži učenými, s nimiž počal se stavěti na odpor novému učení, kteréž tehda Martin Luther vyhlašoval. Spisy proti Lutherovi vydanými obrátil Horák brzo na sebe pozornost obecnou.

Když byl několik let pobyl v Sasích, kdež dílem v Lipsku jakožto professor, dílem v Drážďanech a Mišni jakožto kazatel a vychovatel se zdržoval, navrátil se do Čech a pracoval tu pilně a platně na vinnici Páně, hlásáním slova Božího a vyučováním lidu sobě svěřeného. Povolán byv později do Prahy, obíral se tam zvláště také vychováváním mládeže.

Přítom však nezapomínal přátel svých zahraničných i domácích, anobrž dopisoval sobě s nimi neustále, i byl jim při jich pracech učených raden i pomocen a propůjčoval se k vydávání a rozšiřování jich prací literárních. Vůbec požíval Horák pro svou spanilomyslnost a obezřelost takové důvěry u přátel svých, že ti to ničehož důležitého před sebe nebrali, pokud neslyšeli rady Horákovy. Taktéž pohostinným a dobročinným býval k přátelům svým, kteříž u něho v Lipsku i v Praze, a

když později v Litoměřicích obýval, i u otce jeho často kolik neděl zůstávali.

Svou horlivostí v hájení náboženství katolického, svou kazatelskou výmluvností, svou učeností a moudrostí, jakož i počestnou a mravnou povahou dobyl sobě Horák obecné vážnosti; zvláště ale důvěry vyššího duchovenstva katolického, pročež se mu brzo dostalo znamenitých důstojností. Stal se kanovníkem Vratislavským, Pražským i Olomúckým a mimo to povýšen byl za děkana v Litoměřicích.

Pochvalná pověst, která vůbec šla o něm, jakožto výtečném vychovateli a výborném znateli literatury klassické i jazyka českého, pohnula krále Ferdinanda, že Horákovi svěřil vychování dětí svých, uloživ mu, aby je vyučoval nejen v náboženství a umění literním, nýbrž zvláště také v jazyku českém. Nejprve vyučoval Horák arcikněžnu Alžbětu a arciknížata Maximiliana i Ferdinanda; nápotom svěřeny mu k vychování i ostatní děti královské, tak že v úradě tom setrval téměř až do smrti.

Že k nelehkému tomuto úkolu vychovatelskému nikdo Horáka nebyl spůsobnější, o tom bylo tehdá jednomyslné mínění, a že úloze té výborně zadosť učinil, toho jsou důkazem spanilomyslné skutky, kterými prosluli nápotom královští vychovanci jeho, všelikými ctnostmi pověstné arcikněžny Alžběta, Anna, Marie a Kateřina, bohatýrský a krasocitný arcikníže Ferdinand, zvláště ale lidumilovný snášelivý a spravedlivý císař Maximilian II.

Horák žil nyní jakožto vychovatel dětí královských nejvíce u dvora krále Ferdinanda I., který se tehdáž střídavě v Praze, ve Vídni, v Innsbruku a Hradci Štyrském zdržoval. Mimo to doprovázel jakožto tajemník a rádce důvěrný často také Ferdinanda na cestách do Moravy, Uher, říše německé a ke dvoru císaře Karla V. Nezřídka býval posílán od krále ke dvorům kurfirstů a knížat německých. Užíváno v tehdejších bouřlivých a nebezpečných časech rady jeho v rozličných důležitostech náboženských a politických. Avšak nejen král Ferdinand, anobř i císař Karel V. užíval rady Horákovy a potřeboval ho k rozličným poselstvím. Důležité především činil Horák služby jakožto vyslanec císařův do Nizozemska, kde rovněž jako v říši

německé novoty náboženské, učením Kalvinovým vzniklé, veliké působily pohnutí.

I na sněmě církevním, který byl papež Pavel III. r. 1545 vypsal do Tridentu, býval Horák přítomen, a to dílem co zástupce kapituly Pražské i Olomúcké, dílem co vyslanec císařův nebo krále Ferdinanda.

Takovýmto poselstvím a jednáním stalo se, že se Horák seznámil se všemi téměř učenými a vysoce postavenými muži času svého, s nimiž sobě pak i dopisovával; jakož n. p. s Donem Roderikem Gusmanem, pověstným to státníkem a rádcem císaře Karla V., s bratrem jeho Martinem Gusmanem, nejvyšším komořím krále Ferdinanda, s Fridrichem Nauseou, biskupem Vídeňským, učeností svou tehdaž v celé říši na slovo braným a j. v.

Zasluby, kterýchž Horák četnými a platnými službami svými takto sobě získal o dům Habsburský, uznávající vděčně oba panovníci, císař Karel i král Ferdinand, dávali mu při veliké příležitosti hojné důkazy uznalosti a milosti své. Tak jemu propůjčil král Ferdinand výňosné probošství Litoměřické při chrámě sv. Štěpána r. 1541 a císař Karel povýšil jej a bratra jeho Řehoře Horáka, měštěnána Litoměřického i s potomky jeho do stavu šlechtického sv. římské říše, aby mohli užívati erbu šlechtického, a psáti se „z Milešovky.“

Jak výše dotčeno, byl Horák též kanovníkem kapituly Olomúcké. Když pak se po smrti biskupa Bernarda Zoubka r. 1541 mělo přikročiti k novému volení, byli tu dva kandidáti k hodnosti této, totiž: Jan Horák a Jan Doubrava. A že oba tito mužové pro svou nábožnost, učenost a rozšafnost důstojenství tohoto v rovné míře hodni byli, kapitula Olomúcká v nemalé vážla nespázi, kteréhoby z nich dvou měla sobě vyvoliti za biskupa. I bylo se ovšem obávati, aby tím nevzešly nějaké roztržky a nepřiležitosti, kteréžby byly mohly míti v době oné účinky škodlivé. Což aby se předešlo, udělali dotčení kandidátové v Olomúci mezi sebou smlouvu, dle které Horák vzdal se hodnosti biskupské. Když pak potom Jan Doubrava skutečně vyvolen byl biskupem Olomúckým, stal se Horák jeho coadjutorem.

Mělo se mu dostatí většího ještě uznání; měl býti povýšen na hodnost arcibiskupa Pražského. — Bylo totiž arcibiskupství Pražské tehdaž sto čtyřiceti let téměř bez nejvyššího pastýře. Král Ferdinand prohlížel k tomu, aby veledůležité důstojenství toto opět bylo osazeno. Na sněmích zemských bylo již několikrát o tom jednáno, avšak bez účinku. Na sněmě obecném, držaném r. 1545 v pondělí po Nanebevzetí Panny Marie na hradě Pražském, rokováno opět o též věci. I usnešeno se tehdaž od stavů pod jednou i pod obojí u velkém počtu tu shromážděných jednomyslně natom, aby arcibiskupství Pražské bylo opět vyzdvíženo a osazeno, a arcibiskupem aby byl Jan Horák, preceptor dětí královských a probošt Litoměřický, protože pro svou učenost a nábožnost, pro svou mírnost a křesťanskou snášlivost u obou stran rovnou měrou byl vážen a požíval jich důvěry. Král Ferdinand, kterému zvláště na tom záleželo, aby důležitosti náboženské v Čechách přivedeny byly v řád jistý a konečný, slibil stavům, že v příčině té jak s Horákem, tak i legátem svým se stolicí papežskou bude vyjednávati.

Ale prvé nežli se usnešení směnovní mohlo ve skutek uvéstí, vzešly v říši německé, a brzo potom v Čechách nové rozmišky a bouřky, a žádoucí osazení Pražské stolice arcibiskupské zase bylo odloženo.

Všedše totiž knížata protestantská v Němcích mezi sebou v branný spolek, řečený Šmalkaldský, nechtěli se podrobiti ani výrokům sněmu Tridentského ani rozkazům císařovým. Položen tedy r. 1545 sněm do Rezna, kdež dlouho vyjednáváno a smlouváno. I Horák byl tam přítomen a měl důležité účastenství ve všem, očkoli rokováno. Když ale protestanti některak nechtěli se smluviti, dány jsou hlavy spolku Šmalkaldského do klatby říšské a zdvížena válka proti nim. Hned jak ukončen byl sněm Řezenský, odejel Horák po Dunaji do Vídně. Zde vložena byla na něho důležitá poselství, pročež odebral se rychle do Čech a jmenovitě do Litoměřic, odkudž, obdržev tu nové příkazy, odejel do Sas, kde po všecken čas války ve vojště knížete Maurice Saského a císaře Karla V. až do bitvy u Mühlberku (4. dubna 1547) zůstal. Král Ferdinand, potrestav potom na sněmě Pražském r. 1547 odbojné stavy české i města

královská, ježto mu odepřela pomoci v dotčené válce, odebral se s Horákem ke sněmu říšskému do Augsburgu r. 1548. Odtud navrátiv se král do Čech, položil r. 1549 sněm do Prahy. Na sněmě tom obzvláště zase rokováno o osazení Pražské stolice arcibiskupské a o navrácení statkův, duchovenstvu katolickému ve válce husitské a později odňatých. Král slíbil opět stavům pod jednou i pod obojí přijímajícím, že se chce ucházeti u papeže, aby arcibiskupství Pražské osazeno bylo, a to Janem Horákem, kterýby měl moc, světliti kněze pod jednou i pod obojí, pokudby utrakvisté, kromě přijímání pod obojí, ve všem ostatním se srovnávali s katolíky. Stavové, veliká část kněží i sám administrator konsistoře pod obojí, Mystopolus, svolili k tomu. Avšak někteří farářové utrakvističtí odpírali a tak sněmování to zůstalo bez účinku. Králi nevidělo se tehdaž užívati důtklivějších prostředků k vyvedení úmyslů svých, poněvadž byly vzešly nové nepokoje v říši německé. Obnovena také válka s Francouzy a s Turky. Dříve však nežli opět v říši německé a v Uhřích zjednan byl pokoj, zemřel Horák dne 26. měsíce dubna 1551. Úmrtím jeho ztratila církev jednoho ze svých nejbedlivějších pastýřů, nejvýmluvnějších kazatelů, nejhorlivějších hajitelů, vlast pak česká jednoho z svých nejucenenějších mužů a důkladných znatelů a milovníků jazyka materského.

144.

D i s t i c h a.

(Od Václ. Rosy.)

Čím komu víc dáváš, tím víc sobě přítele získáš:

Čím komu víc požičíš, tím hněvu víc utříš.

Sousedu svého miluj, jako sám miluješ se samého.

„Však to činím; ale sám jsem sobě předně milý.“

Tento dar, ač špatný, vem vděčně, příteli dobrý:

Neb ne na dar, ale mou na mysl patři dobrou.

145.

● **dobrém a zlém tovarysstvu.**

(Od Jana z Lobkovic.)

Obcuj s svou rovni a s dobrými lidmi, a přidrž se moudrých, a naučíš se od nich moudrosti; přidrž se těch, jenž čest milují, a naučíš se od nich ctnostem; a též přidržíš-li se dobrých, naučíš se od nich všemu dobrému.

Vystříhej se zlého tovaryšstva a svárlivého a opilého, aby, přidržuje se takových, jich obyčejův na se také nevzal, a aby, s nimi anebo vedle nich jsa, k nesnazi a k svádě, a časem i ke škodě nepřišel.

Varuj se tovaryšstva marnotratného, aby jich obyčejův na se nevezma, též nečinil, a potom sám sebe, utratě statek svůj marně, nezavedl a lidem, nic nemaje, v posměch nebyl. Ti zajisté málo na marnotratníka schudlého dbají a jiným ho nepřipomínají než smíchem, ukazující sobě naň prstem a pravice: Hle toť máš, ježto prv dosti měli, již vše promrhal, a nemá blázen nic.

146.

Škanderbeg.

(Od Alexandra Oujezdeckého.)

Kníže Jan příjmím Kastriota pánem byl krajiny epirské. Ten, že nedaleko sedění své tu měl od Murata císaře tureckého, z té příčiny také nepokoje časté od něho míval. Nebo Murat mnohokrát do Epiru, kdež hlavní město Kroja bylo, s velikým lidem vpadal. Jan Kastriota podle možnosti své s lidem svým statečně jemu vždy odpíral, až pro mnohé a veliké náklady nato něco zemden, něco také ochuzen byv, poddati se musil i přinucen byl. chtěl-li před Turkem pokoj míti, čtyry své syny v zástavě mu dáti a jich s manželkou svou, matkou jejich, žalo-

stivě oželeti. Tak do smrti své pokoje před Muratem jakžkoli užíval, však proto mezitím o nejmladším synu svém Jiřím skrze nějaké vnuknutí Božské naději dobrou i potěšitelnou měl, že někdy skrze něho z té nevolnosti své vysvobozen bude. V čemž mu naděje jeho nepochybila, ale on Jan Kastriotu toho nedočkal; nebo když ty čtyry své syny Muratovi podle smlouvy učiněné dal, nedlouho potom, zármulkem a žalostí srdečnou poražen jsa, život dokonal.

Ti pak čtyři bratři, k Muratovi přivedeni byvše, u něho na dvoře císařském chováni byli. Císař, ačkoli s otcem jejich smlouvu měl, aby jim v křesťanství překážky nečinil, hned je poturčiti rozkázal a podle obyčeje svého tureckého jména nová jim dal. Po smrti Jana Kastrioty Murat v krajinu epirskou hned se uvázal, pravě, že po sirotcích na něho spadá a k němu přináleží. Potom rozmysliv se nato, že ti bratři sirotci, dojdouce let dospělých, k tomu dědictví po otci svém se potáhnou a snad by císaři skrze to nějakou nesnáz učiniti mohli: toho aby se vystříhl, chytře obmysl nalezl, aby tři starší bratry lstivě jedem otrávil i zmořil; jakož se to i v skutku stalo. Čtvrtého pak a nejmladšího bratra Jiřího, který tehdaž okolo devíti let věku svého měl, při sobě živého zanechal a prvotně umění liternímu podle způsobu tureckého vyučiti ho dal. Potom, když věku dospělejšího došel a v rozumu čím dál vždy více prospíval, u válečných věcech všelijakým způsobem se cvičil i vycvičil, tak že císař Murat žádného na dvoře svém na ten čas udatnějšího, zmužilejšího a v umění válečném zběhlejšího, i v obdržení vítězství šťastnějšího kromě něho neměl. To on znamenav při něm a milostí obzvláštní k němu nakloněn jsa, pro statečnost jeho dal mu jméno Škanderbeg, jakoby řekl Alexandr pán. K tomu i k vyššímu důstojenství povolán a hejtmanem, to jest, bašou nad vojskem učiněn byl. Nejednou proti nepřátelům, někdy i křesťanům, s velikým počtem lidu vysílán byv, vždycky přemohl a nikda od nich sám přemožen nebyl. Však mezitím vždy na křesťany pamatoval a snažně přemýšlel i rozličných cest vtipně vyhledával, mohl-li by kdy jakým způsobem z moci Turka se dobyli a k dědictví svému mezi křesťany se navrátiti. Když pak o tom sám u sebe tajně pře-

mýšlel, času jedného císař Murat, k Škanderbegovi milost maje pro jeho statečné i slavné činy, rozkázal mu, aby ho za kteréžkoli vévodství prosil, že jemu hned bez odporu dáno býti má. A to tím úmyslem učinil, chtěje tomu, aby Škanderbeg, takovou štědrotou jeho pohnut i nakloněn jsa, na křesťanstvo i na vlast svou tím snadněji zapomenul a při něm v krajinách jeho vždy zůstal. Ale Jiří Škanderbeg jiného úmyslu byl. Tou milostí sobě tehdaž podanou nepohrdl a za panství země epirské, jenž vlast jeho byla, žádal, kteréžto ihned dáno mu bylo.

Když pak již toho, což žádal, dosáhl, samé toliko příhodné k odstoupení od Turka příčiny se nedostávalo, kteráž také nedlouho potom jemu se nahodila šťastně. Nebo když proti Jankulovi gubernatoru uherskému, jináč Huňadovi, od Murata s jiným bašou ve dvaceti tisících lidu do Uher vojensky poslán byl: on uhlédav svůj čas, hned od Turkův odstoupil k Uhrům, a Turci jsou poraženi. Odtud potom Škanderbeg do epirské země vlasti své s nemalým počtem lidu přitáhl, v ni se i uvázal, a oznámiv se, že jest dědic, ode vsí země za pána vlastního dědičného dobrovolně přijat a v hlavním městě Kroji dvůr svůj měl, kdežto i zámek ještě od Janičarův osazený, Janičary dolů sehnal, opanoval a tak na stolicí knížecí po Janovi Kastriotovi otci svém jakožto dědic mocně dosedl.

Tu potom císař Murat, lituje toho, že od něho odstoupil, častokrát proti němu baše své s velikými vojsky posílal, kteréžto všecky Škanderbeg s pomocí Boží v malém počtu vojska svého porážel, zaháněl, dil zmordoval i zžajímal, tak že sami ti bašové hanebně k císaři svému v mále lidu utíkati musili. Potom Murat sám, jsa již v létech sešlý, se vsí svou mocí k městu Kroji přitáhl, je všudy oblehl, k němu i šturmoval: však nic neproved, s hanbou odtáhnouti musil a k němu se více nenavrátil, až i zemřel. Též Mahomet syn jeho po něm mnohé boje proti Škanderbegovi vedl skrze baše své i skrze přítomnost vlastní svou, však nic nezískav, s pokojem nechat ho musil. On pak, Jiří Kastriota, jináč Škanderbeg, po některém čase, pozůstaviv po sobě jediného ještě mladého syna, také umřel.

stivé oželeti. Tak do smrti své pokoje před Muratem jakžkoli užíval, však proto mezitím o nejmladším synu svém Jiřím skrze nějaké vnuknutí Božské naději dobrou i potěšitelnou měl, že někdy skrze něho z té nevolnosti své vysvobozen bude. V čemž mu naděje jeho nepochybila, ale on Jan Kastriotu toho nedočkal; nebo když ty čtyry své syny Muratovi podle smlouvy učiněné dal, nedlouho potom, zármulkem a žalostí srdečnou poražen jsa, život dokonal.

Ti pak čtyři bratři, k Muratovi přivedeni byvše, u něho na dvoře císařském chováni byli. Císař, ačkoli s otcem jejich smlouvu měl, aby jim v křesťanství překážky nečinil, hned je poturčiti rozkázal a podle obyčeje svého tureckého jména nová jim dal. Po smrti Jana Kastrioty Murat v krajinu epirskou hned se uvázal, pravě, že po sirotcích na něho spadá a k němu přináleží. Potom rozmysliv se nato, že ti bratři sirotci, dojdouce let dospělých, k tomu dědictví po otci svém se potáhnou a snad by císaři skrze to nějakou nesnáz učinili mohli: toho aby se vysříhl, chytře obmysl nalezl, aby tři starší bratry lstivě jedem otrávil i zmořil; jakož se to i v skutku stalo. Čtvrtého pak a nejmladšího bratra Jiřího, který tehdaž okolo devíti let věku svého měl, při sobě živého zanechal a prvotně umění literárnímu podle způsobu tureckého vyučiti ho dal. Potom, když věku dospělejšího došel a v rozumu čím dál vždy více prospíval, u válečných věcech všelijakým způsobem se cvičil i vycvičil, tak že císař Murat žádného na dvoře svém na ten čas udatnějšího, zmužilejšího a v umění válečném zběhlejšího, i v obdržení vítězství šťastnějšího kromě něho neměl. To on znamenav při něm a milostí obzvláštní k němu nakloněn jsa, pro statečnost jeho dal mu jméno Škanderbeg, jakoby řekl Alexandr pán. K tomu i k vyššímu důstojenství povolán a hejtmanem, to jest, bašou nad vojskem učiněn byl. Nejednou proti nepřátelům, někdy i křesťanům, s velikým počtem lidu vysílán byv, vždycky přemohl a nikda od nich sám přemožen nebyl. Však mezitím vždy na křesťany pamatoval a snažně přemýšlel i rozličných cest vtípně vyhledával, mohl-li by kdy jakým způsobem z moci Turka se dobytí a k dědictví svému mezi křesťany se navrátiti. Když pak o tom sám u sebe tajně pře-

mýšlel, času jednoho císař Murat, k Škanderbegovi milost maje pro jeho statečné i slavné činy, rozkázal mu, aby ho za kteréžkoli vévodství prosil, že jemu hned bez odporu dáno býti má. A to tím úmyslem učinil, chtěje tomu, aby Škanderbeg, takovou štědrotou jeho pohnut i nakloněn jsa, na křesťanstvo i na vlast svou tím snadněji zapomenul a při něm v krajinách jeho vždy zůstal. Ale Jiří Škanderbeg jiného úmyslu byl. Tou milostí sobě tehdaž podanou nepohrdl a za panství země epirské, jenž vlast jeho byla, žádal, kteréžto ihned dáno mu bylo.

Když pak již toho, což žádal, dosáhl, samé toliko příhodné k odstoupení od Turka příčiny se nedostávalo, kteráž také nedlouho potom jemu se nahodila šťastně. Nebo když proti Jankulovi gubernatoru uherskému, jináč Huňadovi, od Murata s jiným bašou ve dvaceti tisících lidu do Uher vojensky poslán byl: on uhlédav svůj čas, hned od Turkův odstoupil k Uhrům, a Turci jsou poraženi. Odtud potom Škanderbeg do epirské země vlasti své s nemalým počtem lidu přitáhl, v ni se i uvázal, a oznámiv se, že jest dědic, ode vsi země za pána vlastního dědičného dobrovolně přijat a v hlavním městě Kroji dvůr svůj měl, kdežto i zámek ještě od Janičarův osazený, Janičary dolů sehnal, opanoval a tak na stolicí knížecí po Janovi Kastriotovi otci svém jakožto dědic mocně dosedl.

Tu potom císař Murat, lituje toho, že od něho odstoupil, častokrát proti němu baše své s velikými vojsky posílal, kteréžto všechny Škanderbeg s pomocí Boží v malém počtu vojska svého porážel, zaháněl, díl zmordoval i zžajímal, tak že sami ti bašové hanebně k císaři svému v mále lidu utíkati musili. Potom Murat sám, jsa již v létech sešlý, se vsi svou mocí k městu Kroji přitáhl, je všudy oblehl, k němu i šturmoval: však nic neproved, s hanbou odtáhnouti musil a k němu se více nenavrátil, až i zemřel. Též Mahomet syn jeho po něm mnohé boje proti Škanderbegovi vedl skrze baše své i skrze přítomnost vlastní svou, však nic nezískav, s pokojem nechati ho musil. On pak, Jiří Kastriota, jináč Škanderbeg, po některém čase, pozůstaviv po sobě jediného ještě mladého syna, také umřel.

Nevděční synové.

(Srbská národní píseň.)

Devět synů matka vychovala,
 Všechněch devět dobře oženila
 Z přeslice jen a z pravice ruky.
 Když je všecky matka oženila,
 Tu synové hovořili k matce: .
 „Stará matko, pohoršení naše,
 Čas jest, abys pryč se vyklidila;
 Jdi do lesa, lesa zeleného,
 Tam ať si tě lítá zvěř roztrhá.“
 Stará matka když to uslyšela,
 Velmi se jí zkormoutilo srdce;
 Chopila se berly i loktuše
 I odešla k lesu zelenému.
 Nikdo za ní z domu nevychází,
 Jediné jen dvě vnoučata mladá:
 „Vrať se nazpět, stará naše matko!“
 Nechtěla se nazpět navrátiti.
 Potkala se se svatým Demetrem:
 „Vrať se nazpět, milá stará matko!“
 Stará matka poslechla svatého.
 Když se k domu zase navrátila,
 Hle před domem devět milých synů,
 Devět synů, devět soch z kamene,
 Devět nevěst, devět chladných sloupů,
 Dvě vnoučata, dva zlatí holoubci,
 Ježto od soch přeletují k sloupům.

Mír Vídeňský s Turky I. 1534.

(Od Viléma hr. Slavaty.)

Léta Páně 1534 z jara měsíce března přijel do Vídně jeden turecký čauš, poslaný od sultána Solimana, jménem Mehemet, přiněsti s sebou králi Ferdinandovi psaní od Solimana a jeho předního vezíra Ibraima. Psaní to obsahovalo v sobě artikule k pokoji, kterýž od Jeho Mti. královské pan posel, jménem Zaderský, v Konstantinopoli byl jednal a zavřel. I přinesl s sebou Mehemet, mimo všeliký předešlý způsob, od Solimana králi poslané dary.

Král pro větší slavnost takového poselství, dal jemu zjevnou audienci při přítomnosti kardinála Madruccia, biskupa v Tridentu, který, byv vyslán od císaře, tehdaž se tu nacházel, a při přítomnosti velikého počtu uherských pánův, kteří od krále naschválně k tomu byli povoláni, jako i také při přítomnosti předních českých pánův, kteří tolikéž k tomu do Vídně byli obesláni. Při takové audienci král seděl na královském trůně pod nebesy; vše zlatohlavem potaženo. Na pravé straně stáli uherští páni, totiž arcibiskup Oslřihomský, Ladislav Macedoniaj biskup Váradský, Albert Pereg probošt Pětikostelský, Aleš Thurzó, František Batthiany a jiní mnozí uherští páni. Na levé straně stál biskup Vratislavský a vedle něho někteří čeští páni, Jošt z Rožmberka, pan Vojtěch z Pernšteina, pan Albrecht hrabě Šlik, pan Ladislav z Lipého, pan Jan Pflug z Rabšteina, pan Jan z Kunštátu, páni bratří Meziříčtí a někteří jiní. Bylo také přítomno mnoho panstva z Rakous a z jiných národův.

Mehemet vyslaný od Turka králokou řeč učinil, totiž oznámil přátelské pozdravení od sultána Solimana a od Ibraima vezíra, a za jakou příčinou jest vyslán. Z psaní, kteréž s sebou přinesl a tu je dodává, že vyrozumějí, na jaký způsob císař turecký přiměří povoluje.

Po některém dni potom král, při přítomnosti kardinála Madruccia a svrchupsaných uherských a českých pánův, dal zjevně přečísti a prohlásiti též artikule, které vyslaný turecký přinesl v příčině pokoje. I četli a vyložili je pan Hoffmann v jazyku německém, pan Kašpar Wingart v jazyku uherském, a pan Jiří Žabka, místokancléř království českého, v jazyku českém. Kterížto artikulové tito byli:

1. Že císař turecký Soliman přijímá papeže Klimenta za svého otce, císaře pak a krále Ferdinanda za své bratří.

2. Že jest Ludvíkovi Grittimu poručil, ať Hanuše vévodu k tomu přivede, aby to, co v Uhřích drží, dobrovolně králi Ferdinandovi postoupil, anebo s ním se o to přátelským způsobem porovnal.

3. Že při králi toho vyhledává, aby jemu klíče od pevnosti Ostřihoma poslal, které že chce i hned zase zpátkem poslati; toliko že je žádá míti na znamení prokázaného k němu poslušenství.

A ten pokoj, který nyní s králem zavírá, že má trvati až do smrti jeho, aneb jak dlouho král bude chtíti. S papežem a s císařem že chce též za sedm let příměří učiniti, pokudžby jemu císař město Corona nařídil zase postoupiti, a na místě toho města že chce císaři neb králi dáti v království uherském díl krajín, kterýž mnohem lepší a užitečnější bude, nežli zač to město stojí. A vedle toho že chce Hajreddinovi, knížeti a vůdci loupežníkův na moři jako i mouřenínův, zapověditi, aby při španělských a vlaských březích a pomezích žádné škody nečinil. O nějakém platu neb tributu, kterýby od krále Solimanovi ročně dáván a placen býti měl, žádná zmínka od vyslaného tureckého učiněna nebyla, ačkoliv Laský a Gritti vůbec to prohlásili, že Turek nebude chtíti bez tributu pokoj učiniti.

Co se dotýče žádání klíčův od pevnosti zámku Ostřihoma, vidělo se býti Uhrům věc neobyčejná, a obávali se, aby pod tím něco nebezpečného se neobmýšlelo. Ale král Ferdinand málo sobě toho vážil, řka, že na místě těch klíčův bude moci jiné klíče dáti udělati, a Ibrahim vzkázal, že vysokou přísahou se zavazuje, že v tom žádného škodlivého obmyslu není.

Pročež král Mehemeta vyslaného, vzácně jeho darovav,

ode dvora svého vypravil, takové klíče jemu odevzdal s psaním Solimanovi, ve kterém jeho jako otce jmenoval a že ty artikule pokoje upřímně a stále zdržeti a zachovati chce, připovídal a se zavazoval. Zakázal se také král, že chce k papeži i k císaři poselství vypraviti a všelijak se k tomu přičiniti, aby Solimanovi město Corona zase navraceno a postoupeno bylo. Psal král také Ibraimovi vezírovi a jeho důvěrnému příteli Grittimu, jakož i také poslu svému, který v Konstantinopoli zůstával, Zaderskému, aby tam při portě a dvoře Solimanově to všelijak vedl, coby k stálému dotvrzení téhož pokoje sloužití mohlo. Brzo potom vypravil král svého nejvyššího komorníka, hrabě Mikuláše z Salmu, k papeži a k císaři, aby v příčině postoupení zase Solimanovi města Corona jednal.

149.

Chrpa.

(Od Václ. Hanky.)

Chrpo, ladná chrpo,
 Moje potěšení,
 Nad tebe květ žádný
 V širém poli není.

Ty jsi prostý kvítek
 Blahé upřímnosti,
 Tebe nepřemohou
 Jiných kvítků ctnosti.

Ať se koukol s mákem
 Vzpíná nad ošení;
 Ať chrastavec s mlečem
 Ve slunci se mění

Ať si svlačec s zvonky
 Po obilí leze;

Ať žebříček s douškou

Obaluje meze:

Nad tebe květ žádný

V širém poli není,

Chrpo, ladná chrpo,

Moje potěšení!

150.

Čá p a ž á b a.

(Od Vinc. Zahradníka.)

Kvákala žába v čase podletním od rána až do večera. Ale spatřivši čápa, hned umlkla a ukryla se v močidle. „Neschovávej se, zlatá zpěvačko,“ dí čáp. „Jáť přicházím z dalné vlasti, bych poslouchal sladký hlas tvůj.“

„Přišel's, čápe, zdaleka, odpověděla opatrná žába, ne abys slyšel sladký hlas můj, ale abys jedl sladké maso mé.“

Libezně mluví pochlebník, ale moudrý v ošklivosti má libezné mluvení jeho.

151.

Ř e č í.

(Od D. Adama z Veleslavína.)

Dal Bůh lidem jazyk, aby nástrojem byl společnosti a tovaryšstva, k němuž příroda člověka s člověkem spřizňuje. Jazyk velikých i dobrých i zlých věcí příčinou bývá, jakž ho kdo užívá. Svatý Jakub apoštol pěkně jej připodobnil k veslu lodi. V uzdu jej pojili sluší a skrocovati, aby ani jiným neškodil, ani samému sobě.

Žádného nehaněj, žádnému nezlořeč, žádnému neublížuj netoliko na věcech jeho, ale ani na pověsti a dobré cti jeho.

Haněním za hanění se odpláceti, jest bláto blátem čistiti. Nebuď tak měkký, aby se dal slovičkem prohnati. Nestarej se o to, jakby měl jiné trestati: o to pečuj, aby jiní na tobě neměli co pohaněti.

Nepokládej žádnou věc za tak velikou, aby se pro ni od spravedlnosti a pravdy chtěl uchýliti; nedej se k tomu přivesti ani zbožím, ani jakým přátelstvím, ani prosbou, ani pohrůžkou, ani strachem smrti a jistého nebezpečství. Tak sobě i vážnost u lidí získáš i víru, že tobě věřiti budou; jinak se dáš v potupu a v lehkost, a za nehodného souzen budeš, aby třebaš slyšán býti měl.

Řeči uživej střídme, městské, přívětivé, vlídné, ne tvrdé, ne sedlské aneb neumělé; ale ani příliš vymyšlené aneb zlíčené, aby, maje mluvití patrně a srozumitelně, k řeči své tlučovníka potřebovati nemusil.

Pýchy a chlouby neb honosné a pohrdlivé cavály neradi snášejí lidé i při mužích nejznamenitějších a všeliké poctivosti hodných. Umiš-li co, nehonos se v tom slovy; ale skutkem toho dokaž, že umíš. Aniž líbí-li se tobě, což mluvíš, hned za to měj, že se líbí i poslouchajícím.

Což chceš, aby v mlčení bylo, o tom sám nejprvé mlč; pakli chceš někomu něco vyjeviti, viz plně, komu. Máš-li sám sobě něco tajného svěřeno, pilněji a věrněji toho ostríhej, nežli k schování svěřených peněz. Nebude nic bezpečného v životě lidském, zahyne-li tajných věcí víra.

152.

Vejece Kolumbovo.

(Od Jiříka Závěty ze Závětic.)

Šlechtný muž štíplavé řeči svých odpůrcův utěšeně a vtípně odrážeti, a ne přchle a s útokem proti nim vyvstávati má. Jakož tak učinil onen moudrý Kolumbus, kteréhož když závistníci jeho uštípovali, pravice, že také v Hispanii lidé jsou, kteříby nový svět byli našli, nejen toliko on sám, zasmáv se

nic jim k tomu neodpověděl, než rozkázav sobě přinesti vejce a položiv je na stůl před ně, řekl k nim: „Nuže, moji milí páni, chceme-li se založiti, že žádný z vás toho nedovede co já, aby totiž to vejce, ničímž nespodepřené, jedním koncem zhůru stálo a sebou nehýbalo?“ Všickni se o to pokoušeli, ale nadarmo. Až pak Kolumbus lehýčce udeřiv jedním rohem vejce o stůl, postavil je zhůru, dav jim na rozum, že toho již všickni snadno dovedou, když jest jim on to nejprv sám ukázal a Ameriku našel.

153.

Radostník jarní.

(Od Jana Holého.)

Ó vítěj nám už na stokrát,
 Pěknorouchý, švárnolící,
 Vonnoústý mládenečku!
 Hoste vděčný, hoste vzácný,
 S dychtivostí, s tesklivostí
 Hoste dávno žádaný!

Jak se libý tvůj na pohled
 Všecko hýbe, všecko zdvíhá,
 Omladlé všecko ožívá,
 Záoděv novou obléká;
 Všecko samý má radostník,
 Všecko hlučně jen plesá!

Slunko jasnějšími střílí
 Z lepotvárné koule pruhy,
 Zteplelé dýchá povětrí,
 Májové zlatí se deště,
 Vod plné hrčí potůčky,
 Louky vzduch napájejí.

Křoví, ohrastí, háje, stráně
 Hustě košatí v stinidla;
 Ptáci listnatém po mlázi
 Z hrdla zpívají o závod;
 Snášejí sladkou do klátův (úlův)
 Včelky dychtivě kořist.

Obratní křepčí šuhajci,
 Veselé točí se dívky,
 Zní kopec, zní zpěvem údol.
 Starci berou se z zákoutí,
 K práci rolník, k práci vinař,
 K práci sám se má ptař.

Kšticí s puštěnou ze březných
 Houpají se vrb Rusalky;
 Hejna Víl běloplachetných
 Nad siným točí se Váhem;
 Pískavý s hlasnou při stádě
 Dúčelou chodí Veles.

Všecko jediné ze sladké
 Číše rozkoší upíjí;
 Ustavičný hlas radosti,
 Ustavičný hluk plesání
 Dál ze všech stran, ze všech
 Napórád hučí krajův.

Ó kéž bys jen krásnorouchý,
 Pěknoústý mládenečku,
 Čas dlouhý u nás přebýval,
 Čas dlouhý byl host, a rajskou
 Tvého nám blahoslavenství
 Stále deštěval rosou.

Přepadení od loupežníků mořských.

(Dle Oldřicha Prefáta z Vlkanova.)

Dne 14. měsíce září — bylo to v úterý na den povýšení sv. kříže, I. P. 1546, ráno před východem slunce, když svítalo — počal býti hřmot a křik nahoře v lodi mezi marináři pacholky; neb metali dolů do lodi prkna a jiné věci, co nahoře na palubě bylo. Já, probudiv se, slyše ten hřmot a křik, vstal jsem rychle a oblekl se i vylezl nahoru, ptaje se, co se to děje. Tu mi marináři oznámili, že viděti pět galejí zdaleka za námi, kteréž mi i okazovali. Plavilo se všech pět pospolu s vytaženými plachtami k nám, jedna vedle druhé. Tu zbuzeni byli a vstali všickni jiní poutníci. I rozkázal náš patron pacholkům marinářům, aby všude čistě uklidili na palubě, aby se sem i tam mohlo choditi. Když se to stalo, velel lodičku postavit v prostřed lodi; do té jsme z moře kbelíky a okovy navázili a nanosili vody, a to proto, kdyby do lodi nepřátelé oheň metali a loď se zapálila, abychom měli čím hasiti. Také jsme shledali všecky škopky, kbelíky, okovy a jiné nádoby, a ty do vody do lodičky vmetali, kdyby potřeba byla, abychom to pohotově měli. Potom kázal patron marinářům i nám poutníkům kamení z důly z lodi nahoru nositi, kterého jsme byli nabrali v ostrovu Korfu. I nosili jsme kamení nahoru a všudy po stranách v lodi je rozkladli, kdyby nepřátelé chtěli loď stékati, abychom měli čím na ně házetí a se brániti. Puškáři střelbu všecku nabili a spravili, se vším aby hotovi byli, kdyby potřeba kázala. Ženám, které na lodi byly, i dětem a některým starým poutníkům kázal patron dolů do lodi, kde zboží bylo, a tu je tam řetězy přetáhše, zámkem zamkli. Potom tesáři lodi napospěch ohradili prkny po obou stranách i nahoře všudy, zvýší od podlahy člověku do brady, a potom ta prkna matracemi, na kterých jsme léhali, a huněmi jsme obvěšeli, aby do lodi nepřátelé skrze skuliny a díry mezi prkny šípky stříleli

nemohli. Konečně kázal patron vynesti na palubu ručnice, půlháky, oštěpy, terče, a tu kteří z nás poutníkův dobře z ručnic stříleti uměli, vzal sobě každý půlhák aneb ručnici. Z těch patron na předním dílu lodi z každé strany pět postavil k okeňkům, odtud aby stříleli. Z nás pak jiných poutníkův každý sobě vzal za zbraň, co mu se vidělo. Někteří měli terče a rapíry, jiní oštěpy a rapíry. I svolav nás poutníky patron, dával nám naučení, kterak se máme spravovati, budou-li na nás nepřátelé stříleti, totiž když střelba půjde, abychom na podlahu padli a nestáli, a přišlo-liby k tomu, žeby nepřátelé do lodi lézti a ji stékati chtěli, kterak se brániti a v tom chovati máme; též budou-li do lodi oheň házeti, a loď žeby se na některém místě zapálila, jakbychom hasiti měli; také ukázal nám, před šípkami kterak se velikou plachtou chrániti máme. Přitom napomínal nás všech, abychom dobré srdce měli, se nic nestrachovali a nebáli, než přijde-li k tomu, žeby nás nepřátelé s pokojem nechati nechtěli, abychom se statečně bránili; že té nádeje jest ku Pánu Bohu všemohoucímu, že na nás bohdá málo vyhrají. Potom marináře pacholky svolav, rozkázal jim, co opatrovati a čeho každý hleděti má.

A tak jsme stáli prostřed lodi každý se svou brání, čekající těch galejí; však jsme nevěděli, kdo jsou, jsou-li přátelé či nepřátelé. V tom ony se k nám pomalu přibližovaly; neb větrem i vesly se táhly. My pak vítr tehdaž dosti špatný a tichý jsme měli, a nebylo viděti než nebe a moře, krom po pravé straně velmi zdaleka bylo viděti drobet zemi a hory její. V tom když již byla asi hodina na den, jedna galeje od těch čtyř se odmisila a zadu ostávati počala, tak že se nám brzo s očí ztratila; než ty čtyry vždy se k nám znenáhla přibližovaly. A když od nás byly asi půl míle české, tehdy z té jedné vystřelili z jednoho kusu, tím dávajíce znamení, že jsou přátelé. Proti ní rozkázal náš patron hned také jeden kus vystřeliti. Potom se všechny čtyry vedle sebe vždy blíž k nám braly, a vystřelily opět ze dvou kusů, jeden po druhém dvakráte; ale náš patron nemohl tomu jich dvakrát vystřelení rozuměti, co tím míní, a nevystřelil proti nim z naší lodi nic. Někteří marináři pravili, že tím znamení nám dávají, abychom velikou

plachtu spustili a jich čekali. Po malé chvíli po tom vystřelení hned se ta jedna galeje od těch čtyř napřed vytrhla, a sama tuze větrem i vesly se táhla. A když byla zároveň po pravé straně s naší lodí a nás ještě neminula, vystřelili z ní opět z jednoho kusu; proti tomu z naší lodi též z jednoho kusu vystřeleno bylo, neb jsme se vždy nadáli, že jsou přátelé. Ale když se po těch vystřeleních k nám nepřibližovala, než minuvši dosti daleko nás předjela, patron, nevěda se čím spraviti, opět kázal z jednoho kusu vystřelili. Proti tomu z galeje oni nic nevystřelili, než hned se obrátila proti nám zase nazpátek a připlavila se k naší lodi po levé straně, odkudž vitřel, dosti blízko, tak že my je a oni nás slyšeti a spolu mluvití jsme mohli. A tu hned spustili v té galeji plachtu dolů, a po stranách všudy nastrkali vůkol a vůkol mnoho malých červených praporečků, a zadu byl postaven hrubý tafetový červený praporec, po čemž jsme poznali, že na té galeji jich hejtman jest; též i po lucerně. Ty pak tři zadní blízko se k naší lodi zadu připlavily, a též spustivše plachty dolů, za námi vesly se táhly. Tu náš správce plachet rozkázal nám všem mlčeti, a on počal hlasem volati a ptáti se vlasky, či jsou to galeje a komu náležejí. I bylo mu odpověděno zas z galeje vlasky, že jsou to galeje velikého pána z Konstantinopole (tím rozumějíc císaře tureckého). Zas náš správce tázal se, co chtějí a čeho žádají; odpověděli mu, že žádají nějaký dar, tak jak obyčej. Náš patron rozkázal chutně přinesti koš a do něho vložil několik krabiček okrouhlých dosti velikých, plných konfektů rozličných a k tomu několik čistých a pěkných Benátských sklenic, i kázal to paronu (to jest tomu, který marináře pacholky spravuje, kterýžto dobře turecky mluvití uměl) vzíti, do malé lodičky vsednouti a do té galeje vézti, a hejtmanu od něho i nás všech darovati, a přitom ho pozdraviti, jakž obyčej jest. Takž paron sám třelí se dvěma jinýma pacholky marináři, vsedše do lodičky, s tím darem vezli se k té galeji, a jakž jim poručeno bylo, hejtmanu to podali. Když paron před hejtmana té galeje přišel, hned ho jíti a ruce mu zadu svázati i tovaryšům jeho rozkázal. Potom volali z galeje vlasky, aby patron náš hejtmanu tureckého císaře ku poctivosli spustiti

kázal plachtu největší, jakž obyčej jest, a aby se nic nebál mluvíti. Náš patron jim zase odpověď dal, že toho učinili nemůž, leč se prvé s svými o to poradí. I svolal nás všechny pospolu v prostřed lodi a mluvil k nám: „Mili páni poutníci, tento hejtman těch galejí žádá, abych mu a pánu jeho ku poctivosti rozkázal spustiti velikou plachtu, právě se býti hejtmanem císaře tureckého z Konstantinopole; čemuž já nevěřím, než spíš že jest nějaký mořský zloděj, kterýž o nás nic dobrého nemyslí, chtěje nás tím způsobem podvesti. Nebo jestliže káží spustiti velikou plachtu, tehdy jsme všickni jati a loď ztracena; jestli jí pak nedám spustiti, tehdy příčinu vezme, a bude se s námi bití. Co v tom vaší vůle a rady jest?“ Byli mezi námi někteří poutníci Vlaši, kteří při takových věcech prvé bývali; ti žádným obyčejem nedali a neradili, aby veliká plachta spuštěna byla, pravice, spustili se, že se jí prostřed lodi plac zaměstkná, a než se sváže a zas nahoru vytáhne, oni v tom na nás střelbu a útok pustí, a my nemohouce sem ani tam choditi a jedni druhým pomáhati, že ztraceni budeme. I tak jsme natom zůstali, a patronu našemu tu odpověď dali, aby plachty nespouštěl. Však jsme se jeho přitom tázali, co tuší, přišlo-li by k tomu, mohli-li bychom se těm čtyřem galejím obrániti. Odpověděl, že s pomocí Boží můžeme dobře, by jich ještě tolikéž bylo, a kdyby dobrý vítr měl, žeby jim chtěl řík okázati a jich se nic nebáti. I rozkázali jsme, aby hejtmanu těch galejí dal odpověď a přátelsky s ním mluvil, mohli-li bychom se pokojně spolu rozjeti; pakli jináč nebude moci býti, a on nás nebude s pokojem chtíti nechati, že se jim ve jméno Boží budem brániti. Tu náš patron, mluvě vlasky, sám odpověď dal hejtmanu těch galejí. Když patron přestal mluvíti, byl nějaký kupec Řek z Cypru ostrovu s námi, který dobře turecky mluvíti uměl; ten také hrubou chvíli turecky něco mluvil tomu hejtmanu.

A v tom, když jsme spolu tak rokovali, ty tři zadní galeje k samičké naší lodi zadu se přiblížily, a ta čtvrtá, na které hejtman jich byl, stála blízko po levé ruce naší lodi, coby mohl kamenem dohoditi. Ta pak pátá, která se proti nám plavila, mohla býti tehdáž od nás asi na půl mile české. Na to

pak, co náš patron mluvil i řecký kupec, nebyla nám dána žádná odpověď, než všickni mlčeli, a vždy vedle nás se pomalu vezli; neb malý a velmi tichý vítr byl a naše loď skoro nic nešla. Po malé chvíli z těch tří galejí, které byly zadu za naší lodí, vystřelili na jedné z ručnice, a proti nim též vystřelili z ručnice z galeje, na které jich hejtman byl, tím sobě návěští dávajíce, aby na nás stříleli. A tu hned počali stříletí ze všech čtyř galejí do naší lodí, tak že kule skrz lodi nahoře proskakovaly, a létaly třísky, a kusy prken od lodi odskakovaly. A netoliko z kusův, z ručnic a půlhákův na nás do lodi stříleli, ale také z luků velmi zhusta, coby přšelo; ale plachta veliká nás hrubě před šípkami hájila, neb tehdaž nebylo skoro žádného větru a ona rovně dolů visela, a v ní šípky vážly, každá téměř po pěři. Z nás každý, případ na podlahu lodi, leželi jsme, přikryvše se terčemi, až větší střelba vyšla. Náš pak patron s dobytým kordem, běhaje sem i tam po lodi, nás napomínaje těšil jako dobrý muž. Poté hned jsme z naší lodí zas také na ně stříletí počali a jim se brániti. V tom když na nás stříleli, počali byli zadu i do lodi nahoru léztí. Neb naše bárka vezla se za lodí zadu prázdná, jsouc k ní přivázána; do té Turkův z těch tří galejí zadních nalezlo mnoho, že jich plná byla, než jsme my o tom dobře zvěděli. Visel pak z lodi řebřík udělaný z provazů dolů, po kterém marináři z lodi do bárky lezli, když jí potřebovati chtěli; po tom řebříku Turci nahoru lezli. Tu na nás, kteří jsme v prostřed lodi byli, bylo zkríknuo a zavoláno, abychom tam běželi, i když jsme zadu na lodi vešli, kamením jsme na ně házeli a tak je z toho řebříka sehnali. Byl mezi námi jeden mnich bosák, Slovák, ten tomu jednomu Turku, který přední na řebříku byl, dal kamenem, až dolů do moře spadl; ale jiní Turci jeho tovaryši zase mu pomohli do galeje. A tak netoliko z řebříčku, ale i z bárky kamením jsme je vyházeli a řebřík nahoru vtáhli, ač velmi na nás zhusta šípkami stříleli i z ručnic; ale naše terče dobře nás před šípkami hájily.

V tom když naše střelba z lodi šla, hned se od nás ty galeje oddalovati počaly, ale nicméně vždy předce k nám stříleli; neb na každé té galeji měli napřed hrubý kus, který nesl

kouli železnou malé pěsti zhroubí, a vedle něho dva malé kousky z každé strany jeden, které koule nesly železné zbroubí co slepičí vejce, krom dvojháků, půlháků a ručnic. I prostřelili nám naskrz náš stěžeň, na kterém veliká plachta visela, a kdyby byl o tři lokty vyš uhodil, bylby koš i velikou plachtu se vším dolů srazil. To kdyby bylo upadlo, drahněby nás pobilo a potloukló, a ztraceni bychom byli; ale Pán Bůh všemohoucí sám nás ostříhati a toho uchovati jest ráčil.

A tak to střelení a šarvátka mezi námi od počátku až do konce trvala na půl druhé hodiny i víc, že oni k nám a my k nim jsme střelili. V tom zabito a zastřeleno v naší lodi, kteří tu hned na místě ostali, 9 osob, 5 poutníkův a 4 marináři pacholci, krom co jich zraněno bylo a potom zemřelo. Ty postřelené kázal patron huněmi přikrýti, aby jiní, hledíce na ně, se nestrachovali.

Když Turci k nám střileti přestali a podál za námi ostali, patron rozkázal tesarům zadu nahoře v lodi prodělati čtyry díry, a k těm jsme vtáhli čtyry kusy střelby neveliké, tak že jsme zadu měli šest kusů, chtěli-liby Turci opět prvnějšího s námi hráti, abychom je měli čím přivítati. Též patron kázal všecky praporce, které jsme v lodi měli, ven vystaviti; neb jsme měli zadu na lodi uslavičně, když jsme se plavili, postavený náš poutnický praporec bílý, na němž byl kříž dvojité červený se čtyrmi malými křížky, erb města Jerusálema. Též jsme měli druhý praporec Benátský červený, na něm byl sv. Marek namalován, erb panství pánův Benáčan, a sic jiných menších praporců červených několik, na kterých erby pána lodi namalovány byly. Ty jsme všecky zadu po stranách v lodi vystavěli, tím znamení Turkům dávajce, že jsme jich nepřátelé a jim se brániti chceme. Byli bychom také rádi kázali dáti bubnovati, ale i ten buben, který jsme na lodi měli, zrádci nám střelbou rozrazili.

Když jsme sobě již střelbu i jiné všecky věci na lodi zase zřídili a připravili, patron rozkázal přinesti nahoru láku dobrého vína, a tu postaviv na dno, druhé hořejší vyrazil, a my, berouce sobě z láky víno číškami cínovými, pili jsme. Též nám přinesli chleba, biskoktů a jesetru ryby na studeno vařené;

neb ten celý den na našem ohništi nic vařeno ani ohně nebylo. Tu jsme jedli a dobře se napili a hned poté veselejší i lepšího srdce jsme byli.

Okolo nešporů opět těch všech pět galejí pospolu, jedna vedle druhé s vytaženými plachtami větrem i vesly se táhnouce, k nám se přibližovaly a na nás stříleli z kusů počaly. A nejvíc stříleli ke stěžni, nebo by nám byli rádi velikou plachtu dolův srazili. Též my zadu z lodi proti nim jsme stříleli a jim k nám blízko přiblížiti se nedali. Ze všech pěti galejí šestnáctkrát k nám vystřelili, ale vždycky krátce stříleli a lodi se chybovali; neb žádná ta koule do lodi nepřišla, než všechny do moře padaly. I vidouce, že na nás nic míti nemohou, stříleli přestali, než za námi se vždy zdaleka plavili. Ostatek toho dne i celou tu noc vždy ten tichý vítr trval. Tu noc my všickni poutníci leželi jsme nahoře na palubě. Polovici nás nespalo a ponocovalo až do půlnoci, a jiní potom až do dne, ač však hned skoro všickni tu celou noc jsme nic nespali. Ten večer okolo dvou hodin na noc naše mrtvé, svlékavše je na větším dile skoro všechny do naha, do moře jsme vmetali. Pán Bůh všemohoucí rač jim dáti věčné odpočinutí.

Ve středu pak 15. dne měsíce září ráno dosti jsme špatný vítr měli po levé straně od poledne, a neviděli jsme než nebe a moře, krom po pravé straně na půlnoci viděti bylo zemi dosti blízko. Těch pak pět tureckých galejí vždy za námi jsme z daleka viděli pospolu se plavili, jsouce vždy nahotově jim se brániti. A když již k večeru se schylovalo okolo 20 hodin, opět všech těch pět galejí, pospolu se sšikovavše, jedna vedle druhé větrem i vesly se za námi tuze táhly, tak jakoby na nás opět uderiti a stříleli chtěly. A když od nás byly ještě dosti podál, i táhnouti se k nám vesly přestaly, než obrátivše plachty a galeje špicí na půlnoc, k zemi se jedna za druhou od nás pustily a vezly, tak že v malé chvíli jsme je s očí ztratili a jich více neviděli. Tu my všickni sešli jsme se na plac v prostřed lodi a poklekše na kolena, zpívali jsme s radostí *Te Deum laudamus*, a chválili jsme Pána Boha všemohoucího a jeho svaté milosti děkovali, že jest nás ráčil ostříhati a uchovati.

155.

V e č e r n í .

(Od Jindř. Marka.)

Již zlaté slunko zašlo,
 Již zapadlo do moře;
 Brzo pojeví se hvězdy
 Na nebeské prostoře.

Tesklivě a se slzami
 Již se s námi loučí den;
 S nebe pak se k zemi suší
 Anděl míru, vlídný sen.

On, seslán od lásky věčné,
 Setře potu krápěje;
 Onť i z pusté říše strastí
 Květ vykouzlí naděje.

Nuže spěte, oči kalné!
 Luna s hvězdičkami bdí;
 Pod ochranou Nejvyššího
 Blaze, bezpečně se spí.

156.

Zajetí hraběte Štěpána Majlátha.

(Od Viléma hr. Slavaty.)

Roku 1539 byl se jeden přední sedmihradský pán, jménem Štěpán Majláth, proti Hanušovi vévodovi pozvihl a králi Ferdinandovi s některými uherskými pány v zemi sedmihradské nápomocen býti chtěl. Hanuš neprodleně dal jej

lidu svému oblehnouti, avšak nic nedovedl. Hanuš život svůj dokonal, a pan Majláth v svém zámku bezpečně zůstal, a po smrti Hanušově v též sedmihradské zemi správcem byl.

Když l. 1541 Soliman s svým vojskem k Budínu táhl a do Adrianopoli se dostal, nařídil, aby Mustafa paša s dvěma vévodami, valašským a multanským, s velikým počtem lidu válečného, okolo 80.000 reytharův do sedmihradské země vpád učinili a téhož pana Majlátha podmanili, pod tou barvou, že to k dobrému sirotka pozůstalého po Hanušovi činí. I přitáhna do sedmihradské země, Mustafa paša vzal zprávu o témž zámku Fogaraši, na kterém se pan Majláth zdržoval, že jest pevnost nepřemožená, že s tím se všim vojskem válečnou mocí jí dostati moci nebude. Pročež vyslal k panu Majláthovi a jemu vzkázal, kterak turecký císař Soliman s velkou nepřemožitelnou mocí do Uher k Budínu táhne, chtěje též město od obležení od lidu královského osvoboditi a s králem Ferdinandem pokoj učiniti. Pročež že jest on, z poručení svého císaře, přišel ne tím úmyslem, aby zemi sedmihradskou chtěl i měl kaziti, než toliko, že se chce k tomu přičiniti, aby přátelsky se porovnali a pokoj učinili, a to vše k dobrému mladého krále, pozůstalého sirotka po někdy Hanušovi králi uherském. I žádal, aby pan Majláth k němu do ležení přišel, aby s ním volně o to všechno mohl promlouvati; sice, pokudžby toho neučinil, žeby musil velikomocného císaře moc a přísnost pokusiti, cožby nemohlo nežli k jeho veliké záhubě býti. A že jemu připovídá, že bude moci bezpečně z ležení na svůj zámek zase se navrátiti. Načež pan Majláth za odpověď dal, že on o jistém a dokonalém pokoji víceji nežli o nejisté válce smýšlí; však pro lepší ubezpečení aby Mustafa paša svého syna k němu na zámek vypravil, aby zatím tu zůstal, až se on zase z ležení navrátí. Mustafa jemu zase vzkázal, že jest syna svého již k službě Solimanově odevzdal, a netrefí se jemu, aby jeho měl nyní k nějaké jiné věci potřebovati; než má tu při sobě dva přední nejvyšší, kteří Solimanovi na pomezných zámcích slouží, ty že chce na zámek poslati, aby zatím až do jeho navrácení tam zůstávali. Pan Majláth dal se namluviti, ty dva Turky na zámek přijal a sám

s některými předními officíry a sedmihradskými pány, kteří tehdaž při něm se nacházeli, do ležení najíti se dal. Nevěděli nic o podvodu tureckém a ničeho zlého se nenadáli, ješto ti dva Turci byli sprostí lidé, kteříž v marštalí koně hlídali. Mustafa dal je do zlatohlavových sukni obléci a šavle pozlacené jim připásati. Když to jednání v ležení bylo, pozval ho paša k sobě k obědu, a při jídle o rozličných věcech spolu rozmlouvali. Mustafa ukázal se býti velmi hněvivý, pravě, že jest Majláth jeho těžce urazil a nařekl, a že toho žádný mezi nimi spokojiti nemůže nežli Soliman, pročež že musí do Konstantinopole poslán býti. Na ty všecky, kteří s Majláthem do ležení přijeli, Turci a Valaši zkruta se obořili, a jestliže kdo z nich brániti se ukazoval, je pomordovali. A když pan Majláth za ně se přimlouval, aby na svobodu byli puštěni, Mustafa poručil to učiniti, však že byli nákladně oblečeni, všecky až do naha svlékli. Majláth do Konstantinopole odeslán a tam do té věže, do které generál nad Uhry pan Valentin, dán byl. Ti, kteří v pevnosti Fogaraši byli, když o tom převzděli, tu pevnost Mustafovi vzdali, k ruce sirotku pozůstalému po Hanušovi vévodě. A tak pan Majláth na své neštěstí a přílišné se důvěřování s pláčem naříkal a po dlouhé svého neštěstí trvající bídě mizerně život svůj v svrchu psané věži dokonál.

157.

Voda nevrátivá.

(Moravská nár. píseň.)

Měla sem synečka
 Jako rozmarýnek,
 Vzala mně ho voda,
 Dyž kvetl barvínek.

Dyž barvínek kvetl,
 Levandula zrála,

Vzala mi ho voda,
Voděnka z Dunaja.

Já půjdu k Dunaju,
Budu volat hlasem:
Voděnko Dunajská,
Navrať mně ho zas ven.

Já ti ho navrátím,
Ale ne živého
Zabolí tě srdce,
Pohlídna na něho.

158.

Honba na jeleny, kance a zajíce.

(Od Frant. Špatného.)

Na podzim, když rolník nasil, když zřídka již po poli viděti opózděné zeliny, a stromy v zahradách ohýbají se pod tíží svého ovoce: přijde den k lovům ustanovený, ježto myslivci s netrpělivostí a tesklivostí očekávají.

Ještě celá příroda odpočívá, ještě panuje obecné ticho; zoře začíná teprv objasňovati oblaky před východem slunce, zvěstujíc krásné počasí, aj tu zavzní heslo rohův mysliveckých. Myslivec pohrdne spánkem a začne se vypravovati na polování; všickni ozbrojí se zbraní, a opatřivše torby myslivecké netoliko prachem a broky, ale i pokrmem, na dané znamení z domova se ubírají. Objezdníka a psáře provázejí z psince svory ohařův, droužky věžníků a smečky chrtův. Kdož tu dovede popsati radost, jevící se na tvářích myslivců! Hlučný hovor střídá se s ržáním koní, vylín a skučením psů. Obdržev zprávu od staništníků, jenž vyhledali šlak paroháčů, hned lovčí káže pojezdnému, aby utal, a celé tovaryšstvo bere se v hlubokých cestách, zpívajíc při průvodu rohů mysliveckou píseň.

Když přirazí zástup do lesa, počne lov, myslivci a střelci se na svá stanoviska odeberou, a ohaři ze svor puštění, stopu naležše, hned hráti začnou. Radostný jich hlas rozléhá se po lovišti i mísí se s potrubováním. Paroháč, křikem a ohlasem, jež z daleka uslyšel, ustrašený, boje se o život, prchá do hlubokých lovišť, přeskakuje závady, ledva stopu zůstává na písku. Jako blesk s oblakův zmizel s očí, kryt jsa temným lesem; leč kde toliko setřel rosu, ohaři, bez přestání hrajíce, jej stíhají. Časem se zastaví a poslouchá psův hrání, které vítr přináší do jeho sluchův, užívá úskoků, běží bludnými stezkami přes dráhy, kličkuje (dělá okliky), rádby zahubil svou stopu, leč nadarmo; protivníků ustavičně jej honících zmýliti nemůže. Hbitými běhy prchá do podrostlého lesa přes krmelce a solníky, odkud vypudil mladého špičáka, aby zavedl nepřátele, a nadělav křížů, tají se v podrostu.

Tam za chvíli uslyší z daleka, jak psi přelstění okolo něho krouží, ale i ten výběh jest marný; ačkoliv někteří psi stopu přehánějí, však výpravce stopy neztratil, a založivše jelena do kola, z přítulku jej vyhánějí. Odtud byv vypuzen, pospíchá do širých lesů; ach nastojte! i tam nenalezá bezpečného útočiště. Strachem ztrnulý, vysílený ochabuje, již jej vlastní věnec tíží, svíce jeho hasnou, běhy se pod ním třesou, pot se z něho prýští, a když se útekem uhájit nemůže, v zoufalství a hněvu k boji se hotoví. Rychle Cymbála a Zvonka korunou bodá, když aj v tom čase láje nadbíhá, hlas ohařů se zesilňuje, a myslivci na rohy vydávají svolavou neb pozov. Objezdníci ženou se jako vítr k tomu místu, kde psi naštekávají, dusot koní se rozléhá, a nejpřednější objezdník, dotřev se jelena, vráží mu ostrý tesák hluboko do komory. Paroháč se zlomil, proudem valí se teplá barva ze smrtelné rány, v níž se brodě, dokonává. Psi, barvu spatřivše, rozvzteklí hasí své práhnutí. Brzo se shromáždí celý zástup myslivců, hlahol vítězství se rozléhá po lovišti. Vyvrhnou paroháče o 12 výsadách (haluzích) a stroubivše zase všechny psy, dají jim na odpravu vnitřnosti. Konečně naložena kořist na vozík lovecký, myslivci pak ubírají se do jiného loviště na černou zvěř.

Přijdouce do doubrav, obydlých od divokých kanců, zastaví se na místě tmavém, kde papršek slunečný skrz husté větve ledva může projít. Jakmile lovčí zahřmí na troubu, hned slyšeti radostnou vřavu, stanovníci rozestavují střelce po stanoviskách, vězňici puštěni, a brzo hrání psův a děsný hluk objezdníkův po poušti se rozléhá; to ale všecko neděsí na žíru usmoleného kňoura, an se skrývá pod tlustými větvemi prastarého dubu, až konečně, z blízka byv napaden, počíná utíkat. Po hrání psův pospíchají myslivci, podněcující psy k honbě: v tom se přizene na čelo Hřmiles, doráží na zasmušilého kance, popadá jej za sluchy, slabizny, běhy; rozdrážděnému samotáři kypí pěny z tlamy, kelčáky klektá, seká; prudce dotírá na svého nepřítele a jedním zámachem Hřmilesovi břicho rozdírá; leč v tom láje nadbíhá, kolem něho se rozstupuje, kňoura naštekává a obrací. Zuřivý kanec Zahraje a Lapaje nerázně seká, rána za ranou padá, a neobratný Dolov, vzhůru byv vymrštěn, letí přes něj, na zem padnuv, pronikajícím hlasem kničí a bolestí se svíjí, dokonávaje. Kanec zvítěziv, prchá do hlubokých lovišť, a když mine bokem střelce stojícího u přesmyku, zaracholí rána; kulkou z tažnice jsa trefen, utíká, padá, svíjí se, konečně života pozbývá.

Lovci hnou se nyní do podrostlého loviště, pustivše ohaře se svor, kteří, stopu naleznouce, hráti začnou; ale ženouce se po dávné stopě, přehánějí ji. Zkušený Puzan, nalezna novou stopu, vyzvedne zajíce a začne honiti na oko; podobně jiní psi dle příkladu průvodce svého jmou se stíhati zajíce a přihánějí je na rány rozestaveným střelcům. V krátkém čase několik ušáků zabito a mnoho chybených uteklo. V tom slyšeti strubování; střelci neprodleně se vracejí, snášejí a vykládají zvěř, a psár svolává psy.

Zlaté slunce zapadá za hory, večerní červánky znenáhla mizejí, již poslední papršek světla na obzoru zhasíná a soumrak se blíží, když myslivci lovem, jsouce nasyceni, při zvuku rohů mysliveckých ubírají se zase k loveckému hradu.

Heslo slove troubení na myslivecký roh a znamená, že se mají myslivci na určeném místě sjít. Objezdník v čas polování (honby) koňmo jezdi za psy a dává pozor na stopu. Psár zaměstnává se vychováváním, krměním a opatro-

váním psů. Holota slove chlapec neb pacholek psy vodící na lov. Svora slove řemen na svázání ohařů (loveckých psů). Droužek slove bidelec, kterým se spínají věžníci (domácí psi) po dvou. Smečka je řemen, na kterém se chrti vodi na hon. Staništník, stanovištník vyslídí (vyhledá), v kterém okrese se zvěř nalezá, a rozvádí střelce na jich stanoviška. Stopová dráha (Wechsel) slove cestička, po které zvěř chodí na pastvu z lesa neb do lesa. Paroháč slove parohatý jelen. Lovči nazývá se správce lovův. Pojezdny slove myslivec, který troubí jedním tónem na začátku, tři rázy opakuje a hrubším tónem skončuje. Takové troubení nazývá se troubení na pojezdnou. Utíti, přestati hlasně troubiti. Hráti, štěkati. Sluchy, uši jelení. Běhy, nohy. Podrostlý les nazývá se les, v kterém se pod vysokými stromy nalezají podrostky neb podrůstky, totiž menší stromy neb křoví, což také podrost slove. Krmelec, místo pro krmení. Solník neb liz slove místo nízkým plotem ohrazené, vnitř naplněné hlinou se soli smíšenou. Tento liz jeleni a srnci rádi lizají a dobře jim svědčí. Špičák nazývá se jelen, když vysadí 6—12 palců dlouhé přímé špičky. Přeháněti stopa, když pes příliš kvapně běží a stopy nepozoruje. Výpravce nazývá se pes, který volněji po stopě jde, jí nepřehání, a když se honící pes zmýlí, předeje po stopě jde tak, jakoby mu stopu ukazoval. Založiti, obklíčiti zvěř. Věnee, parohy. Svíce neb světla, oči. Výsady slovou haluze čili větve na tenkém konci parohů rostoucí, které mají stejnou délku a dohromady korunu činí. Láje nazývá se houf psů. Vydávati svolavou, pozov, troubiti, aby se myslivci sešli. Pozov se troubí dlouze jedním tónem a krátce se utne neb skončí. Naštěkávati, hlásiti, když pes nějakou zvěř zočí, a buď se k ní přiblížiti nemůže neb nesmí a toliko hlasem se ozývá. Tesák, dlouhý přímý, široký nůž, jehož se místo kordu užívati může. Myslivci jej mají v opasku na levé straně zastrčený. Zlomil, klesnul. Barva, krev. Vyvrhnouti, žaludek a střeva vyndati. Odprava, pokrm, který se dává psům za odměnu, když uloví zvěř neb když jí na ránu doženou. Kňour slove žertovně divoký kanec. Přesmyk, těsný průchod v lese, kudy zvěř táhne a kde střelci nedaleko na ni číhají. Tažnice, štuc. Dávná neb stará stopa, která je již vyvětralá (vyčichlá), tak že jí pes těžko větrí (cítí) neb větriti nemůže. Honiti na oko, když ohař po stopě jde za zvěří, a jakmile ji uvidí, hned se mocnějším hlasem ozývá. Ušák slove žertovně zajíc, také macek, matěj a janek. Vyložiti zvěř, po skončeném lovu zastřelenou zvěř do řadu vedle sebe položiti.

159.

Píseň lovecká.

(Dle Waltera Scotta, od Fr. Čelakovského.)

Síti jsou rozstřeny a koly velknuty,
 Kolkola veselo, veselo!
 Nože jsou ostřeny a luky napnuty,
 Hej, lovu lovci se zachtělo!

Probíhal jelen desaterák bory,
 Nosíval parohy z vysoka;
 Pustil se jelen v dolinu pod hory —
 Zní plesy veselé z divoka.

Narazil na laň v běhu po mýtině,
 Krev z boku laňce se proudila:
 „Střezi se, síti jsou na tebe v dolině!“
 Věrně, ó věrně mu radila.

Jsouť oči jelenu, může prohlédati,
 Zní všude, měj pozor na sebe!
 Jsou nohy rychlé mu, může ubíhati,
 Lovci tu bedliví na tebe!

160.

Jan Doubrava (Dubravius), bisk. Olomoucký.

(Dle Fr. M. Pelela, od J. J.)

Dějinám českým té přednosti se dostalo, že o nich vedle rozličných znamenitých a učených mužův psali i také papežové, císařové, kardinálové a biskupové. Jeden z biskupův i děje-

piscův českých jest Jan Doubrava. Narodil se v Plzni, městě českém, nezlomnou věrností k náboženství katolickému a k dědičnému panovníku prosláveném. Za mladých let odebral se do Vlach, kde se zanašel studii krásných nauk, filosofie a práv. Šťastné pokroky ve vědomostech těchto záhy obrátily na zvláštní schopnosti mladého učence zřetel krajanův jeho. Když se do domova navrátil, vzal jej slavný svého věku biskup Olomoucký, Stanislav Thurzó, ke dvoru svému, užívaje ho z počátku v službách tajemnických. Poznáv pak dokonaleji učenost, opatrnost a důmyslnost jeho, brával s ním potaz ve všech důležitých věcech a jednáních, které se mu při mnohonásobných jeho důstojenstvích v Moravě i v Uhřích zavalovaly. Tím se dostala Doubravovi příležitost, že přítomen byl rozmluvě, kterou biskup Thurzó měl s králem Sigmundem polským, ubírajícím se r. 1515 do Vídně ke známé schůzce s císařem Maximiliánem I. a králem Vladislavem uherským a českým. Když Thurzó krátce před bitvou Muháčskou přijel do Budína, Doubrava jej doprovázel a byl svědkem očitým zmatené porady, kterou stavové uherští o smutném položení své vlasti tehdáž měli. Později svěřována našemu Janovi samému důležitá jednání, jejichž zdařením sobě získal přízeň vyšších, obdivování souvěkých a nehynoucí paměť budoucích. Nejprve vzloženo naň poselství, ve kterém sám druhý s Vilémem z Kunštátu vypraven byl do Bari v království neapolském, ke dvoru Jana Sforzy, vévodovy milanského a arragonského, aby vyjednal zasnoubení Bony, vévodovy dcery, se Sigmundem I., králem polským. Zatím Turci po vítězství Muháčském a po dobití Budína krutě hospodařili po Uhřích, záhubou hrozíce nejen celému tomuto království, ale i sousedním zemím, Rakousku, Moravě a Čechám. Stavové čeští v nebezpečení tom vypravili Jana Doubravu ku králi Sigmundovi polskému, při kterém výmlavnou řečí posud nám zachovanou vymohl vypravení pomocného vojska, jmenovitě jízdného, proti obecnému nepříteli.

S takovým věhlasem státnickým spojoval Doubrava i také skutečné udatenství, kteréhož důkazy dal, když l. 1529 od biskupa Thurza a stavův moravských proti Turkům Vídeň

oblehajícím jsa vyslán, k šťastnému vybavení města toho nemálo přispěl.

Ferdinand I., uznávaje mnohonásobné zásluhy vznešeného tohoto muže, a chtěje důstojným způsobem jej odměnit, potvrdil jej, an mezitím do duchovního stavu byl vstoupil, po smrti biskupa Thurza a nástupce jeho Bernarda Zoubka ze Zdětína, l. 1542 za biskupa Olomouckého. Nová ta hodnost dala Doubravovi ještě větší podnět, aby ze vší síly své pracoval o zvelebení vlasti a o dobré krále svého.

Mezi stavy českými a slezskými nastal prudký spor o obsazení nejvyššího hejtmanství ve Slezsku. Stavové čeští tvrdili, že podle dávných privilegií nejvyšší správa Slezska nemá svěřována býti jinému než pánu českému, čehož Slezané uznali se vzpěchovali. V příčině té vydal se Ferdinand I. l. 1546 sám s manželkou svou do Vratislavi; zatím, dříve než cíle svého dosáhl, povolán byl válkou Šmalkaldskou na jiné strany, i vznesl rozeznání sporu toho na biskupa Olomouckého, který jej šťastně k obapolné spokojenosti vyrovnal.

Rok potom nastalo mnohem větší nebezpečství v Čechách samých. Král Ferdinand žádal na stavích povolení branného lidu k válce Šmalkaldské; stavové čeští, předstírajíce smlouvy své s knížaty saskými, k žádosti krále svého svoliti se zdráhali, i byliby snad celou zemi pobouřili, kdyby Ferdinand do Čech spolu s místokancleřim císaře Karla V., Jiříkem Seldiem, nebyl opět vypravil Doubravu, který velikou část krajanů svých odvrátil od zpourey. Po vítězství zbrani císařských u Mühlberka pojal odbojné stavy ne bez příčiny strach, že počínání jejich král bez trestu nenechá. Ferdinand ustanovil v skutku soud nad povstalými z právníků slezských, moravských a jiných pod předsedáním biskupa Olomouckého. Tu Doubrava přimluvou svou rozhněvaného panovníka potud umírnil, že jedině vůdcové zpourey propadli život, statky a svobodu.

Vedle důležitých těchto zaměstnání světských Doubrava nikdy nezanedbával povinností duchovního úřadu svého; prázdne své pak věnoval vědám, kterých od mladých let milovali nepřestal. Spisy jeho svědčí, jak hluboké byly vědo-

mosti jeho v bohosloví, v nauce věci přirozených a v dějinách vlastenských. Hlavní jeho dílo jest dějepis český, rozdělený na 33 knih, a jednající o věcech českých od počátkův národu našeho až po Ferdinanda I.

Doubrava zesnul v Pánu dne 6. září 1553, zanechav po sobě pamět muže o vlast vyoce zasloužilého.

161.

Hádanka.

(Od. Fr. Schillera, přel. J. Purkyně.)

Ovec se na tisíce pase
 Na velké louce bělavých,
 Jak včera, dnes se pasou zase,
 A tak od věků věkových.

Nestárnouc pijí věčné žití
 Ze zdroje nezčerpaného;
 Jim k ochraně je strážce zříti
 Pastýře stříbrorohého.

Tent zlatou branou je vyhání
 I každou noc je sčítává,
 Vždy šťastně od ztráty je chrání,
 Kdykoli cestu konává.

Pes věrný spolu pase stáda,
 Bodrý je heran provádí:
 Nuž kdo o stádu hádku zbádá,
 A kdo pastýře vyzradí?

162.

Přirovnání.

(Od Jiřka Závěty ze Závětic.)

Jest jedna slunečná bylina, kteráž tak na slunce laskava, že kudykoli běží, všudy se za ním obrací, a když zapadá, svůj květ skrčí. Této bylině podobni jsou pochlebníci, kteří ve všem následují pánů, nic jiného nemluvíce, jen coby se jim líbilo; a kam se koli mysl pánů uchýlí, tam se také nachýlí úmysl pochlebníkův.

Ačkoli pochlebná řeč a lež podobna jest k kouli sněhové, kterouž čím dáleji válíš, tím větší bývá; však jakž nejdřív slunce pravdy vzejde, rozpustí se a lež splyne.

Nařídil někdy*Pythagoras, aby žádný v domě svém nechoval sobě vlašovic, čehož Plutarch chtěje věděti příčinu, pověděl: Snad prý to proto nařídil, že jsou nemily a nevlídny, a když se k nim hospodář pěkně a lahodně okázati chce, tedy tu nezůstanou, hned pryč lelí a jinam se stěhují. Jiný mudřec praví, že to raději proto nařídil, že nenesou žádného užitku, aniž jsou k jaké platnosti hospodářům, že sobě v domích jejich hnízda dělají. Nejlépeji pak to nařízení onen spisovatel stvrzuje, jenž dí: Rovně jako neupřímní a domnělí přátelé v čas neštěstí, bouřky a protivenství opouštějí ty, jimž se někdy za nejopravdovější přátele stavěli: tak také vlaštovice přilétají k nám na léto, a když nastává podzimek, zase od nás odlétají a jinam se přestěhují.

163.

Pohled na Španěly.

(Dle Washingtona Irvinga, od Jak. Malého.)

Mnozí představují sobě Španěly v obraznosti své za je-mnou jižní krajinu, pokrytou bujnými krásami utěšené Italie, ano však naopak, vyjmouc některé pomorské části, jsou to větším dílem krajiny drsnaté a smutné s příkrými horami a rozlehlými rovinami, prosté stromův a nevýslovně mrtvé i opuštěné, podobající se v tom divokosti a pustotě Afriky. Co k této mrtvosti a opuštěnosti ještě přispívá, jest nedostatek zpěvného ptactva, co přirozený následek řídkých hájův a křovin. Káně a orli obletují skalnaté vrcholky hor, u výsosti vznášejí se nad planinami, a houfy plachých dropův honí se po stepích; ale ony tisíce menších ptákův, jež oživují jiné krajiny, spatřují se toliko v několika málo provinciích španělských, kdežto zvláště v zahradách a štěpnicích se zdržují okolo obydlí lidských.

Ve vnitřních provinciích časem počestnému brátí se jest rovinami, posetými obilím, kamkoli oko stačí, někdy vlajícími se bujným zelenem, někdy holými a vypráhlými. Darma ohlížíš se po rolníku, jež pole to vzdělal. Konečně uzíš nějakou vesnici na příkrém pahorku neb skalisku, s sesutým náspem a sbořenou hláskou, bývalou to pevnost z dávných časův domácích válek a maurských nájezdův; neboť obyčej venkovského lidu shromažďovati se za příčinou společné obrany posud ve všech skóro končinách španělských se zachovává pro strach četných zbojníkův.

Jakkoli však větší částka Španěl prázdná jest ozdoby hájův a lesův i přívětivého půvabu vzdělanosti, předce krajiny ony mají do sebe jakousi vznešenou nádhernost, jež nedostatek ten nahrazuje. V tom shodují se i s povahou svých obyvatelův, i mním, že lépe rozumím pýše, otrlosti, střídmosti a zdrželivosti Španělově, mužnému jeho podstupování svízelných

a vzdalování se zženštilé rozmařilosti od těch časův, co jsem spatřil obydlenu od něho zemi.

Nesmírné roviny Kastilie a Manchy, rozprostírající se v nedohlednou dálku, zajímavé jsou právě svou nahotou a rozlehlostí, podobajíce se ohromnosti svou poněkud oceánu. Oko, lékajíc po těchto pustinách, tu a onde zhlídne toulavé stádo s osamělým pastýřem, jenž, stoje nepohnutě, podobnější jest soše. Jinde zřítí řadu mezkův, zvolna se pohybujících po stepi jako karavana velbloudův na poušti. A tak i země i obyčeje a postavy obyvatelův mají do sebe jakýsi ráz arabský. Všeobecné nebezpečnosti v zemi důkazem jest přeobyčejné nošení zbraně. Pastýř v polích i ovčák na rovině opatřen jest ručnicí a nožem. Zámožný vesničan zřídka vydá se na trh do blízkého města bez své karabiny aneb bez pacholka opatřeného dvouhákem. K nejkratším druhdy cestám činívají se přípravy jako k výpravám válečným.

Pro tuto nebezpečnost vešlo ve způsob, konati cesty na způsob orientalských karaván. Arrieros čili vozkové, shromáždívše se u větším počtu, v jisté dny vypravují se s valným ozbrojeným zástupem, jiní pak pocestní, přidávše se k nim, počet i sílu jejich rozmnožují. Tímto prvověkým obyčejem vede se v zemi obchod. Mezkář jest všeobecný prostředkovatel v obchodu, jenž právo má probíhati poloostrov křížem na kříž, od Pyrenejí a Asturie až k Alpujarrám, k Ferranii de Ronda, ano až k samým branám Gibraltáru. On žije střídě a nuzně; alforia z hrubého sukna skrývá skrovnou zásobu potrav, kožená láhvice, zavěšená na sedle, jest naplněna vínem anebo vodou, pro občerstvení v holých vršínách a vypráhlých rovinách. Pokryvadlo sňaté s mezka a na zem rozprostřené bývá mu postelí a sedlo podhlavníci. Jeho nízká ale souměrná a svalovitá postava jeví sílu, pleť jeho jest osmahlá, v oku jeho, ač pokojném, zračí se odhodlanost, chování jest přímé, mužné a zdvořilé, a nikdy s vámi se nepotká, aby vás vážně nepozdravil: „Provázej Bůh!“ — „Bůh s vámi, milostpane!“

A lidem těmto ustavičně hrozí nebezpečnoství ztratili veškeré jmění své, naložené na mezky, i mají po ruce zbraň,

upevněnou k sedlu, hotoví jsoňce každou chvílí tasiti ji k zoufalé obraně. Spojené však síly bezpečné činí je před malými rotami loupežníkův, a samotný bandolero, ozbrojený až po uši, obletuje je na andalusuském oři, jako mořský loupežník obchodnický koráb, netroufaje si udeřiti na ně.

Špaňelský mezkář má nevyvažnou zásobu písni a balád k obveselení svému na ustavičných cestách. Nápěvy jsou hrubé a jednoduché, záležejíce v několika toliko proměnách. Ty zpívá na hlas a konec verše vždy zdlouha protahuje, sedě k jedné straně na mezku, který zdá se poslouchati s velikou pováživostí a kroky své říditi podle míry nápěvu. Tyto písňe často pocházejí ze staré doby, jako romance o Maurech aneb pověsti o svatých; nejčastěji však zpívá se baláda o nějakém smělém podloudníku aneb odvážlivém bandolero, neboť pašer a loupežník jsou básničtí hrdinové sprostého lidu ve Španělich. Často sám mezkář z třmenu sobě zpěv složí, vztahující se na některý místní výjev aneb na nějakou příhodu na cestě. Tato schopnost k zpěvu a básnění není ve Španělich nic vzácného; pravi se, že jest pozůstalost po Maurech. Má to zvláštní do sebe půvab, když posloucháš tyto písničky v prostředí krajův hornatých a osamělých, k nimž mnohdy se vztahují, a když chvílemi se zpěvem se druží cinkot zvonečkův na pochvách mezcích.

Starodávňé království granadské jest jedna z nejhornatějších krajin špaňelských. Nesmírné sierry čili rozlehlá pohorí, prázdňá všeho křoví i stromoví a strakatě vykládaná toliko mramorem a granitem, pozdvihují vyprahlé své vrcholky k temnomodrému nebi, a však v skalnatém lůně jejich leží utěšená a přeúrodná údolí, a taktěž skála, jakkoli drsná, přiloží-li se pilnost lidská, předc schopna jest vydávati fíky, pomoranče a citrony, a obalovati se květem myrtovým a růžovým.

V divokých horách těchto nalezají se města a vesnice, vystavěné co orlí hnízda nad roklemi a maurskými obehnané hradbami; na vysokých vrcholích stojí polozbořené hlásky, unášejíce mysl k rytířským dnům křesťanských a maurských válek a k romantickému zápasu o Granadu. Ubíraje se přes

vysoké tyto sierry, začasťo přinucen jest poutník opěšeti a koně svého vésti nahoru i dolů po příkrých kamenitých cestách, podobajících se sbořeným schodům. Často zatáčí se cesta okolo srázův závrať působících, při nichžto žádného není zábradlí, a pak spouští se dolův po kolmých tmavých a nebezpečných stráních. Jindy ztrácí se v drsných roklich, vymletých dešťovými přivaly. Pak opět a opět významný kříž, památník spáchané loupeže a vraždy, vyzdvížený na hromadě kamení, připomíná poutníkovi, že jest v doupatech loupežnických, a v tomto snad okamžení stihán okem nějakého cíhajícího bandolera. Druhdy, vlna se úzkými údolími, poděšen bývá chroplivým řváním, i spatří nad sebou na některém pastvišti horském stádo divokých andaluzských býkův, ustanovených k boji pro veřejné divadlo. Jest cosi hrozného v pohledu na tato ukrutná zvířata, těkající po domácích pastvinách v neskroceně divokosti, jimž cizí skoro jest obličej lidský, kromě jediného pastuchy je opatrujícího, ano i ten nevždy k nim přiblížiti se opovažuje. Hluboké řvání těchto býkův a hrozící jich pohled, když dolů se skalné výše pohlížejí, činí ještě divočejší takovouto pustinu.

164.

Statečnost a slabost.

(Od Boleslava Jablonského.)

Celý svět buď školou tvojí,
Moudrosť se uč i v lese;
Silným kmenem, jenž tam stojí,
Každá rána neotřese.

Muž, kterému rána lita
Vždycky pokoj srdce ruší,
Kterým každá hana zmítá —
Prozrazuje slabou duši.

Kdo zří moře v studni mēlké,
 V komáru kdo slona tuší:
 Ten má sice oko velké,
 A však malichernou duši.

Kdo se jako šípu leká
 Každé létající plevy,
 Před branným kdo děckem kleká,
 Velmi malé srdce jeví.

V marnostech kdo hledá slávu,
 Stín kdo za věc považuje,
 Malého ten v každém stayu
 Ducha věru prozrazuje.

165.

Porážka nepřemožitelné armády španělské.

(Od Viléma hr. Slavaty.)

Rok 1588 království anglickému, chceme-li se na veliké nebezpečení ohlédati, které Angličanům naslávalo, velmi těžký a osudný se ukázal; ale mnohem těžší byl Španělům a osudnější pro nesmírnou porážku nepřemožitelné armády mořské, od Angličanův beze vsí léměř práce přemožené a v nic obrácené.

Filipp, král španělský, mēv při sobě mnoho zkušených vůdcův vojenských, strožil mnoho let znamenitou výpravu armády mořské, s nemalým nákladem a počtem galer, lodí a lidu válečného, s dostatkem střelby, municí, špiže a všech věcí potřebných, tak že jí rovnou moře oceánské nikdy neneslo; a z té příčiny také armáda nepřemožitelná nazvána byla. A ačkoliv se z počátku a po dlouhém čase zvěděti nemohlo, k jakému konci, proti komu-li se tak nákladně připravovala: nicméně potom rozličnou pověstí a naposledy jediným všech přiznáním i skutkem se ukázalo, že proti krá-

lovství anglickému shotovena byla. Alžběta, královna anglická, se v tomto nebezpečnosti na bedlivém pozoru měla; nebo, jak o té veliké výpravě španělské uslyšela, hned počet lodí, co nejvíc mohla, bez meškání spraviti a všechny věci k válce jak na moři tak po zemi přihotovati dala.

Armáda španělská na moři, vyjevši prvního dne měsíce máje ze stanoviště Lisabonského, do Galicie připloula a u Coruňy se nejprvé zastavila. Ale byvši hrozným povětrím rozeznána, však po mnohých dnech zase sebrána a shromážděna, první den měsíce července na moře přijela, a to mimo naději a očekávání Angličanův, smýšlejících, žeby pro ohybné roztržení lodí svých tento rok přijíti nemohla. Nicméně se k bitvě přihotovili, jakož pak potom posledního dne měsíce července zmužile uderili, a majíce lodě mnohem skrovnější a k obracení spěšnému schopnější, nemalou škodu střelením z děl učinili: Španělové naproti tomu neohybnými loděmi svými, z nichž pro vysokost jejich Angličanům střelbou ublížiti nemohli, dosti málo škodili.

Kníže z Mediny Sidonie, vůdce španělský, pán více rodem, z kteréhož posel, a bohatstvím, kterýmž oplýval, vznešený, nežli v plavbách a válkách morských zkušený, měl sobě od krále poručeno, aby se v nižádnou bitvu s Angličany nevydával, dokavadž kníže parmenské, vladař v Nizozemí, s loděmi svými k němu nepřirazí. Kníže z Sidonie, s ním co nejdříve se strhnouti žádostiv jsa, nejednou jeho napomenul, aby příjezdem svým dále nemeškal; on však mimo všecku pilnost a práci svou ještě lodě své na konec přihotovené neměl. K tomu se také od armády seelandské, toho času proti Španělům připravené, plavbě jeho překázelo, až naposledy tak dalece přišlo, že povinnosti své a očekávání Španělův zadosti učiniti nemohl.

Mezitím, když za některých jiných dnův podobným štěstím od Angličanův bylo bojováno, Španělové blíž Caletu kotvy spustili, měvše sobě od lodníkův a plavcův výstrahu danou, že jest se obávati, aby mocí horkosti na moře půlnočné vtržení nebyli. Což znamenavše Angličané, kotvy své též spustili, a coby z drahného kusu dostřeliti mohl, se upevnili.

Howard, admirál anglický, když znamenal, žeby Španělové mnohem silnější vojsko a větší střelbu nežli oni na lodích svých pevných měli, nevidělo se jemu, s nimi v otevřenou bitvu se vydati. Protož vedle rady nejvyššího zástupce svého, Františka Draka, 8 lodí chatrnějších ohněm řeckým, sirou a jinými látkami k zapálení schopnými nastrojiti, a je sedmého dne měsíce srpna, při horkosti a větru pohodlném, skrze lidi k tomu zřízené zapálili a do prostřed lodí španělských vehnati dal. Spatřivše Španělové takové lodě plápolající a k nim se přibližující, domnívali se, žeby mimo nebezpečnosti ohně, také škodlivými a se roztrikajícími koulemi nastrojeny byly, i velice se ulekli, a počnouce hrozně křičeti, strachem provazy rychle rozřezali, plachty roztáhli, a nečekajíce na rozkaz nejvyššího neb jiných hejtmanův svých nařízení, s největším nepořádem se na vysoké moře vydali, kdež od Angličanův, v tom zmatku na ně se vsí silou dotírajících, nemalou porážku vzali; byloť jim několik velikých korábů střelbou pokaženo, stopeno a roztrženo. Naposledy, vidouce sobě Španělové všecky věci odporné býti, a že se žádná naděje k lepšimu štěstí neukazuje, když také armáda na lodích knížete z Parmy z jedné strany od Seelandanův, z druhé od Angličanův byla zavřena, vospolek se uradili a natom snesli, aby se přes moře půlnočné do Španěl navrátili. Angličané, pustivše se za nimi, až za Škotsland je honili; oni pak objevše všecku Anglii, ostrovy Orkadské a Irland, bouřkami, vlnobitím a všelijakými těžkostmi na té cestě soužení a zhubení jsouce, s nemalým posměchem se domů navrátili, ztrativše, dle vlastního přiznání Španělův vůbec vydaného, třiceti a dvou všelijakých lodí, a deset tisíc lidí zajato a do Angličan zavezeno; ačkoliv se počet jak lodí tak lidí do Angličanův a Nizozemcův hrubě zvětšuje.

Na památku té porážky španělské v Anglicku groše zlaté bity, a na nich lodě, s rozvinutými plachtami utíkající, s těmito slovy: „Venit, vidit, fugit“ vyryty byly. Povídalo se, že od strany anglické přes jedno sto osob nezbynulo, a jedna toliko loďka k ztracení přišla.

Španělové, navrátilivše se domů, nestěší své nedbalosti a váhavosti knížete z Parmy, i také své vlastní příliš poslušné

moudrosti přičítali. Nebo sobě, jakž výš oznámeno, od krále Filippa poručeno měli, aby se dříveji, nežliby se kníže z Parmy spolčil, o nie nepokoušeli, kterážto ale přísná poručení lidé v plavení zkušenější nikdy schvalovati nechtěli, proto že se na moři mnohé příhody od větrův zběhnouti mohou, pro kteréž se poručení královská napraviti a admirálové k nastávající potřebě přistoupiti musejí, tak aby příležitost a pohodlnost platná z rukou vypuštěna nebyla. Co se dotýče knížete parmenského, kdyby se byli korábové jeho v čas do moře pustili, smýšlelo se, žeby bez pochyby předsevzeli Španělův šťastného vyřízení a konce bylo dosáhlo, aneb žeby se byli při nejmenším Angličané v stanovištích svých zdržeti museli, a za armádou španělskou vlnobitím trýzněnou se sháněti nesměli, zatím pak, ažby bouře přestala, táž armáda se do stanovišť flanderských bezpečně schrániti a tu na lepší příležitost k dosažení úmyslu svého čekati mohla. Ale není rady proti Pánu Bohu.

Král Filipp na kníže parmenské nemálo se rozhněval pro jeho buď váhavost buď nedbalost. Podobně knížeti z Sídonie, ačkoliv v té věci nevinnému, dvůr svůj královský zapověděl, a některé jiné hejtmany vojenské nedbalé úřadův zbavil. Sice týž král Filipp škodu vzatou snášel, děkuje Pánu Bohu a svatým milým, že větší a žalostivější nebyla, začož tolikéž po všem království svém díky činiti rozkázal.

Nicméně také Alžběta, královna anglická, za nenadále štěstí Pánu Bohu po celém království díky činiti kázala, sama pak v městě Londýně, dadouc se na voze vítězném, okolo něhož praporece a erby nepřátel přemožených zavěšeny byly, z hradu svého do hlavního kostela sv. Pavla a odtud přes rynky a ulice, v oděv vítězitelův jsouc oblečena, u velikém počtu stavův a nejvyšších úředníkův svých voziti, Pánu Bohu tolikéž na svůj způsob děkovala.

166.

Modlitba Páně.

(Od Jindř. Marka.)

Otče náš!

K Tobě důvěrně voláme,
 Neboť lásku dobře známe,
 Kteroužto nás objímáš,
 Otče náš!

Bože náš!

V nejjasnější velebnosti
 Ty přebýváš na výsosti,
 Svět okem svým přehlédáš,
 Bože náš!

Pane náš!

Dejž, by tvé velebné jméno
 Ode všech nás bylo ctěno,
 Jež za dítky uznáváš,
 Pane náš!

Králi náš!

Rozmnož síly svých milostí,
 Roznět v nás oheň těch ctností,
 Za které nám nebe dáš,
 Králi náš!

Tvůrče náš!

Tvou at vůli tak plníme,
 Jak o anděleích to víme,
 Svou milost když nám ty dáš,
 Tvůrče náš!

Dárče náš!
 Svě uděl nám požehnání,
 Tvá dobrota všecko chrání,
 Vše živiš a ostriháš,
 Dárče náš!

Soudče náš!
 Odpusť nám! hle, my slzíme
 A bratřím též odpouštíme,
 Jakož ty nám ukládáš,
 Soudče náš!

Spáso náš!
 Nám slabým nedej klesnouti,
 V hříšném víru zahynouti;
 Neb naši ty křehkost znáš,
 Spáso náš!

Štíte náš!
 Ach odvrát od lidu svého
 Zlé největší všeho zlého, —
 Hřích, jež v nenávisti máš,
 Štíte náš!

167.

Torstensonovo rádění na Moravě.

(Od Tomáše Pešiny z Čechorodu.)

Až do l. 1642 Morava moci nepřátelské od Švédův vystála na mále; v následující teprva léta uvalila se na ni veliká násilí hned v houfích. Z počátku téhož léta Torstenson, ujav se vrchní správy celého švédského vojska, císařské z dolejších Sas vyhnal a nějaký díl jich při Halberstadtu zbil. Odtud do Slezska přitáhl, Hlohov veliký oblehl a mocí vzal, kdežto množství potrav a jiných potřeb vojenských dosáhl.

Frant. Albrecht měl tehdáž sobě svěřené od JMli. Cís. Slezsko; ten chtěje Švédům, by dále do Slezska tlačiti se nemohli, brániti, blíž Svidnice bitvu s nimi svedl, v které, byv opuštěn od svého reytharstva, padl; pěši na díle zbiti, na díle od Švédův zjímáni a pod jich pluky podstrčeni. A tu Torstenson snadně se opěť i Svidnice zmocnil. Odtud táhl do hořejšího Slezska, a měst mnohých zdobývav, z nichžto přednější byly Nisa, Hlubčice a Opava, naposledy houfy některé do Moravy vyslal. Kteríž, přiženouce se nenadále k Olomouci, hned nej přednější z měšťanův a obzvláště Miniatu Vlacha, vrchního vládaře a velitele, muže srdce zženklého, jako i některé z konšelův a starších města samými toliko pohružkami tak ustrašili, že bez všelikého odporu město jim podali, s následující převelikou celé Moravy záhubou a se svou věčnou potupou. Jichžto příkladem učinili i Uačovští. Předtím pak nejbohatší z Olomoučanův duchovních i světských zboží svá nejlepší z města na místa bezpečnější na mnoha vozích vyvezti dali, na kteréž Švédští nenadále v cestě připadli a za své je vzali.

Torstenson, zanechaje v Olomouci za velitele jednoho z nejvyšších, jménem Wancha, s jistým počtem pěších i jízdných, sám zase dolů do Slezska s vojskem se obrátil, a Břeh město oblehl. Císařští pak zatím se shloučili, a seberouce i něco lidu krajského, Olomouc oblehli, větší však díl s arciknížetem Leopoldem Břežským k pomoci do Slezska pospíšil. Ještě císařští do Slezka nevtrhli, a Torstenson od obležení Břehu odstoupil a nejprvé ke Hlohovu, odtud do Braniborska se odebral. Po jeho odtahu císařští Hlohov oblehli, dobýti však nemohli, protože se Torstenson, pojav k sobě něco lidu čerstvějšího z pevností pomořanských, zpátkem obrátil a obleženým časné k ochraně přispěl. Od Hlohova pustil se do Lužic, a odtud do Mišně k Lipsku, kdež lid císařský porazil a město vzal. Přišla na to zima, přes kterou Švédové v Mišni, císařští v Čechách a po Moravě odpočívali.

Léta 1643, ačkoliv se o veřejný pokoj v Osnabruku a Münstru městech westfalských mezi stranami jednati počalo, však mezitím nepřátelství jedněch proti druhým nepřestávalo, nýbrž učiníce Švédové obnovu své jednoty s korunou francskou

a penězy francskými posilnění jsouce, tím silněji se hotovili do pole proti císaři. Nad vojskem císařským ustanoven zase Gallas. Ten z jara vojsko své při Hradci Králové shlédl a spořádal. Zatím Torstenson nemalý díl země české, od hor mišenských počítaje, protáhl, až se i ku Praze přiblížil, kdež se ale nezdržel, však poráde k Brodu Českému, Kolínu a k Chrudimi táhl, příčiny podáváje Gallasovi k boji. Ale tomu nevidělo se tehdaž vojsko a sumu všeho v nebezpečenství postaviti. Pročež Torstenson, dále předce prospíchaje Olomouckým ku posile, táhl k Litomyšli, odtud k Moravské Třebové, a opativ Unčov i Olomouc čerstvým lidem i potravami, Kroměříž oblehl, kteréhož se pomocí Valachův zmocnil, lidu nemálo zmordoval, město pak zloupil a zapálil. Pokoušel se i o Hradiště, ale nadarmo, jako i o Brno, při kterémž do pátého dne ležel; vida pak, že sobě tu málo co uloví, odstoupil, a hrad Sovinec oblehl, kteréhož i dosáhl, zpevnil a osadil. Osadil i Mirov, Fulnek, Fridek a jiné ještě okolní zámky; z některých však zase ho Gallas vytlačil, některé až do skoncování války zdržel.

To jeho po Moravě protulování trvalo přes celé léto a podzim, až do náklonku měsíce října, kteréhožto času obrátil se do Slezska. Na cestě dobývati počal Krnova, ale nesedlo mu tenkrát. Nechtěje pak tu dlouho meškati, poráde skrze Slezsko do Braniborska, a odtud skrze Meklenburk do Holšteina proti králi dánskému táhl, s takovým chvátáním, že v patnácti dnech sto mil německých utáhl. Císařští po Moravě a v Čechách přes zimu zůstali, sílice se ještě více, tak aby z jara i nepřítel stíhati i měst vzatých zase dobývati, také i Rákóciho, kteréhož Torstenson proti J. Mti. Cís. pozdvihl, skrotiti mohli.

Léta 1644 král dánský, obklíčen jsa nenadále jak na zemi tak na moři od Švédův, pomoci od císaře žádal, i poslán mu Gallas s nejvýbornějším dílem vojska; něco pak obráceno s Götzem a Buchheimem na Rákóciho do Uher, něco zanecháno při dobývání Olomouce s Ladislavem z Waldšteina, něco také vypraveno do Slezska.

Král dánský mimo pomoc Gallasovu naposledy pokoj s

Švédy, jak oni chtěli, učiniti přinucen byl. V Uhřích Buchheimovi a Götzovi lépeji se zvedlo proti Rákócimu, kteréhož k tomu, že při JMCské pokoje žádati musil, přinutili. Potom obrátil se Götz do Moravy proti odbojným Valachům, kteří roku pominulého s Švédy spolky měli, a vezma sobě ku pomoci Valachy jiné věrnější, nemálo jich zjímá a některé provazem, jiné kolem a rozněm potrestati dal. V Slezsku též i v Lužicích císařským dobře se vedlo. Okolo těch časův o málo chybělo, žeby císařští, při Olomouci ležíce, města se byli zmocnili, a to původem některých věrnějších z obyvatelův Olomouckých, v čemž jim i mnich jeden z řádu Bernardinův nápomocen byl; ale rychlosti a opatrnosti slušné v tom užívati neuměli.

Léta 1645 hned z počátku Torstenson skrze Foytland nenadále se do Čech přivalil. Byl toho času JM. císař a arcikníže Leopold v Praze, kdež houfy pozůstalé po oné Gallasové do Dánska výpravě shromážditi rozkázal a jim ne již více Gallase, ale Broje za vůdce postavil. Povolán též z Moravy Götz. A již tehdaž Torstenson, pospíchaje Olomouckým těžce obleženým k výbavě, z kraje Plzenského a Prachenského přes Vltavu do kraje Vltavského se přepravil. Zvěděv pak, že císařští se vši silou naň od Prahy táhnou hotovi k bitvě, zastavil se blíž Jankova městečka. I svedena bitva dne 6. března, v které hned zprvu Götz padl a císařští s pole sehnáni byli. Na ráno do Prahy novina přinešena, že bitva ztracena, pročež císař, nechaje hraběte Šlika k opatrování měst Pražských, rychle k Plzni a odtud k Řeznu a po Dunaji k Linci pospíšil. V Linci pro ochranu hořejších Rakous Leopolda zanechal, sám pak k Vídni se obrátil. Torstenson po sebrání kořisti, nechaje Tábora na straně, přímo do Moravy se pustil a Jihlavu vzal. Vyslal též na strany hluky silné, jichžto násilí zakusila okolní města. A to zlé i potom dále rozplazilo se po celé Moravě. Od Jihlavy tři míle k západu jest hrad Lipnice v Čechách, i ten Torstenson vzal a osadil. Osadil i zámek Žerovnici, odkudž veškeren okolní kraj pod tributem držel. Potom dále do Moravy se hnul, a uslyšav, že císařští od Olomouce odtrhli, některé toliko houfy

ku posile svým poslal, sám pak k Znojmu a odtud do Rakous se obrátil, města i zámky mnohé vzal, posledně i k Vídní přitáhl a z této strany přední šance opanoval. Nató potom i s Rákócim se opět smluvil. Vida však, že mu Dunaj přejíti nelze pro pasy a břehy silně osazené a statečně od Hunolšteina bráněné, zpátkem do Moravy se obrátil a Brno oblehl. Patnácte neděl pořáde při obležení trval, silně města i hradu Špilberka dobýváje; také i Rákóci několik tisíc lidu ku pomoci mu poslal; moci však žádné, nerci-li nad hradem, ale ani nad městem sobě provesti nemohl. Tak se mu statečně jak vojáci s vrchním svým Ludvíkem Susou, tak měšťané, študenti a jiní bránili. Poslední a nejsilnější útok učinil dne 15. srpna, na den slavnosti nanebevzetí Panny Marie, spolu v jeden čas na šesti rozdílných místech města, hradu i cesty, kteráž vede na hrad, a šťastně ode všeho odehnán, tak že na druhý den, ztrativ po veškeren ten čas tři tisíce lidu, od obležení přestal a s hanbou na stranu ustoupiti přinucen byl. Pokoušel se též o hrad Veverí, jako i o hrad Pernštejn; ale tak mnoho jako u Brna dovedl.

Protož zaopatřiv města a zámky, kteréž v své moci měl, jako i Krnov, kterýž při konci měsíce října vzal, z Moravy do Čech ustoupil. Tu znamená na sobě podagrou strápeném nedostatečnost, vrchní správu vojenskou, kterou po čtyry leta slavně vedl, v městě Mostu s sebe složil a Karlovi Gustavovi Wranglovi ji postoupil, sám pak do Švéd na odpočinutí se odebral.

168.

Přísloví a pořekadla.

(Od Jana Bláhoslava.)

Ne všeho zvidej, a budeš dlouho mlad. Kteríž se rádi mnoho doptávají a o všem všudy zvědět usilují, netoliko o věcech dobrých, chvalitebných a potřebných k spasení člověka anebo i k dobrému těla náležitých, ale také o

rozličných i dosti nespůsobných věcech, více a méně tajných, mnohými nesnadnými cestami k tomu přicházeti snažující se: mnoho sobě daremných těžkostí, kormoucení a starostí nadělají, kteréž i zdraví i čerstvosti jejich jsou jako jed, ježto o mnohé věci čistý pokoj míti by mohli, nermoutiti anebo nezlobiti se, krve v sobě nekaliti, a tak způsob těla mladistvý mnohem déle zachovati, své věci opatrující, a jako říkají, před svými metouce, cizí věci a ovšem tajnosti bližních svých Pánu Bohu spravedlivému soudeci poroučejíce.

Není divu, žeš tak brzo šedivý, poněvadž o mnohé věci pečuješ, ačtkoli málo poručeno, — poněvadž's všetečný.

Vine se co had. Tak bývá, když chytrák od opatrného člověka bývá postihán, anť neví, kady z konopí; neví, kolik kur doma; zmátli mu šiky; sem i tam se vrtí, toho i onoho se chytá. Někdy bývá tak z brku vyražen, by se břehu chytil, že se i ten s ním utrhne. Spoléhal na třtinu, protož ona, polomena jsouci, v ruku jej ubodla.

Koupej se, drže se břehu. A toť jest opatrných lidí, aby k víře přihlédali a nehned ve všecko se opovážlivě a neprohlédavě dávali; takoví se nepustí bez vesla na moře. Nemáš zahrádky hlav, aby ztratě jednu, vzal na se druhou, ale toliko jedinou: šetriž jí tedy a hled' neztratiti. A protož dobře se latině říká: *Quidquid agis, prudenter agas et respice finem.*

Když jablka uzrají, sama sprší. Když čas přijde, snadně toho dovedeš, ježto nyní s velikou prací i nákladem nicby nespravil.

Častý počet přátele činí; nebo když se dlouho počtu nečiní, rád se nějaký zpletek přihází, a z toho i sváda i lecos horšího někdy.

Vlk leže netyje, protož málo vyzahálš i ty. Člověk prý jest ku práci stvořen jako pták k létání.

Hodí se panu Rozvodovi k zapsání. Byl pan Rozvoda v Čechách zeman jeden, o kterémž pravívali, že rád zapisoval, když kdo co k pravdě nepodobného rozprávěl; byl člověk kratochvilný a šprýmovný.

Chtělby klín klínem vyrážeti, ale bojí se, že mu tam oba zůstanou. Aby starý dluh zaplatil, vdluží se jinde a dá věřiteli.

169.

Tatry k Váhu.

(Od Jana Holého.)

Kam, Váhu, kamže náhlíš,
 Kam tak se valem řítíš?
 Až sesuté nevinných
 Břehův křoví a hráze,
 Až rozbitých drobiska
 Skal před sebou poháníš?
 Není-ližt mílo sladkém
 Dobré ve matky lůně,
 Tu bliž úhlův nebeských,
 A mezi zhlédavými
 Ve tvém zrcadle vrchy,
 A mezi lesy hlasný
 Kolem hrkot vydávat?
 Není-ližt mílo vнадné
 Mých písně Víl poslouchat?
 Není-ližt mílo hybký
 Na ples jejich se dívat?
 Co tedy tak do nízkých
 Valíš se prudko rovin?
 Tu sám jak sklo jsa čistý,
 Čisté bereš potůčky:
 Tam od zakalených se
 Struh často sám zakálíš.
 Tu slavně panující
 S každé jsi řeky vítěz:
 Tam v žádaném podolsku

Vlastní o berlu přijdeš,
A pohroben v dunajských
Celý ztratíš se vírech!

170.

Ledy mořské.

(Ze Živy.)

Již Baltické vodstvo potahuje se v tuhé zimě silnou kourou, která zvláště zálivy pokrývá a daleko do širého moře se táhne; někdy zamrzne celá prostora mezi Finskem a Švédskem, jako n. p. r. 1809, kdežto ze Stockholmu do Petrohradu saněmi se jeti mohlo; ba r. 1658 svedena jest na Beltu krvavá pŕtka mezi Švédy a Dány. Polárné pak moře podobá se v zimě nepřehledné ledové stepi, na níž sem tam kostrbaté lední skaliny a divoké prorvy v úžasné příšernosti se spatřují: v prostřed těchto nesmírných ledovišť lesknou se rozsáhlé, až 100 mil dlouhé průlivy a jezera, kde koráby s podivením volného místa nalezají. Příkré skalnaté hory na březích, zahalené v šerotmavou barvu a pokryté věčnými ledovými spoustami, mlhy neproniknutelné a tichost, přetřhovaná jen někdy na krátko divokým lomozem bořících se ledových skal, tvoří ráz těchto krajin.

Ani vlnobílí a bouře nezastavují v zimě tvoření ledu. Z počátku promění se voda mořská vyhraněním nesčíslných jehliček ledových v hmotu polosouvislou, takorŕka v ledové bahnó; zponenáhla objevují se kulaté desky, které se rozširují ve kry sáhodlouhé, až konečně se spojí v nepřehledná ledoviště. Ledoviště takové vyniká obyčejně 4—5 stop nad hladinu, ponořeno jsouc až 20 stop. Bouřemi a mořskými proudy poháněny bývají kry tyto, často 25 mil zdělí a 5—10 mil zšíří mající, s rychlostí znamenitou před větrem, a vlny, hlučně se o ně rozrážejíce, divoce se pění. Běda korábŕm, obstoupeným takovými ledovými spoustami! Zachrání-li se šťastnou náhodou od rozdrčení, uvázne nebohé mužstvo lodní v le-

dové Sahaře, z nížto s neslýchaným namáháním prosekati se musí.

Kdo v máji nebo v červenci z Evropy do severní Ameriky pluje, nemile překvapen bývá tuhou zimou, kteréby v šířkách Lyonu a Benátek nebyl očekával. Brzo ale pozná příčinu mrazivosti. Klikaté a ostře zubaté obrysy běloskvoucích hmot objeví se na severním obzoru; jsou to odtržené plynoucí ledové skály. Přiblíží-li se, nikdo nepopíše divokrásnou náheru barvy jejich, hru duhové záře, která je obléhá, lesk zlatoskvoucí, který z temen jejich srší, a vodopády stříbrotoké, které z boků jejich se řítí. Často strmí ledové skály tyto až 150 st. výšky, ba až 200 a 300 st., a poněvadž následkem poměrné váhy ledu sotva osmý díl hmoty jejich z moře vyniká, mívá část v moři pohroužená 600, 1000, ba i 2000 stop zhloubí. Přitom obsahují někdy více čtvercových mil v prostranství.

V znamenitém množství vyskytují se na kraji ledového moře u Gronska, a jen největší obratností a přítomností ducha možné bývá, aby se vůdce korábu z labyrintu tohoto vyvinul. Neb jakkoliv velmi zvolna se pohybují, blízkost jejich předce jest nebezpečná. V teplejší vodě tavi se totiž dolejší část, tak že kra, pozbudouc konečné rovnováhy, docela se překotí. Živě popisuje očitý svědek takový úkaz: „Jednoho jitra, když právě čerstvý sníh byl napadl, blížila se k našemu korábu s brozíci rychlostí taková asi pět. set stop vysoká ledová skála, a přiblíživši se skoro k samému korábu, začala se kloniti zrovna nad hlavami našimi. Osud náš zdál se býti rozhodnut; svalila-li by se ledová spousta na nás, bylo po nás a po korábě veta. Mimovolně padli jsme na kolena, očekávajíce strašlivé okamžení; sám kormidelník klečel, kormidla z ruky nepouštěje. Již byla ledová skála napolou nahnuta, aj tu se, bezpochyby pro nerovné rozdělení tíže, obrátila a asi ve vzdálenosti délky korábové se skácela, tak že voda až nad konce stožárů stříkala, pokrývajíc obličejje naše ledovým deštěm. Asi na minutu zdály se vlny zastaveny býti ve svém běhu, moře vřelo, koráb trnul, ba i bouře zdála se býti přerušena, neb plachty klepaly o stožáry a shazovaly dolů ledové kusy,

jimiž byly pokryty. V tom paprsky slunečné prorazily mlhový závoj, a ve zvláštní záři růžové rozkládalo se před námi sněžné pobřeží, slibujíc umdlenému plavci krátký odpočinek.“

Také křehkost ledu způsobuje zvláštní nebezpečství, neboť nezřídka při nejmenším zvuku udeřením kladiva, pleskotem vesla celá hora se rozstoupí a koráb pádem svým pohrbí. Často sestoupne se několik skal kolem korábu a zavře jej docela, tak že bezděky s ledovými spoustami plovati musí.

Ledové skály zabluzují časem až k 36. stupni, tedy do šířky Gibraltaru. Každoročně nabíhají na pobřeží Nového Fundlandu a na okolní písčiny nesčíslné spousty ledu (v $47\frac{1}{2}^{\circ}$ zároveň s Vídní) a ochlazují znamenitě podnebí severní Ameriky.

Již od sta a tisíce let unášejí se tímto způsobem ledové spousty stejným směrem od severovýchodu k jihozápadu. Při své ohromné velikosti musejí se mnohé z nich mořského dna dotýkati a je tedy vybrázditi a vyhladiti. Na pevnině severní Ameriky, jmenovitě v Kanadě, objevují se četné vyhlazené skalní plochy jejichž rýhy a brázdy též severovýchodní směr mají; mimo to spatřují se tam i jiné četné stopy bývalého moře, které v pravěku tyto krajiny pokrývalo. Tím naskytuje se domněnka, že rýhy a brázdy ty rovněž vyoraný byly ledovými spoustami, jež pramoře vysílalo na jih až k břehům bývalé pevniny. Podobné úkazy spatřují se též na poloostrově skandinávském, a znamenitý zeměznalec Leopold von Buch popisuje tam mnoho rovných nebo mírně vypouchlých granitových skal, které všechny jedním směrem rýhovány jsou.

Balvany skalní spadávají druhy s břehu na plavoucí kry a zanášeny bývají do znamenitých dálek. Ostrovy Baltického moře, ba i rovina severoněmecká pokryta jest granitovými a syenitovými balvany, často ohromné velikosti, jichž původní sídlo daleko ve Švédsku a Finsku hledati sluší. Granitová skála, na které v Petrohradě stojí jíздеcká socha Petra Velikého, jest jeden z bludných balvanů (erratische Blöcke, saxa erratica), kterýmžto jménem takové rozptýlené skaliny naznačovány bývají.

Sirotkovo lůžko.

(Od K. Jaromíra Erbena.)

Čí je to dítko? Kam se ubírá,
 Když od severu věje led a sníh?
 Když na hřbitově půlnoc leží širá,
 Co chce tuto dítko na hrobích?

„Matko, matičko! jdu sem nyní k tobě,
 Děvečka tvá to — slyš — uštěnou:
 Tys pryč odešla, ležíš tuto v hrobě,
 Ó proč mi dáváš jinou matku — zlou?

Ta matka jiná zlořečí mi, hřímá,
 A pryč vyhání, ven, dcerušku tvou,
 A můj tatiček, ten si mne nevšímá —
 Ach má matičko, zastaň ubohou!“ —

Plakalo dítko studené perličky,
 Perličky jemu očka stížily;
 I sklonilo se na hrob své matičky,
 A lůžko bílé sněhy přikryly.

I spalo dítko, spalo sen radostný:
 U své matičky mní se viděti;
 I slyší hlásek, její to milostný:
 „Pojď, má děvečko, pojď v mé objetí!“

I spalo dítko, spalo sen tichounký,
 Aniž je jitro ze sna zbudilo:
 I vykopán mu hrobeček nizounký,
 Tu kde si před tím bylo ustlalo.

Italie před sto lety.

(z papeže Clementa XIV., z vlask. přel. J. J.)

Na první pohled spatříš přirozené bašty Alp, kteréž poloostrov vlašský dělí od zemí severních. Jsou to hory velebné, hodné, aby byly okrasou obrazu, jež obstupují. Mořet neméně poskytně nejkrásnějších vyhlídek, jaké jen koli zájmati mohou malíře a poutníka. Ale nic není podivnějšího nad přecudnou zemi, která leží pod utěšeným nebem, všude jsouc prorhána živými vodami, všude zalidněna vesnicemi a ozdobena pyšnými městy. Hle toť jest Italie!

Kdyby tu rolnictví v takové cti bylo jako stavitelství, neviděl bys bídy po boku nádhře; ale pro největší neštěstí více nakládáno na vykrášení měst, než na vzdělání rolí, a pole ladem ležící vytýkají obyvatelům všude jich nedbalost.

Vstoupíš-li do Benátek, uzříš město jediné na světě pro svou polohu; jest jako ohromný koráb, pokojně spočívající na vlnách, ku kterémuž není přístupu než po lodi. Ale nebude to jediná věc, kteráž tě překvapí. Obyvatelé po čtvero neb pět měsíců přestrojení v maškary; zákonové vlády strachované, kteříž největší vůli pouštějí zábavám; sláva knížete žádné moci nemajícího; obyčejové lidu, kterýž vlastního stínu se leká, požívaje nicméně největšího poklidu: toť jsou věci tak vespolek rozdílné, že zvláštní měrou zajímají cizince. Není téměř Benátčana, aby nebyl výmluvný; ano učinili i sbírky průpovědek gondolierů, kteréž překypují nejpeprnějším vtipem.

Ferrara ve hradbách svých objeví se ti jako krásná a ohromná samota, dvakrát skoro mlčenlivější, nežli je hrob pochovaného tam Ariosta.

Bologna představí zraku tvému jiný milý pohled. Nalezneš tam učenost, jenž trofeje své vystavuje v akademiích.

Tisíce rozmanitých zjevů lahoditi bude oku i duchu tvému, a rozmluva s obyvateli co nejlíbezněji vyřázení tě bude.

Odtud na prostore více než třiceti mil projedeš množství malých měst, z nichž každé má své divadlo, svou besedu, a nějakého učence neb básníka, kterýž dle vloh a chuti své působí.

Navštívíš Loretto, místo poutnické, proslavené návalem cizinců a nádhernými poklady, jimiž obohacen jest tamní chrám.

Konečně spatříš Řím, kterýby člověk tisíc let po sobě s novým vždy potěšením vidati mohl; město, sedící na sedmi chlumech, za starodávna nazvaných sedmi pány světa, zdá se, jakoby z nich panovalo nad vesmírem a s hrdostí pravilo všem národům, žeť ono jest jich královnou a hlavou.

Pohlédneš-li na pověstnou Tiberu, přijdouť na mysl oni staří Římané, jenž tolik o ni mluvivali, vzpomeneš sobě, kterak po tolikráte bývala vzdýmána krví svých zvěstův i vrahů.

Jako u vytržení hleděti budeš na basiliku sv. Petra, ode znalců nazvanou divem světa, jelikož nekonečně vznešenější jest nad sv. Žofii v Carihradě, nad sv. Pavla v Londýně, ano nad sám Šalomounův chrám. Jest to budova taková, že se šíří tím více, čím dále do ní vcházíš. Všecko jest ohromné, a všecko zdá se býti velikosti obyčejné. Malby ducha unášejí, mausolea k tobě promlouvají, i mniš spatřovati onen nový Jerusalem sestouplý s nebe, o němž praví sv. Jan ve svém Zjevení.

V celku i v každé části Vatikánu, vyzdvíženého na ssutinách falešných orakulí, nalezneš krásy všeho tvaru, až umdlí oko tvé a zůstaneš okouzlen. Zdeť Rafael a Michelangelo způsobem brzo lahodným brzo hrozným v dílech mistrovských rozvinuli genia svého, živě vyjádřivše v nich veškerou mohutnost svého ducha; zdeť uložena učenost všech spisovatelův veškera světa v množství spisech, ze kterých se skládá nejohromnější a nejbohatší knihovna na zemi.

Chrámy, paláce, veřejná náměstí, pyramidy, obelisky, sloupoví, gallerie, průčelí, divadla, vodojmy, výhlídky, zahrady: všecko ti praví, že's v Římě; všecko ti vdechuje lásku k němu, jakožto k městu, kteréž vždy bývalo předmětem obdivo-

vání nade všechna jiná. Objeví se ti nový svět ve výtvorech malby a řezby, jak starých tak novověkých, i nebudeš mníti jinak, nežli že to svět oživený.

Pro neštěstí velikolepé toto podívání končí se houfy žebráků, které na nevhod živí v Římě zle vynakládanou almužnou, místo coby je měli držeti k užitečné práci. Tak shledává se trn na růži, a neřeš se vidí dosti blízko po boku ušlechtilnosti.

Dáš se pak do Neapole pověstnou cestou Appiovou, kteráž pro starobylost svou stala se nyní nejvýš nepohodlnou, i přijdeš do oné Parthenopy, kde odpočívá popel Virgiliův; vavřín, jemuž nemohlo dáno býti místa příhodnějšího, roste nad popelnici.

Z jedné strany Vesuv, z druhé pole elisejská objeví se ti co pohledy nejzvláštnější; nasytiv se jimi, shledáš se obklopena množstvem Neapolitanů plných života a vtipu, ale příliš náchylných k rozkošem a nečinnosti, aby byli tím, čímžby býti mohli. Neapole bylaby městem neocenitelným, kdyby se tam člověk nepotkával s houfy luzy, mající vzezření, ač ne vždy povahu, loupežníků a šibalů.

Chrámy bohatě jsou ozdobeny, ale stavba je vkusu špatného a dokonce se nerovná stavbě Římské. Zvláštní radosti zažiješ, procházeje se po okolí města, utěšeném pro své plodiny, vyhlídky, jakož neméně pro polohu svou; budeš moci vniknouti až do podzemních končin, kde před časy výbuchem Vesuva zasuto bylo město Herculanium. Bude-li hora právě soptila, spatříš, ano z lůna jejího vycházejí bystřiny ohně, velikolepě se rozlévajice po krajině. Portici ukáže ti sbírku toho, co vykopáno ze ssutin Herculanských; a okolí Puzzuolské, opěvané již od knížete básníkův, naplní tě nadšením pro básnictví. Třebat jest, abys tam šel s Aeneidou v ruce, a s jeskyní Sybilly Cumejské a s Acherontem porovnával to, co o nich pověděl Virgil.

Vraceje se, pojeděš Casertou, která pro své okrasy, pro díla od mramoru a pro vodovody důstojné starého Říma nazvatí se může nejkrásnějším městem Evropy.

Florence, odkud vyšla krásná umění a kde jako ve

skladu nějakém se, nacházejí nejvýtečnější díla mistrovská, nových ti podá předmětů. Uzříš město, kteréžby se, vedle slov jistého Portugalce, nemělo ukazovati než v neděli: tak zajisté jest ušlechtilé a ozdobné. Všude objevují se tam stopy skvostu a dobrého vkusu Medičejských, kteříž v letopisech ducha lidského zapsáni jsou jakožto obnovitelé pěkných umění.

Livorno, přístaviště mořské neméně lidnaté, jako Toskané prospěšné; Pisa, mající vždy školy a muže ve všelikém ohledu vzdělané; Siena, rozhlášená pro čistotu vzduchu a jazyka, zajímají střídavě, každé svým způsobem. Parma, položená v prostřed nejúrodnějších pastvin, ukáže ti divadlo, které obsáhnouti může čtrnáct tisíc lidí, a kde každý slyší všechno, cokoli se i šepem řekne. Piacenzu shledáš dobře hodnou jména, jež nese: jestiť bydlístěm, kteréž pro polohu a příjemnost svou nad míru se líbí pocestným.

Nezapomeň na Modenu, jakožto otčinu slavného Muratoria a jakožto město proslavené jménem, jež dalo svým panovníkům.

V Miláně nalezneš druhý chrám Italie co do krásy a velikosti: více než deset tisíc soch mramorových okrašluje zeynitřek jeho, a bylby dílem mistrovským, kdyby měl průčelí. Společnost Miláňanů nejvýš je milá. Člověk tu žije jako v Paříži, a všechno dýše nádherou.

Ostrovky Borromejské zvali tě budou, aby sám šel jich ohledat, jakkoliv ti mnoho o nich bylo vypravováno. Leží v prostřed prostomilého jezera, i poskytují oku všeho, cokoli nejlepšího naleztí lze v zahradách.

V Janově přesevěďš se, že v skutku pyšný jest ve svých chrámech a palácích. Uvidíš tam přístav pověstný i pro svůj obchod i pro shon cizinců; uvidíš tam dožeta, an se téměř jako představení obce měnívá, nemáje mnohem větší vlády nežli lito.

Turin konečně okouzlí tě pravidelností svých budov, krásotou svých náměstí, přímostí svých ulic, duchem svých obyvatelů.

Zde dokoná se přentěšená cesta tvá.

173.

Slunečnice.

(Od Fr. L. Čelakovského.)

Slunce radost má; je stíhám od jitra na západ.

Jak, rce, odvrátit můž s Boha člověk oči?

174.

Víra, naděje a láska.

(Dle Tomáše ze Štítného.)

Písmo praví: „Bez víry nelze se líbiti Bohu.“ Ano nelze i domu bez základu udělati; pročť kdož chce míti dům pevný, musí nejprv základ pevný uložit. A když má které ovoce býti, nejprv musí pojit z kořene. Jakžkolivěk kořen není krásen, však všecka krása kmene i ovoce dobré pochází z něho. Tak též, jakby víry nebylo, takby jiné věci k spasení nebyly užitečny, ani by bez víry jiné dobré věci mohly býti. Neb víra jest základ a kořen všeho dobrého; ač i není zřetelná v své kráse sama, však ani naděje ani láska nebude bez víry.

Druhá ctnost jest naděje, bez níž nelze dojiti království nebeského. A ta pochází z víry živé, láskou obživené, právě jako kmen z kořene živého. Neb což věříme, naději k tomu máme míti, že toho dojdeme; a tak naděje bude nás k tomu ponoukati, abychom stáli po tom, což věříme. A kdyby nebylo naděje, přišlaby rozpac (zoufalost); a člověk, ochabě, nedošelby toho, což víra ukazuje, a zhynulby tou rozpací. Protož každý, kdož má víru, má míti také i naději.

Třetí ctnost a nejdůstojnější jest láska. A jisté jest nejdůstojnější, neb všecky jiné ctnosti působí a skrze ni jsou všechny; neb žádný skutek, ač se i dobrý zdá, kterýž z ní

nejde, není hoden, by sloužil ctnostným. A podle toho, jakž z menší nebo z větší pochází láska, tak bude odplatu mít. Neboť jakož víra jest k kořeni přirovnána a naděje k kmenu, tak-též milost k míze, jižto kořen i kmen svůj život má. Hleď, mnoho-li ovoce vezmeš z toho stromu, kterýž má suchý kořen, bez obživení té mízy? a může-li strom krásen býti, a může-li kořen nebo strom růsti, nemá-li v sobě mízy? Tak-též právě ani víra živá, ani naděje bez lásky, neřku-li růsti, ale ani počítí se nemohou. A pak, jakož v dobrém stromě, ježto dává ovoce dobré, to větví, kteréž od kořene a skrze kmen více dobré mízy vezme, tím krásněji roste a krásnější i lepší ovoce dává: tak též člověk, kterémužkoli z pravé víry a dobré naděje přijde více lásky dobré, tím krásněji roste, střeha se zlého, a krásnější i lepší ovoce dává skulkařům dobrých, krásné k dobrému příkladu, a dobré k užitku.

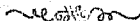
175.

Co jest Bůh.

(Od Boleslava Jablonského.)

Co jest Bůh, ó synu milý,
Nepoví ti rozum kusý;
Ti však, jenž to pochopili,
V prachu se mu kořit musí.

Co jest Bůh, ó synu milý,
Neví, sám kdo nezakusí;
Ti však, jenž to pocítili,
Nad vše milovat jej musí.

Přehled obsahu.

I. Dle spisovatelův.

A. Z literatury staré.

XIII. st. Kralodvorský rukopis 46, 84.

XIV. st. Tomáš ze Štítného 2, 174.

XV. st. Řehoř Hrubý z Jelení 72. Jan Hasišteinský z Lobkovic 89, 124, 145
 Ctibor Tovačovský z Cimburka 98. Viktorin Kornel ze Všehrd 131.

XVI. st. Jan Blahoslav 168. Jan Česka 40. Václav Dobřenský 16, 119.
 Esopovy bájky 88. Abraham z Güntherrodu 39. Václav Hájek z
 Libočan 52, 87. Jan Kocín z Kocínětu 20. Michal Konstantinovič z
 Ostrovice 125. Jan Mirotický 5, 30. Alexander Oujezdecký 146.
 Bartoš Písař 136. Oldřich Prefát z Vlkanova 154. Sigmund mladší z
 Púchova 7, 58. Bavor Rodovský z Hustiřan 17. Vavřinec Leander
 Rvačovský 28. Burian Sobek z Kornic 75. Daniel Adam z Velesla-
 vina 49, 57, 67, 75, 103, 106, 132, 151.

XVII. st. Krištof Harant z Polžic a Bezdružic 42, 111, 120. Michal Pěček
 Smiřický z Radostic 8. Tomáš Pešina z Čechorodu 167. Simeon Po-
 dolský z Podolí 94. Václav Rosa 76, 97, 101, 112, 137, 144. Vilém
 hrabě Slavata z Chlumu a z Košumberka 148, 156, 165. Jiří Závěta
 ze Závětic 105, 107, 141, 152, 162.

B. Z literatury nové.

Bradáč Vincenc 116. Čelakovský Fr. Ladislav 9, 23, 27, 51, 54, 68, 74, 130,
 159, 173. Erben Karel Jaromír 171. Furech Vincenc 59. Hanka Vá-
 clav 149. Holý Jan 153, 169. Chmelenský Josef 34, 48, 71. Jung-
 mann Josef 13. Kocian J. 93. Kopecký Dalibor 36. Krejčí Jan
 60, 83, 138. Láuný Karel 96. Malý Jakub 134, 163. Marek Antonín
 104, 128. Marek Jan Jindřich 82, 155, 166. Palacký František 85,
 127. Pelccl Martin 160. Polák Milota 77. Procházka Matěj 78.

Puchmayer Antonín 110, 126, 133. Purkyně Emanuel 18. Purkyně Jan-Ev. 15, 161. Ráb Václav 45, 91. Rais J. J. 86. Rulík Jan 26. Rybička Antonín 143. S. d. T. 66. Sax Julius 37, 113. Sedláček Vojtěch 47. Siehra Matěj J. 139. Sláma František 63. Smetana Jos. Fr. 81, 92, 109. Sušil František 4, 29, 56. Šafařík Pavel Josef 10, 69, 79. Šafařík Vojtěch 129. Špatný František 158. Štulc Václav 142. Tablic Bohuslav 22. Tomek Václav Vladivoj 65. Tomsa František 100. Trojan František 12. Tupý Karel (Boleslav Jablonský) 1, 19, 21, 38, 41, 43, 62, 164, 175. Vac ek František (Kamenický) 25. Veleba Václav 64. Vinařický Karel 118, 121, 123. Wocel Jan Erazim 55, 114. Zahradník Vincenc 31, 50, 53, 61, 73, 102, 140, 150. Zap Karel 44. Žák Vincenc 80. Živa 32, 70, 170.

Písně národní: moravská 157, slovenská 6, srbská 147, staročeská 135.

Přeloženo ze spisů cizojazyčných:

Askjörnen 11. Aubanus 5, 30. Baťuškov 90. Boccaccio 115. Clarke 14. Clemens XIV. 172. Z Drachova Jiřík (Drachovius) 26. Eusebius Caesarienský 20. Fallmerayer 117. Gogol 44. Hammer z Purgstallu 127. Château-briand 13, 63. Washington Irving 134. 163. Körner 83. Kostomarov 54. Krummacher 100. Livius 106. Bohuslav z Lobkovic 123. Mickiewicz 3, 95, 99, 108. Münster 7, 58. Muravjev 35. Pelčel 160. Petrarcha 40. Plinius mladší 24, 33. Walter Scott 159. Schiller 15, 161. T. Tasso 80. Trdina 122.

II. Dle předmětův.

	Str.		Str.
1. *Neviditelný	1	18. Život pod vodou	23
2. Svět	2	19. *Jezero	28
3. Východ slunce	3	20. Obrácený mládenec	29
4. *Jitřní píseň	4	21. *Včely	32
5. Utopický Brahmanův způsob žívota	5	22. Chvála literního umění	33
6. *Zaklnuté sestřičky	7	23. *Mák	34
7. Bitva Canenská	8	24. Smrt staršího Plinia	34
8. Pravda a výmluvnost	10	25. *Rolník	37
9. *Modrý bez	11	26. Čína	37
10. Rusalky	11	27. *Zmizelá radost	40
11. Světlokování mořské	13	28. Polykrates	40
12. *Píseň poustevníkova	15	29. *Ráže a réva	42
13. Okoli řeky Mississippi	16	30. O mravech a obyčejích Peršanů starých	44
14. Pyramidy	18	31. Housenka a motýl	46
15. *Hádanka	21	32. Tetřev hluchý	47
16. Spravedlivý soudce	22	33. Výbuch Vesuva	50
17. Pravda a spravedlnost	23	34. *Přítel	52

	Str.		Str.
35. Julian odpadlec (apostata)	53	77. Chrám sv. Petra v Římě	125
36. *Svatý Augustin	59	78. *Palma	128
37. Lišejníky	61	79. Pokřesťanění Polákův	130
38. *Rádce	64	80. *Poloha Jerusalema	131
39. Učitelové moudrosti světské	65	81. První dobytí Jerusalema od kři- žákův	132
40. Pavouk a dna	66	82. *Návrat z Palaestiny	138
41. *Čeho třeba	68	83. Kremen	139
42. Turecké hospody	68	84. *Vítězství Jaroslava nad Tatary	144
43. *Vdůčnost	70	85. Země česká	146
44. Ukrajinská noc	71	86. *Štěstí pobožných	147
45. *Jitro	72	87. Smrt krále Václava II.	148
46. Dobyť hradu Kruvojeva	73	88. O ptáčníku a o ptáku	150
47. Fata morgana	74	89. O hněvu a dobromyslnosti	151
48. *Hrdina umírající	77	90. Finland	152
49. Divočí válka v Čechách	78	91. *Večerní obrazové	155
50. Zahradní byliny	83	92. Starověká Indie	156
51. *Rozrazil	84	93. *Křivonoska	159
52. Bitva na poli Turském	84	94. O starých měřácích	161
53. Spolek zajícův	87	95. *Užitečnost	162
54. *Kůň	88	96. Rudolf Habsburský	162
55. Z cestopisu po Tatrách	90	97. *Rada	165
56. *Nedočkavost	93	98. Přenášení a otvírání desk Brněn- ských	166
57. Žádost panování	94	99. Les	167
58. Mravy starých Germanův	96	100. Dítě milosrdenství	168
59. *Jednoduchost	99	101. *Disticha	169
60. Safir	99	102. Medvěd a medvědice	169
61. Vosk a ocel	101	103. Regulus	170
62. *Hřích	101	104. Jenisejská gubernie	171
63. Mrtvé moře	102	105. Výstrahy	174
64. *Výstraha	105	106. Pokuta pro zneuctění legátův	174
65. Starobylý hrad Pražský	106	107. *Tykev a borovice	176
66. *Dětská důvěra	110	108. Zahrada	176
67. Chvála historie	114	109. Tamerlan	177
68. *Pemněnka	115	110. *Hlemýžď a zajíc	179
69. Olga a Svatoslav	115	111. Putování po Tyrolích I. 1598	180
70. Vlaštovka	118	112. *Disticha	183
71. *Radosti venkovské	120	113. Kapradí	184
72. Práce	121	114. *Vyzvání	185
73. Kulka a dub	122	115. Mor ve Florencii I. 1348	186
74. *Při potůčku	122	116. *Chrámový zvon	192
75. Zkažení města Karthagenen- ského	123	117. Tempe	193
76. *Disticha	125		

	Str.		Str.
118. *Slavik	197	147. *Nevděční synové	256
119. Vtípnost mladého Cyra	198	148. Mír Vídeňský s Turky l. 1534	257
120. Ostrov Kandia	199	149. *Chrupa	259
121. *Hana a pravda	201	150. Čáp a zába	260
122. Hrabata Celští	201	151. O řeči	260
123. *Na hrob krále Ladislava	206	152. Vejce Kolumbovo	261
124. Mameluci	206	153. *Radostník jarní	262
125. Tažení sultána Mahometa na Trapezunt	208	154. Přepadení od loupežníků mořských	264
126. *Pes	209	155. *Večerní	271
127. Dobyť Konstantinopole od Turkův	210	156. Zajetí hraběte Štěpána Majlátha	271
128. *Zevnitřní a vnitřní nepřítel	219	157. *Voda nevrátivá	273
129. Stříbro	220	158. Honba na jeleny, kance a zajíce	274
130. *Úkoly	224	159. *Píseň lovecká	278
131. Rozličné snahy lidské	224	160. Jan Doubrava (Dubravius), biskup Olomoucký	278
132. Král Matiš Uherský	225	161. *Hádanka	281
133. *Mravenci a kobylka polní	226	162. Přirovnání	282
134. Plavba Kolumbova k objevení Ameriky	226	163. Pohled na Španěly	283
135. *Velikonoční	235	164. *Statečnost a slabost	286
136. První umývání nohou na hradě Pražském	236	165. Porážka nepřemožitelné armády španělské	287
137. *Disticha	237	166. *Modlitba Páně	291
138. Mikoláš Koprník	237	167. Torstensonovo řádění na Moravě	292
139. *Tři přítelkyně	244	168. Přísloví a pořekadla	296
140. Červ a skopec	245	169. *Tatry k Váhu	298
141. Potrestaná krádež	246	170. Ledy mořské	299
142. *Nad hrobem matčiným	247	171. *Sirotkovo lůžko	302
143. Jan Horák z Milešovky	248	172. Itálie před sto lety	303
144. *Disticha	252	173. *Štíteknice	307
145. O dobrém a zlém tovaryšstvu	253	174. *Královna a láska	307
146. Škanderbeg	253	175. *Co jest Boh	308

O p r a v y

Str. 48, ř. 6 zd. (snáší pŕ). 49, 7 zd. (oblečenu). 55, 1 zh. (jakých), ib. 15 zd. (modly), ib. 11 zd. (nevinnost), ib. 32 zd. (starožitné). 73, 13—14 zh. (Křidelnkami chvěje, Ranni píseň pje). 83, 5 zh. (Panny její, příběhše za ní). 91, 18 zd. (Promokli jsouce . . . deštěním, brali). 93, 3 zh. (mnichovi). 107, 17 zd. (dvanácti). 133, 9 zh. (vytrh). 140, 1 zd. (uhlazením i obkládá). 197, 6 zh. (přes ni). 217, 16 zh. (obležení, udatně potkavše). 253, 12 zd. (dostl mĕl).